

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TANRI VE MESİH ADINA SİYASET: EVANJELİZM
VE EVANJELİK GRUPLARIN AMERİKAN DIŞ
POLİTİKASINA ETKİLERİNE DAİR CARTER VE
TRUMP YÖNETİMLERİ ARASINDAKİ YASLAMALI
BİR ANALİZ**

**ONUR MERT ÖZÇELİK
18716014**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. MEHMET AKİF OKUR**

**İSTANBUL
2021**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM
DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TANRI VE MESİH ADINA SİYASET:
EVANJELİZM VE EVANJELİK GRUPLARIN
AMERİKAN DIŞ POLİTİKASINA ETKİLERİNE
DAİR CARTER VE TRUMP YÖNETİMLERİ
ARASINDA KIYASLAMALI BİR ANALİZ**

**ONUR MERT ÖZÇELİK
18716014**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. MEHMET AKİF OKUR**

**İSTANBUL
2021**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM
DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TANRI VE MESİH ADINA SİYASET:
EVANJELİZM VE EVANJELİK GRUPLARIN
AMERİKAN DIŞ POLİTİKASINA ETKİLERİNE
DAİR CARTER VE TRUMP YÖNETİMLERİ
ARASINDA KIYASLAMALI BİR ANALİZ**

**ONUR MERT ÖZÇELİK
18716014**

Tezin Savunulduğu Tarih: 12.07.2021

Tez Oy Birliği / ~~Oy Çekliği~~ ile Başarılı Bulunmuştur

Unvan Ad Soyad

İmza

Tez Danışmanı
Jüri Üyeleri

: Prof. Dr. Mehmet Akif Okur
: Doç. Dr. Fulya Memişoğlu, Dr. Fatih Bayram

İSTANBUL
TEMMUZ 2021

ÖZ

TANRI VE MESİH ADINA SİYASET: EVANJELİZM VE EVANJELİK GRUPLARIN AMERİKAN DIŞ POLİTİKASINA ETKİLERİNE DAİR CARTER VE TRUMP YÖNETİMLERİ ARASINDA KIYASLAMALI BİR ANALİZ

Onur Mert Özçelik
Haziran, 2021

Amerikan tarihi ve demografik yapısından kaynağını alan nedenlerden ötürü evanjelizm, Amerikan toplumunun önemli bir çoğunluğunun dünya görüşünü şekillendirmiş ve toplumun en alt kademesinden devletin en üst düzey yetkililerine kadar etkisini göstermiştir. Ancak evanjelik Hristiyanlar dini açıdan ve politik olarak yekpare olmamışlardır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki hemen hemen her Protestan mezhebinde evanjelikler bulunabilmekle beraber birçok farklı inanç, çeşitli alt kültürler ve birbirine zıt görüşler taşıyan evanjelizmler söz konusu olmuştur. Bu tez, Amerikan evanjelizminde öne çıkan iki farklı düşünce okulu, bin yıl öncesi ve bin yıl sonraki evanjelizmin Amerikan dış politikasını etkilediği iki farklı dönemi, Jimmy Carter ve Donald Trump yönetimi sırasında Amerika Birleşik Devletleri'nin izlediği dış politika girişimlerini ele almaktadır. Bununla bağlantılı olarak dini bir arka plana dayanan bu dünya görüşlerinin bir ülkenin dış politikasında belirgin bir unsur olarak öne çıkmasının hangi durum ve şartlar altında mümkün olabileceğini göstermeyi amaçlamaktadır. Anlatısal bir yaklaşım benimseyerek her iki başkanın da inançları temelinde içselleştirdiği değerlerden oluşan zihin dünyalarının görmüş oldukları eğitim, iş deneyimleri, sosyal çevreleri, yetişmiş oldukları ortam ve bulunmuş oldukları ibadet alanlarında ortaya çıkan öğretiler yoluyla şekillendiğini göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışma, Başkanların kişisel karakterleri ve zihin dünyalarını odak noktasına alarak gerçekleştirmiş oldukları dış politika girişimlerini incelediği için kuramsal açıdan neoklasik realizme dayanmaktadır. Buna bağlı olarak bu tez, ABD içinde evanjelizmin ve evanjelik gruplarla Amerikan yönetimi arasındaki ilişkilerin, ABD'nin izlemiş olduğu dış politikalarda önemli bir etkiye sahip olduğu hipotezi üzerine inşa edilmiştir. Sonuç olarak bu tez, Carter ve Trump özelinde Amerikan dış politikasına yönelik karar verici konumda olan figürlerin evanjelik grupların bu çabalarına ne derece ilgi gösterdiğini ve bu grupların önceliklerinin ne ölçüde dikkate alındığını değerlendirmeye çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Amerikan Dış Politikası, Evanjelizm, Donald Trump'ın Başkanlık Dönemi, Jimmy Carter'ın Başkanlık Dönemi

ABSTRACT

POLITICS IN THE NAME OF GOD AND CHRIST: A COMPARATIVE ANALYSIS BETWEEN CARTER AND TRUMP ADMINISTRATIONS ON THE IMPACT OF EVANGELISM AND EVANGELIC GROUPS ON AMERICAN FOREIGN POLICY

Onur Mert Özçelik

June, 2021

Evangelicalism, due to reasons stemming from the American history and demographic structure, has shaped the worldview of the majority of American society and shown its influence from the lowest level of society to the highest officials of the government. However, evangelical Christians are not religiously and politically monolithic. Although evangelicals can be found in almost every Protestant sect in the U.S, there have been many different beliefs, subcultures, and evangelicalism. This thesis focus on the U.S's foreign policy during Jimmy Carter and Donald Trump's presidency that represent two different periods in which premillennial and postmillennial dispensationalism affected U.S. foreign policy. It aims to show how these world views, based on religious background can become prominent in a country's foreign policy. Adopting a narrative approach, it shows that the beliefs internalized by presidents are shaped by the teachings that emerge from their education, work experience, social circle, the environment in which they grew up, and the chapels they were in. Therefore, this study is theoretically based on neoclassical realism, as it examines the foreign policy initiatives of presidents by focusing on their personal characters and ideas. It's been built on the hypothesis that evangelism and the relations between evangelical groups and the American administration have an important effect on U.S.'s foreign policy. Finally, it tries to evaluate to what extent the figures, who are decision- makers for American foreign policy, show interest in these efforts of evangelical groups and to what extent these groups' priorities are considered.

Key Words: U.S.'s Foreign Policy, Evangelicalism, Jimmy Carter's Presidency Period, Donald Trump's Presidency Period

ÖN SÖZ

Moderniteyle birlikte birçok sosyal bilimci, din unsurunun sosyal, ekonomik ve politik öneminin giderek azalıp yok olacağını öngörürken böyle bir gelişme yaşanmamış ve yetmişli yıllardan itibaren gerek ABD iç siyasetinde gerekse diğer ülkelerde ve uluslararası arenada dinin yeniden canlanması tartışılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede, dini inanç biçimlerinin ve çeşitli dini grupların ülkelerin dış politikalarını nasıl etkilediğine dair giderek artan bir literatür söz konusu olmuştur. Bunlara bağlı olarak bu çalışma, evanjelizm inancı ve evanjelik grupların Amerikan dış politikasını etkiledikleri iki farklı dönemi ele alarak bir başkanın dini inançları ve karakteri ile çeşitli dini grupların Başkanların izlediği politikaları etkileme süreci arasındaki bağlantıyı incelemeye çalışmıştır. Başkanların kişisel karakterleri ve zihin dünyalarını odak noktasına alarak gerçekleştirmiş oldukları dış politika girişimlerine odaklanmıştır. Bu çalışma oluşturulurken, Amerikan tarihi boyunca din unsurunun yükselip alçaldığı dönemler incelendiğinde, bu unsurun siyasi alana hatırı sayılır derecede nüfuz etmesinde önemli bir eşik olarak kabul edilmesi gereken dönemlerden birinin Jimmy Carter'ın Başkanlık dönemi olduğu ortaya çıkmıştır. Carter'dan büyük ölçüde farklı bir karaktere ve dini mirasa sahip olan Donald Trump ise dinin siyasi alanda temsilinde ve dış politikaya etkisinde Amerikan siyasi geleneğinde radikal bir kopuşu ve çok farklı eğilimlerin temsil edildiği bir anlayışı temsil etmiştir. Dolayısıyla bu çalışma birçok yönden farklı olan bu iki başkanın benzer ve farklı dış politika meseleleriyle uğraşırken dini inançlarının ve kendilerini destekleyen dini grupların etkisinin, almış oldukları kararları nasıl etkilediğine odaklanmıştır. Neoklasik realist çerçevede, siyasi liderlerin karakterini ve psikolojik yapısını araştırmanın taşıdığı önemin bilincinde her iki Başkan'ın da bilişsel karakterini incelemiş ve taşıdıkları temel değerleri, inançları ve buna bağlı olarak oluşturdukları imgeleri göstererek izlemiş oldukları dış politikanın temel esaslarını ele almıştır. Öncelikle bu çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen ve çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendirmemi sağlayan sayın hocam Prof. Dr. Mehmet Akif Okur'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. İkinci ve son olarak bu sürecin getirdiği yorgunluk ve meşguliyet halini atlatıp tezime yoğunlaşmamda sevgi ve desteklerinin büyük faydasını gördüğüm aileme ve iş arkadaşlarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
1. GİRİŞ	1
2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	12
2.1. Kuramsal Çerçeve	12
2.1.1. Realizm	13
2.1.2. Liberalizm	14
2.1.3. Konstrüktivizm.....	16
2.1.4. Dış Politika Analizi.....	19
2.1.5. Neoklasik Realizm	21
2.2. Kavramsal Çerçeve.....	25
2.2.1. Eskatolojik Etki	27
2.2.2. Bin Yıl Önceci Aşamalı Kadercilik ve İsrail’e Destek.....	35
3. JIMMY CARTER VE ABD DIŞ POLİTİKASI	39
3.1. Carter’ın Dini İnançlarının Dış Politika Görüşlerine Etkisi	39
3.2. Carter’ın Evanjelik Misyonu: İnsan Hakları Politikası.....	44
3.2.1. İnsan Hakları ve Dış Politika	47
3.3. Amerikan Günahlarının Kefareti: Panama Kanalı Antlaşmaları.....	56
3.3.1. Carter’ın Dini İnancı ve Panama Kanalı Anlaşmaları	61
3.4. Jimmy Carter’ın Ortadoğu’da Adil Barış Arayışı	66
3.4.1. Geleneksel endişeler: Sovyet yayılmacılığı, petrol ve kamuoyu	69
3.4.2. Carter’ın Dini İnançları ve Ortadoğu’da Adil Barış Arayışı.....	74
4. YENİ MUHAFAZAKAR SAĞ VE KÖKTENCİLİĞİN YÜKSELİŞİ	89
4.1. Yeni Hristiyan Sağ ve Köktenci Evanjeliklerin Dış Politikaya Bakışı	92
5. DONALD TRUMP VE ABD DIŞ POLİTİKASI	111
5.1. Trump’ın İnançları ve Zihin Dünyası	111

5.1.1. Trump'ın Sembolizm Merakı ve Saygı Takıntısı.....	114
5.2. 2016 Kampanyası ve Trump'a Yönelik Evanjelik Destek.....	119
5.3. Trump'ın Evanjelik Misyonu: İslamofobi ve Duvar	123
5.3.1. Trump ve İslamofobi.....	123
5.3.2. Trump ve Duvar	130
5.4. Trump Yönetimi Döneminde İsrail-ABD İlişkileri	134
5.4.1. Büyükelçiliği Kudüs'e Taşıma Kararı ve Barış Vizyonu Tasarısı.....	136
5.4.2. İsrail Büyükelçiliğinin Kudüs'e Taşınmasında Evanjelizm Etkisi	142
5.5. Trump Yönetimi Döneminde ABD'nin İran Politikası	144
5.5.1. Trump'ın İran Nükleer Anlaşmasından çekilmesi	144
5.5.2. İsrail ile Körfez Ülkeleri Arasında Gelişen İlişkiler.....	150
5.5.3. Suudi Arabistan-İsrail Eksenini ve Ortak İran Tehdidi Algısı	152
5.5.4. Körfez Ülkelerine Yönelik Evanjelik Diplomasi	156
6. SONUÇ.....	165
KAYNAKÇA	170

KISALTMALAR

- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
AİİK: Amerikan-İslami İlişkiler Konseyi
BAE: Birleşik Arap Emirlikleri
BM: Birleşmiş Milletler
BMGK: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
CBN: Christian Broadcasting Network
CIA: Central Intelligence Agency
CWA: Concerned Women of America
FKÖ: Filistin Kurtuluş Örgütü
G7: Group of Seven
GBK: Güney Baptist Konvansiyonu
OAPEC: Arap Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
KOEP: Kapsamlı Ortak Eylem Planı
NATO: North Atlantic Treaty Organisation
NRB: National Religious Broadcasters
SALT: Strategic Arms Limitation Talks
USCIS: ABD Vatandaşlık ve Göçmenlik Hizmetleri
UAD: Uluslararası Adalet Divanı

1. GİRİŞ

Amerikan halkı için din unsuru, tarih sahnesine çıktıkları ilk zamanlardan itibaren diğer uluslarla olan ilişkilerinde belirleyici faktörlerden biri olmuştur. Bugünkü Kuzey Amerika topraklarında İngiliz kolonilerinin hüküm sürdüğü dönemde Protestanlık bir reform sürecinden geçmiş, ardından Protestanlığın demokratik uyarlamasının da bu reformsürecine eklenmesiyle, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) bizzat “dini bir fikir” olarak kurulduğu ve Amerikan ulusunun “kilise ruhuna sahip bir millet” niteliği kazandığı düşüncesi ortaya atılmıştır (Chersterton, 2008, 12). Bu durum, Amerika'yı en pragmatik olması gereken zamanlarda bile dini açıdan idealist bir ülke haline büründürdüğü yorumlarına neden olmuş, Amerikan dış politikasında çeşitli dönemlerde gözlenen izolasyonculuk, realizm ve idealizm gibi siyasetlerin hepsinde çeşitli dini alt akımlar vuku bulmuştur (Chersterton, 15).

1730'ların ve 1740'ların Büyük Uyanışı (Great Awakening), din olgusunun Amerikan siyasi düşüncesiyle iç içe geçmesinde önemli pay sahibi olmuştur. George Whitfield ve Jonathan Edwards gibi din adamlarının vaazları, “Kalvinist önceden belirlemecilik (pre-destination)¹” olgusunun kalıbını kırarak bireyin dini yaşamını kendi ellerine almasını sağlamıştır (May, 2011, 27). Buradan hareketle, eğer insanlar hangi kiliseye gideceklerini ya da Tanrı'ya nasıl ibadet edeceklerini seçme hakkına sahipse, kendi yönetim biçimlerini seçme hakkına da sahiplerdi ve bu dini ve politik unsurun karışımı yeni devletin dokusunun bir parçası haline gelmiştir. Birinci Anayasa Değişikliği (First Amendment) ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nin “Tanrı'nın seçtiği ulus” olduğu ve Amerikan anayasasının da ilhamını Tanrısal bir iradedden aldığı fikri kök salmıştır. Böylelikle Aydınlanmanın getirdiği fikirler ve Protestanlık, başlangıçta birbiriyle mücadele halinde iken zamanla bunlar birbiriyle iç içe geçerek Protestanlığın demokratik bir uyarlaması ortaya çıkmıştır (Preston, 2012, 87). 19. yüzyılın başlarında meydana gelen bu dini uyanış hareketleri, Amerikan toplumunu hükümetin tepesinden toplumun en alt basamağına kadar giderek Evanjelik-Protestan bir ülke haline getirmiş ve nihayetinde Evanjelizm, Randall Balmer'ın “Amerika'nın halk dini” dediği şey haline gelmiştir (Ballmer, 2006b, 68-74). Amerikan İç Savaşı, Amerika'nın kurucu

babalarının çözüm bulamadığı meselelerin bir kısmını daha çözerek daha güçlü bir dış politika için zemin oluşturmıştır. Savaş dönemi içe dönük bir dönem iken, Amerika'nın dünyadaki rolüne dair dini temelli düşüncenin de tohumlarını atmıştır (Noll, 2006, 87). Öncelikle kölelik karşıtı hareket, kuzeydeki evanjelik aktivisitler tarafından alttan alta desteklenmiş ve 19. yüzyılın başlarından ortalarına kadar devam eden 2. büyük dini uyanış, aynı anda hem muhafazakâr bir teolojik hareket hem de liberal bir siyasi hareket olmuştur. Köleliğin kaldırılması, Charles Finney gibi dini uyanış liderleri ve Oberlin Koleji gibi yeni evanjelik kurumların öncülüğünde olmuştur (Noll, 91).

1740'lı yıllardan itibaren vuku bulmaya başlayan bu dini uyanış ve ihya hareketleri o dönemde popüler olan birtakım din adamlarını dinlemek için bazen on binleri bulan büyük kalabalıkların iştirak ettiği toplu vaazlar biçiminde gerçekleşmiştir (Hankins, 2008, 9-15). Bu dini uyanış ve ihya hareketlerini kentsel alanlara taşıyan Charles Grandison Finney gibi vaizlerin çabaları ile yükselen bu hareketlilik, Amerikan dini kültürünün temel dayanak noktası olana kadar “dini uyanışçı/ihyacı evanjelizm”in aktif olarak yayılmasını sağlamıştır. Bu ihya hareketleri Amerikan evanjelizminin başlangıç noktası olmuş ve Amerikan Hristiyanlığında, daha sonra bu atılımlarının politik alana etki etmesini sağlayacak bir bilinç yaratmışlardır (Hankins, 11-14). Bununla birlikte Birinci ve İkinci Büyük Uyanışları takip eden ihya döneminden sonra Protestanlık içinde bir dizi tartışma meydana çıkmıştır. Temel çatışma, Hristiyanlığa yeni düşünce biçimleri getirmeye çalışan ve İncil dilinin mecazi olarak yorumlanabileceğine inanan Teolojik Modernizm gibi liberal yorumlar ile buna karşı çıkan köktenci Hristiyanlar arasında olmuştur (Hankins, 19). Bu köktenci gruplar kendilerini evanjelik olarak tanımakla beraber bu yeni yorum şemasını reddetmiş ve kendilerini bu yeni evanjelik dalgadan ayırmışlardır (Hankins, 19-45). Dolayısıyla bu bölünme, İncil'i köktenci bir yorum ile okuyup anlayan ve bu yüzden modernizmi reddeden muhafazakâr bir dini grup olarak Amerikan evanjeliklerinin gelişiminde önemli bir aşama olmuştur. Artık evanjelik kimliğin temel bir parçası haline gelen köktenci inançlar, siyasete dair taşıdıkları temel endişe noktalarıyla da uyum göstermiş ve evanjeliklerin daha sonra politik meselelere olan yaklaşımlarına tesir edecek bir nitelik teşkil etmiştir.

Bu iki farklı yorum teolojik anlamda da bin yıl öncelik (pre-millennialism) ve bin yıl sonracılık (post-millennialism) olmak üzere iki farklı dini düşünce okulu tarafından

temsil edilmiştir. Bin yıl sonracılık insanlığa dair iyimser bir görüşü benimseyerek Mesih'in kilise aracılığıyla dünyayı her geçen gün iyileştirdiğine inanmıştır. Bu anlayış İncil'de kehanet edilen Altın Çağı bugünün dünyasında mevcut, halihazırda gelişen bir gerçeklik olarak kabul etmiştir. Buna göre ekonomik bunalımlar, trajediler, savaşlar meydana gelebilir ve kötülük geçici olarak bir zafer kazanabilirdi ancak genel olarak dünya daha iyi bir yer haline gelmekte ve nihayetinde İncil'deki kehanetlerde ifade edilen savaşın, yoksulluğun, suçun ve hastalıkların ortadan kaldırılması gibi ideallere ulaşmak için her Hristiyan'ın sürekli çabalaması gerekmektedir (Leonhard, 2010, 74).

Bin yıl önceliler ise kötülüğün hâlâ canlı ve yükselişte olduğuna büyük sıkıntı döneminin gelmesiyle birlikte bu durumun doruğa ulaşacağına inanmıştır. Bireysel olarak inananlar ve kiliseler dünyaya iyilik getirmek için çalışabilirlerdi ancak bu sadece geçici bir çaba olacak, nihayetinde insanlık ve Kilise, şeytanın dünyasını günahattan arındırmada başarısız olacaktı. Hristiyanlar, karşılaştıkları her yerde yoksulluğun giderilmesine yardımcı olabilirlerdi ancak İsa Mesih'in sözleriyle, "Aranızda her zaman fakir olacaktı". Hristiyanlar, ülkeler arasında barışı teşvik etmek için çabalayabilir ve savaşları protesto edebilirlerdi ancak yalnızca "Barış Prensi" olan İsa, "insanların kılıçları saban demirlerine, mızrakları budama kancalarına dönüştürdüğü" bir krallık kurabilecekti. Benzer şekilde, Hristiyanlar çevre kirliliğini ortadan kaldırmak, hastalıklarla savaşmak ve suçu bastırmak için çeşitli ülkelere yardım eli uzatabilirlerdi ancak bin yıl önceli yaklaşım, yalnızca Mesih'in bu sorunları gerçekten çözeceğini savunmuştur. Buna göre Mesih'in döndüğü dünya nihayetinde bir kargaşa ortamı olacaktı (Leonard, 75).

Bu farklı iki düşünce okulunun getirdiği yorumlar, Jefferson'dan bu yana her Amerikan yönetiminin izlediği dış politikalarda öne çıkmış ancak bu görüşleri dini alanda temsil eden isimler kamusal alana nüfuz etme veya siyasete müdahale etme amacı taşımamış aktif olarak siyasete dahil olmaya karşı olmuşlardır. Örneğin Jerry Falwell 1960'lardaki bir vaazında "Asla siyasete karışmayacağını çünkü onun misyonunun İncil'i vaaz etmek" olduğunu açıklamıştır (Hankins, 139). Fakat bu sözlerine rağmen Falwell, siyasete aktif biçimde dahil olmuş ve köktenci evanjelizmin en ünlü figürü olarak evanjelikler ile Amerikan siyasal sistemi arasındaki ilişkilerin şekillenmesine yardımcı olmuştur (Gorski, 2017, 194-196).

O dönemde yeni olarak ortaya çıkmaya başlayan bu köktenci evanjelik hareket, 1960'larda okullarda cinsel eğitimin devlet tarafından finanse edilmesine yönelik tartışmalara bir tepki olarak başlamıştır (Hankins, 146-148). Köktenci evanjelikler bu gelişmeyi ahlaka karşı bir saldırı olarak algılamış ancak bir süre harekete geçmemişlerdir (Gorski, 154-156). Buna rağmen, bu tartışmalar esnasında mobilizasyon hakkında bilgi sahibi olmuşlar ve “argümanlarını paylaşarak, güçlerini birleştirerek ve en sıcak noktalara saldırarak etki yaratabileceklerini” öğrenmişlerdir (Hankins, 141).

1976 başkanlık seçimleri, Amerikan dış politikasının ve din unsurunun artık birbiriyle esaslı bir bütün haline geldiği önemli bir değişikliğin habercisi olmuştur. Amerika toprakları dışında girilen uzun askeri maceralardan sonra, Amerikalılar bir Baptist Pazar okulu öğretmeni Jimmy Carter'ı başkan seçmişlerdir. Gerald Ford'a karşı yarışan Jimmy Carter, seçim kampanyası esnasında sürekli olarak kullandığı evanjelik referanslarıyla birlikte başkanlık koltuğuna oturmuştur. Göreve başladıktan hemen sonra, ABD dış politikasını kendi evanjelik fikirleriyle uyumlu hale getirmiştir. Carter, evanjelizmde çok önemli bir yer teşkil eden “yeniden doğuş” inancını benimsemiş ve ABD'nin değişmeyen ahlaki temellere dayanan bir dış politika izlemesi gerektiğini savunmuştur (Carter, [9.12.2019]).

Jimmy Carter'ın 1976 yılında seçilmesinde en önemli etkenlerden biri, kendisine büyük oranda oy veren evanjeliklerden gelmiştir (Ballmer, 2006b, 190). Carter, daha önce herhangi bir adayın yapmadığı kadar kişisel hayatında dini inancının önemli rolünü vurgulayan bir profil çizmiş ve Amerika tarihinin en dindar başkanlarından biri olarak anılmıştır. Hayatındaki en önemli değer Hristiyan inancı olduğunu söyleyerek, inancının tüm düşüncelerini ve eylemlerini etkilediğini ve muhtemelen bunun başkanlık çalışmalarından da ayrılamayacağını ifade etmiştir. Dolayısıyla Carter'ın evanjelizme ilişkin benimsediği değerler, onun çalışma biçimini, hedeflerini, politikalarını, diğer ülke liderleriyle ilişkisini, kabinesini ve halkla olan ilişkisini çok etkilemiştir. 1976 kampanyası boyunca Carter, eğer Başkan seçilirse, “Amerika Birleşik Devletleri'ni ilgilendiren tüm kararlar için Tanrı'dan rehberlik isteyeceğini” ifade etmiştir (Kucharsky, 1976, 13).

Carter'ın Amerika Birleşik Devletleri Başkanlığına seçilmesi aynı zamanda kendisi ile aynı inancı taşıyan diğer evanjelik çevrelerde de büyük umutlar doğurmuştur. Ancak ABD başkanlığını yürüttüğü dört yılın sonunda Carter, bu grupların beklentilerini karşılayamamış ve evanjelizmin Amerikan siyaseti ve dış politikasına olan etkisi bu noktadan sonra farklı bir seyir izlemiştir. Carter hükümetin gücünü bu evanjelik aktivistlerin dilediği ve onların algıladığı şekilde bir ahlak anlayışını yasal hale getirmek için kullanmak istememiştir (Isserman, Kazin, 2011, 305). Bu durumun nedeni Carter'ın evanjelizmi yorumlayışı bin yıl sonraki ve liberal bir mantığa dayanırken köktenci evanjeliklerin İncil'i bin yıl önceki aşamalı kadercilik doktrinine göre değerlendirmesi olmuştur. Köktenci evanjeliklere göre 1960 ve 1970'lerle birlikte Amerika'nın ahlaki yapısı bozulmaya başlamıştı. Bu yaklaşımları ile birlikte şekillenen politik öncelikleri, Carter'dan istediklerini alamayınca ülkenin Yahudi-Hristiyan (Judeo-Christian) bir değerler sistemine dayandığına inandıkları kimliğini yeniden tesis etmek ve bu değerleri yaymak için Amerikan askeri gücünü eski konumuna getirmeyi vadeden başka adaylar aramaya sevk etmiştir (Isserman, Kazin, 305).

Bu evanjelik liderler televizyon ve radyolar aracılığıyla etki alanını arttırıp milyonlarca insana ulaşmalarının ardından sahip oldukları politik potansiyeli fark etmiş ve siyasette daha fazla aktif olma çabasına girişmiştir. Buna bağlı olarak, bazı ünlü köktenci evanjelikler Jerry Falwell liderliğinde Moral Majority platformunu oluşturmuştur. Pat Robertson isimli diğer bir evanjelik lider, Christian Voice olarak bilinen başka bir organizasyona liderlik etmiştir. Bu ve diğer gruplar, kürtaç gibi tartışmalı toplumsal meselelere özellikle dikkat çekerek güncel siyasi sorunlar hakkında yorumlar yapmışlardır. J. Brooks Flippen'in 2011 yılında çıkardığı kitabı "Jimmy Carter, Aile Siyaseti ve Dindar Sağın Yükselişi" adlı eserinde savunduğu gibi, bu durum büyük ölçüde Demokratların birçok evanjeliği politik olarak sağa sürükleyen endişelere yanıt verememelerinden kaynaklanmıştır (Flippen, 2011).

Ancak toplumsal meseleler evanjeliklerin tek endişe kaynağı olmamıştır. Jerry Falwell, 1980 tarihli "Listen, America!" adlı eserinde, ABD'nin dünya meselelerine dair etkisinde bir gerileme dönemine girdiğini savunmuş ve bunun en önemli nedenlerinden birinin Amerikalı politikacıların artan uluslararası komünizm tehdidine etkili bir şekilde yanıt verememeleri olduğunu belirtmiştir. Falwell, ABD'nin yalnızca içeride ahlaki bozulmayı önleyerek değil, aynı zamanda bir özgürlük ışığı ve askeri yol gösterici olarak dünyadaki imajını yeniden kazanarak bu gerileyi tersine

çevirebileceğini savunmuştur. Bunun da uluslararası komünizme karşı şiddetli bir şekilde mücadele edilerek sağlanacağını vurgulamıştır (Falwell, 1980).

Carter, kendi evanjelik anlayışını bu tür siyasi pozisyonlara, özellikle de kendisine hiç de evanjelizm ile ilişkili olarak görünmeyen askeri harcamaların arttırılması konusu başta olmak üzere İsrail'e koşulsuz destek ve saldırgan bir anti-komünist dış politikaya endeksleyememiştir. Carter ve Hristiyan Sağ arasında evanjelizmin anlamına dair bu farklılıklar, evanjeliklerin Carter'ın yeniden seçilmesini engellemek için çalışmalar yürütmesine ve Carter'a yönelik evanjelik desteğin önemli ölçüde azalmasına neden olmuştur.

Sonuç olarak evanjelikler 1980 cumhurbaşkanlığı seçimleriyle birlikte bir Hollywood aktörü ve eşinden boşanmış olan ve çok dindar bir geçmişi bulunmayan Ronald Reagan'ı Pazar Okulu öğretmeni Jimmy Carter'a karşı desteklemiştir. Carter, İsrail, İran, Afganistan ve diğer yerlerdeki dini milliyetçilikle yüzleşirken, muhafazakâr evanjelik ve kökten dinci Hristiyanların egemen olduğu, oldukça örgütlü, iyi finanse edilen bir dini milliyetçi hareket, Amerikan siyasetinde büyük bir güç olarak ortaya çıkmıştır (Marsden, 2006). Reagan'ın seçilmesiyle birlikte Evanjelikler kendi sosyal-politik gündemleriyle uyumlu ve temel endişelerine yanıt verdiklerini düşündüğü parti olan Cumhuriyetçi Parti ile eklemlenmişlerdir. Bu çerçevede Başkanların kişisel olarak dindarlık düzeyleri önem taşımamıştır. Çünkü "Moral Majority" organizasyonunun kurucusu Jerry Falwell'ın da ifade ettiği üzere kiliseye papaz değil ABD'ye başkan seçileceği mantığı egemen olmuştur (Brody, Lamb 2018, 341). Bu motivasyonla 1980 seçimlerinde Carter'a karşı Reagan desteklenmiştir.

Reagan, çeşitli nedenlerden dolayı Hristiyan Sağına çekici gelmiştir. Öncelikle kürtaj ve okullarda ibadet gibi ABD'nin temel sorunlarına dair taşıdığı fikirlerin birçoğu köktenci evanjeliklerin endişeleriyle uyumlu olmuştur (Domke, Coe, 2008, 3-9). Ayrıca Jerry Falwell'e benzer bir ahlak görüşüne sahip olduğundan liberal fikirlere ve eşcinsel gruplara karşı olmuş ve bu grupların günahkâr olduğunu belirtmiştir. Dahası Reagan'ın ülkenin temel meselelerine dair görüşlerini dile getirirken sürekli Tanrı'ya atıf yapması da evanjeliklerin dikkatini çekmiş ve kendileri için en uygun aday olduğu görüşünü desteklemiştir. Reagan'la evanjelikler arasındaki ilişki, Reagan başkan olduktan sonra da devam etmiş ve evanjelikler Devlet kademelerinde yükseldikçe daha da güçlenmiştir (Fitzgerald, 2017, 151-153). Hem hükümetteki güçleri hem de etkili

pozisyonlarda evanjelik hareketlerin bir parçası olan kişi ve grupların varlığı, bir bütün olarak siyasette evanjeliklerin politik gücünü arttırmıştır.

Reagan'ın sürekli Tanrı'ya atıf yaparak politikalarını meşrulaştırmaya çalışan tarzı, başkanlığının ardından da yüksek biçimde rağbet görmeye devam etmiş ve George W. Bush yönetiminde de o zamana kadarki en yüksek noktasına ulaşmıştır (Domke, Coe, 317-325). Carter'dan sonraki ilk evanjelik başkan olan George W. Bush, demokrasiyi yayma, insan haklarını destekleyerek ve yozlaşmış diktatörlüklere son vererek dünyayı daha iyi bir yer haline getirmeyi arzulama gibi ideallerle Carter ile benzer dini kalıpları kullanmıştır. Berggren ve Rae, 11 Eylül'den sonra Bush'un, "ABD'yi dünyanın demokratikleşmesi için itici güç haline getirme" şeklinde vuku bulan Wilson geleneğini benimsediğini savunmaktadır (Berggren, Rae, 2006, 15). Ancak bu dış politikalar aslında birbirinden farklı iki yaklaşımı temsil etmektedir. Biri idealizm ve insan haklarına, diğeri ise müdahaleciliğe ve diğeri ülkeleri Amerikan idealine uygun kılmak için yeniden inşa edilebileceği fikrine dayanmaktadır. Her ikisi de özünde Wilson tarzı gibi gözükmese de Hristiyan milliyetçiliğinin Amerika'ya özgü iki farklı yorumuna dayanmaktadır. Biri liberal ve enternasyonal anlayışı benimseyip bin yıl sonraki bir tona sahipken diğeri misyoner ve milliyetçi bir yaklaşımı benimsemekte ve bin yıl önceki bir anlayışı yansıtmaktadır.

Bin yıl önceki görüşü savunan aşamalı kaderci evanjelikler, 2016 seçimlerinde yüzde 81 gibi yüksek bir çoğunlukla Donald Trump'a oy vermiştir. Esasında Donald Trump, evanjelik ahlak anlayışı bakımından hiç de uygun bir aday gibi gözükme de, bu seçmen grubu, Trump için önceki dört Cumhuriyetçi adaya kıyasla daha yüksek bir oranda oy kullanmıştır (Martinez, Smith, [15.02.2020]). Seçimlerden sonra da aşamalı kaderci Evanjeliklerin Trump yönetimine olan desteği sürmüş ve bu grup hem Trump'ın seçmen tabanının dini çekirdeğini oluşturmuş hem de izlediği dış politikalarda önemli ölçüde etkili olmuştur (The Economist, [3.03.2020]).

2016 seçimleri hem beyaz evanjeliklerin Cumhuriyetçi Parti ile güçlü bağlantısının devam etmesini hem de bir adayda gerekli gördükleri değerlerde çarpıcı bir değişimi işaret etmiştir. Donald Trump da hem bu gelişen yeni değerlerin bir sembolü hem de ABD'yi giderek kuşatma altına aldığına inanılan politik doğrucu, liberal unsurları durdurup ülkenin Yahudi-Hristiyan değerlerinin tahrip edilmesini engelleyebilecek bir umut ışığı olarak görülmüştür. Bazı önde gelen evanjelikler, Trump'ı Yahudileri

Babil'in tutsaklığından kurtarmış olan M.Ö. 6. yüzyıl Pers imparatoru Kral Cyrus'a benzetmiştir (Stewart, [31.03.2020]).

Donald Trump'ın seçilmesi, Amerika Birleşik Devletleri'nin içeride liberal milliyetçiliğe dışarıda da genel olarak Amerikan değerlerinin yayılmasına dayanan liberal anlatıya meydan okumuştur. Önce Amerika (America First) söylemi ülke içinde etnik milliyetçiliği, dünya siyaseti üzerine dinci-milliyetçi bir bakış açısıyla birleştirmiş ve uluslararası siyaseti İslamofobik bir anlayışla “medeniyetler çatışması” olarak görmüştür. Trump ve yakın ekibi Amerikan ulusunu liberal değerlere karşı etnik ve dini bir şekilde tanımlamıştır. İslamofobi, aynı zamanda Trump'ın yakın ekibinin de ortak noktası olmuş, Trump'ın bakan ve danışmanları, Müslümanlara yönelik korku ve nefreti düzenli olarak körükleyen, Müslümanları terörist olarak tarif eden köktenci evanjeliklerden oluşmuştur (Haynes, 2019a, 2-11).

Trump, Amerika Birleşik Devletleri ve müttefiklerinin inşa edip yetmiş yıldır desteklediği liberal uluslararası düzenin temel ilkelerinin çoğunu reddetmiştir. Seçim kampanyası süresince ve göreve geldiği günden bu yana uluslararası iş birliğinin dokusunu sorgulayarak, dünya ticaret sistemine saldırmış, BM için fonları azaltmış, NATO'yu kınamış, çok taraflı ticaret anlaşmalarını sona erdirmekle tehdit etmiş, Rusya'nın G-7'ye geri kabulü çağrısında bulunmuş ve iklim değişikliği gibi küresel meydan okumalarla mücadele girişimleriyle alay etmiştir (Schweller, 2018, 3).

Trump'ın Başkan olduktan sonra ilk dış politika hamleleri, İran'la yapılan nükleer antlaşmayı iptal etmek ve 2017 yılında Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanımak olmuştur. Bu kapsamda İsrail ile ABD arasındaki savunma, istihbarat ve diplomatik iş birliği her zamankinden daha geniş ve derin bir şekle bürünmüştür. Trump'ın Başkanlığı sırasında Kongre, İsrail'e savunma yardımı için Obama döneminde yapılan bir mutabakat anlaşmasını kanun haline getirmiştir. Buna göre Amerika Birleşik Devletleri İsrail'e on yılda 38 milyar dolar sağlamayı taahhüt etmiş ve bu, İsrail'e savunma alanında yapılan en büyük transfer niteliği taşımıştır. Ayrıca Başkan Trump, İsrail füze savunma sistemlerini desteklemek için bu yardımı 705 milyon dolarlık destekle tamamlamıştır (Wilner, [22.07.2020]). Trump yönetimi, Evanjelik çevreler tarafından İsrail'e karşı yapısal bir önyargıya sahip olduğu savunulan BM sistemi içinde de İsrail'in sert bir savunucusu olmuştur. En önemlisi de Trump, 2018 yılında Amerika'nın İsrail Büyükelçiliği Kudüs'e taşıma kararını vermiştir. 2020 yılında Wisconsin'deki bir mitingde yaptığı konuşmada Trump, bunu Evanjelikler için

yaptığını söylemiştir (Jones, [19.08.2020]). Sonuç olarak Trump, İsrail'i 1948'den bu yana herhangi bir Amerikan başkanının desteklediğinden çok daha fazla destekliyor görünmüştür.

Dolayısıyla ABD tarihi boyunca genel anlamda dış politikaya ve özel olarak İsrail'e ve Amerikan ulusunun taşıdığı dini mirasa yönelik yaklaşımlar göz önünde bulundurulduğunda evanjelizmi çevreleyen iki temel düşünce okulunun öne çıktığı görülmektedir. Bunlardan biri olan bin yıl önceciaşamalı kadercilik, Mesih'in bir gün geri döneceğini ve yeryüzünde 1000 yıl boyunca hüküm sürecek krallığını kurarak Altın Çağı başlatacağını savunmaktadır. Bir diğeri olan bin yıl sonracılık ise Mesih'in mevcut dünya düzenini yıkmak üzere geri döneceği fikrini reddetmekte ve bunun yerine kilisenin rolünün onun sevgisini yayıp, Mesih Tanrı'nın insanlığa dair nihai kararına şahitlik etmek üzere geri dönene kadar dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek olduğuna inanmaktadır. Carter'ın zihin dünyasını incelediğimizde ikinci görüşün, Trump'ın dış politikasını etkileyen köktencievanjelikgrupların söylemlerine baktığımızda ise birinci görüşün yansımaları bulunabilir.

Bu tez, dini bir arka plana dayanan bu dünya görüşlerinin bir ülkenin dışpolitikasında belirgin bir unsur olarak öne çıkmasının hangi durum ve şartlar altında mümkün olabileceğini göstermeyi amaçlamaktadır. Anlatısal bir yaklaşım benimseyerek heriki başkanın da inançları temelinde içselleştirdiği değerlerden oluşan zihin dünyalarının görmüş oldukları eğitim, iş deneyimleri, sosyal çevreleri, yetişmiş oldukları ortam ve bulunmuş oldukları ibadet alanlarında ortaya çıkan öğretiler yoluyla şekillendiğine dikkat çekmektedir. Bu çerçevede bu tez, ABD içinde evanjelizm özelinde dini dünya görüşleri ve çeşitli dini gruplarla Amerikan yönetimi arasındaki ilişkilerin, ABD'nin izlemiş olduğu dış politikalarda önemli bir etkiye sahip olduğu hipotezi üzerine inşa edilmiştir. Bu kapsamda evanjelizm inancı ve evanjelikler, çeşitli yöntemler aracılığıyla ABD dış politikasını etkileyen unsurlar olarak sunulmaktadır. Bu tezde ortaya konulan analizler, evanjelizm inancının ve bu inancı benimseyen grupların savunup destekledikleri çeşitli dış politika girişimlerine ve gerçekleştirmiş oldukları lobi çalışmalarına odaklanmaktadır. Bu noktada evanjeliklerin iç ve dış politikada bir baskı grubu olarak çıkar algılarını açıklamaya, özel olarak ilgilendiği dış politika alanlarını tanımlamaya, belirli kararları etkilemek ve izlemek için kullandığı yöntemleri analiz etmeye ve evanjelik hareketin iki ABD başkanı ve diğer çıkar gruplarıyla olan etkileşimlerini ve bağlantılarını gözlemlemeye çalışmaktadır.

Amerikan dış politikasına yönelik karar verici konumda olan figürlerin evanjelik grupların bu çabalarına ne derece ilgi gösterdiğini ve dolayısıyla bu grupların önceliklerinin ne ölçüde dikkate alındığını değerlendirmeye çalışmaktadır. Özellikle evanjelizmin argümanları birçok açıdan ABD dış politikasını ve bu vesileyle genel olarak uluslararası ilişkileri gerçekten etkilemeyi başardığı gibi, ABD'nin yurtdışındaki eylemlerini meşrulaştırmak için bir araç olarak da kullanılmıştır.

Bu bağlamda, Shireen Hunter'ın da gözlemlediği üzere dini grupların ve dini dünya görüşlerinin devlet ve devlet dışı aktörlerin davranışlarını etkileyerek uluslararası ilişkilerin karakterini belirlediğini” kabul etmek gerekmektedir. Hunter, ülkelerin güvenlik kaygılarının, ekonomik çıkarlarının ve uluslararası güç dengelerinin kendileri aleyhinde zarar görmesini önleme arzusunun dini dünya görüşlerine nazaran daha önemli olduğunu belirtse de, din temelli dünya görüşlerinin “çeşitli tür ideolojilerin oynadığıyla aynı rolü oynadığı, yani politika kararlarını meşrulaştırmak ve onlar için halk desteği almak” için kullanıldığı sonucuna varmaktadır. Bu kapsamda, dinin politik eylem ve girişimlerde kullanılması aynı zamanda araçsal bir nitelik arz etmektedir. Bu çalışmada, evanjelizmin ve evanjelik grupların bu araçsal misyonu yerine getirmedeki etkinliği gözlemlenmeye çalışılmaktadır. Daniel Philpott, fikirlerin gücünün “bu fikirlere inananların, fikirleri teşvik etme veya engelleme konumunda olanların karşılaştığı maliyetleri ve faydaları değiştirme yeteneklerinde yattığını” belirtmektedir. Buna bağlı olarak neoklasik realist bağlamda, liderin kim olduğu önem kazanmaktadır. Çünkü neoklasik realizm, devlet adamlarının dış politika kararlarında en temel aktörler olduğunu ve onların algılarının dış politika kararlarının belirlenmesinde çok önemli bir rol oynadığını savunmaktadır (Zakaria, 1998, 42).

Bu metodolojik çerçeve içinde bu tez, Jimmy Carter'ın bin yıl sonraki görüşten esintiler taşıyan evanjelizm yorumunun izlediği dış politikaya etkileri ile yine Carter döneminde ortaya çıkan köktenci evanjelik anlayışın benimsediği bin yıl öncesi aşamalı kaderci görüşün temsilcilerinin Donald Trump'ın izlediği dış politikaya etkilerini karşılaştırmalı bir yaklaşımla incelemektedir. Her iki vakada da içeride evanjelizm ile mezkûr başkanların ilişkisinin kişilikleri ve siyasi hayatlarını da içeren tarihsel bir açıklaması ve evanjelizmin ABD dış politikasında göze çarpan bir unsur olarak işleyiş biçimleri sunulmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde bir inanç biçimi, meşruiyet ve mobilizasyon kaynağı, toplumsal, kültürel ve ideolojik kimliğin bir parçası ve aktivizmle bezendiğinde bir

politik etki unsuru olarak din unsurunun uluslararası ilişkiler teorilerindeki yeri incelenmekte ve ardından kavramsal bir çerçeve çizilmektedir. İkinci olarak ise Carter'ın evanjelik inancının izlediği dış politikaya etkisi vakalar bağlamında incelenmektedir. Bu kapsamda ilk olarak Carter'ın İsrail'e ve genel olarak Filistin sorununa yönelik izlediği politika, Camp David mutabakatı ve Ortadoğu Barış sürecine değinilecek, ardından Carter'ın yine evanjelik anlayışı ve buna bağlı yönetim felsefesinin bir sonucu olarak Panama ile yeni anlaşmalar yapma çabası ele alınacak ve son olarak Carter'ın evanjelik bir misyon olarak gördüğü insan hakları politikasına değinilecektir. Üçüncü olarak Carter döneminde yükselmeye başlayıp Trump yönetimi esnasında dış politikaya olan etkileri doruğa çıkan köktenci evanjelik anlayışın gelişim sürecine ve dış politikaya bakışına değinilecektir. Son olarak ise Trump yönetiminin dış politikası vakalar bağlamında incelenecektir. Bu kapsamda Trump yönetiminin İsrail ve Ortadoğu politikası, ABD'nin İsrail büyükelçiliğini Kudüs'e taşıma kararı, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)-İsrail normalleşme antlaşması ve İsrail'in başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkeleriyle giderek artan iş birliği ele alınacaktır. Tüm bu süreçlerde Trump'ın bilhassa damadı Kushner aracılığıyla izlediği mekik diplomasisi ve İran'ı kısıpaca alma politikası önem arz etmektedir. Ardından Trump'a biçilen bir evanjelik misyon olan Müslümanlara yönelik seyahat kısıtlamaları, Meksika sınırında kurmayı planladığı duvar, Yahudi-Hristiyan bir ulus yaratma idealinin bir parçası olarak sunulacaktır. Son olarak Trump'ın İran'a yönelik izlediği politika ele alınacaktır. Bin yıl öncesi anlayışın temelini oluşturan ahir zaman kehanetlerinde İran'a çok özel bir rol biçilmektedir. Trump yönetiminin İran'a yönelik sert politikası ile köktenci evanjelik inançlar uyum göstermiş ve bu politikaların belirlenmesinde evanjelik liderlerin önemli etkisi olmuştur.

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kuramsal Çerçeve

Uluslararası ilişkiler disiplini, başlangıçtan itibaren temelde seküler bir nitelik arz etmesine rağmen Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana din unsuru ve bunun uluslararası politikaya etkisiyle ilgili disiplinler kabuller yeniden ele alınıp sorgulanmaya başlanmıştır. Samuel Huntington'ın "The Clash Of Civilizations And The Remaking Of World Order" adlı ünlü çalışmasından Peter Berger'in "Desecularization of the World" isimli eserine kadar ortaya konan çalışmalar dinin küresel olarak yeniden canlanışını tespit edip açıklamaya ve uluslararası politikanın idamesi için bu unsurun anlamı ve yaratacağı sonuçları çözmeye çabalamıştır (Berger, 1999, 1-18; Huntington, 1995, 26-51). Fakat teorik anlamda mevcut eserlerden yalnızca birkaçı din olgusunu sistematik olarak temel uluslararası ilişkiler teorilerine entegre etmeye çalışmıştır.

Uluslararası ilişkiler teorilerinin, dinin ulusal ve etnik kimliğin şekillenmesinde önemli bir faktör olduğunu kabul etmesine rağmen, din olgusunu son zamanlara kadar geri plana atmış olması birkaç nedenden kaynaklanmaktadır. Her şeyden önce, din ve uluslararası siyasetin ayrılması, çağdaş devletler sisteminin başlangıç noktası olarak kabul edilen Westfalya Antlaşması'nın bir sonucu olarak başlamıştır. Kubalkova'ya göre, daha sonra kabul edilen uluslararası politikanın dünyeviliği ve egemen devletler sistemi ilkelerinin, 1648'de Vestfalya Barışı'nın sona erdirdiği 17. yüzyılın Hristiyan din savaşları gibi dinler arası veya dinler içindeki aşırılıklara karşı bir kalkan görevi görmesi beklenmiştir (Sandal, Fox, 2013, 17). Eğer bu alanların pratikte ayrılması gerekiyorsa, teorik olarak bunları herhangi bir şekilde birleştirmek için bir neden görülmemiştir. İkinci neden, dünyanın "modernize" olurken, aynı zamanda "seküler" hale gelmesi beklenmiştir. Karl Marx, John Stuart Mill, Max Weber, Sigmund Freud, August Comte, Emile Durkheim gibi düşünürlerin tespit ettiği gibimodernleşme, halk eğitimi ve farklı türde bilgilere erişim ile din en azından kamusal yaşamdan kaybolacaktı. Yani dinin modern zamanlarda yok olacağı savı yaygın olmuştu. Üçüncü olarak, 1. ve 2. Dünya savaşlarıyla birlikte dinle çatışan veya onun yerini alması

beklenen yeni ideolojilerin ve siyasi doktrinlerin (milliyetçilik, komünizm veya liberalizm) oluşmasıyla ilgili olmuştur (Sandal, Fox, 16).

Ancak günümüzde din unsurunun uluslararası ilişkilerdeki mevcut pozisyonu, bu unsurun mevcut uluslararası ilişkiler paradigmalarında yer almasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ülkelerin dış politikalarını incelemek için uluslararası ilişkiler bilginleri tarafından dört geniş teorik yaklaşım kullanılmaktadır. Bu dört yaklaşım Realizm, liberalizm, konstrüktivizm ve dış politika analizini içerir (Wohlforth, 2009, 38-51). Her dört paradigmanın da kurucu ve yönlendirici isimleri teorilerini açıklarken dine vurgu yapmış ve yazılarında doğrudan din unsurunu örneklendirmiş ve ele almışlardır.

2.1.1. Realizm

Realizm özelinde dini referanslar sıklıkla Thuycydides, Machiavelli, Hobbes, Morghentau, Niebuhr ve Herz tarafından işlenmiştir. Fakat bu isimlerin din unsuruna vurgu yapması bu unsurun hakikatine dair bir inançtan değil insanların eylemlerinin nedenleri üzerindeki etkisinden kaynaklanmıştır. Bu isimlerin hiçbiri yaptıkları gözlemlerde dinin siyasetin bir parçası olması gerektiğini savunmamıştır. Ancak dinin toplumda bir güç katalizörü olduğunu kabul etmişlerdir. Dinin meşrulaştırma gücü vardır ve ilahi olandan rehberlik almak insanın doğasındadır. Başka bir deyişle, Realizm, başlangıcından beri, asla tamamen dini veya ahlaki bir düzen önermemiştir. Bununla birlikte, dini, bir değişken, daima anarşik dünyada belirli sonuçlar yaratabilen bir güç olarak kabul etmiştir (Fox, Sandal, 44-45).

Klasik Realistler, devletlerin karşılaştığı meydan okumaları değerlendirirken ideolojik meseleleri ve maddi olmayan etki kaynaklarını da dikkate aldıklarından insan psikolojisine vurgu yapmışlar, devlet düzeyindeki ve bireysel düzeydeki değişiklikleri açıklamaya çalışmışlardır. Klasik Realist anlatılar, “devletleri adına anlaşmaları müzakere etmeye, amaçlarını tanımlamaya, onlara ulaşma yollarını seçmeye ve gücünü sürdürmeye, arttırmaya ve göstermeye” ihtiyaç duyan devlet adamına sık sık atıfta bulunmuşlardır (Fox, Sandal, 46).

Dolayısıyla klasik realizm, insan doğasıyla başladığı ve ulus ötesi sistem düzeyinde sona erdiği için, herhangi bir düzeyler arası, yani insan doğasının çeşitli yönlerini toplum düzeyi fenomenlerine bağlayan bir açıklama mümkün gözükmemektedir. Örneğin, 1997'den 2001'e kadar ABD Dışişleri Bakanlığı yapmış olan Madeleine

Albright, Amerikan başkanlarının dini dünya görüşlerine ve bu görüşlerin istisnai bir Amerikan siyasi kültürünün yaratılmasına nasıl yardımcı olduklarına dikkat çekmektedir (Albright, 2006, 22-32). Inboden, Eisenhower'ın Soğuk Savaş'ın dini çerçevesine yönelik “Tanrı geldiğinde komünizmin gitmesi gerektiği” yönündeki tarifine atıf yapmaktadır (Inboden, 2008, 259). Benzer şekilde, Jimmy Carter ve George Bush'un evanjelik inancının politikalarını nasıl etkilediğine dair tespitler bireysel düzeyin (kişisel inanç) dış politika kararlarına bağlanmasıyla klasik realist çerçeve içinde ele alınabilir (Berggren, Rae, 4).

Sonuç olarak klasik realizmin tarihinde, inanç meselelerine ve bunların siyasi alandaki önemine değinilen örnekler mevcuttur. Devlet adamının Klasik Realizmde oynadığı rol göz önüne alındığında, dinin biliş ve algılar üzerindeki ve güç ve çıkar kavramlarını yeniden tanımlama üzerindeki etkisi, Klasik Realist çerçeve içinde yapılan çalışmaların ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir.

2.1.2. Liberalizm

İkinci olarak liberalizm çerçevesinde de din unsuru incelenebilir. Liberalizmde aktörler, mutlak kazançlar olasılığı ve siyaseti etkilemek için kullanabilecekleri birden fazla mekanizmanın varlığıyla motive olurlar. Gücün anlamı sadece sert güçle sınırlı değildir. Dünya, güçlü orduları olan devletler arasında bir çatışma alanı olmak zorunda değildir. Başkaları üzerinde etki yaratmak için birden fazla yöntem kullanılabilir. Bu doğrultuda, Neoliberal literatür bağlamında dini dünya görüşlerinin incelenebileceği üç merkezi yol vurgulanabilir. Birincisi, dini aktörler ve bunların Neoliberal anlatılarda sıklıkla kullanılan bir kavram olan rejim oluşumudur. İkinci entegrasyon yolu din ve insan psikolojisini ekonomik ve politik pazarda konumlandırmaktır. Üçüncü olasılık, oyun teorisine ve dini dünya görüşlerinin resmi modellemenin bir parçası olabileceğine odaklanmaktadır (Sandal, Fox, 90).

Neoliberal çerçeve, devletlerin varlığını sürdürmesi/bekası gibi konulara doğrudan endeksli olmasa da uluslararası siyaseti ilgilendirdiğinde bireyin dünya görüşünün incelenmesine izin vermektedir. Siyasi liderlerin ve diğer önemli kişilerin dünya görüşleri, ekonomik ve siyasi yönetim üzerinde kalıcı bir etkiye sahip olan ağlar, ittifaklar ve daha da önemlisi rejimler oluşturulmasına yardımcı olur. Neoliberalizmde bir rejim, “aktör beklentilerinin belirli bir konu alanında birleştiği ilkeler, normlar, kurallar ve karar verme prosedürleri” olarak tanımlanmaktadır (Sandal, Fox, 93).

Dini dünya görüşleri bir rejimin temeli olabilir. Juergensmeyer din ve siyaset literatürü içinde paralel, rejim benzeri bir tartışma yapmıştır. Hem dini hem de laik siyasi ideolojilerin “düzen ideolojileri” olduğunu ifade etmiştir. Buna göre bu tür ideolojiler politik dünyayı tutarlı, yönetilebilir araçlarla kavrar, sosyal ve politik düzeni meşrulaştıran otorite sağlar ve topluma davranış ve ilişki kurma yolunu tanıtır (Sandal, Fox 90). Snyder de bu görüşü “dini inançlardaki değişikliklerin uluslararası sistemi bozucu veya yeniden düzenleyici” etkisine vurgu yaparak savunmaktadır (Synder, 2011, 90). Dolayısıyla dini bir çerçeve, uygun davranış biçimlerinin tanımını ortaya koyan, kendi ilke ve kuralları olan bir rejim oluşturmaktadır. Dini dünya görüşleri diğer ideolojilerle de etkileşime girmekte ve koşullara bağlı olarak bu etkileşim, iş birliği veya rekabet şeklinde olabilmektedir.

Böyle bir dini rejime değişen dinamikleri, devletle ilişkisi ve politik yönetişimin sorun alanlarında farklı ilkeler, normlar ve kurallarla bir “rejim” yaratmasıyla Amerika Birleşik Devletleri’ndeki evanjelik yapılar örnek verilebilir. Evanjelikler, diğer dini otoritelere benzer şekilde, ekonomik yönetişimden dış politikaya, evlilik, boşanma ve kürtaj gibi kişisel konulara kadar değişen konuları kapsayan bir bakış açısı sağlamaktadır. Evanjelizm hem bir dini inanç biçimi hem de Amerika Birleşik Devletleri içinde önemli düzeyde yumuşak güce sahip STK'lardan oluşan bir yapı niteliği kazanmıştır. Televizyon yayınları, dergiler, raporlar ve lobi çalışmalarıyla ülke içindeki liberal yapılarla mücadele etmektedirler. 1976’da Carter’ın seçilmesiyle birlikte yeşeren büyük umutlarla siyasetle daha çok ilgili olmaya başlayan evanjelikler, yine Carter’ın politikalarına yönelik hayal kırıklıklarının sonucunda kamusal alandaki yerlerini korumak ve güçlendirmek için yeni tür motivasyon kaynakları geliştirmiştir.

Sadakatleri dini bir perspektife kaydırma konusu söz konusu olduğunda yeni işlevselcilik ve entegrasyon teorileri de kullanılabilir. Haas “siyasi entegrasyonun, aktörlerin sadakatlerini, beklentilerini ve siyasi faaliyetlerini kurumlarının ulus devletler üzerinde nüfuza sahip olduğu veya bunu talep ettiği yeni bir merkeze kaydırıldığı bir süreç olduğunu” savunmaktadır. Bir kurum “davranışsal rollerini, faaliyet ve şekil beklentilerini sınırlayan kalıcı ve bağlantılı resmi veya gayri resmi kurallar içerir” (Synder, 91). Bu perspektiften, dinin belirli ve bağlayıcı bir çerçeve sağlayarak bireylerin dünya görüşlerini etkilediği ve beklentilerini şekillendirdiği sonucuna varabiliriz. Bu etki neoliberraller tarafından açıkça tanınmaktadır.

Yine liberalizm çerçevesinde inanç temelli diplomasi kavramı ele alınabilir. Bu kavram inanç temelli çatışma çözümü literatürüne dayanmaktadır (Gopin, 2000). Bu yaklaşımı destekleyenler dinin düşmanlar arasında uzlaşmayı, yoksullarla dayanışmayı ve haksız yapıların devrilmesini kolaylaştırabileceğini savunmaktadır. İnanç temelli diplomasi, çoğulculuğu, kaynaşmayı, çatışma çözümü yoluyla barışa, sosyal adalete, affetmeye, toplu yaraları iyileştirmeye ve gönül almaya vurgu yapar. Bu literatürün çoğu halk tabanındaki çabalara odaklanırken, aynı zamanda devletler arası etkileşimleri de kapsamaktadır (Cox, 1991, 31-40). Eski Dışişleri Bakanı Madeleine Albright “The Mighty and the Almighty” adlı kitabında inancın Amerikan diplomasisinde başarılı girişimlerde kilit rol oynadığı örnek örnekleri saymaktadır. İnanç temelli barışı inşasının en önde gelen örneği, Başkan Jimmy Carter tarafından 1978 yılında Camp David’de gerçekleştirilmiştir. Albright, Carter’ın “Başkan Sadat ve Başbakan Begin’in derin dini inançlarını anlama ve bunlara hitap etme yeteneğine” vurgu yapmaktadır (Albright, 77). İlerleyen bölümlerde Camp David Anlaşmaları ve Carter’ın arabuluculuk süreci detaylı olarak incelenecektir. Bu anlamda inanç temelli diplomasi, taahhütlerin yerine getirilmesini sağlamak için kurumlara duyulan ihtiyaca vurgu yapan neoliberal çerçeveye oldukça uyum sağlamaktadır. Din unsurunu dış politika anlayışına entegre edip resmi siyasi kanalları manevi unsurla birleştirmeyi amaçlayan inanç temelli diplomasi çalışmaları ancak bu tür kurumsalcı bir bakış açısıyla yapılabilir.

2.1.3. Konstrüktivizm

Üçüncü olarak uluslararası ilişkilerdeki dini fenomenler konstrüktivist çerçeve içinde geleneğe ve söyleme dayalı olarak araştırılabilir. Uluslararası siyasette din unsurunun pozisyonu, inanç meselelerini çevreleyen yerleşik normların eleştirisi ve din ile siyasetin birbirini nasıl dönüştürdüğü ile ilgili sorular konstrüktivistlerin Realizm veya neoliberallere nazaran daha kolay cevaplayabileceği sorulardır.

Konstrüktivizm, bireylerin alışkanlıkları, düşünceleri, değerleri ve söylemleriyle hayatlarını nasıl şekillendirdiğini nazarı itibara alır. Konstrüktivist literatür, din üzerine bireysel düzeyde görüşler ve bu görüşlerin kamusal alana etkisini ele aldığı iki yönetime sahiptir. Birincisi, konstrüktivistler, bireylerin, amiller olarak, fikirleri nasıl oluşturduğuna önem verirler. İkincisi, bu fikirler eyleme dönüştürülür ve daha sonra uluslararası ilişkileri anlayışımızı etkiler (Sandal, Fox, 241).

Konstrüktivist literatür aynı zamanda duyguların rolünü ve kararlarla etkileşimlerini de içerir. Duygular kararlarımızla ve dünyaya dair algımızla/zihinsel inşamızla çatışır. Nussbaum, duyguları “kişinin gelişimi için büyük önem taşıyan, kendi kontrolü dışındaki durum ve kişilere yüklediği kıymetlendirmeler veya değer yargıları” olarak tanımlamaktadır (Nussbaum, 2001, 4). Son çalışmalar dinin bireysel deneyimi ve duyguların değerlendirilmesini etkilediğini kanıtlamaktadır. Duyguların karar vermede taşıdığı önem, politika yapıcılar tarafından konumlarını meşrulaştırmak için de kullanılmıştır ve din sadece bu tür bir anlatının gücünü arttıracaktır (Sandal, Fox,, 148).

Örnelemek gerekirse Jimmy Carter, benimsediği evanjelik inanca ait prensiplerin sosyal, ekonomik ve uluslararası karışıklıkları çözebileceğine inanmıştır. Carter sahip olduğu konumu “kutsal bir görev” ve kendi Hristiyanlık inancının bir parçası olarak görmüştür. Bu yaklaşımla bazı olumlu sonuçlar da elde etmiş ve bilhassa insan haklarına verdiği önem bazı ülkelerin vatandaşlarına daha adil davranmalarına yardımcı olmuştur. Arabuluculuğa, çatışma çözümüne ve belli bir adalet anlayışına olan bağlılığı, ABD’nin Latin Amerika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesine Ortadoğu’daki çatışma durumunu azaltmaya yardımcı olmuştur. Ancak bu politikası birçok isim tarafından eleştiriye uğramıştır. Örneğin Gaddis Smith, İncil’e atfedilen birtakım ideallerin sağlam bir dış politikanın temel olamayacağını ve ülkelere stratejik önemlerine, askeri ve ekonomik güçlerine ve siyasi ideolojilerine göre farklı muamele edilmesi gerektiğini savunmuştur (Berggren, Rae, 14).

İkinci olarak dini stereotipler de konstrüktivizmin ilgilendiği konular arasındadır. Alışkanlıklar ve duygular yakın ortaklardır; her ikisi de otomatiktir fakat dönüşlü değillerdir.” Alışkanlıklar “ontolojik (var olan) güvenliği” korumamıza ve “öngörülebilir bir benlik duygusuna sahip olma” ihtiyacımızı karşılamamıza yardımcı olur (Hopf, 2010, 539-561). Örneğin Amerika bağlamında, seçmenler adayları adayın dini inancına dayalı olarak streotipleştirir ve bu streotipleşmiş bilgiyi kimi seçeceklerine karar vermeye yardımcı olmak için kullanırlar (Sandal, Fox, 148). 2016 seçimlerinde Beyaz Evanjeliklerin 81%’inin Trump’a destek vermesi buna örnek olarak gösterilebilir. Trump her ne kadar aşırı dindar bir profil çizmese de burada esas olan streotipleşmiş bilgidir. Bu stereotipler aynı zamanda hedef grubun beklentilerini de şekillendirmiştir.

Din söylemi, “amilin güdü ve kavrayışlarının işleyişini” temsil ettiği için özellikle önemlidir. Bu nedenle, aktörlerin söyledikleri, konstruktivistlere gerçek motiflerinden daha ilgi çekici gelir. Siyasi aktörlerin makul biçimde tutarlı olması gerekir, çünkü belirli söylemleri takip ettiklerinde, orijinal söylemle tutarsız olan başka bir tanesini güvenilir bir şekilde kullanamazlar. Bu yüzden demokratik ülkeler, o devletin demokratik karakterine müdahale edebilecek politikalardan sorumlu tutulur. Kraus Washington merkezli birçok savunma grubunun kamu gündemini etkilemek için dini bir retorik kullandığını söylemektedir. Kamusal söylemde bu dini meşruiyet olgusunun varlığı, günlük politikada da sınırlar ve standartlar yaratır ve uluslararası alanda anlayışları pekiştirir veya dönüştürür. Din, mevcut belgeler ve anlayışlarla tutarlılığı korumak için ana akım politik söylemin ayrılmaz bir parçası haline gelir (Kraus, 2009, 115-137).

Konstruktivist yaklaşımı benimseyen feminist eleştirinin de dini nasıl anladığımız, tarih ve geleneğin nasıl yaratıldığı konusunda kayda değer bir bakış açısı vardır. Dini söylem ve anlayışlara kimlerin dahil olduğu, dini geleneklerin kadınları nasıl tasvir ettiği sorularını sorarlar. Feminist eleştiriye göre sonuç, nispeten daha kapsayıcı dini geleneklerin bile kadınları anlatılarından dışladığıdır (Sandal, Fox, 165). Bartkowski “Evanjelizmin, Hristiyan inancının daha sosyal olarak eşitlikçi bir ifadesi olarak ortaya çıkmasına rağmen, sonunda evanjelik Hristiyanlığın ana akım haline gelmesiyle birlikte evanjelik değerlerin ataerkil Viktorya idealleri ile birleştiği” vurgulanmaktadır (Bartkowski, 2001, 20’den aktaran Sandal, Fox, 2013).

Sonuç olarak Konstruktivizm geniş bir terminoloji ve günlük yaşamımızdaki söylem ve etkileşimlerin eleştirisini sunar. İçerik analizinden katılımcı gözlemine kadar çeşitli araçlar içerir ve konstruktivist bilim insanları, özellikle de eleştirel konstruktivistler, nesnel araştırma yapma olasılığını sorgularlar. Hatta disiplinler olarak teolojik ve dini çalışmaların önemli bir kısmının söylem analizlerinde ve anlamlarında konstruktivist bir yaklaşım izlediği iddia edebilir. Konstruktivizm bize dini alışkanlıklar; dini anlatılar, cinsiyet ve din, dini epistemik topluluklar; olası toplumsal düzenlerde dinin rolü karşılıklı din yapısı ve siyasi yapı; rol kavramları ve diğerlerinin yanı sıra hayali toplulukların inşası hakkında bilgi verir. Öznellik, amil-yapı etkileşimi ve bağlam üzerine yaptığı vurgu ile Konstruktivizm dini göstergeleri ve söylemleri sadece bağımsız bir değişken olarak değil, aynı zamanda zaman içinde değişen bağımlı bir değişken olarak alır.

2.1.4. Dış Politika Analizi

Dış politika analizi ise diğer üç yaklaşımdan farklıdır, çünkü karar alma sürecinin o kararın sonucu kadar önemli olduğunu düşünmektedir (Synder, 2012). Aslında, bu yaklaşımın ayırt edici özelliği, karar verme sürecini şekillendiren iç faktörlerin analizinde yatmaktadır. Bunu yaparken dış politika analizi ulus-devletin “kara kutusunu” açar ve örgütsel davranış, kurumlar arası rekabet ve kurumsal çerçeveler üzerine yoğunlaşarak devlet düzeyinde analiz yapar. Aynı zamanda kültürel miras, toplumsal gruplar, sosyal hareketler ve medya gibi faktörlerin etkisi üzerine toplumsal düzeyde analiz ve karar vericilerin kişiliklerine ve inanç sistemlerine odaklanan bireysel düzeydeki analiz ortaya koyar. Toplumsal analiz düzeyinde önemli bir çalışma alanı, dış politikaya yönelik kamuoyunun yapısının incelenmesine ayrılmıştır. Kamuoyunun tüm demokratik toplumlarda politika yapımında aktif bir rol oynaması beklendiğinden, bu görüş ziyadesiyle bu çalışmanın içeriğine uygulanabilir bir araştırma alanı olarak gözükmektedir (Hudson, 2005, 8).

ABD'de evanjeliklerin dış politika üzerine etkilerini incelerken, ulus-devletin kara kutusunu parçalara ayırarak dış karar alma sürecinin iç politik kaynaklarına odaklanabiliriz. Hem dini arkaplan hem de kamuoyu, toplumsal analiz düzeyine bağlıdır. Kamuoyunun Amerika Birleşik Devletleri'nde dış politika yapımı üzerine önemli bir etkisi olduğunu zaten belirlemiş olan çok sayıda çalışmayı göz önüne aldığımızda, bu çalışmada da dış politika analizi yaklaşımının temel ilkelerine uyan çokça örnek bulunacaktır (Hudson, 13).

The Federalist Papers'da James Madison'ın lobi gruplarının etkisi ile ilgili yaptığı çalışmada sunduğu temel önerme, insanların çıkarlarını korumak için gruplar halinde organize olduğudur (Madison, 1981, 16). Madison'a göre “Gruplaşmanın nedenleri insan doğasına içkindir”. Madison'ın gruplaşma/fraksiyon kavramını tanımlayışı da yine bir çıkar ya da baskı grubunun tarifi ile aynı işlevdedir. Madison fraksiyon kavramından ister çoğunlukta ister azınlıkta olsunlar, diğer vatandaşların haklarına veya toplumun daimî ve kolektif çıkarlarına ters, bazı ortak tutku veya çıkar dürtüsü ile birleşip harekete geçen vatandaşlardan oluşan bir takım organize grupları anlar (Madison, 16). Bu çalışmada da evanjelik oluşumlar Madison'un tanımını baz alırsak bir fraksiyon/gruptur. Nihai hedef olarak, Hristiyan bir ulus olan Amerika Birleşik Devletleri'nin bu dokusunu siyasette ve toplumsal düzeyde korumak üzere ortak bir dürtü ile birleşmişlerdir.

Madison'ın çıkarımı, çıkar gruplarının siyasetteki rolünün tartışılmasına erken bir örnektir. Arthur Bentley'in "The Process of Government" ve David Truman'ın "The Governmental Process" eserleri, Amerikan siyasetinde çıkar gruplarına ait klasik teorik yaklaşımların sunulduğu eserler olmuştur. Bentley'in fikirlerine dayanarak, Truman, Amerikan siyasetini, çıkar gruplarının, hiçbirinin tam egemen olmayacağı düzeyde rekabet ettiği pluralist bir sistem olarak tanımlamıştır (Truman, 1981, 16).

Dolayısıyla baskı gruplarının veya çıkar gruplarının rolünü analiz etmek istiyorsak, siyasal bilimlerde pluralist yaklaşıma başvurabiliriz. Bunun için de dış politika açısından davranışçı bir yaklaşımı benimseyerek devletlerin uluslararası ilişkilerde temel aktör olarak kalmasına rağmen homojen bir varlık olarak kabul edilemeyeceğini savunan dış politika analizi yaklaşımı öne çıkmaktadır. Literatürde Uluslararası İlişkilerin bir alt alanı olarak kabul edilen dış politika analizi yaklaşımı, dış politika kararlarını etkileyen birçok devlet içi aktör olduğunu varsayar (Hudson, 1). Esasında dış politika analizi, dinin rolünü özel olarak tartışmamıştır ancak toplumun bir özelliği olarak kültürün dış politika kararlarını etkileyen faktörlerden biri olabileceği varsayılmıştır (Haynes, 2008, 143-165). Zamanla dinin kendisinin de kültürün bir parçası olarak dış politika analizi içinde dikkate alınabileceği görülmüştür. Carolyn M. Warner ve Stephen G. Walker analizlerinde dinin kurumsal düzeyde dahil olmak üzere birçok farklı yolla dış politika analizine dahil edilebileceğini göstermişlerdir (Warner, 2011, 123-145). Bu çalışma özelinde özel bir dindarlık biçimini temsil eden evanjelik gruplar, dış politika karar alma sürecinde birçok farklı çıkar grubunun faaliyetinin etkinliğini dikkate alan dış politika analizi modelleri içinde analiz edilebilir.

Valerie M. Hudson, dış politika analizi literatüründeki tarihsel gelişimi ve eğilimleri analiz ettikten sonra, "bu alt alanın, tüm uluslararası ilişkiler teorisinin dayandığı ampirik zemine en iyi kavramsal bağlantıyı sağlayabileceğinin açık" olduğunu vurgulamaktadır (Hudson, 1-30). Birçok farklı uluslararası ilişkiler teorilerinin temsilcileri, Soğuk Savaş dönemi uluslararası ilişkilerinin yapısal determinizminin ötesine geçerek, teorilerinde insan ve devlet kurumlarını uzlaştırmaya ve geri getirmeye çalışmıştır. Bazıları, bu birimleri ve değişimi yakalamak için dış politika analizine yönelmiş ancak birçoğu bu yaklaşımın aktör merkezli indirgemeciliğini tam olarak benimsememiştir. Müdahale edici değişkenler olarak, ya elitlerin, kurumların, baskı gruplarının ve parti siyasetinin rolünü ya da kültür, kimlik ve fikirler gibi

düşünsel faktörleri ya da her ikisinin bir karışımını dikkate almışlardır. Bu perspektif içinde dini çıkar grupları da yer almıştır (Lobell, Ripsman, 2009, 141).

2.1.5. Neoklasik Realizm

Neoklasik realizme göre dış politika, uluslararası etkenlerin yanı sıra iç politik faktörler, karar alma sürecini ve bu kararların uygulanmasını etkileyen ara değişkenler olarak liderler, başbakanlar, kilit kabine üyeleri ile dış politika ve savunma politikalarının yürütülmesinden sorumlu danışmanlardan oluşan bir dizi dış politika yöneticileritarafından inşa edilir (Kitchen, 2010, 127). Dolayısıyla siyasi liderlerin ve yakın ekibinin karakterini ve psikolojik yapısını araştırmak o ülkenin dış politikasını anlamak için kritik öneme haizdir. Her dış politika yöneticisi, ötekilerle etkileşimlerine rehberlik eden temel değerlere, inançlara ve imgelere sahiptir. Bu değerler bir kez oluşturulduktan sonra, liderlerin ellerindeki veriyle ne yönde hareket edebileceğini gösteren bilişsel bir süzgeç işlevi görür.

Neoklasik realistler için bir diğer önemli unsur ideolojidir. Bu durum, başkanların oluşturduğu dış politika doktrinlerinin ilgili ülkenin dış politikasının inşasında maddi gücün kullanımıyla eş değer olduğu anlamına gelir. Ancak doktrinlerin gücü değişkendir ve onu elinde bulunduran lidere ve taşıdığı fikirlere bağlı olarak farklılık gösterir. Bir yandan da bu fikirler genellikle bir stratejik kültür oluşturur ve bu şekilde devletlerin uluslararası sistemdeki değişikliklere gösterdiği tepkilere rehberlik eder (Puchel, 1992). Daniel Philpott, fikirlerin gücünün “bu fikirlere inananların, onları teşvik etme veya engelleme konumunda olanların karşılaşmış olduğu maliyetleri ve faydaları değiştirme yeteneklerinde yattığını” belirtmektedir. Dolayısıyla bir ülkenin dış politikası formüle edilirken en etkili fikirler hâkim olacaktır (Puchel, 14). Bu noktada ortaya çıkan önemli bir soru liderin kim olduğudur. Liderin fikirleri ve dünya görüşüne göre çeşitli uluslararası meselelere göstereceği tepkiler ve karar alma süreçleri, değişiklik gösterecektir. Örneğin bu çalışma özelinde Jimmy Carter’ın İsrail ve Ortadoğu’ya bakış açısı ve yorumlarıyla Trump’ın bölgeye yönelik algısı ve vizyonu farklı olmuştur. Zakaria gibi neoklasik realistler, devlet adamlarının dış politika kararlarında aslında en temel aktörler olduğunu ve onların algılarının dış politika kararlarının belirlenmesinde çok önemli bir rol oynadığını iddia etmektedir. Ancak bu lider ve politika yapıcılar, dini gruplar, lobiler ve diğer yerel unsurlar gibi

çeşitli aktörlerin kümülatif eylemlerinden ve birbirleriyle pazarlık sürecinden etkilenebilir (Zakaria, 1998, 42).

Ek olarak neoklasik realizm, uluslararası ilişkilerde din unsurunu analiz etmeye de elverişli bir imkân sağlamaktadır. Buna göre dış politika kararları soyut değildir ve gerçek siyasi liderler ve seçkinler tarafından alınır. Bu nedenle onların devletin göreceli gücünü algılama ve kullanma becerisini hesaba katmak da önemlidir (Rose, 1998, 147). Dolayısıyla yerel faktörlere ve bunların uluslararası gelişmelerle etkileşimlerine bakmak, dinin hem yerel alandaki rolünün hem de uluslararası değerlendirmelerde etkileşim tarzlarının incelenmesine olanak tanır. Devletin veya politika yapıcılarının dini kimliği, dış politikaları etkileyebilir. Jonathan Fox'a göre din, yalnızca politika yapıcılarının dünya görüşünü çerçevelemekle kalmaz aynı zamanda bu politika yapıcılarının karar alma süreçlerinde çoğu zaman dini duygular tarafından kısıtlanmalarına olanak sağlar (Fox 2006, 8). Sonuç olarak neoklasik realist yaklaşımda “devlet adamının” rolüne yapılan vurgu göz önüne alındığında, dinin bilişsel beceriler ve algılar üzerindeki etkisi öne çıkmaktadır. Din aynı zamanda güç ve çıkar kavramlarını yeniden tanımlayarak maddi yetenekler ve algılar arasında olası bir bağlantı oluşturmaya sebebiyle Neoklasik realist çerçevede güçlü bir anlatı kaynağı oluşturmaktadır.

Dolayısıyla Neoklasik realizmin, bu çalışmada incelenen bağımlı değişken özelinde dinin dış politikaya etkileri üzerinde en önemli açıklayıcı güce sahip paradigma olduğu değerlendirilmektedir. Neoklasik realizm, sistemik politik boyutların ötesine geçerek devletlerin dış politik tercihlerini belirleyen içsel unsurları inceleme fırsatı sunmakta, devletlerin tercihlerinin bütünüyle çıkar peşinde olan lobi gruplarından etkilendiğini savunmaktadır. Ancak bu lobi gruplarının tamamen kendi çıkarlarına yönelik bir gündeme sahip olmadığını aynı zamanda kamuyu ilgilendiren genel bir toplumsal aidiyete sahip olduklarına işaret etmektedir. Örneğin, çeşitli dini çıkar grupları kendi dini inanışları adına bir takım politik görüşleri savunsalar da, sözde insan hakları adına destekliyor oldukları dış müdahaleler ve ekonomik yardımlar, ihtiyaç duydukları zaman ve kaynakları yalnızca ülke içinde değil dışında da meydana gelen bir takım gelişmelere ayırmaları anlamına gelmektedir. Dinler ve buna bağlı kurumlar da bu anlamda yalnızca salt kendi çıkarlarının peşinde koşmaz ve bunun yerine Tanrı tarafından zorunlu kılınan yükümlülükleri ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sonuçları savunabilir (Fox, 2019, 48-49).

Neoklasik realizmin açıklayıcı gücü, devletlerin sadece sistem düzeyinde değil, aynı zamanda devletin içsel özelliklerinden kaynaklanan baskılar, teşvikler ve kısıtlamalar temelinde diğer devletlere yönelik tercihler oluşturduğunu kabul etmesinde yatmaktadır. Bunlar, siyasi-hukuki yapıyı, birincil ekonomik çıkarların yapılandırılmasını, kamuoyu gündemlerini ve kamu tercihlerini içermektedir. Din, bu özelliklerin herhangi birine veya tümüne dokunabilir, bu da devletlerin izleyecekleri dış politikaya yönelik temayülleri etkiler. Bu durum, dinin hem bir kimlik olarak hem de politika belirleyici bir unsur olarak devletlerin dış politikalarında ifade bulmasına yol açar (Fox, 49). Öncelikle din, çeşitli kimlik farklılıkları yaratır. Bunu yaparken, iç grup-dış grup farklılıklarına dayalı çatışmayı körükler. Bu düşünce, bir ülke içinde mevcut gidişattan rahatsız, çeşitli hak ve özgürlüklerinden mahrum bırakıldığına inanan bir dış grubun ayrıcalıklı bir iç gruba veya hükümete karşı isyan ettiği etnik, dini ve devlet içi çatışma anlatılarının arketipini yansıtır (Fox, 49). Ülke içinde etnik milliyetçiliği dünya siyaseti üzerine milliyetçi bir bakış açısıyla birleştirerek uluslararası siyaseti bir “medeniyetler çatışması” olarak algılar.

Din unsurunun dış politika ile olan bağında bir diğer önemli kategori, dinin yalnızca bir kimlik olarak değil, aynı zamanda politika referanslarının doğrudan bir itici gücü olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Din, bunu kendi müktesebatıyla ilgili fikirleri doktrine ederek yapar. Lynx, din unsurunu ahlak mevhumunun birincil dereceden kaynakları ve dağıtıcıları olarak inceleyerek bu anlayışının tıpkı maddi teşvikler ve kısıtlamaların yaptığı gibi devlet idaresinin yönetimini etkilediğini savunmaktadır (Fox, 50).

Dini normları topluma yaymak ve aşmak, böylece siyasi tercihleri ve sonuçları etkilemek için bir araç olarak din, üç temel aktör tipini etkiler. Bunlardan ilki bireydir. Devletlerin liderleri zaman zaman oldukça dindardır ve devletleri idare edişleri onların dini tutkularından etkilenebilir. Bu tez özelinde Mısır Devlet Başkanı Anwar Sadat, İsrail Başbakanı Manachem Begin ve ABD Başkanı Jimmy Carter bu örnekler arasında yer almaktadır (Fox, 51).

Din, çıkar gruplarının veya genel olarak halkın siyasi tercihlerini de etkileyebilir. Devletlerin tercihlerinin rant peşinde koşan çıkar gruplarının etkisinden kaynaklandığı neoklasik realizmde, bu düzeydeki dini etki özellikle göze çarpmaktadır. Örneğin Geertz, ideolojiyi kültürel bir inanç sistemi olarak ele almış, Juergensmeyer bu teoriyi özellikle köktendinciliğe uygulamış, ancak bu fenomen ana akım dini yaklaşımlarda

da karşılık bulmuştur. Dolayısıyla devlet dışı kuruluşların epistemik topluluklar aracılığıyla devletleri ve uluslararası kuruluşları etkilediği gibi neoklasik realist çerçevede dini bir muhtevaya sahip uluslararası meselelerde dini gruplar ve dini liderlerin faaliyetleri ve çeşitli aktörlerle pazarlık süreçleri de belirleyici olabilir (Fox, 51).

Sonuç olarak din, her zaman yerel ve uluslararası politikanın bir parçası olmuştur ancak ana akım uluslararası ilişkiler teorileri her zaman bu boyuta yeterince dikkat etmemiştir. Bunun nedeni ise bu teorilerin din olgusunun etkisini tam olarak karşılayamamasından kaynaklanmıştır. İncelediğimiz her teorik anlayışın, dinin uluslararası ilişkilerdeki rolünü açıklamak için kendi sınırları ve güçlü yanları bulunmaktadır. Bu çalışma özelinde Carter'ın bireysel inancının izlediği dış politikaya etkisi bağlamında konstrüktivist ve realist paradigma kapsamında analizler yapmak mümkündür. Öte yandan Carter'ın Ortadoğu politikası, komünizme karşı “yetersiz” mücadelesi, Salt II görüşmeleri ve Panama meselesinde izlediği politikalara tepki göstererek Reagan'ı destekleyen ve ondan sonra da Cumhuriyetçi Parti adaylarını desteklemeye devam eden ve çeşitli organizasyonlar ve mobilizasyon becerisi ile birlikte Amerikan siyasetinde etkisi giderek artan köktenci evanjelik oluşumlar, iç kamuoyu, medya ve güç gruplarının tesiri bakımından plüralist bir çerçevede ele alınabilir. Trump'ın da bu kapsamda Amerikan Büyükelçiliğini Kudüs'e taşıma kararı ve İsrail'e verdiği koşulsuz destekte içerideki evanjelik grupların etkisi önemli olmuştur. Söz konusu evanjelik gruplar kimlik temelli oluşumlar oldukları için konstrüktivizmle de açıklanabilirler. Ancak bu çalışma, Başkanların kişisel karakterleri ve zihin dünyalarını odak noktasına alarak gerçekleştirmiş oldukları dış politika girişimlerini inceleyip realizm ve konstrüktivizmden unsurları birlikte kullanarak yapılandırıldığından kuramsal açıdan neoklasik realizm bu çalışmanın mahiyetine en uygun çerçeve olarak görülmektedir. Zakaria, neoklasik realizmin uluslararası ilişkiler alanında çeşitli diğer teori ve metodolojilerle ilişki kurmak için geniş fırsatlar sunduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla devletler arası ilişkilerde dinin ve dini grupların rolü incelenmek istediğinde, neoklasik realizmin bu unsurları en iyi açıklayabilecek paradigma olduğu görülmektedir. Bu bağlamda dini kimlik, iç grup/dış grup ayrımları üretebilir. Bu da dini saiklerle diğer ülkelere müdahale etmek de dahil olmak üzere bir takım dış politika girişimlerini etkileyebilir. Ayrıca, dini inançlar politika tercihlerini de etkileyebilir (Zakaria, 44). Bu yüzden neoklasik

realizm, din unsurunu ve dini grupları dış politika davranışlarına bağlamak için metodolojik bakımdan elverişli olacak genişlikte analitik imkanlar sağlamaktadır. Bu kapsamda din unsuru da maddi yetenekler ve algılamalar arasında olası bir bağlantı oluşturarak Neoklasik realist çerçeveye destek sağlamaktadır.

2.2. Kavramsal Çerçeve

Tarihçilere göre dört temel unsur evanjelikleri tanımlamaktadır: İncil'in dini konularda en yüksek otorite olduğu anlamına gelen “Biblicizm”, İsa'nın tüm insanoğlunun günahları için kendini kurban ederek çarmıha gerilmesine odaklanan “Crucicentrism”, evanjelizmin “yeniden doğuş (born again)” boyutunu kapsayan Conversionism ve aktivizm (Hankins, 1). Evanjelik Protestanlığın bu son unsuru siyasete bağlanabilir. Aktivizm, Evanjelik olmanın merkezi bir parçasıdır. Ahlaki ve politik konularda aktif olmanın yanında insanları bilinçlendirmek üzere vaaz verme ve misyonerlik çalışmaları gibi birçok biçim alabilir (Hankins, 2). Tüm bu unsurlar mevcutsa, bir kişi evanjelik olarak tanımlanabilir. Ancak evanjelik Hristiyanlar dini açıdan ve politik olarak yekpare değildir. Genellikle Bapdist veya Metodist olsalar da Amerika Birleşik Devletleri'ndeki hemen hemen her Protestan mezhebinde evanjelikler bulunabilir (Berggren, Rae, 6). Birçok belirgin kişilik, çeşitli alt kültürler, birçok farklı evanjelik ve evanjelizm vardır. Yine de kendi radikal iç çeşitliliğine rağmen, evanjelikler arasında “çeşitliliğe rağmen bir birlik” olduğundan dolayı bir “aile benzerliği” kavramından mütevellit ortak paydalar vardır. Evanjelikleri geniş ölçüde birleştiren “ortak miraslar, ortak eğilimler, bir kimlik ve organik bir karakter” söz konusudur. Atıf yapılan bu ortak hasletler şunlardır:

1. Protestanlık: Evanjelizm, Protestan Hristiyanlığı içinde kökleri Protestan Reformuna kadar takip edilebilecek geniş, uluslararası bir harekettir;
2. Evanjelik bir kendini idrak etme durumu: kişisel bir dini inanç veya “yeniden doğum” tecrübesine sahip olduğunu iddia etmek;
3. Sola fide; yalnızca imanla, Mesih aracılığıyla kurtuluşa inanç;
4. Sola Scriptura; İncil'i inanç ve ahlak anlamında tek otorite olarak görmek;
5. Christocentrism; İsa Mesih'in inanç söylemindeki merkeziliği ve kişisel kurtuluş deneyimi;

6. Bireycilik; Mesih aracılığıyla Tanrı ile doğrudan bir deneyim, bireysel dini deneyime odaklanma, birebir karşılaşmalar;
7. Pietizm; kişisel kutsal yaşam arayışı (örneğin, sık sık dua etmek, İncil okumak, kiliseye devam etmek ve alkol ve tütünden uzak durmak);
8. Evanjelik misyon duygusu, dünyayı Mesih adına kazanmak” (Hunter, 1893’den aktaran, Berggren, Rae, 4).

Bu ölçütlerle Jimmy Carter, klasik anlamda evanjelik sayılabilir ancak bu kriterlere göre evanjelik inanca sahip bir başkanın inancını izlediği politikalardan ayırmamasının çeşitli sonuçları olacaktır. Örneğin James Burnham, Carter’ın iyilik, dürüstlük, merhamet, idealizm ve güven gibi erdemlerinin dış politikada abes görüldüğünü ve çok açık bir şekilde hiçbir anlamı olmadığını, Amerika’nın ileriye yönelik çıkarlarını takip etme yeteneğini engellediği konusunda uyarılarda bulunmuş ve Carter’ın hatalı bir şekilde “Evanjelik prensiplerin sosyal, ekonomik ve uluslararası karışıklıkları çözebileceğine” inandığını savunmuştur (Burnham, 1975, 1226’dan Aktaran, Smith, 7).

Öte yandan klasik anlamda evanjelizmde, evanjelikler “Kesinlik Hristiyanları” olarak tanımlanabilir. İncil’in Tanrı kelamı olduğundan, İsa’nın kendinden sonrakilerin günahları uğruna kendini feda edip öldüğünden ve cennette inançlarının mükafatlarını alacaklarına dair kutsal bir güvenceye sahip olduklarından kesin olarak emindirler. İzledikleri politikaların ve gerçekleştirdikleri eylemlerin en doğru ve en ahlaki olduğuna dair herhangi bir şüphe yoktu. Fakat Neustadt ve Weber gibi isimlere göre bu durum, liderlerin partiler arasındaki pazarlıklar ve antlaşmalardaki başarılarıyla değerlendirildiği günümüz dünyasında kaybetmeye mahkûmdur. Buna göre başkanların inanç temelli keskinliği ve kendilerine olan güvenleri “kibirli, olumsuz veya katı bir tutum sergilemelerine neden olur. Başkanların bu şekilde ahlaki hakikati yalnızca kendi kontrollerinde tutma çabası, dünyayı onların gördüğü netlik ve kesinlikle kibir, saflık, sadelik gibi kavramlar üzerinden görmeyen dost ve müttefiklerin yabancılaştırılmasına neden olur (Burnham, 19). Sonuç olarak Hutcheson’a göre bu başkanların ahlaki tek taraflılık eğilimleri de Amerika’nın müttefiklerini rahatsız etmiş, ittifaklarını zayıflatmış ve sadece düşmanları güçlendirmiştir (Hutcheson, 2004’den aktaran Berggren, Rae, 19).

Öte yandan yukarıda belirtildiği üzere tarihsel süreç içerisinde birçok farklı evanjelizm ve yine birçok farklı dinamik çerçevesinde gelişen ve hatta birbirinin tam zıttı eğilimlere sahip olan çeşitli evanjelik hareketler meydana çıkmıştır. Ancak evanjeliklerin ABD dış politikasına olan etkilerini kavramsallaştırmak gerektiğinde eskatolojik boyutu öne çıkmakta ve bu eskatolojik boyut içinde iki temel dini okul baskın gözükmemektedir: Bin yıl öncelik ve Bin yıl sonracılık. Politik alanda da evanjeliklerin oylarını, düşüncelerini ve kampanyalara yaptıkları bağışları şekillendiren temelde bu iki okuldur. Nihayetinde Amerikalıların yüzde 40'ından fazlası kendilerini bir tür “Evanjelik” olarak tanımlamaktadır (Duerr, 2008, 120-136). Bu oran her ne kadar tartışmalı olsa ve hatta “Evanjelikler” nüfusun çok daha az bir kısmını temsil etse bile defaten ifade edildiği üzere bu grubun Amerikan yönetimleri üzerindeki etkileri, onların amaçlarını, inançlarını, görüşlerini ve politikalarını anlamayı incelemeye değer kılmaktadır.

2.2.1. Eskatolojik Etki

Hristiyan eskatolojisi, Batı felsefesi ve fikriyatının gelişiminde çok güçlü bir etkiye sahip olmuştur. Dördüncü yüzyıldan itibaren Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlaşması ile birlikte Hristiyanlığın İncil'deki kehanetlere ve ahir zamanlara dair ortaya koyduğu yorumlar, ülkelerin yönetim felsefelerini etkilemiş ve güncel sorun alanlarının belirlenmesi ve bu sorunların çözümünde bir rehber işlevi görmüştür. Roma'nın ardından Batı dünyasında ortaya çıkan ve Hristiyanlığın etkisi altında kalan birçok ulus ve devlet, İncilkehanetlerine dair yorumlarını ulusal ideolojilerine entegre etmeye çalışmışlardır. Birleşik Devletlerin Kurucu Babaları da bu Hristiyan geleneklerini benimsemişler ve söz konusu kavram ve düşünceleri Amerikan istisnacılığı fikriyle mezcetmişlerdir. Bu kehanetçilik geleneği ile ABD kuruluş ideolojisinin karışımından doğan birtakım ilke ve prensipler, Amerikan dış politikasının işleyişine önemli ölçüde sirayet etmiştir. (Leonhard, 91) Dolayısıyla Amerikan dış politikası, kilise geleneklerinden ve bu kehanetlerin yorumlanmasından geniş anlamda etkilenmiş ve bu yorumlar Amerikalıların dünyaya dair bakış açılarını belirlemiştir. Buna bağlı olarak ABD, iki temel ancak birbirine zıt yorumları barındıran dini düşünce okullarının çatıştığı farklı dış politika yaklaşımlarına sahip olmuş ve bu diyalektik etrafında şekillenmiştir.

Hristiyan eskatolojisindeki en temel tartışma konusu, Mesih'in Altın Çağa göre geri dönüşünün zamanlamasıyla ilgilidir. Bu kapsamda “bin yıl öncelik” ve “bin yıl sonracılık” olmak üzere iki farklı düşünce okulu öne çıkmaktadır. Temelde binyıl öncelik, Mesih'in gelecekte yeryüzüne tekrar geri dönüp dünyanın gidişatına müdahale edeceğini ve ardından 1000 yıl boyunca sürecek krallığını kurarak Altın Çağı getireceğini öngörmektedir. (Leonard, 60) Bu görüşten farklı olarak binyıl sonracılık, Mesih'in dünyaya geri dönüşünün Altın Çağ'dansonra meydana geleceğini ve var olan kötü düzeni ortadan kaldırmak için bir geri dönüşü gerektirecek durum olmadığını çünkü zaten halihazırda Mesih'in Kilise aracılığıyla aktif olduğunu savunmaktadır (Leonard, 61). Buna göre altın çağa kilisenin gayretleriyle varılacak ve Mesih'in gelişi, Tanrı'nın insanlığa dair nihai kararını vermesinden hemen önce insanlığı son bir kez denetlemek ve Tanrı'nın takdirine şahitlik etmek üzere Altın Çağ'dan sonra yaşanacaktır.

Bin yıl öncesi evanjelik görüşün siyasi ve teolojik temelleri, köktencilüğün Amerikan kurumlarını derinden şekillendiren bin yıl sonracı anlayışa tepki olarak ortaya çıktığı 19. yüzyılın sonlarında bulunabilir. Aşırı muhafazakâr bir karaktere sahip olan bu anlayış, aşamalı kadercilik (dispensationalism) doktrininin serpilmesiyle varlık kazanmıştır. Aşamalı kaderciler, Tanrı'nın dünya tarihini insanlığa ayrı ayrı yazgılar (dispensation) bahşettiği çağlara böldüğüne inanmışlardır. Hristiyanlığın doğumundan sonraki dönem, tüm Hristiyanların dünyanın sonuna hazırlanırken evanjelikleşmeleri beklenen bir ek süre olarak görülmüştür. Bu inanca göre, ahir zamanların gelmesiyle birlikte dünya büyük bir kargaşa içine girecek ve bu devrin son 7 yılını kapsayan “büyük sıkıntı (tribulation)” döneminden önce hakiki inananlar cennete taşınacaktı (rapture). Ardından Mesih ikinci kez dünyaya gelip Kudüs'ü işgal etmiş olan Deccal güçlerine karşı vereceği savaş sonunda bin yıl boyunca sürecek bir krallık kuracaktı (Marsden, 2006, 55-62). Bu bin yılın sonunda Tanrı, insanlığa dair nihai kararını (final judgment) verecek ve dünya son bulacaktı. Bu inanç biçimine bağlı olarak aşamalı kaderciler, seçilmiş bir halk olarak Yahudilerin Tanrı'nın dünyaya dair planında özel bir misyonubulunduğuna inanmıştır (Leonard, 2010, 59). Aşamalı kaderciler, bilhassa ahir zamanlardaki rolü dikkate alındığında İsrail'in her koşulda desteklenmesini bir inanç ve itikad meselesi olarak görmüştür.

Aşamalı kaderciliğin İncil'e dayandırdığı kehanetlerle kurgulanmış bu inanç biçimi, evanjelik hareket etrafında bir tüketici kültürünün 1970'lerde yaygınlaşmasıyla çok daha görünür hale gelmiştir. Bu akıma mensup çeşitli yazarların eserleri milyonlarca nüsha satmıştır. Televizyonlarda İncil'i vaaz eden papazlar kitle iletişim araçlarında görünüp tanınmaya başladıkça vaazlarında aşamalı kaderci itikadı teşvik etmişlerdir. Nükleer çağda, giderek yaklaşan ve dünyanın sonunu getireceğine inanılan Armageddon Savaşı ile ilgili senaryolar büyük ilgi görmüştür. Konu üzerinde çalışan Paul Boyer (1994, 121-157), Soğuk Savaş yıllarının ABD'sinde nükleer savaş ve İncil kehanetleri arasında yakın bağlantılar kurulduğuna dikkat çekmektedir. Bu dönemde, siyaset ve teolojik alan birbirleriyle karışıkça, dini inançlar ile politik hırslar arasındaki çizgiler de bulanıklaşmıştır. Apokaliptik itikad, Mesihçi siyasetle iç içe geçmiştir.

Ancak bin yıl sonracılar, tüm insanlık için yararlı sonuçlar elde etme amacı ve İncil'in Mesih'le ilgili "alçakgönüllü bir barışçı olduğu" şeklindeki yorumlarından yola çıkarak dış politikada pasifist bir yaklaşımı savunmuştur. Cumhuriyetin ilk günlerinden itibaren, Amerikalı politika yapıcılar bu dini dünya görüşünü ABD dış politikasıyla bütünleştirmek için çabalamıştır. Buna göre Mesih, takipçilerine hakikatin ışığını dünyaya getirmelerini emretmişti ve Amerikalı idealistler de bu misyonun yerine getirilmesini ABD'nin dünyanın geri kalanına demokrasi, insan hakları, ekonomik refah ve barış getiren rolünde görmüşlerdir (Leonhard, 75).

Bu görüşlerle bağlantılı olarak Thomas Jefferson, "Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslar topluluğu arasında üstünlük için yarışan diğer güçler gibi olmayacağını" ve tam aksine "ABD'nin özel, dünya için son ve en büyük umut ışığı" olarak diğer ülkelere bir rehber olacağını belirtmiştir. Buna göre "Avrupa'nın kanlı dini çatışmalar deneyiminden canı yanan bu yeni ülke, hiçbir devlet dinini benimsemeyecek, kendisini herhangi bir inanca samimi bir biçimde bağlamayacak ama yine de günahkâr bir dünyaya özgürlüğün ışığını getirmek amacıyla kendine özgü bir misyonerlik şevkiyle hareket edecekti" (Jefferson, [20.08.2020]). Jefferson'un ortaya koyduğu bu vizyon, Mesih'in dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek için aydınlanmış Amerikalılar aracılığıyla çalışıyor olduğu şeklindeki bin yıl sonracı görüşün mirası olmuştur.

Bu saiklerle Amerikalı liderler, izledikleri dış politikaların Tanrı'nın emri ve onayıyla gerçekleştiği mesajını vermişlerdir. Dolayısıyla insanlık tarihine dair binyıl sonracı bakış, bin yıl önceliğin aksine Tanrı'nın dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek için

önce Kilise yoluyla, ardından ise ABD aracılığıyla kendisine sadık kullarını kullanarak çalışıyor olduğu fikrini benimsemiştir. 18. ve 19. yüzyıllarda ABD, dünyayla olan ilişkilerini askeri gücüne dayandırmak için henüz zayıf olduğundan temkinli hareket etmeyi seçmiştir. Buna bağlı olarak Avrupalı güçlerle bin yıl sonraki barış ideallerine dayalı bir ilişki biçimi benimsemiş ve Monroe doktrini olarak bilinen Avrupa meselelerinden uzak durma politikası izlemiştir. Böylelikle eğer Amerikalılar savaşıyorsa bu savaşlar, ahlaki açıdan alçalmış Eski Dünya zalimleri tarafından kendilerine dayatılan savunma amaçlı savaşlardı. İçeride ise ABD'nin kıtadaki yerli halklar hilafına genişleme politikaları hem Mesih'in müjdesini hem de modernizmin ışığını pagan kültürlerle getirmeyi amaçlayan bir misyonerlik aracı olarak görülmüştür. Bu anlayıştan hareketle her ne kadar dış ve iç politikanın yarattığı şiddet üzüntü verici olsa da bunun geçici bir durum olduğu ve er ya da geç bu şiddet dalgasının yerini demokrasi, özgürlük ve barışın alacağı savunulmuştur (Leonard, 77).

20. yüzyıla gelindiğinde, kuruluş anayasasının doğasında var olan çelişkileri bir iç savaş ve yeniden yapılanma yoluyla çözen genç cumhuriyet, ekonomik ve endüstriyel kapasitesinin gelişimiyle gücünü arttırmıştır. Bunun sonucu ise daha agresif bir dış politika yüzyılına giriş olmuştur. Uzun zamandır süren bir pasifizm ve tarafsızlık anlayışı dünyada daha aktif bir rol oynamaya yönelik eğilimleri sınırlamaya çalışsa da, önce Alman ve daha sonra ise Japon saldırganlığının yarattığı o zamana kadar eşî görülmemiş tehdit boyutu tarihsel geleneklere galebe çalmıştır (Leonard, 78). Nihayetinde Amerika Birleşik Devletleri bir dünya gücü haline gelmiştir. Ancak bu büyük evrim bile, Amerikalıların misyonerlik çabalarını ve ABD'nin dünyada rolünü algılayış tarzlarını İncil terimleriyle açıklama eğilimlerini bastıramamıştır.

Dolayısıyla bin yıl sonraki eskatoloji, iyimser, kitleleri harekete geçirici ve ümit verici bir yorum tarzı taşımaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak da ahir zamanlara yaklaşırken aslında her şeyin kusursuz olacağını ve barış, refah, mutluluk ve birbiriyle dayanışma halinin hüküm süreceği bir dünya tahayyül etmektedir. Bin yıl sonracılar, bu hedeflerini doğrudan incil kehanetlerine dayandırmaktadır. Bin yıl sonracılık Tanrı'nın insanlığı bir tür doğal, tarihsel bir evrim içinde Altın Çağı başarıyla tamamlamaya sevk edeceğini savunmaktadır. Dolayısıyla binyıl sonraki görüşü, tüm insanlığın ve bilhassa Hıristiyanların barış içinde bir dünya hedefine doğru birlikte hareket ettiği bir gelecek tasavvur etmektedir. Bu yüzden apokaliptik bir içerik arz

etmemekte çünkü Tanrı'nın ileride dünyaya şiddetli bir şekilde müdahalesini beklememekte, daha ziyade kademeli bir reform ve ilerleme süreci öngörmektedir.

Ancak binyıl öncesi okul, insanlığın altın çağa erişmesi için bir araya gelerek ortak hareket etmesinden ziyade bunu yalnızca İsa Mesih'in başarabileceğini savunmaktadır. Hatta Mesih, Şeytan'ın düzenini yok edip kendi krallığını kurmak üzere dünyaya döndüğünde bunu insanlığın büyük bir kısmıyla savaşarak onları yok ederek başaracaktır. Bu doğrultuda binyıl öncelik, insanın özünde günahkâr olduğunu vurgulayan İncil'den alıntılar yapmaktadır:

“Kalp her şeyden daha aldatıcıdır ve iyileşmez. Onu kim anlayabilir?” Yeremya 17: 9.

“Rab göklerden bakar oldu insanlara, Akıllı biri, Tanrı'ya yönelen biri var mı diye. Hepsi sapmış, çürümüş sanki, İyilik eden yok, bir kişi bile!” Mezmur 14: 2-3.

“Herkes günah işledi ve Tanrı'nın yüceliğinden yoksun kaldı.” Romalılar 3:23 (Leonard,80).

Bin yıl önceliğe göre erdemli insanlar -özellikle Hristiyanlar- en azından bireysel ya da cemiyet düzeyinde topluma katkıda bulunabilirdi. Ancak, Mesih'in bin yıllık krallığı dışında hiçbir hükümet, yoksulluğa, çevre kirliliğine, suça veya savaşa asla çözüm bulamayacaktı. Bin yıl öncesi senaryolar, bu mantıkla Altın Çağ'a varma yolunda çabalayan her hükümete karşı bir paranoya duygusu beslemiştir. Çünkü Büyük Sıkıntı dönemi esnasında şeytan ve ona bağlı unsurların dünyayı kendi iyi niyetlerine ikna edeceklerini öngörmektedir (Leonard, 80).

Binyıl önceciler ve bin yıl sonracıların “İncilleri” bile farklı olmuştur. Bin yıl sonracılar, sadece Mesih'in Çarmıhta bahsettiği kefaretin değil, aynı zamanda ahlaki ve etik öğretilerinin ve alçakgönüllülük, sevgi ve pasif direniş (nonviolence) tavsiyelerinin erdemlerini de yaymak arzusunda olmuşlardır. Yoksulluğa, suça, çevre kirliliğine ve savaşa çare bulunmasında İncil'i rehber edinerek başta Hristiyanlar olmak üzere tüm insanlığı eylem halinde görmek istemişlerdir. Buna göre İncil'in mesajının nihai sonucu daha iyi bir dünya olacaktır. İncil ve Apokalips'teki kehanetlerin şiddetli tasviri meselesine getirdikleri yorum ise, anlatılan olayların ya zaten geçmişte kaldığını ya da metafor olduklarını ve motamot tefsirinin uygun olmadığı yönünde olmuştur (Leonard,81).

Binyıl önceciler ise bu dünyadan ümitsiz olan bir İncil tasvir etmektedir. “Müjde”, İsa'nın tüm günahlarımızın kefaretinin çarmıhta ödediği fikrine iman ederek hepimizin

kişisel kurtuluşu deneyimlemek zorunda olduğu bir fırsatı işaret etmektedir. İsa'nın öğretilerine gelince bin yıl önceler, bu öğretileri kişinin kişisel yaşamına ve daha geniş anlamda Mesih'in bir gün kuracağı görkemli krallığa atfetmektedir. Ancak bu öğretileri Şeytan'ın dünyasını iyileştirmek için bir reçete veya Amerikan dış politikasının temeli olarak görmemektedir. Buna göre İncil'in kanlı kehanetleri, alegorik değildir veya geçmişte yaşanıp bitmemiştir. Daha ziyade gelecekte meydana gelecek büyük yangının doğru bir açıklamasıdır. Nitekim bin yıl öncelerin kıyamet vizyonunu tasvir ederken öngördüğü şiddet, onların “ancak Mesih'le kurtuluş” arayışında bir motivasyon kaynağı niteliği taşımaktadır (Leonard, 82).

Bin yıl önceler böylelikle günümüz sorunlarına tamamen farklı bir bakış açısı getirmektedir. Savaşın sonunu görmek istemekte, ancak Mesih dünyaya müdahale edene kadar savaşın devam edeceğine inanmaktadır. Dolayısıyla, Birleşik Devletler askeri çatışmayı ortadan kaldırmaya muktedir değildir, daha ziyade kendi sınırları içinde özgürlüğü savunmak için askeri gücünü kullanmak ve dışarıda ise ülkenin gerçek çıkarlarını savunmak zorundadır. Bin yıl önceler, ülkenin yeterince güçlü olduğunu hissettiğinde, kötü bir rejimi ortadan kaldırmayı amaçlayan bir savaşı desteklemektedir. Bununla birlikte, bu savaş sonucunda elde edilecek zaferin hiçbir şeyi kalıcı olarak çözmeyeceğini ya da bin yıl sonracıların umduğu gibi şiddetin sonsuza kadar kesilmesine yol açmayacağını savunmaktadır. Bu tür başarılar, özgürlüğü yalnızca geçici olarak koruma altına almaktadır ve her nesil, kötülüğün bir sonraki alçak saldırısını yenmek için hazır olmalı ve silahlanmalıdır (Leonard, 83). Sonuç olarak bin yıl sonracılık doğası gereği iyimserdir ve yüce bir hedef olarak dünyayı herkesin mutluluğu için daha iyi bir yer haline getirmeye odaklanmakta ve bu amaç doğrultusunda en büyük itici gücün Tanrı olduğu konusunda ısrar etmektedir. Ancak aynı zamanda bu bakış açısı prensip olarak diğer dinlerle diyalog kurmaya, birlikte dua etmeye ve çalışmaya açıktır çünkü İncil'e dair yorumları köktenci olmayan bir yaklaşıma dayanmaktadır. (Boettner, 1991, 192) Buna göre ateist bir rejim bile bu amaca yönelik çalışabilir. Sovyetler Birliği, Birleşmiş Milletler'in (BM) dünya barışı idealine katkıda bulunmaya çalıştığında, resmen inkâr ettikleri Tanrı'nın elçisi İsa peygamberin şu sözlerinin yazılı olduğu bir heykel başıslamışlardı: “Bırakın kılıçları saban demirlerine çevirelim.” Bin yıl sonracı görüş, dogma veya ortodoksiyi vurgulamaz, aksine başkalarına yardım ederek ve Mesih'in sevgisini göstererek

Hristiyanlığı eylemde uygulamaya çalışır. Dolayısıyla politik doğrucudur (Leonhard, 84).

Bin yıl öncelik ise tam tersine kötümser bir inançtır ve diğer dinlerden hatta Hristiyanlık içindeki diğer mezheplerden bile oldukça şüpheli olma eğilimindedir. Dogma ve ortodoksi eğilimi bu anlayış üzerinde güçlüdür çünkü doktrinsel gerçeği “Büyük Sıkıntı” döneminin Deccal hakimiyetindeki dünyasının küresel aldaticılığına karşı nihai bir aşı olarak görmektedir (Boettner, 193). Dolayısıyla bin yıl öncelik başkalarıyla iyi geçinemez.

Bu doktrinsel diyalektiğin en önemli sonuçlarından biri, bin yıl önceliği savunanların birçok kez bin yıl sonracı tasvirleri ödünç alarak inançlarını maskeleymeye çalışması olmuştur. Başkan George W. Bush, binyıl öncesi senaryoya inanmasına rağmen, özgürlük, adalet, refah ve barışın hüküm sürdüğü bir dünya için çabalamaktan söz etmiştir. Keza 2018’de ABD yönetiminin İsrail Büyükelçiliğini Tel Aviv’den Kudüs’e taşımasının ardından Trump yönetimine destek veren birçok evanjelik lider yine bu tür kavramlara başvurmuştur. Dolayısıyla bin yıl öncelik, Amerikan dış politikasında sıklıkla bin yıl sonracı kostümlerle kendini gizlemiştir (Leonhard, 84).

ABD dış politikasında bir rehber olarak öne çıkan bin yıl sonracı görüş bu çelişkilerden nasibini almıştır. Örneğin Woodrow Wilson’un Başkanlığı döneminde yönetiminin dış politikasını Presbiteryen geçmişi ve bin yıl sonracı görüşleri şekillendirmiştir. Yapacağı fedakarlığın ABD’yi maddi manevi felakete götürmesi muhtemel bir hareket olacağını bilmesine rağmen, ülkeyi İmparatorluk Almanya’sına karşı savaşa götürmüştür. Ancak bu sadece savaşın ardından barışı ilelebet muhafaza edecek bir Milletler Cemiyeti’nin kurulması şeklinde tezahür eden yüce bir hedef uğruna yapılmıştır. “Tüm savaşları bitirecek savaşın” tam da bu amacı sağlayacağını ve aynı şekilde dünyayı demokrasinin gelişmesi için daha güvenli hale getireceğini ısrarla vurgulamıştır. Ne kazanana ne de kaybedene fırsat tanımayacak bir barış antlaşması çağrısında bulunmuştur ki böylece gelecekteki çatışmalar için tohum kalmasın. Wilson’un tüm bu çabaları başarısız olmuş, Tanrı’nın krallığı idealleri Reelpolitik denizinde batmıştır (Leonhard, 85).

Wilson’la aynı evanjelik görüşleri paylaşan Jimmy Carter, Tehlike Altındaki Değerlerimiz: Amerika’nın Ahlaki Krizi (Our Endanged Values: America’s Moral Crisis) adlı kitabında Hristiyan eskatolojisine ilişkin görüşlerini açıklamıştır. Carter,

bin yıl sonraki kehanet görüşünü benimsediğini ve bu inanç sisteminin izlediği dış politikalarda bir motivasyon kaynağı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Hristiyan köktendinciliğinin yükselişine karşı çıkmış ve onu kendi evanjelik geçmişinden ayrı tutmuştur. Ancak onun da evanjelik ideallerinin bir parçası olarak insan haklarını teşvik etme çabaları, Sovyetlerle olan uyuşmazlıklarda ve daha çarpıcı biçimde İran İslam devriminin ardından yaşananlar neticesinde bataklığa saplanmış. Her ne kadar Carter yönetiminin politikalarını savunanlar, insan hakları anlamında bir takım başarılı girişimlere dikkat çekse de 1980 yılı seçim sonuçları, Amerikan halkının Carter döneminde meydana gelen başarısızlıklarının yarattığı utanç ve zayıflık algısından kurtulmak için ABD dış politikasının daha fazla pragmatizme ihtiyaç duyduğuna inandığını göstermiştir (Carter, 2006, 153).

Sonuç olarak İsa gelmeden önce dünyada Altın Çağ tesis etmek için çabalayan Hristiyanlar, uzun süre inandıkları uluslararası barış uğruna emek sarf etmişler ve bu çabalarını çeşitli yasalarla sistematikleştirmeye çalışmışlardır. Tüm bu çabalar, Hristiyanların nihayetinde dünyayı Altın Çağ'a götürecekleri ve “kılıçları saban demirlerine çevirecekleri” şeklindeki bin yıl sonraki görüşün bir yansıması olmuştur. Ancak, bin yıl öncesi Hristiyanlar, bu tür çabaların yanlış, beyhude ve hatta tehlikeli olduğundan emin gözükmemiştir. Bunun yerine devletlerin bekalarını, çıkarlarını ve ideallerini savunmak için savaşa girmeleri gerektiğini savunmuştur. Buna göre sadece Barış Prensi yani İsa savaşı ilelebet ortadan kaldırılabildi (Leonhard, 88). Mesih dünyaya geri dönene kadar, Hristiyanlar kötülüğe karşı tetikte olmalı ve gerektiğinde ön alıcı bir savaş bir politika aracı olmaya devam etmeliydi.

Carter döneminde yükselmeye başlayan Hristiyan köktendinciliğinin ve bin yıl öncesi dünya görüşünü savunan evanjelik grupların Amerikan yönetimi üzerindeki etkisi, 2016 yılında Donald Trump'ın başkan olmasıyla birlikte zirve noktasına ulaşmış ve gerek Trump'ın yakın danışmanları arasında gerekse kabinesinde yüksek oranda temsil bulmuştur. Trump'ın her ne kadar bu tür dini inanç ve dünya görüşlerine bir aşinalığı bulunmasa da, çocukluk ve gençlik yıllarından itibaren gelişen karakter yapısı, düzen karşıtı ve popülist milliyetçi fikirleri, ABD'nin dünyadaki yerine ve izlemesi gereken dış politikaya dair algıları, evanjeliklerin planları ve aradıkları ideal Başkan adayı profiliyle uyumlu olmuştur.

2.2.2. Bin Yıl Önceci Aşamalı Kadercilik ve İsrail'e destek

Bin yıl önceci aşamalı kaderci anlayışı benimseyen evanjelikler, İsrail'e olan desteklerini temel olarak iki gerekçeye dayandırmaktadırlar. Bunlardan ilkin Tanrı'nın Yaratılış (Genesis) Kitabı, 12:3'de "Yahudi halkını kutsayanları kutsayacağına, lanet edenleri de lanetleyeceğine" dair İbrahim'e verdiği söz teşkil etmektedir. Bu çerçevede Yahudi halkı Tanrı katında özel bir yere sahiptir ve Yahudi ülkesine destek, inanan bir Hristiyan için en temel gerekliliklerden biridir (Bird, 2013, 557). İkinci olarak ise ilk bölümde bahsedilen Vahiy Kitabı'ndaki (Book of Revelation) Ahir Zamanlar, Mesih'in ikinci gelişi ve bin yıllık krallığı süresince yaşanacak Altın çağ ile ilgili kehanetlere vurgu yapmaktadırlar. Vahiy Kitabı'nın Mesih'in krallığının süresine (bin yıl) yaptığı atıf, Hristiyanlar arasında gelecekteki Altın Çağı tanımlamak için "Millennium" terimini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle "bin yıl önceci (Millenarian)" terimi, Mesih'in bin yıllık hükümdarlığına atıf yapan kehanetlerin gerçekleşeceğine inanan insanları tanımlamak için kullanılmaktadır. İncil'i bu yaklaşımla bağlantılı bir dini anlatı çerçevesinde yorumlayan aşamalı kaderciler, Tanrı'nın insanlık tarihini, her birinde farklı bir dinin veya inançların etkili olduğu çeşitli dönemlere ayırdığına inanmaktadır. Bu dönemler Tanrı'nın insanlığa dair planını yansıtmaktadır. Buna göre Adem'den İbrahim'e kadar olan dönem "Putperestler (Gentiles)" çağıdır. İbrahim'den İsa'ya kadar olan dönem Yahudilerin çağıdır. İsa'dan günümüze kadar geçen dönem ise "Kilise çağı" olarak tanımlanmaktadır ve bunun ardından "Büyük Sıkıntı" dönemi gelecek ardından İsa'nın ikinci kez geri dönüşüyle birlikte Deccal'e karşı vereceği savaşın sonunda Kudüs merkezli bir krallık kurulacak ve bin yıl boyunca sürecektir Altın Çağ başlayacaktır. Bu çağ biterken insanlığın sonu gelecek ve Tanrı insanlığa dair nihai kararını verecektir (Leonard, 2010, 58).

Esasında Hristiyanlar, tarihlerinin önemli bir kısmı boyunca Tanrı'nın Eski Ahit'te İsrail oğullarına verdiği vaatlerin mecazi olarak anlaşılması gerektiğine inanmışlardır. Buna göre; "İbrahim'in soyundan gelenler" ifadesiyle yalnızca Yahudiler değil tüm inananlar kastedilmiş ve "özel bir ülke vaadi" Tanrı'nın sadece inananlara bahşedeceği "cennet kapısı" olarak anlaşılmıştı. Dolayısıyla Hristiyanlar İsrail'in veya Yahudilerin Tanrı'nın istisnai bir rahmetini taşımaya devam ettiğine inanmamış, Ortadoğu'daki jeopolitik gelişmelerde İsrail devletinin yeniden kurulmasını veya dünyanın sonunun işaretlerini aramamışlardır (Gorski, 2017, 20-23).

16. ve 17. yüzyıllarda İngiltere'deki Püritenler arasında popülerleşen ve 19. yüzyılın başlarından itibaren ABD'de yayılarak dini bir okul haline gelen Aşamalı Kadercilik, bu kehanetlere farklı bir yorum getirmiş ve bu yeni anlayış günümüzdeki evanjelik hareketin görüşlerini büyük ölçüde şekillendirir hale gelmiştir. Aşamalı Kaderciler, Eski Ahit'teki bu kehanetleri İsa Mesih'in beklenen dönüşüyle ilişkilendirmekte ve dünyanın sonunun bu kehanetlerin öngördüğü bir olay örgüsü içinde geleceğini iddia etmektedirler (Noll, 1993, 617-627). Bu inanç biçimi, 20. yüzyıldan itibaren Siyonist hareketin yükselişi, Filistin'de İngiliz mandasının tesisi sayesinde “vaat edilmiş topraklarda” Yahudi yerleşimlerinin sayısının artması, 1917 Balfour Deklarasyonu ve 1948'de İsrail Devleti'nin kurulması gibi gelişmelerle birlikte Mesih'in gelişinin yaklaştığı umudunu güçlendirmiş, evanjelikleri İncil'i doğru okuduklarına ve İncil'deki kehanetlerin aşamalı kaderci ahir zaman örgüsüne göre ortaya çıktığına ikna etmiştir (Lahr, 2007, 4).

20. yüzyılda aşamalı kaderciliğin geniş kitlelere yayılıp milyonlarca takipçiye sahip bir ana akım olgu hale gelmesinde iki ismin önemli ölçüde katkıları olmuştur. İlk yazar, “Scofield Reference Bible” adlı eseri ilk kez 1909'da yayınlanan teolog Cyrus Scofield'dir. Kitap, İncil'in aşamalı kaderci bir yorumunu herkes tarafından anlaşılabilir bir üslupla neşretmiş ve bu da Scofield'in yazdıklarını ülke çapındaki yeni fundamentalist kiliselerde milyonlarca insanın okuyabilmesini sağlayacak bir zemin yaratmıştır (Sizer, 2006, 11). Eser, vaizlere ve diğer kilise müdavimlerine, aşamalı kaderci bir çerçeve aracılığıyla Kutsal Kitaplarını okumayı öğretmiştir.

İkinci yazar Hal Lindsey olmuştur. Lindsey'in 1970 tarihli, döneminin en çok satan kitaplarından biri olan The Late Great Planet Earth adlı çalışması, küresel gelişmeleri aşamalı kaderciliğin teolojik çerçevesi üzerinden yorumlamaya çalışmıştır. 1948'de İsrail'in kurulmasını Armageddon'a doğru giden yolda başlangıç olarak alan Lindsey, Soğuk Savaş'ı, Altı Gün Savaşı'nı, 1960'ların karşı kültürünü, Vietnam Savaşı'nı ve diğer olayları tek ve birbiriyle uyumlu geniş bir bakış açısı içine yerleştirerek bu dönemin küresel gelişmelerini aşamalı kaderci bir anlayış çerçevesinde okuyucularına sunmuştur. (Lindsey, 1970) Lindsey'den sonra da aşamalı kadercilik, Amerikan kamuoyunda popüler bir konu olmaya devam etmiştir. Dünyanın sonunu tasvir eden, 1995 ile 2007 yılları arasında Tim LaHaye ve Jerry B. Jenkins yayınlanıp aşamalı kaderci bir senaryoya göre tasarlanan 16 seriden oluşan kitap serisi “Left Behind” dünya çapında 63 milyon kopya satmıştır. Romanlarda, aynı zamanda Deccal de olan

BM genel sekreteri tarafından manipüle edilen Rusya, İsrail'i istila girişiminde bulunmakta ancak İsrail bu istiladan doğaüstü bir şekilde korunarak İsa'nın dönüşüyle birlikte Armageddon savaşına ev sahipliği yapmaktaydı (La Haye, Jenkins, 1995).

Bu kitaplarda özetle günümüzün Şeytan'ın kontrolü altında olduğu ve Rusya, Avrupa, İran, Arap, Afrika ve Çin ordularının İsrail'i işgal edeceğizamana hızla yaklaştığımız; İsrail ordularının sınırlı bir nükleer savaşla yok edileceği ve milyonlarca İsraillinin öleceği, ancak İsa'yı Mesih olarak kabul edecek ufak bir insan topluluğunun kurtarılacağı konu edilmiştir (Boyer, 1994, 5-8). Evanjelistler, bu kehanetlerin İncil'de yer aldığını ve başlamak üzere olduğunu savunmuşlardır. Rusya ve Çin'in tekrar yükselişini, İsrail'in 1948'de yeniden doğuşunu, 1967'de Kudüs'ün işgalini ve İsrail'e yönelik artan İran tehdidini bu kehanetlerin temel parçaları olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla bu grubun İsrail'e olan desteği, Eski Ahit'in kendilerine özgü bir okumasına dayalı, İsrail'e çok merkezi bir yer veren aşamalı kadercilik inancından kaynaklanmaktadır. Tüm bu gelişmeler çerçevesinde aşamalı kadercilik, İsrail'in İncil kehanetleri içinde ve Tanrı nezdinde eşsiz bir öneme sahip olduğu fikrini Amerikan evanjelizmine tanıtmıştır. ABD'deki evanjelik Hristiyanların çoğunluğu, bu ahir zaman kehanetleri sebebiyle İsrail hükümetinin en sadık destekçileri haline gelmiştir. Evanjelist inanç sistemine göre, İsrail'in kurulması ve El Aksa camisinin bulunduğu alan da dahil olmak üzere Kudüs'ün tamamen ele geçirilmesi, ahir zaman kehanetlerinin yolunu açacaktı (Hankins, 2008, 91).

Pew Araştırma Merkezi'nin Din ve Kamusal Yaşam üzerine yaptığı bir ankete göre 2013 yılında beyaz evanjelistlerin %82'si de dahil olmak üzere Amerikalıların %44'ü İsrail'in Yahudilere Tanrı tarafından bahşedildiğine inanmakta idi (Lipka, [13 Eylül 2020]). Böyle bir inanç modeli çerçevesinde dış politika ilahi bir planın aracı haline gelmektedir. Dünyada ve bilhassa Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler, İsa'nın ikinci gelişinin alametlerini gösterdiği ölçüde önem arz etmektedir. Buna bağlı olarak evanjelistler için İncil yalnızca Tanrı ve dindarlık yolunda yürümek için bir rehber değildir. Aynı zamanda Tanrı'nın tarihe ve insanlığa dair planını da açığa vurmaktadır. Böylece, Tanrı'nın geçmişte nasıl çalıştığını ve gelecekte planının ne olacağını da göstermektedir. Bu çerçeveden bakıldığında, geçmişten bu yana Amerikan dış politikasında etkisini hissettirmiş güçlü aşamalı kaderci temalar bulunabilir. Son dönemde ise bu kıyamet ve ahir zaman inancına dayalı dünya görüşüne katılanlar, Trump'ın dini destekçileri, danışmanları olmuşlardır ve kabinesindeki en kritik

makamlarda temsil edilmişlerdir. Donald Trump bu teolojik çerçeveye hâkim olmasa ve hatta inanmasa bile evanjelik oyların %81'ini alan ve kendisine en yakın iki karar verici konuma evanjelikleri yerleştirmiş bir Başkan'ın politikalarında bu amil göz ardı edilmemesi gereken bir unsur olarak göze çarpmaktadır.

3. JİMMY CARTER VE ABD DIŞ POLİTİKASI

3.1. Jimmy Carter'ın Dini İnançlarının Dış Politika Görüşlerine Etkisi

Jimmy Carter'ın zihin dünyasını şekillendiren ve diğer birçok alanda fikirlerine öncülük eden en baskın unsur dini inancı olmuştur. Mazlish ve Diamond'ın savunduğu üzere, “Jimmy Carter'ın kişiliğinin ve Başkanlığı süresince izlediği politikaları incelemek için onun dini deneyimlerinin” anlaşılması gerekmektedir (Mazlish, Diamond, 1980, 14). Carter, Başkan adaylığını açıklamadan birkaç ay önce yaptığı bir konuşmada dinin yaşamındaki yerini “Ben bir politikacı ve bir Hristiyan'ım, ben bir baba ve bir Hristiyan'ım, ben bir nükleer fizikçi ve bir Hristiyan'ım, Ben bir iş adamı ve bir Hristiyanım. Ben bir eyaletin valisi ve bir Hristiyan'ım. Ve şahadet ederim ki İsa bir gün yeniden dirilecektir” şeklinde ifade ederek oldukça net göstermiştir (Nielsen, 1977,46).

Carter, siyasete de bu dindar yönünü vurgulayarak giriş yapmış ve daha önce ifade etmiş olduğu kilise ile devletin ayrı olması gerektiğine yönelik inancına rağmen, dini görüşlerini siyasi hedeflerinden ayrı tutmamıştır. Bu durum, siyasi hayatının başlarında Carter'ı bir yandan kilise ile devlet yönetimi arasındaki ilişkiye dair “ayrılıkçı” görüşü benimserken öte yandan da nasıl hem iyi bir Baptist hem de bir politikacı olabileceğini göstermeye çabalaması suretiyle bir çatışma durumu yaratmıştır. Kendisine yönelik eleştirilere karşı verdiği yanıtlarda genel eğilimi, bir birey olarak dini inançlarını siyasete taşımasının sorun teşkil etmediği ancak yönettiği kamu kurumlarında başkalarının inancının yansıtılmamasına özen göstereceği iddiası olmuştur (Mazlish, Diamond, 153-154). 1970 yılında valilik adaylığı kampanyası sırasında aldığı notlar, onun din ve siyaset sentezini ortaya koymaktadır:

“Kutsal Kitap'ta yer alan ‘Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkı Tanrı'ya teslim etme’ emri, din ile siyaseti birbirine karıştırmamız gerektiği anlamına gelmez. Öncelikli sadakatimiz Tanrı'ya olmalıdır, ancak toplum içinde Tanrı'nın arzularını gerçekleştirmek için mümkün olan her yolu da kullanmalıyız. Devlet yönetimi de bunun için önemli bir vasıta. Davut, Süleyman, İbrahim, Musa ve diğer peygamberlerin Tanrı'ya hep devlet organları içinde hizmet ettiklerini unutmayınız”

(Steding, 2014, 29).

Carter'a göre, devlet ile kilise arasında herhangi bir duvar ya da mutlak bir ayrılık durumu söz konusu olamaz. İnançlı insanlar, Tanrı'nın arzularını anladıkça, onun idaresinin gerçekleşmesi için devlet yönetiminin “temel bir araç” olduğunu görecektir. Carter, 1967'de Hristiyanların “Tanrı'nın yardımıyla dünyanın bu kötü gidişatını tersine çevirme” misyonu olduğunu savunmuştur. (Kucharsky, 1976, 135) Carter'ın bu kurtarıcı rolü, 1976 yılındaki Demokrat Parti Kongresi'nde daha da belirginleşmiştir. Martin Luther King, kongre esnasında yapmış olduğu duada Jimmy Carter'ın “ABD'yi tekrar ait olduğu konuma geri döndürmesi için Tanrı tarafından gönderildiğini” söylemiştir (Trent, Friedenberg, 2019, 61).

Dolayısıyla Carter, siyasi yaşamı boyunca inançları ile Başkan olarak taşıdığı sorumlulukları birbirinden ayırmamıştır. Bu da bir ülkenin dış politikasını anlamak için o ülkenin liderlinin karakter yapısını ve inançlarıyla politika arasında kurduğu bağlantıyı araştırmak gerektiğini savunan neoklasik çerçevede, Carter'ın karar alma süreçlerine etki eden en güçlü kavramsal bileşenlerin dini inançları olduğunu göstermektedir. Carter'ın inancı ona izlediği politikalarda güçlü ve samimi kanaatlere sahip olma kuvveti vermiş ama aynı zamanda karşıt görüş ve analizlere karşı bir hoşgörüsüzlük ve kibir duygusuna sebep olmuştur. Dış politikada alması gereken kararlar genelde çoğulcu bir yaklaşım gerektirse de, tek tanrılı bir inanç olarak Hristiyanlık ona tabiatıyla bir evrensellik duygusu da aşlamıştır. Carter'a göre inancı ona insan yasalarını veya farklı toplumlara veya kültürlere özgü diğer inançları hükümsüz kılan inkâr edilemez gerçekler sağlamıştır.

Carter'ın dini mirası, temelde Yeni Ahit'e dayansa da dünya tarihine bakışı Eski Ahit'ten güçlü bir şekilde etkilenmiştir. Hem Plains'te gittiği okulda hem de kendi kilisesindeki Pazar okulunda İncil'in önemli ölçüde etkisi altında kaldığı için “On yaşına geldiğinde, Filistin hakkında Amerika'nın geri kalanına dair olduğundan daha fazla bilgiye sahip olduğunu” belirtmiş ve İncil'in Ortadoğu'ya bilhassa da Kutsal Topraklara dair bakış açısına tüm yönleriyle vakıf olmuştur. (The Miller Center of Public Affairs, [7.9.2019]) Bir sonraki bölümde göreceğimiz gibi bu durum, Carter'ın Başkanlığı döneminde Ortadoğu'da yapmış olduğu girişimleri tamamen kendi dini mirasıyla bağlantılı hale getirmiştir. Carter, “İncil'in ahlak standartlarının” Tanrı tarafından “dünyanın geri kalanına emsal olmak için” yaratılan ABD'nin yasalarıyla

uyumlu olduğunu ve Amerikan liderlerinin “İsa Mesih'in onlar için belirlediği standartları karşılamak için çabalamaları gerektiğini” öne sürmüştür (Smith, 2006, 299-300). John Winthrop'un özgür bireylerin Tanrı'nın beklentilerini karşılaması için verdiği öğütleri ve genel anlamda sağlamış olduğu tüm çerçeveyi benimsemiştir. Yetkinleşebilme yetisi ve bunun başarılmasında Tanrı'nın rolüne dair Carter, insanın yanılma payı olduğunu ve kurtuluşun sadece Tanrı'nın inayetiyle olabileceğini vurgulamış ve Matta Kitabı'nın beşinci bölümüne -Dağdaki Vaaz- atıfta bulunmuştur (Berggren, 34). Carter ilk günahın insanın içinde bir yerde bulunduğuna dair Kalvinist görüşü benimsemiştir (Wills, 2000, 235). Carter, bir evanjelik olarak “Romalılar 3: 23”ten alıntı yapmıştır: “Hepimiz günah işledik ve Tanrı'nın yüceliğinden mahrum kaldık” (James, Hefley, 1977, 48). Günaha, günahlardan arınmaya ve kurtuluşa dair bu sarsılmaz inanç, ilk günah hali ve evanjelik dini uyanışçılık geleneğinden kaynaklanmaktadır ve Carter'ın temel dinî anlayışlarından ilkinin oluşturur (Nielsen, 46). Diğer ikisi, Tanrı'nın insanların dünyasında diğer unsurların yanı sıra sosyal adalete de tesir etmek üzere bir sevgi olarak tezahür ettiği ve tüm Hristiyanların “müjdeyi” yaymak gibi bir evanjelik misyonu olduğu inancını içermektedir.

Carter, Hristiyanların Tanrı'nın sevgisinden ayrılamayacağına ve Tanrı'nın sevgisine giden tek yolun İsa Mesih'ten geçtiğine inanmıştır: Ona göre “Mesih ile kişisel ilişki, bir Hristiyan için dini yaşamın etrafında var olabileceğitek özüdür (Carter, 1998, 234). Carter'ın Tanrı sevgisine dair bu tasavvuru, liberal teologları yorumlamasıyla somut hale gelmiş ve politikalarının oluşumunda etkili olmuştur: “Her şeye kadir olan Yaradan'ı kusursuz fakat aynı zamanda alçakgönüllü İsa Mesih ile özdeşleştirmek beni gerçekten rahatlatıp tatmin ediyor”.

Carter'ın düşüncelerinin şekillenmesinde Martin Luther, Karl Barth, Reinhold Niebuhr ve Paul Tillich dahil olmak üzere bir dizi filozof çok etkili olmuştur (Carter, 1997, 25-121). Carter özellikle sevgi, güç ve adalet kavramsallaştırmasının teolojik bileşenlerini oluştururken Niebuhr ve Tillich'e atıfta bulunmuştur. (Steding, 31). Niebuhr'un Hristiyan realizmine sık sık atıf yapmıştır: “Siyasal düzenin tüm görevi, günahkâr bir dünyada adaleti tesis etmektir.” (Carter, 1998, 110-117). Tillich'in “inanç, nihai bir cevaba değil, sürekli bir arayışa işaret eder” sözü ve sevginin rolünü güç ve adalet arasında bir ara bulucu veya köprü olarak tanımlaması, Carter'a organik bir inanç ve güç duygusu vermiştir. Bu “arayış” mevhumu aynı zamanda hedefe ulaşılmış olsun ya da olmasın, iyilik için sürekli olarak çabalamak gerektiğini ifade

etmektedir (Tillich, 1960, 244). Bu teolojik kavramlar Carter'a, kişisel inançlarıyla bir politikacı olarak ülkesine dair hedefleri arasında bağlantı kurması için bir mantık çerçevesi sağlamıştır. Carter'ın Niebuhr'un Hristiyan realizmine dair getirdiği yorum, bir politikacının dini inançlarını kendisiyle birlikte kamusal alana getirebileceği anlamına işaret etmiştir. Carter'ın yaptığı bu özel teolojik yorumlar, gelecek bölümde incelenmiş olan insan haklarına dair bağlılığının temelini oluşturmuştur.

Carter'ın üçüncü temel inancı, Baptist evanjelizm geleneğinden kaynaklanmıştır. Buna göre kilise ile devlet ilişkisine dair ayrılık veya birlik tezlerine riayet etmeden bir inananlar topluluğunun geliştirilmesini sağlamak gerekmiştir. Carter, “yeniden doğmuş (Born-again)” olan bir evanjelik olarak bu geleneğe saygı göstermiştir (Carter, 1998, 208). Evanjelikler genel olarak şu üç ana itikadi ilkeyi kabul etmişlerdir: (1) İncil'in inanç ve uygulama konularında tam güvenilirliği ve nihai yetkisi, (2) İsa Mesih'e günahlardan kurtarıcı olarak kişisel inanç, (3) diğerlerini (Hristiyan olmayanları) İsa'nın yoluna döndürme zorunluluğu” (Noll, 2003, 19). Kısacası evanjelizm, İsa Mesih'e ve dolayısıyla İncil'e bağlılık ve O'nun sözünü yayma misyonu gerektirmektedir. Carter, Amerikan Baptist kilisesinin kurucusu Roger Williams'ın ayrılıkçı geleneğine sık sık atıf yapmış olsa da, (Scheer, [23.06.2019]) Başkan olduktan sonra “Seküler ile kutsal arasındaki çizginin ne kadar muğlak olduğunun farkına vardığını” ifade etmiştir. (Carter, 1998, 27) Carter'a göre inanç sadece bir ad değil, aynı zamanda bir eylemdir,” (Carter, 1998, 4) Carter'ın Evanjelik inancı ve kilise ile devlet ayrılığına ilişkin geniş yorumu, dini inançlarının genel zihin dünyasında öncelikli olarak anlam bulmasına yol açmıştır. İleriki bölümlerde daha ayrıntılı olarak ele alındığı üzere bu durum, kendisine verdiği dini icazetlerin temelini oluşturmuştur.

Carter hükümetin sosyal adaleti dağıtmadaki rolünü açıklarken, Reinhold Niebuhr ve kendi İncil yorumunu bir araya getirmiş bu da bir takım çelişki ve belirsizlikler üretmiştir. Çünkü sosyal adalet ahlaki bir standart gerektirip kurumları bireyler üzerinden yönetirken, Carter'ın felsefi kılavuzu Reinhold Niebuhr, insanların ve kurumlarının farklı standartlara göre değerlendirilmesi gerektiğini iddia ederek bu tür çelişkileri savunmuş ve bireyin kurumsal bir rolde farklı olarak davranmasına izin vermiştir. (Niebuhr, 1987, 102-119) Ancak Carter, rol modeli Woodrow Wilson gibi böyle bir sınır çizememiş ya da bunu yapmak için isteksiz gözükmiştir. Muhtemelen bu durum hem bireylerde hem de kurumlarda iyilik bulunabilirse, bireylerin

inançlarını kamu görevlerine taşımalarına destek gösterilebileceği inancından kaynaklanmıştır (Niebuhr, 28-29) Carter, Matta 7:12'deki “Size yapılmasını istemediğiniz şeyleri başkalarına yapmayın” kuralının tüm insan eylemlerinin standardını belirlediğini ifade etmiş ve bu standardın çoğu zaman hükümetler tarafından kiliselerden daha iyi yerine getirildiğini savunmuştur. (Carter, 1998, 15-47) Ayrıca Luka 4:18'den alıntı yaparak şu ifadeleri kullanmıştır: “Yoksullara müjde getirme, tutsakları serbest bırakma ve ezilenleri özgürlüğe kavuşturma mücadelesinin ön saflarında genelde kiliseler değil hükümet yer alır” (Carter, 107).

Carter, vali olduktan kısa bir süre sonra başkanlık hedefi doğrultusunda rol model alabileceği figürler üzerine kafa yormaya başlamıştır. Lance, 1971'de Carter için bir düzenlenen bir doğum günü partisinde, gelecekteki başkanlığına kadeh kaldırdıklarını nakletmiştir. Carter “pozitif-aktif” bir liderlik tarzı geliştirmek için James David Barber’ın “Başkanlık Karakteri” (Presidential Character) adlı kitabı üzerine çalışmaya başlamıştır. (Lance, 1991, 59) Bu bağlamda Carter geçmiş başkanlardan iki isme büyük hayranlık duymuştur: Woodrow Wilson ve Harry Truman. Carter Başkan olduğunda Wilson'un Evanjelik idealizmi ve “ulusal tövbe çağrısını” hayata geçirmek istediğini ifade etmiştir. Carter da Wilson gibi, dini inancını açık bir şekilde savunmuş, daha geniş insan topluluklarıyla da paylaşılması gerektiğine inandığı mücadele ve şefkate dayanan bir Evanjelik Hristiyanlık görüşüne sahip olmuştur (Pierard, Linder, 1988, 16). Öte yandan Carter, 1976'da Bill Moyers ile yaptığı röportajda Truman'ı “en sevdiği başkan” olarak tanımlamıştır. (Carter, 1996, 73) Böylelikle, Carter’ın Wilson ve Truman'a duyduğu bu hayranlık, politik karakterine yansıyan idealizm ve popülizm karışımı politik anlayışını desteklemiştir (Carter, 1998, 79; Gaddis Smith, 1987, 49).

Carter popülizm ve idealizmi harmanlayarak Baptist inancının gerektirdiği ahlaki standartlarını karşılamayı amaçlamıştır. Bu inanç da yine Güney Georgia’nın Evanjelik uyanışçı/ihyacı geleneği içinde serpilmiştir. Carter’ın liderlik tarzı her ne kadar kendi tarafındaki herkese eşit oranda sorumluluk dağıttığı “pozitif-aktif” liderlik olarak tanımlansa da, aşağıda örnekleriyle görüleceği üzere Carter’ın eğilimlerinin otokratik bir nitelik arz ettiği görülmektedir. Carter, Başkanlığı boyunca alınan her kararın merkezinde olmuştur. İnsanların her ne kadar Tanrı’nın müdahalesi olmadan “mükemmelleştirilebilir” olduğuna inanmasa da, esasında kaynağını popülizmden alan bireyciliğin anlatı dizilerini ve ahlaki idealizm olarak tecelli eden istisnacılığı benimsemiştir (The Miller Center Foundation, [15.05.2019]).

Carter'ın kampanya danışmanı Pat Caddell, Carter'ın “Amerikan siyasetindeki değişimin doğal bir uzantısı” olduğu yorumunu yapmıştır. Aralık 1974'te Başkanlık adaylığını açıkladığında seçilmesi her ne kadar imkânsız görünse de, kendine özgü bilişsel anlatısı, Amerikan seçmenin o dönemki hoşnutsuzluğuyla neredeyse mükemmel bir uyum göstermiştir. Carter, evanjelik bir “mühendisin” zihin dünyasını Beyaz Saray'a ve bütün dünyaya sirayet ettirmiştir (Wilentz, 2008, 77).

3.2. Carter'ın Evanjelik Misyonu: İnsan Hakları Politikası

Çevreleme stratejileri, liberal enternasyonalizm ve reel politikten kaynaklanan nedenlerle güvenlik unsurunun politika yapımında öncelikli olduğu soğuk savaş döneminde insan hakları, ABD dış politikasının gelişimi ve yürütülmesinde ikincil bir etkiye sahip olmuştur. Ancak Jimmy Carter'ın başkanlığı sırasında bu durum değişmiştir. 1970'lerin ortalarında Kongre, dış politika girişimlerinde insan hakları meselesini öne çıkarmaya başlamış ve Demokrat Parti, 1976 yılındaki Kongresi'nde insan hakları teması etrafında bir uzlaşma zemini sağlamıştı (Sneh, 2008, 50-51; Moynihan, 1977, 26). Bununla birlikte, insan haklarını yasama faaliyetlerine ilişkin hedeflerin ve bunun getireceği siyasi faydaların daha ötesine yükselten olgu, Carter'ın başkanlığının ilk dönemlerinde izlediği dış politikada insan hakları meselesine özel bir anlam ve statü yüklemesi olmuştur. Vietnam Savaşı ve Watergate'den sonra Amerika'da sürmekte olan genel hoşnutsuzluk durumu, daha yüksek bir ahlaki değerler sisteminin teşviki için yeni düşüncelere açık bir ortam sağlamıştır. Buna bağlı olarak Carter, ahlaki otoriteyi dış politikaya yeniden kazandırmak ve bu değerlerin başlıca savunucusu olmak üzere 1976 Kongresinde kabul edilen parti programından insan haklarını özellikle seçmiş ve geliştirmiştir.

Carter'ın 2005 tarihli “Tehlike Altındaki Değerlerimiz: Amerika'nın Ahlaki Krizi” adlı kitabında, insan haklarına olan bağlılığının kökenlerini kendi doğup büyüdüğü bölgede ırk ayrımcılığının yıkıcı etkisine ilişkin edindiği kişisel bilgi ve tecrübelerine dayandırmıştır (Carter, 2005, 8). Ancak öte yandan da Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi bir oldu bitti ile ırk ayrımının kaldırılmasına karar verene kadar Carter'ın başkanlık öncesi siyasi kariyerinde bu konuyu dile getirdiği bir örnek olmamıştır (Steding, 38). Bu durum, Carter'ın dış politikaya dair tematik tasavvurunun bir yansıması olarak insan hakları meselesini seçmesinin, ırk ayrımcılığına yönelik gelişmiş hassasiyetlerden ziyade dini icazetleri, standartları ve inançlarıyla

desteklendiğini göstermektedir. Özellikle, sosyal adaleti tesis etme gücünün bir aracı olarak Tanrı sevgisini savunması, günahın, günahlardan arınmanın ve kurtuluşun uyanışçı üçlemi ve evanjelik misyon duygusu, Carter'ın insan hakları politikasının temelini oluşturmuştur. Öte yandan aşağıda görüleceği üzere Carter, izlediği politikalarda büyük ölçüde yönetimindeki üst düzey isimlerin desteğini almış ve Beyaz Saray'da görüşlerine nadiren itiraz edilmiştir. Dolayısıyla Carter'ın otokratik liderlik tarzı bu noktada galip gelmiştir. Son olarak, Carter yönetimdeki kıdemli isimler, Carter'ın başkanlığının odaklandığı konuları ve prensiplerini tanımlamak için genel bir temaoluşturmaya çalışmış ancak bu konuda başarısız olmuştur. Hatta ironik bir şekilde Carter'ın sürekli vurgu yaptığı ve seçmenlerini onun üstesinden gelebileceğine ikna etmeye çalıştığı Amerika'nın yaşadığı “ruhsal kriz”, tam tersi bir etkiye yaparak Carter yönetimine karşı kullanılan bir tema haline gelmiştir (Schlesinger, 2008, 269).

Carter'ın insan haklarına olan bağlılığı üç temel dini inancı etrafında şekillenmiştir. Tanrı sevgisi ve sosyal adalet üzerine yorumu; günah, günahlardan arınma ve kurtuluş sürecine olan inancı ve son olarak evanjelik misyon anlayışı. Bu fikirler hem ayrı ayrı hemde birlikte Carter yönetiminin dış politikasında insan hakları meselesinin tematik dayanak noktasını oluşturmuştur.

Bu inançlardan ilki, Carter'ın Reinhold Niebuhr'a atıfla siyasi kariyeri boyunca düzenli olarak sarf etmiş olduğu sözlerde bulunabilir: “Politikanın hedefi, günahkâr bir dünyada adaleti tesis etmektir.” Carter, adaleti Tanrı sevgisinin kurumsal olarak uygulaması ve bir toplumun ulaşabileceği “mümkün olan en yüksek standart” olarak görmüştür (Jimmy Carter Library: Susan Clough Files, 1978-1979'dan aktaran, Steding, 2014, 41). Burada, başarılacaklara dair birey ve toplum arasında bir ayırım yapmıştır. Birey kendi başına bir sevgi duygusu içinde olabilir, ancak bir toplumun üretebileceği en iyi şey adalettir. Bununla birlikte, Niebuhr'dan farklı olarak Carter, siyasi liderlerin yönettikleri kurumların ahlaki bir vicdanla faaliyet gösterebileceği zemini yaratan kişiler olması gerektiğine inanmış ve tekdüze bir ahlak standardına sahip olmuştur. 1975'te Louisville'deki Ulusal Demokrasi Konferansı'nda, “Bir ulus olarak sahip olduğumuz etik ve ahlak standartlarla bu uluslu oluşturan bireyler olarak sahip olduğumuz standartlar farklılık arz etmektedir. Ve bu değiştirilmelidir” demiştir (Jimmy Carter Library: Carter Family Papers, 1975'den aktaran, Steding, 2014, 42). Nitekim Carter'ın amacı, “ülkesinin tüm dünyada insanlıkla ilgili temel meselelerde merkez noktası olması” ve “Amerikan ulusunun tüm dünyaya örnek olacak bir ahlak

standartı” oluşturduğunu görmek olmuştur (Jewett, [25.07.2020]). Atlanta Constitution’ın editörüne yazdığı 14 Haziran 1970 tarihli bir mektupta belirttiği üzere, sosyal adalet “onun hem siyaset hem de kişisel yaşamında yegâne ülküsü” olmuştur. (Steding, 43) ABD dış politikasında insan hakları politikasını savunmak gerekliliğine dair bağlılığı zihninde şekillendirdiği ahlaki standartı karşılamış ve özellikle sosyal adalet ülküsüne, yani dünyanın günahlarının azaltılmasına hizmet etmiştir.

Carter’ın kurtuluş sürecine dair ikinci temel dini görüşü, önce günahkâr olduğumuzun kabul edilmesini ve ardından kurtuluşun habercisi olarak günahların affedilmesine kadar giden bir yolun izlenmesini gerektirmiştir. Ağustos 1976’da kampanya döneminde yaptığı konuşmalarda ortaya koyduğu üzere “kendini yenileme (self-renewal) sürecinin zamanının geldiğini” işaret etmiştir. (Jimmy Carter Library: Susan Clough Files, 1978-1979’dan aktaran, Steding, 2014, 43). İç politikada günahlardan arınmaya (redemption) giden yol, İsa’nın kendisini çarmıhta kurban etmesiyle gerçekleşmiştir. Carter, dış politikada Amerika’nın günahlarını “Vietnam, Kamboçya ve Dominik Cumhuriyeti’ne yapılan müdahaleler” ve “hukuksuz bir şekilde ve gizli olarak yürütülen, ülkelerin hükümetlerinin kendisini veya politikalarını şiddet kullanarak değiştirmeyi amaçlayan CIA’nın (Central Intelligence Agency) kullandığı örtülü araçlar” olarak tanımlamıştır. (Steding, 44) Bu ve Watergate’de işlenen diğer günahlar, Carter Başkanlığa aday olduğunda kamuoyunda zaten genel bir kabul görmüştü, ancak yeni bir ahlaki taahhütte bulunulana kadar ne günahlardan arınma süreci başlayabilir ne de kurtuluş garantisi edilebilirdi. İnsan hakları politikası da tam olarak bu ihtiyacı karşılamıştır. Carter’a içsel kurtuluş arayışında kendini Tanrı’ya hizmete vakfetmesi için bir araç olmuş fakat aynı zamanda ABD’nin ahlaki çürümüşlüğüne kefarete edeceği bir rota sağlamıştır.

Carter’ın üçüncü inancı, İsa Mesih’in müjdesini yaymak üzere benimsediği evanjelik vazifeleri olmuştur. 1966’da inancının “yeniden doğuşu” ile birlikte Carter, Pennsylvania ve Massachusetts’te misyonerlik eğitimi almış ve bunu çeşitli misyon gezileri izlemiştir. Carter’ın evanjelizmi, bir siyasetçi ve bir Hristiyan olarak iki taraflı bir rol izleme konusundaki inancıyla şekillenmiştir. Carter bireysel ve kurumsal ahlaki standartların şekil ve işlev bakımından aynı olduğunu savunmuştur (Noll, 2004, 19). Dolayısıyla insan hakları politikası Carter’ın dini inançlarıyla uyumluluk göstermiştir. İnsan hakları politikası, altın kurala ve İsa Mesih’in koyduğu yüksek standartlara riayet ederek, sosyal adalet ülküsüyle, manevi kurtuluşa giden yol olarak görülmüştür. İnsan

hakları politikası, birçok figür için siyasi faydası açısından değerlendirilirken, Carter tarafından taşıdığı evanjelik bir vazife olarak algılanmıştır (Glad, 2009, 72). Dolayısıyla Carter, dini inançlarına rehberlik eden ilke ve değerleri bu şekilde oluşturduktan sonra bu ilke ve değerler, Neoklasik realizmle uyumlu bir biçimde Carter'ın izlediği dış politika girişimlerinde ne yönde hareket edebileceğini gösteren bilişsel bir süzgeç işlevi görmüştür. İnsan hakları politikasının nasıl geliştirildiğini ve ifade bulduğunu görmek için de Carter'ın kendine verdiği dini icazetleri, taşıdığı standartları ve onun inançlarını gözlemlemek gerekmektedir.

3.2.1. İnsan Hakları ve Dış Politika

Carter gerek adaylığını açıkladığında ve gerekse kongreden önce yürüttüğü kampanya sırasında insan hakları meselesini genelde ahlaki bağlamda ele almış ve belirsiz terimlerle ifade etmiştir. Örneğin Aralık 1974'te adaylığını duyurduğunda, Amerikan istisnacılığı ve insan hakları kavramlarına açık bir biçimde ahlaki bir üslupla yaklaşmıştır:

“Biz Amerikalıların müşterek olarak paylaştığımız bir şey var, ülkemizin yüceliğine olan inanç. Bu ülke, cesareti, merhameti, birlik ve bütünlüğü ve temel insan hak ve özgürlüklerine adanmışlığıyla milletler topluluğu içinde bir standartlar dizisi belirlemiştir” (Appleby, Hunt, Margaret Jacob, 1995, 60).

Carter, dış politika üzerine yaptığı bu ilk yorumlarda, “insan özgürlüğü ve demokrasi ilkelerini barışçıl bir şekilde teşvik etmenin ve dış politikada Amerikan halkının gerçek karakterini ve tutumunu yansıtarak örnek oluşturmanın” menfaatlerine olduğunu söylemiştir (Carter, [23.02.2020]) Carter aynı zamanda “insanlık onurundan”, “insanlığın çektiği acılardan” ve Amerikan hükümetinin “kendi kaderini tayin etme ilkesini” ve “dünya toplumunun insancıl arzularını” destekleme ihtiyacından söz etmiştir. Carter, adaylığı kesinleşene kadar insan hakları konusuna yönelik anlayışını bu nispeten muğlak terimlerle ifade etmeye devam etmiştir.

Carter, insan hakları meselesini, dini merkezli zihin dünyasının merceği aracılığıyla ve sosyal adaleti sağlamaya yönelik ahlaki hırsları üzerinden görmüştür. İnsan haklarının arzu edilen etkilerine dair bir takım farklılık noktalarına rağmen, bu mesele Demokrat Parti'yi politik olarak birleştirici bir unsur olmuştur. Partinin farklı uçlarını bir arada tutan kavisin kilit taşı haline gelmiştir. Parti içindeki şahinler, bu unsurun bir baskı gücü olarak kullanılmasındaki faydalılığını takdir ederlerken güvercinler bu

unsurun insancıl faydalarına vurgu yapmışlardır (Moynihan, 19-22). Carter da Neoklasik realizmin vurguladığı bu yerel unsurlar ve bunlara bağlı aktörlerin birbiriyle eklemlenmiş eylemlerinden etkilenmiş ve bilhassa öncülüğünü yaptığı dış politika girişimlerinin yasama/onaylama sürecinde bizzat dahil olduğu pazarlık süreçlerinde aktif olarak yer almıştır (Carter, 1995, 159).

Carter'ın 15 Temmuz 1976'da Demokrat Parti Kongresi'ndeki kabul konuşması, çevreleme stratejileri, liberal enternasyonalizm veya reelpolitik stratejilerine dayanan klasik geleneğin ötesine geçmiş ve ulusal çıkarların yeni yorumlandığı bir zemin teşkil etmiştir. Carter konuşmasında insan hakları hedefini dış politikaya bağlamış ve dini yorumlarını ilk kez ciddi bir biçimde ortaya koymuştur. Carter, “Hükümetin “sınırlarından” söz etmiş, “kalıcı ve yalın ahlaki değerlerin rehberliğinde olma” gerekliliğine vurgu yapmış ve “Vietnam ve Kamboçya trajedisinden”, “Watergate rezaletinden” ve CIA ifşaatlarının utanç vericiliğinden” yakınmıştır (Lelyweld, [24.11.2019]). Daha sonra, ulusal çıkar tanımını, savaş olmaması halinden insan haklarının yayılması amacına doğru daha devrimci bir çizgiye taşımış ve şunları savunmuştur:

“Herhangi bir başkanın en önemli sorumluluğu, her şeyden önce, ülkesinin güvenliğini garanti altına olmaktır. Bu garanti muvaffak olma ihtimaline sahip bir saldırı veya şantaj tehdidine karşı bağımsız kalmamızdır ve müttefiklerimizin barışı koruma becerisidir. Ancak barış sadece savaşın yokluğu değildir. Barış, uluslararası terörizmi ortadan kaldırmaya yönelik eylemdir. Barış, insan haklarını korumaya yönelik aralıksız çabadır” (Ahlberg, 2014, 14).

Ayrıca, adaleti sağlamak için kolaylaştırıcı bir unsur olarak ve Reinhold Niebuhr ve Paul Tillich'ten öğrendikleriyle uyumlu biçimde Tanrı sevgisine dair kendi yorumunu getirmiştir. “Bu yıl Tanrı sevgisi hakkında pek çok kez konuştum. Ancak sevgi, agresif bir şekilde sade bir adalete dönüştürülünce anlamlıdır.” (Carter, 1998, 234) Carter kendi misyonunu şu şekilde tasarlamıştır: Ülkenin günahlarının affı, sosyal adalete ulaşmak için Tanrı sevgisinden istifade edilen ve insan haklarını barışın son aşaması olarak yücelten yenilenmiş bir ahlakçılıkla sağlanacaktır ki bu sadece bir ulusal güvenlik meselesinden fazlasıdır. Bu şekilde Carter, çitayı yeni bir noktaya yükseltmektedir. Bu nokta İsa Mesih'in beklentileriyle tutarlı, oldukça idealist ve geleneksel Soğuk Savaş stratejilerinin büyük amaçlarının çok ötesindedir. Kendisinin de ileride tecrübe edeceği üzere başarılması da genellikle imkânsız görünmektedir

(Carter, 1998, 233). Böylece neoklasik çerçeve içinde dinin Carter'ın yalnızca dünya görüşünü çerçevelemekle kalmadığını aynı zamanda Carter'ın karar alma süreçlerinde çoğu zaman dini duygular tarafından kısıtlanmasına olanak sağladığı görülmektedir.

Carter, insan hakları politikasının manevi olarak kurtarıcı gücünün altını çizmiş ve hem ABD'ye hem de dünyaya bir yol gösterici olabileceğini savunmuştur. Dolayısıyla bu noktada Carter'ın yukarıda bahsettiğimiz başlıca dini inançlarının her biri, yani "İnsanlık için müstesna bir umut ışığı" olabilecek sosyal adalet, manevi kurtuluş ve misyoner aktivizmi (diğer ülkelerin kötü hareketlerine seyirci kalmamak ve onları izlemek görevi)" ifade bulmaktadır (Carter, 1998, 110-117). Carter'ın ideolojik olarak en iddialı olduğu nokta da bu unsur olmuştur. Dini mirasın Amerika'nın yeniden doğuşu için en iyi fırsat olduğunu savunmuş ve insan haklarına dayalı dış politika tasavvurunda ahlakı öncelemiştir. Sonuç olarak Carter, insan hakları politikasında kararlı olmuştur ve bu kararlılığını dini inançları çerçevesinde idealize etmiştir (Carter, 1998, 25).

Seçmenlerin sadece yüzde 53,5'unun sandığa gittiği, 2 Kasım 1976'da yapılan seçimlerde Carter, halk oylarının yüzde 50,08'ini alarak az bir farkla Başkan seçilmiştir (Tillich, 1960, 244). Carter, başkanlığı boyunca izleyeceği ajandayı kendi fikirleriyle uyumlu olacak şekilde tasarlamış ve inandığı fikirlerini çekinmeden söylemede çoğu zaman taviz vermemiştir. Seçimlerden önce bunun tam aksine söylemleri genelde muğlak ve kaçamak olsa da, seçildikten sonra Carter, kendisine yönelik bu algıyı bütün yönleriyle kırmak için harekete geçmiştir (Noll, 2003, 19).

Carter'ın 20 Ocak 1977'de Başkanlık kabul töreni konuşmasında teolojik motifler ve dini referanslar ağır basmıştır. Carter, insan haklarını Amerika'nın uluslararası alanda günahlarından arınma ve manevi kurtuluşa giden yolu olarak sistemleştirmiştir. Konuşması bir vaaz konseptinde tasarlanmıştır. Önce bir İncilokumasıyla başlamış ve ardından vatandaşları/cemaati, başkana/papaza bağlayarak vaazını dönemin şartlarıyla uyumlu olarak şekillendirmiştir. Carter konuşmasına Tarihler (Chronicles) 7:14 ile başlamıştır. Bu pasaj, günahlarının affedilmesi ve ülkelerinin huzur bulması için "halkının" "alçakgönüllülük göstermesi, dua etmesi, İsa'nın ardından yürüyerek kötü yollarından dönmesine" yönelik kuvvetli bir ikaz niteliği taşımaktadır (Carter, 1998, 27). Esasında Caddell de dahil olmak üzere danışmanları, şeytani ve günahkâr olanın Amerikan ulusu değil hükümet olduğunu söylemesi konusunda Carter'ı uyarmış ve Carter'ın böyle yaparak resmen danışmanları Carter'ın Amerikalıları suçlu çıkarıp

“kendisini Süleyman konumuna yerleştirdiğini” savunmuşlardır (Carter, 1998, 127). Bu yüzden Carter, insanları “adil davranmaya, mağfireti sevmeye ve Tanrı’nın yolunda alçakgönüllülükle yürümeye” davet eden ve daha yumuşak bir yorumu ifade eden Mika 6: 8'e atıf yaparak esas dile getirmeyi arzuladığı pasajdan vazgeçmiştir (Glad, 1980, 48). Dini inançları Carter’ı, kurtuluşa giden ilk adım olarak günahkâr olduğunu kabul etmek zorunda bırakmıştır, ancak bu durum büsbütün “kötü bir yola düşmüş olmaktan” ziyade yapmış olunan “son hataları” kabul edip tövbe ederek kurtulmakla sınırlı olmuştur.

Carter, konuşmasını Amerikan ulusunun kendi yeniden doğuş tecrübesini yaşayacağına inandığını ifade ederek sürdürmüştür: “Bu tören yeni bir başlangıcı, hükümetimiz içinde yeni bir adanmışlığı ve hepimiz arasında yeni bir ruhu işaret etmektedir”. Amerika’nın “ahlaki görevlerini üstlendiği sürece” kendisine “istisnai bir çekim gücü” veren ve “hem maneviyat hem de insan özgürlüğü” şeklinde vuku bulan bu eşsiz mirası kucaklaması gerektiğini savunmuştur. “Birlikte öğrenir, birlikte güler ve birlikte dua edersek” iyiliğin kötülüğe üstün geleceğine ve “sonunda doğru tarafta, birlikte zafer kazanılabileceğine” inanmıştır (Carter, 1998, 15-47). Sahip olunması gereken tek şeyin Amerikan vatandaşlarının “ülkesine ve birbirlerine tam olarak inanması” olduğunu belirtmiştir. Daha sonra insan haklarını bir kurtuluş yolu olarak sunmuş ve bu itikadını “insan haklarına olan bağlılığımız kati olmalıdır” şeklinde ifade etmiştir. “Büyük Amerikan ulusunun sınırlarını bildiğini” yeniden teyit ederek Tanrı’nın rahmetine sığınmış ve kurtuluşa giden bir sonraki yola dikkat çekmiş ve “Ortak iyilik için bireysel fedakârlık ruhuyla, sadece elimizden gelenin en iyisini yapmalıyız... Her zaman tetikte olacağız ve asla savunmasız olmayacağız ve verdiğimiz savaşla yoksulluk, cehalet ve adaletsizliği yeneceğiz. Ahlaki anlayışımız, bireysel insan haklarına saygı konusunda bizimle aynı aidiyeti paylaşan toplumlar için net bir tercihi gerektirmektedir” sözleriyle ifade bulan çağrısında da evanjelik ideallere vurgu yapmıştır (Nielsen, 34).

Carter’ın dini temelli zihniyet dünyasının yansımaları bu konuşmalarında açık olarak görülmektedir. Sosyal adalet, günahkarlık, günahlardan arınış ve nihayetinde kurtuluşun yeniden uyanışçı üçlüsü ve ardından evanjelizm çağrısı, ülkenin yeniden doğuşunun güvence altına alınabileceği ve ruh krizinin ortadan kaldırılabilmesi için etkin bir çerçeve oluşturmaktadır. Kurtuluş yolu olarak hem insan haklarını hem de İsa gibi fedakarlıkta bulunmayı kural olarak koymuş ve kendisini birlikteliğin merkezinin tesis

edilebileceği ve Amerikalıların inancının dayanması gereken bir nokta olarak hem başkan hem de bir vaiz olarak konumlandırmıştır. Carter başkanlığının ilk iki yılı boyunca açık açık insan haklarının erdemlerini vaaz etmeye devam etmiştir (Nielsen, 35).

Carter, gerek BM'deki (Mart 1977) gerek Notre Dame Üniversitesi'ndeki (Mayıs 1977) konuşmalarında, insan haklarına olan bağlılığını ve bu misyonu tüm dünyaya yayma niyetini ilan etmiş ve böylece temel dini inanç ve amaçlarını net bir biçimde ortaya koymuştur. BM'de, "İleride ümit dolu bir dünya tahayyül ediyorum, temel özgürlükler, temel haklar ve insanın var olma hakkına dair daha yüksek ölçütler için artan taleplerin hâkim olduğu bir dünya. Bu dünyanın şekillenmesinde yer almak için sabırsızlanıyoruz" şeklinde konuşmuştur (Carter, 1998, 217). Notre Dame'da, Vietnam Savaşı'nın günahını kabul etmiş ve bu savaşın ABD'nin politikalarına ve yaşam sistemine olan inancı dünya çapında sarstığını ve derin bir ahlaki kriz ürettiğini savunmuştur. Böylece Amerika'nın insan haklarına bağlılığını dış politikasının temel ilkelerinden biri olarak" teyit etmiş ve kurtuluş yolu olarak bu politikayı merkez alan bir anlayış tesis etmiştir. Sosyal adalet arayışını ise "Artık geleneksel savaş ve barış konularını adalet, eşitlik ve insan hakları gibi yeni küresel sorunlardan ayıramayız" diyerek ifade etmiştir. Amerika'nın tekrar dünyaya liderlik ederek bir zamanlar sahip olduğu ahlaki yapısını tekrar kazanacağını ummuştur. Carter konuşmasını tam bir evanjelik misyon idealini yansıtan şu sözlerle sonlandırmıştır: "Politikamız insanlığa hizmet etmek için tasarlanmıştır" (Mazlish, Diamong, 255-256). Bu noktada da yine neoklasik çerçeve temelinde din unsurunun, Carter'ın bilişsel becerileri ile algıları üzerindeki etkisini ve güç ve çıkar kavramlarını yeniden tanımlayarak maddi yetenekler ile algılar arasında olası bağlantı oluşturduğu görülmektedir.

Öte yandan Carter'ın yakın ekibi de insan hakları politikasının geliştirilmesi ve uygulanmasında kendi destekleyici rollerini üstlenmiştir. Carter'ın ulusal güvenlik danışmanı Brzezinski, insan hakları meselesine güvenlik merceğinden bakmış ve bu unsur, Soğuk Savaş şartlarında düşman olarak algılanan ülkelere karşı bir baskı aracı ve Üçüncü Dünya ile Amerika arasında bir cazibe faktörü olarak görmüştür. "Amerika'nın öncelikle Sovyetler Birliği'yle ilişkilerinde stratejik konumunu

geliştirmek ve Üçüncü Dünya ülkeleri nezdinde siyasi çekiciliğini yeniden iyileştirmek için dünya üzerindeki ideolojik etkisini artırmaya çalışmanın önemine” dikkat çekmiştir (Hargrove, 1988, 122; Glad, 1980, 350; Carter, 1976, 87).

Bununla birlikte Brzezinski, Carter'ın insan hakları konusundaki ahlaki amaçlarını da sonuna kadar desteklemiştir. Brzezinski “ABD’nin insan hakları konusundaki tutumunun geniş bir destek bulduğunu ve bu durumun Amerika’nın ahlaki sicilini yeniden parlatmak için çok yararlı olacağını” savunmuştur (Carter, 1996, 68). Brzezinski “ABD’nin insan haklarına olan bağlılığının Sovyet liderliğini savunma pozisyonuna ittiğini” ve “insanlığın bu konuda politik bir bilinç ortaya koymasıyla birlikte Amerikan dış politikasının geniş bir nüfuz alanı bulduğunu” savunmuştur (Carter, 1996, 58). Nisan 1977’de Brzezinski, akademi dünyasına yaptığı bir açıklamada insan haklarının bir “taktik veya haçlı seferi” olmadığını, “Amerikan toplumu içinde çok temel bir olgu” olarak öne çıktığını savunmuştur (Bourne, 1971, 74) Brzezinski, “Başkan’ın tüm dünyada insan haklarının geliştirilmesi üzerinde nasıl önemli tesirlerde bulunduğunu” göstermek üzere “İnsan Haklarında Yaşanan Gelişmeler” raporları hazırlamaya başlamıştır (The Miller Center, [15.10.2019]). Kasım 1977’de Brzezinski, “komünizm korkusunun artık ABD dış politikasının bir arada tutan tutkal olmadığını, Amerikan yönetiminin tüm dünyadan insanlarla duygusal bir bağ kurmasını sağlayan insan hakları vizyonunun ABD dış politikasının hâkim teması haline geldiğini” öne sürmüştür (Mazlish, Diamond, 124).

Dışişleri Bakanlığında, Sekreter Cyrus Vance ve Bakan Yardımcısı Warren Christopher, kongreyi bilgilendirme mecburiyeti de dahil olmak üzere Carter'ın insan hakları temasının geliştirilip uygulanmasında hem yönetici hem de savunucu misyonlar üstlenmiştir. Vance, ABD dış politikasının dört temel unsuru olduğunu savunmuştur: “Hem Amerikan halkının hem de Kongre'nin desteğini alabilmek; Doğu-Batı ilişkilerini ve bilhassa ABD-Sovyet ilişkilerini idare edebilmek; Üçüncü Dünya ülkelerinin refahı ve gelişimini sağlamak ve Kurucu ataların koymuş olduğu temel değerlerden yararlanmak yani sadece güç siyasetini değil aynı zamanda dünyanın dört bir yanından insanların sahip olduğu haklara yönelik artan taleplerini karşılamaya çalışmak” (Lance, 1991, 97) Vance, Carter yönetiminin insan hakları anlayışını üç farklı kaynağa dayanarak genişletmiştir: “bireyin bütünlüğü; yemek, barınma, sağlık bakımı ve eğitim olmak üzere ekonomik hakları; ve temel haklar ve siyasal özgürlükleri” (Glad, 1980, 212, 250).

“İnsan hakları politikasını sürdürürken, gücümüzün ve bilgeliğimizin sınırlarını her zaman göz önünde bulundurmalıyız. Eğer değerlerimizi başkalarına empoze etmeye yönelik katı ve kibirli girişimlerde bulunursak, hedeflerimizde başarısızlığa uğrayacağımız kesindir. Kuramsal bir eylem planı ile hareket etmek, adamsendecilik anlayışı kadar zarar verici bir durum teşkil edecektir” (Mazlish, Diamond, 124).

Vance, Carter'ın insan haklarına dair hassasiyetlerine itiraz edip bu çerçevede ortaya koyduğu amaçları engellemeye çalışan Sovyetler Birliği Komünist Genel Sekreteri Leonid Brejnev'in öfkesinden bizatihi nasibini almıştır (Mazlish, Diamond, 125). Carter'ın 7 Şubat 1977'deki üçüncü kabine toplantısında Vance, “insan hakları meselesiyle nükleer silahsızlanma, ticaret görüşmeleri vb. diğer konular arasında bağlantı kurulmasına karşı olduğunu” belirtilmiştir (Glad, 1980, 93-94). Bununla birlikte, insan haklarının dış politikaya dahil edilmesi ve bunun ulusal güvenlik üzerindeki güçlendirici etkilerini savunmuş ve ideallerle güvenlik çıkarları arasında köprü kurmuştur. Mart 1980'de Senato Dış İlişkiler Komitesi'ne yaptığı konuşmada, “İnsan hakları arayışı ile kişisel çıkar arayışı arasında temel bir uyumsuzluk olduğu fikrini şiddetle reddediyorum. Gerçek şu ki giriştiğimiz bu çaba ulusal güvenliğimize uyumlu olmakla kalmamakta aynı zamanda ulusal güvenliğe bizzat katkıda da bulunmaktadır (Carter, 1996, 76)”.

Carter, yönetiminde görev yapan isimlerin tam desteğini almıştır ama onun insan haklarına olan bağlılığı ve dini temelli zihin dünyası, bütün bir siyasi desteğin etrafında birleşebileceği olumlu ve tutarlı bir temaya dönüşmemiştir. Caddell, “Carter yönetimi için çoğu Amerikalının da benimseyebileceğini düşündüğü beş temel tema” belirlemiştir. Bunlardan ilki Amerikan yönetimine olan “Güveni yeniden geri getirecek” ve tüm kusurları “tedavi edecek” bir şifa programıdır. Ardından bir “amaç duygusu” ortaya çıkacak ve sonrasında “bireyler ve gruplar arasında yeni iş ilişkileri” üretecek “yeni bir ilerleme düşüncesi” gelişecektir (Morris, 1997, 133-140). Caddell'in bu planı, günah, günahlardan arınma ve manevi kurtuluşa dayanan dini uyanışçı ideallerin karmaşık bir yorumu gibi gözükmektedir. Ancak, bu karmaşa Carter'ı rahatsız etmemiştir çünkü bu zaten Carter'ın bir mühendis olarak almış olduğu eğitimin ve benimsemiş olduğu çalışma tarzının temelinde bu tür durumlar hep yer almıştır. Carter yönetimindeki diğer isimler onun hedeflerini Amerikan halkına anlatmak için bir tema belirlemeye çalışırken bile Carter yalnızca kurtuluş süreci temasına sığınmış ve zaten önceden belirlemiş olduğu icazet ve standartlarında, dini

kanaatlerinde veya amaçlarında herhangi bir belirsizlik veya çelişkiyi kabul etmemiştir (Morris, 141-148). Ancak Carter yönetimi tarafından sunulan önerilerden hiçbiri Theodore Roosevelt'in "Square Deal", Woodrow Wilson'ın "New Freedom", Franklin Roosevelt'in "New Deal, John Kennedy'nin "New Frontier" veya Lyndon Johnson'ın "Great Society" türünden geniş kitlelerce kabul gören bir statü elde edememiştir. Tasarlanan her tema, Demokrat Parti gibi daha büyük bir teşekkül veya genel bir stratejik plandan ziyade Jimmy Carter'ın şahsi görüşlerini aksettirmek üzere tasarlanmıştır. Geleceğe yönelik temanın çözmeye çalıştığı esas problem gıyaben cevaplandırılmamış bir mesele olarak kalmıştır. Bu problemleri durum bir "ruh krizinin" işaretlerini taşımaktadır (Carter, 1976, 87).

Carter yönetiminin pozitif bir tema oluşturmaması, Carter'ın otokrat liderlik tarzıyla birleştiğinde daha da karmaşık bir durum ortaya çıkarmıştır. Carter yönetimindeki bazı isimler, zaman zaman Carter'ın stratejilerini eleştirse de, Carter'ın politikalarına meydan okuyucu tarzda bir anlaşmazlık veya çıkar çatışmaları yaşanmamıştır. The New York Times'ın Washington Büro Şefi Hedrick Smith şu sonuca varmıştır: "Ne Kabinde ne Kongre'de hiç kimsenin ona rakip olmasına müsaade etmez. Yönetiminin uğraştığı her önemli meselenin sorumluluğunu şahsen kendisi almıştır (Sneh, 2008, 38)".

1977 yılının Kasım ayında Dünya Yahudi Kongresi'nde yaptığı bir konuşmada, Carter, "son zamanlarda Batı uluslarını sarsan ruh krizine" vurgu yapmış ve hiçbir kısıtlama ve koşul kabul etmediği insan hakları politikasının uygulanmasındaki zorluklara dikkat çekmiştir:

"Her ne kadar yargılarımızı tek bir standarda göre belirlememiz gerekse de, halihazırda geldiğimiz noktada zamanın şartlarına göre uygunluk ve etkinlik durumlarını dikkate alarak onları çeşitlendirmeliyiz" (Mazlish, Diamond, 32).

Carter'ın koyduğu bu ölçütler, İsa Mesih'in Dağdaki Vaazında nasihat ettiği gibi kendi zihninde kusursuz ve mutlak kalmış ancak Carter'ın eylemlerinde daha göreceli bir gidişat izlemiştir (Bourne, 1997, 141). Aralık ayında, İnsan Hakları Haftası münasebetiyle düzenlemiş olduğu bir basın toplantısında, "insan hakları meselesinin Dünyadaki hiçbir hükümetin artık görmezden gelemeyeceği bir konu haline geldiğini" belirtmiştir. Carter bu başarının "Kendi yönetiminin gerek içeride gerekse dışarıda misyonerlik coşkusuyla" gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerle sağlandığını belirtmiştir.

Yeni yıla girmeden önce televizyon muhabirleriyle yaptığı bir röportajda Carter, “Amerikan ulusunun yaşam tarzının ve umut ve hayallerinin” yeniden canlandırılmasının kaynağı olarak insan haklarına işaret etmiştir (Lance, 1991, 33). The New York Times Yayın Kurulu, her ne kadar uygulanmasında bir takım “belirsizlik ve tutarsızlıklar” gözlemlese de, “Carter Yönetimin insan haklarına yaptığı vurgunun dikkate değer olduğunu” ilan etmiştir (Mazlish, Diamond, 198-199).

Ocak 1978'de, ilk Ulusa Sesleniş konuşmasını yaparken Carter, Amerikan ulusunun yalnızca birlik ve bütünlüğünün değil ruhunun da sağlam olduğunu ve günahlardan arınma sürecinin devam ettiğini ilan etmiştir. Carter, “Dış politikamız için ahlaki bir temel oluşturduk. Bir ulus olarak kimliğimizi oluşturan en önemli unsur, insan haklarına olan sıkı bağlılığımızdır.” demiştir. Carter gerek iç gerekse de dış politikada gerçekleştirdiği başarıları atıf yaparken her konuyu günah, günahlardan arınma ve kurtuluşun dini uyanışçı düzlemi çerçevesinde kavramsallaştırmaya devam etmiştir:

“Arınma (Reconciliation), yeniden inşa ve yeniden doğuş. Eğer bu ruh bilincinde hareket edersek, İncil'in söylediği gibi dağları yerinden oynatabiliriz” (Kane, [3.07.2020]).

Şubat 1978'da insan haklarıyla ilgili olarak PD-30 raporu yayınlanmış ve böylece Carter'ın insan hakları politikası resmi olarak sistemleştirilmiştir. İnsan hakları temasının dış politikada zirveye ulaştığı an 1978 yılının aralık ayı olmuştur (Bourne, 1997, 240-241). 6 Aralık 1978'de, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin otuzuncu yıldönümünü anmak için gerçekleştirilen bir toplantıda, Carter çok açık biçimde insan hakları politikasına olan bağlılığını teyit etmiştir: “Ben Başkan olduğum sürece, Birleşik Devletler Hükümeti tüm dünyada insan haklarını geliştirmeye devam edecek. Yeryüzündeki hiçbir güç bizi bu taahhütten ayıramaz”. Carter “Amerikan dış politikasında insan hakları ışığını yeniden yakmaya çalıştığını” ve “insan haklarının Amerikan dış politikasının ruhu” olduğunu iddia etmiştir (Mazlish, Diamond, 238). 1976 Demokrat Parti Kongresi'nden hemen önce New York'ta başkanlık kampanyası kapsamında yaptığı bir konuşmadan bu yana geçen iki yılda, insan hakları ABD dış politikasında o zamana kadar eş görülmemiş bir tematik hâkimiyet bulmuştur.

3.3. Amerikan Günahlarının Kefareti: Panama Kanalı Antlaşmaları

Jimmy Carter 20 Ocak 1977'de göreve geldiğinde ABD, Vietnam'dan geri çekilmesinin yarattığı güç kaybı görüntüsüyle birlikte, devam eden Soğuk Savaş'ın yarattığı yeni meydan okumalarla yüzleşmekteydi. Watergate skandalı Gerald Ford'un seçimi kaybetmesiyle manşetlerden inmişti ancak Vietnam'daki başarısızlık ve CIA'nın çeşitli ülkelerde giriştiği “maceraların” ifşa olması, dış meselelere daha az ilgi duyan bağlantısız bir yönetim tarzı üretmişti (Gallup, 1978, 908-921). İleriki bölümlerde görüleceği üzere Carter'ın karşılaştığı temel zorluk, başkanlığının başında görüldüğü üzere Amerikalıları hükümete yeniden inandırmak, ülke olarak günahlardan arınmayı sağlamak ve tanımlamış olduğu ruh krizinden kurtulmak olmuştur. Bu yüzden işe İsa Mesih'in öğütlerinden de iyi öğrendiği üzere Amerikalılardan ona inanmalarını isteyerek başlamıştır (Carter, 1998, 230-244). Carter, ABD'nin “insan haklarına olan bağlılığımın mutlak olması gerektiğini” söylediğinde çok fazla itirazla karşılaşmamış ve böylelikle zamanını ve siyasi sermayesini belirli dış politika hedeflerine yönlendirmiştir (The Awalon Project, [9.05.2020]). Carter'ın Başkanlığının erken dönemlerinde çabalarının büyük bir kısmını Panama Kanalı ile ilgili yeni anlaşmaların müzakere edilmesi ve onaylanması ve Orta Doğu'da barış arayışına ayırmıştır (Carter, 1995, 156).

Bazı isimler Carter'ın bu dönemde aldığı dış politika kararlarında bariz çelişki ve tutarsızlıklar tespit ederken, konu ile ilgilenen diğer bilim insanların dönemin karmaşasına işaret etmiştir (Rosati, 1993, 459, 476; Skidmore, 1994, 699-729; Burton, Kaufman, 2006, 117). Bununla birlikte, bu tür bir çelişki ve tutarsızlık algısı, Carter'ın izlediği dış politikaların inandırıcılığını arttırabilecek alternatif açıklamalara da kanıt sağlamıştır. Carter'ın hatıratları ve hem doğrudan hem de dolaylı olarak Panama anlaşmaları sürecinde yer alan Carter yönetimindeki diğer isimlerin anıları, Carter'ın Panama Kanalına ilişkin düşüncelerine dair fikirlerimizin temelini oluşturmaktadır. Carter'ın iddia ettiği ile gerçek arasında ayırım yapmak için genelgeler, istihbarat raporları, yazışmalar ve toplantı tutanakları incelenmelidir. Dışişleri Bakanlığı İstihbarat ve Araştırma Dairesi'nin eski direktörü Thomas L. Hughes, “Halk, Başkanın gizli yol gösterici amacının gizemine erişemiyorsa bile en azından Başkan'ın böyle bir amaca sahip olduğu inancı taşınmalıdır” yorumunu yaparak bahsedilen çelişki ve tutarsızlıkları gidermek için bir yol sunmuştur (Hughes, 1978, 55). 1977 yılında

Panama Kanalı meselesi gündeme geldiğinde konunun tarihi kökleri ve doğası gereği Amerikalı politikacılar ve devlet adamları arasında keskin kutuplaşmalar ve farklı yorumlar türemiştir. Birçoğu için bu mesele, Amerikan hüner ve maharetinin neticesinde almış olduğu bir zaferi ve Amerikan istisnacılığının mihenk taşı olan Monroe Doktrini'ne Roosevelt'in kattığı yeni ögenin cesur bir ifadesini temsil ediyordu. Diğerleri için, Kanal'ın 60 yılı aşkın tarihi, küçük bir ülkenin egemen komşusu tarafından sömürülmesini ve gördüğü paternalist baskıyı gözler önüne sermişti (LaFeber, 1989, 3). Vietnam sonrası dönemde Amerika'nın uluslararası kimliğinin tekrar ele alınması, her dış politika kararının şiddetli tartışmalara dönüp kızıştığı bir ortam hazırlamıştır. Panama Kanalı ile ilgili geniş ölçüde birbirinden farklı yorumlar, Carter Yönetimi tarafından başta hafife alınan dış meselelere sancılı bir girişe ortam hazırlamıştır (Moffett, 1985, 27).

Carter'ın Panama ile yeni anlaşmalar yapma çağrısı, Amerika Birleşik Devletleri ile Latin Amerika arasında var olan paternalizme dayalı ilişkiler ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Kanal'ın güvenliği konusundaki endişelerine dayanmıştır. Bu argümanlar, Amerika Birleşik Devletleri'ne olan ekonomik etkilerinin ve Amerikan kamuoyunun tutumunun değerlendirilmesi ile birlikte, Carter'ın iddialarının temelini oluşturmuştur. Carter'ın dış politika ekibinin Panama meselesini el alırken başlıca referans kaynaklarından biri, Sol M. Linowitz'in ABD-Latin Amerika İlişkileri Komisyonu'nun idaresi altında geliştirdiği Latin Amerika üzerine 1975 tarihli raporu olmuştur. Üçlü Komisyon'un bir üyesi olarak Linowitz'in yapmış olduğu çalışmalar, Carter üzerinde etkili olmuştur. Buna bağlı olarak Carter Linowitz'i Panama ile yapılacak olan yeni anlaşmaların ortak müzakerecisi olarak atamıştır. Linowitz'in raporları, Carter'ın benimsediği bu ulusal davanın pek çok unsurunu belirlemiş ama aynı zamanda ABD'nin Vietnam sonrası dönemde izlediği dış politikaların belirsizliğini yansıtmıştır. Söz konusu rapor, ABD'nin "artık dünya ekonomisine ve dünya meselelerine bir zamanlar olduğu gibi hâkim olmadığı" iddiasıyla başlamaktadır. "İşsizlik, ırksal çatışma, Vietnam'daki uzun savaş ve hükümet liderliği krizi"nin Birleşik Devletlerin ülke olarak insicamını ciddi şekilde sorgulattığını iddia etmektedir" (Linowitz, 1975, 18-19). Komisyon, bu yeni ve görece zayıflamış konumuyla ABD'nin, "Geçmişteki sömürgeci dönemin" sembolik bir hatırlatıcısı olarak görülen bu adaletsiz anlaşmadan kurtulmasının akıllıca olacağını" savunmaktadır. Yeni bir antlaşmanın Latin Amerika'da, ABD'nin imajı açısından önemli bir dönüm olacağı beklenmiştir. Komisyon, yalnızca Panama'da değil, Latin

Amerika'nın her yerinde ABD çıkarlarına hizmet edecek olan Kanala ilişkin yeni ve adil bir anlaşmaya varmaya” çağırmıştır (Linowitz, 30-31).

Carter, Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyadaki istikrarsız görünümü ve 1903 anlaşmasının adaletsiz doğasını içeren enternasyonal görüşü tamamen benimsemiştir. Yeni antlaşmaların “adaletsizliği düzeltmek” için gerekli olduğuna inanmış ve “bir çeşit diplomatik kanser yaratmış olan bu anlaşmaya dair önceki beş Başkanın harekete geçememesinden” yakınmıştır (Carter, 1995, 159). Onun halefi Ronald Reagan, Carter'ı “Amerikan emperyalizmini ve daha zayıf bir komşunun sömürsünü sembolize ediyormuş gibi kanal üzerinde bir suç kompleksi yaratmakla” suçlayarak karşıt görüşü temsil etmiştir (Skinner, Anderson, Martin Anderson, 2001, 198). Bununla birlikte, Carter, başkalarının -ihmal veya siyasi irade yoksunluğu nedeniyle- başarısız olduğu meseleleri kendi becerisiyle tersine çevirme konusunda kararlı olmuş ve Panama Kanalı meselesini Amerika Birleşik Devletleri'nin “her zaman yakın bir ortağı ve destekçisi olmuş küçük ve nispeten savunmasız bir ulusa nasıl davranacağını” dünyaya göstermesi için “turnusol testi” olarak görmüştür (Carter, 1995, 159). Panama meselesinde “iyilik etmenin” Amerika Birleşik Devletleri'ne tüm bölgede fayda sağlayacağına inandığını ifade etmiştir: “Antlaşmalar ülkemizin bu yarımküredeki etkisini artıracak, muhtemel bir güvensizlik ve anlaşmazlık durumunu azaltmaya yardımcı olacak ve büyük bir Amerikan karşıtı duygu kaynağını ortadan kaldıracaktır” (Carter, 1978, 3).

Carter'ın yeni antlaşmalar için güvenlik açısından savunduğu argümanları, yarım küreye ve Soğuk Savaş'a dair mülahazalarını ve doğrudan Kanala ve Kanal Bölgesinde görev yapan ABD vatandaşlarına dair riskleri kapsamıştır. Yönetim, Panama ile yeni bir antlaşmanın Latin Amerika'yla ilişkileri iyileştirmede ilk adım olacağı, böylece “Kuzey-Güney” ilişkilerinin “Doğu-Batı” gerilimlerini şiddetlendirmeyeceğini ve ABD'nin kendilerini ilgilendiren önemli konularda “dünya meclislerinde destek alabileceğini” savunmuştur (National Security Council [20.05.2019]). Carter, Kennedy Yönetimi sırasında başlatılan İlerleme İçin İttifak Programı'nın “sürdürülemez olduğunun” kanıtlandığını ve “büyük ölçüde bölgedeki Sovyet nüfuzu korkusuna tepki olarak tasarlanmış olsa da, güçlü bir şekilde bu ülkelere müdahale anlamları taşıdığını” savunmuştur (Moffett, 1985, 31-37). Panama ile yapılacak yeni bir antlaşmanın tüm yarım kürede güvenli ilişkiler geliştirmek için bir dönüm noktası yaratabileceği vurgulanmıştır. Linowitz, 29 Ağustos 1977'deki bir

Kabine toplantısında bu noktayı vurgulayarak, “Panama Kanalı meselesi sadece ABD ve Panama’yı ilgilendirmiyor. Bu aynı zamanda ABD ve tüm Latin Amerika’yı etkileyen bir konu. Sorun adil bir şekilde ele alınırsa, tüm üçüncü dünya ülkelerinin gözünde bir örnek oluşturacaktır” demiştir (Carter, 1995, 182-183).

Ancak kayıtlar, Kennedy’nin İlerleme için İttifak programı kapsamında sağlanan yardımların, Carter’ın girişimlerine verilen desteğe bağlı hale geldiğini göstermektedir. Kanıtlar, Latin Amerikalı liderlerin anlaşmaları hızla meta durumuna getirdiğini göstermektedir. Anlaşmaları destekleyip Carter’ın insan hakları girişimiyle uyumlu hareket etmek, Amerika Birleşik Devletleri’nden yardım fırsatlarına dönüştürülmüştür. Carter’ın iddialarının aksine aktif olarak bunun için çaba harcamışlardır. Yarım küreye dair güvenlik hedefleriyle bağlantılı olarak meydana gelen olaylar, anlaşmalara ne denli destek sağlandığını göstermiştir, ancak Carter’ın iddia ettiği gibi Panama ile neden yeni anlaşmalar yapılması gerektiğini tam olarak açıklamamaktadır. Kayıtlar, Carter’ın ABD ile Latin Amerika arasında alenen değişmesini arzuladığı “paternal” ilişkinin, Carter’ın Latin Amerikalı liderlerle yürüttüğü ikili görüşmelerle güçlenmemiş olsa da, önemli ölçüde baki kaldığını göstermektedir (Wilson Center, [29.08.2020]).

Carter’ın bölgenin yeni anlaşmalarla daha güvenli olacağı tezinin inandırıcı olması için yakın bir tehdit olasılığını ortaya koyması gerekiyordu. Bununla bağlantılı olarak Carter, Kanal Bölgesinde ABD askeri üslerine ve vatandaşlarına yönelik sabotaj ihtimallerinden ve güvenlik tehditleri riskinden bahsetmiştir. Carter Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve CIA tarafından hazırlanan ve “Panama Kanalı ve Kanal Bölgesi düşman bir ortamda savunulabilse bile böyle bir ortamda kanalın işlemeye devam edeceğinin” sonucuna varan bir çalışmaya atıf yapmıştır (Committee on Foreign Relations, 1977, 63). Carter, 1976’da Albay James A. Donovan’dan, güvenlik tehditlerinin “ABD’ye kendi bölgesi içinde kapsamlı yargı yetkileri veren antlaşma şartlarından kaynaklanan siyasi kökenlere” sahip olduğuna işaret eden tavsiye raporları almıştır. Diğer bir deyişle, güvenlik riskleri askeri yollarla hafifletilemezdi, bu yüzden Carter, “bir zamanlar çıkarlarımıza hizmet eden” eski 1903 anlaşmasının artık “çıkartlarımız için en büyük tehdit” olduğunu savunmuştur (Steding, 62).

Öte yandan Carter, ABD’nin Kanalı savunmaya istekli ve muktedir olduğuna dair şüphe ve endişeleri gidermeye çalışmıştır. Carter “Bunu yapacak askeri güce sahip

olduklarını” söyleyerek “Genel Kurmay Başkanlığının, Kanalı savunmak için 100.000 asker gerekebileceği öngörüsüne” atıfta bulunmuş ve gerekli adımların atılacağını söylemiştir (Steding, 62). Ancak Carter, Kanalı güvence altına almanın en iyi yolunun, gerekli olduğu takdirde onu savunma hakkı ile birlikte tarafsızlık adına kanalın kontrolünden feragat etmek olduğunu da savunmuştur. Carter’ın bu güvenlik odaklı yaklaşımı, argümanlarını mantıksal açıdan tutarsız göstermiş, bu da yeni antlaşmaların yapılmasına karşı olanlara yem vermiştir. Senatörler Strom Thurmond, Jesse Helms, John McClellan ve Harry Byrd gibi Carter’ın Kongre’deki hasımları, Kanal’ın savunmasını sağlamak için bizzat kontrolünü elinde tutmanın çok daha mantıklı göründüğünü belirtmişlerdir. Dolayısıyla her iki taraf da bu güvenlik meselesini kendi argümanlarıyla ele almıştır. Ancak o dönemde Kanal’ın güvenliğinin tehlikede olduğunu gösteren ikna edici kanıtlar ortaya koyulamamıştır. Carter’ın Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve CIA’dan alıntılacağı raporda yer alan “düşmanca ortam” iddiası bir varsayımdan öteye gidememiştir. Dolayısıyla o dönemde ne Kanala ne de Kanal Bölgesi’nde çalışan ABD vatandaşlarına karşı yakın bir saldırıya dair kanıt gözükmemektedir. Üstelik, 60 yılı aşkın bir süredir, Kanal sabote edilmemişti ve Kanal ile ilgili son sivil itaatsizlik olayı 1964 yılında olmuştu. Linowitz, anlaşmalar imzalandıktan sonra bir Kabine toplantısında “on dört yıllık müzakerelerde asla tehdit edilmediklerini” bildirmiştir (Steding, 63). Kanal bölgesinde bir “Bombalama vakası” olduğu şeklinde haberler çıkmaya başlayınca, patlamaların aslında Panama Ulusal Muhafızları tarafından yürütülen yıkım eğitiminden kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Öte yandan Genelkurmay Başkanlığı da zaten bölgedeki unsurlarının arttırılmasına dair bir talepte bulunmamış, bu tür bir hamleye ilgi göstermemiştir. Örneğin Genelkurmay Başkanlığı, halihazırda yeterli kaynaklara sahip olduklarını düşündükleri için ek bir “Özel alarm CONUS taburu” yerleştirme talebini reddetmiştir (U.S. Department of State, [20.05.2019]).

Amerikan yönetiminin neredeyse tümü ve birçok Kongre üyesi, argümanlarını desteklemek için kanalın güvenliğine yönelik endişelerini dile getirirken, fiili sabotaj girişimleri hiçbir zaman gerçekleşmemiştir ve istihbarat veya savunma topluluklarının bu tür tehditlere karşılık verdiğine dair herhangi bir kanıt olmamıştır. Güvenlik konusu, hem Panama ile Amerika Birleşik Devletleri arasında hem de anlaşmaların onaylanmasının lehinde ve aleyhinde olanlar için siyasi baskı gücü yaratmanın bir aracı olmuştur. Güvenlik bir kez daha gerekçe olarak sunulan bir argüman olmuştur ancak gerçekte her bir tarafın ve anlaşmayı savunan veya muhalefet eden tüm tarafların

hedeflerine ulaşmalarına yönelik bir araç olarak kullanılmıştır. Sonuç olarak Kanal60 yıldan uzun süredir olduğu gibi güvende kalmıştır (Green, 62; (Linowitz, 1985, 145-173; U.S. Department of State, [21.05.2020]).

Carter, Panama meselesinde güvenlik argümanları üzerinden ilerlerken, başka bir çetin gerçekle karşı karşıya kalmıştır: Yeni anlaşmaları desteklemek için hiçbir iktisadi neden de bulunmamaktaydı. Sol Linowitz ve ABD-Latin Amerika İlişkileri Komisyonu'nun danışmanlarından Robert G. Cox, “Kanal Panama, belki Nikaragua ve diğer birkaç Latin Amerika ülkesi için ekonomik açıdan hayati önem taşıyor, ancak Birleşik Devletler için değil.” tespitini yapmışlardır. Ayrıca Linowitz, uluslararası bir ekonomist ve ABD-Latin Amerika ilişkilerinde uzman olan John C. Elac'ın “alternatif yolların veya ulaşım yöntemlerinin” gelişimiyle, Kanal'ın kapatılmasının ABD ve dünya ticareti üzerine toplam etkisinin birbiriyle alakasız olduğunu gösteren analizinden de alıntı yapmıştır. Gerçek ekonomik etkiler, Kanalı yönetme ve güvence altına alma maliyetleriyle sınırlı olmuştur; Panama'ya yapılan ödemeler artacak olsa da, yeni bir antlaşma uyarınca Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılanlar büyük ölçüde değişmeden kalacaktı (Steding, 64).

Michael J. Hogan'ın da belirttiği gibi Carter Yönetiminin “Panama Kanalı antlaşmaları için sunduğu argümanlar ne entelektüel anlamda savunulabilmiş ne de duygusal olarak bir çekiciliğe sahip olmuştur” (Hogan, 1986, 213). Kısacası, yeni anlaşmalar lehine ileri sürülen gerekçeler, Carter'ın Panama ile yeni anlaşmaların müzakere edilmesi ve onaylanmasına olan tutkulu bağlılığını açıklamamaktadır. Dolayısıyla bu anlaşmalar başka bir büyük amaç için kullanılan araçlar, yani açıklanmayan veya belki de bilinmeyen başka motivasyonlara hizmet etmeleri için ortaya konulan eylemler ve argümanlar bütünü olmuştur.

3.3.1 Carter'ın Dini İnancı ve Panama Kanalı anlaşmaları

Carter'ın Panama'yla yeni antlaşmalar tesis etme arzusu, onun Carter'ın yüksek kişisel hırsı, dini uyanışçı günah, günahlardan arınma ve kurtuluş düzlemine olan inancı, sosyal adalete olan bağlılığı ve evanjelik misyon duygusuna uygun biçimde kendi kişisel ahlaki gayelerini dünya sathında meşrulaştırma ihtiyacına hizmet etmiştir. Böylece bu vizyonun açacağı yeni ufuklarla, Orta Doğu'da barışı sağlamak gibi daha büyük başarıların önünün açılabileceğine inanılmıştır.

Panama ile yapılan yeni anlaşmaların müzakere ve senato onayı sürecinin tamamlanması, yıllardır süregelen başarısız girişimlerin ardından siyasi olarak imkânsız görünüyordu. Carter da risklerin gayet farkında olmasına rağmen, hırslı ve yüksek egolu karakteri, diğerlerinin başaramadığını başaran bir başkan olarak kendini öne çıkarma fırsatını görmezden gelmesini imkânsız kılmıştır. Carter'ın genelkurmay başkanı Hamilton Jordan'ın gözlemlediği gibi, "Carter hırs, ego ve kendisinden başka kimsenin beceremeyeceği tarzda bir fark yaratabileceğine dair çok boyutlu bir duygu kombinasyonuna sahipti. Jimmy Carter için yapman gereken tek şey ona bir şeyin imkânsız olduğunu söylemekti ve genellikle bunu yapardı. Yapabileceğin en kötü şey ise ona hiçbir şey yapamayacağını söylemekti" (The Miller Center, [26.02.2019]). Bu noktada neoklasik realizmin savunduğu üzere bir ülkenin siyasi liderinin karakterini ve psikolojik yapısını araştırmanın o ülkenin dış politikasını anlamak için ne derecede kritik öneme haiz olduğu görülmektedir.

Carter, hatıratında önceki başkanların Panama Kanalı meselesi özelinde başarısız girişimlerini özenle detaylandırmış ve hem kamuoyuna açık konuşmalarında hem de General Torrijos'la olan yazışmalarında onlara atıfta bulunmuştur (Carter, 1995, 156-159). Carter Panama meselesi yerine SALT II üzerine yoğunlaşmış olsaydı muhtemelen müzakereler bu kadar yoğun ve uzun olmayacak, ayrıca daha kendisine tabi bir Kongre, meseleye ilgili bir seçmen tabanı ve karşı taraftaki muadilinin (Brejnev, Sovyetler Birliği) de istekliliğini gerektirecekti. Ancak Carter'in seleflerinin yıllarca üstüne gitmekten kaçmış olduğu Panama Kanalı müzakereleri, çok daha cazip bir meydan okuma sunmuştur. Pek çok kişi Carter'ın başkan olacağını bile beklemezken, Carter bu fırsatı nasıl değerlendireceğine dair büyük bir özgüvene sahip olmuştur.

Carter'ın yüksek hırsı, Panama Kanalı anlaşmalarının müzakere edilmesi ve onaylanmasına yaptığı olağanüstü siyasi yatırım ve bunları gerçekleştirmek için başlattığı girişimi bizzat koordine etmesiyle de kanıtlanmaktadır. Brzezinski, Carter'ın "Panama Kanalı anlaşmalarının onaylanması sürecinde kesinlikle ısrarlı ve fedakâr olduğunu" ve "bunun ona çok pahalıya mal olduğunu" belirtmiştir (The Miller Center, [25.02.2019]). Linowitz, Carter'ın Kanal üzerine yapılan müzakereler tarihinde "önemli bir değişikliği" temsil ettiğini savunmaktadır: "Bir antlaşma yapmak için gerçekten ısrarcı olan ve bunun için siyasi bir bedel ödemeye hazır bir Başkan'a sahiptik" (Linowitz, 1985, 154). Carter, Linowitz ve Bunker'a anlaşmaları müzakere

etme sürecinde geniş bir serbesti tanınmasına rağmen hem Brzezinski hem de Vance'den sık sık raporlar almıştır ve kendi danışmanı Hamilton Jordan'ı General Torrijos'a Beyaz Saray temsilcisi olarak yollayarak sürece dahil etmiştir (Rohter, [4.6.2020]). Son olarak Carter, sık sık kabine üyelerinden çabalarına katkıda bulunmalarını isteyerek ve Kongre sürecini her gün bizzat takip ederek anlaşmanın onaylanması kampanyasını yürütmüş, 67 oya erişilmesi için her senatörle bizzat görüşmüştür (Steding, 70). Brzezinski, ikinci anlaşmanın senatoda oylanacağı gün, Hamilton Jordan, Jody Powell ve Başkan ile birlikte sekreteri Susan Clough'un ofisinde otururlarken, Carter'ın “oylama devam ettiği sırada yumruklarını sıkıldığını ve

67. oyu aldıklarında sonunda yumruklarını birbirine vurduğunu” belirtmiştir (Brzezinski, 1983, 51). Dolayısıyla yerel faktörler ve buna bağlı olarak yasama süreçlerinin uluslararası gelişmelerle etkileşimleriyle liderlerin kişisel inanç ve karakterleri arasındaki ilişki, Carter'ın izlediği dış politika özelinde neoklasik çerçeveye tutarlılık göstermektedir. Carter'ın Panama Kanalı'nı birinci önceliği olarak seçmesi, onun yüksek kişisel yatırımı ve kontrol iştahının yanı sıra aşırı hırsıyla da uyumlu olmuştur.

Görülmektedir ki Carter'ın evanjelik dini uyanışçı (revivalist) geçmişine dayanan yeniden doğuş kurgusu, günah, günahlardan arınma ve kurtuluş süreci şeklinde vuku bulmaktadır. Hırslı yapısı gibi, bu da Panama Kanalı Antlaşmaları arayışında güçlü bir rol oynamış görünmekte, aynı kalıplar ve bağlantılar gözlemlenmektedir. Buna göre Carter'ın “adaletsizlik” olarak nitelendirdiği 1903 antlaşması “günah”ın temelini oluşturur (Carter, 1995, 159). Günahlardan arınma, aynı zamanda Amerikan egemenliğinin de feda edilmesi anlamına gelen “Panama egemenliğinin tanınmasının yanı sıra Kanal'ın mutlak kontrolünü” feda ederek başarılmıştır (Smith, 1987, 47-48). Sonuç, dünya çapında olmasa da, Latin Amerika bölgesinde ABD'nin kurtuluşu olacaktır. Bu yapı uygulandığında, Panama ile yeni anlaşmalar yapma kararı ile Amerika Birleşik Devletleri'nin kurtuluşu için kontrol ve egemenliğin feda edilmesi arasında bütünlük gözlemlenmektedir.

Carter'ın dini inançlarından kaynaklanan bir başka gerekçe, sosyal adalete olan bağlılığıdır ki bu da evvela Amerika Birleşik Devletleri'nin ahlaki meşruiyetini yeniden tesis etmeden inandırıcı bir şekilde sürdürülemeyecektir. Bilhassa Latin Amerika'da, Küba hariç “en kötü insan hakları ihlali siciline sahip olan ülkeler geleneksel olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne en yakın ülkeler olduğu” için Carter,

insan haklarını geliştirme arayışını meşrulaştırabileceği ahlaki bir örnek olarak yeni anlaşmaları kullanmıştır. Carter, ABD'nin “Başka ülkeye çektiği nutukları öncekendi politikalarına uygulayacağını” kanıtladığında, anlaşmaların kendisine ahlaki bir güç vereceğine inanmıştır (Carter, 1995, 189). Torrijos, imza töreninde yaptığı konuşmada Carter'ın bu ahlaki emellerini açıkça tatmin etmiştir, “Siz, Sayın Başkan, ilişkilerimiz üzerindeki ahlak bayrağını yükselterek, halkınızın gerçek ruhunu temsil ettiniz. İmparatorluk gücünü ahlaki güce dönüştürdünüz” etmiştir (Presidential Library And Museum, [14.04.2019]). Böylece antlaşmalar nihayetinde onaylansa da onaylanmasa da Carter en azından kendi ahlaki statüsünü yüceltebilecekti. Eğer onaylanırsa, Birleşik Devletler'in ahlaki statüsünü de yükseltebilecekti. Öte yandan Panama Kanalı anlaşmaları Carter'ın Latin Amerika ülkelerine insan hakları koşullarını dayatmaya devam etmesi için de gerekli görülmüştür. Anlaşmalar hem ABD halkının hem de dünya kamuoyunun desteğini aldığı sürece insan hakları girişimine etkili bir biçimde hizmet edebilirdi. Ancak Carter ABD-Panama ilişkilerinin sömürgeci geçmişini görmezden gelmeye çalışmış ve bu da rakiplerinin elinde ahlaki bir argüman bırakmıştır (Linowitz, 1975, 142).

Anlaşmalar onaylandıktan sonra Carter, yükseldiğini düşündüğü ahlaki statüsünden yararlanma fırsatı yakalamıştır. 21 Haziran 1978'de, Amerikan Devletleri Örgütü Genel Kurulu'nun sekizinci oturumunun açılış konuşmasında Carter, Amerika Birleşik Devletleri ve Panama'nın “kanalı paternalist bir anlayışla değil ortaklık temelinde işletmesine ve savunmasını” sağlayacak olan yeni anlaşmaların üstünde durmuş ve “diğer sorunlara barışçıl ve adil çözümler bulma çabasına iştirak etme” taahhüdünü yinelerken yarıküredeki devletler arasındaki diğer sorunları tanımlamaya ve insan haklarına yönelik mücadelesini vurgulamaya devam etmiştir (Office of The Federal Register, 1978, 1141-1146).

Antlaşmalar Jimmy Carter'ın evanjelik misyon anlayışını tatmin etmiştir. Carter Panama Kanalı anlaşmalarını birçok yönden 1967'de Baptist kilisesinde tamamladığı misyonlar ile aynı kararlılıkla ve tutkuyla ele almıştır (The National Archives and Records Administration 1977, 611-616). Brzezinski'nin antlaşmaların imza töreninde gözlemlediği gibi Carter, ezilmiş bir halkın siyasi anlamda özgürleştiricisi rolü üstlenmekten açıkça zevk almıştır. Ona göre bu fırsat, ahlak ve siyasetin ideal kaynaşmasını temsil etmiştir. Önce barış adına iyi bir iş yapmış ve küçük bir ulusun tutkulu arzularına cevap vermiştir. Ancak uzun vadede ABD ulusal çıkarlarına hizmet etmiştir (Brzezinski, 1983, 137).

Sonuç olarak Carter'ın Panama ile yeni anlaşmalar arayışını meşrulaştırmak için savunduğu temel argümanlar, kıtanın güvenliğini geliştirmek ve bir yandan Kanal'ın sabotajlara açık hale gelmesini önlerken diğer yandan da Amerikan tarihinde bir dönüm noktası yaratarak ABD çıkarlarını gözetmek olmuştur. Her ne kadar bu argümanlar anlaşmaların neden desteklenmesi gerektiğine dair tatmin edici imalar taşısa da, mevcut tarihsel kayıtlarda Carter'ın yeni anlaşmalar yapma amacı gütmemesinin sebebini açıklamak ve bu iddiaları mantıklı bir çerçevede yorumlamak için yeterli kanıt bulunmamaktadır. Bu argümanları haklı çıkararak ne bir ekonomik faktör ne de ABD kamuoyunun bunu gerçekten istediğini gösteren bir kanıt söz konusu olmamıştır. Carter'ın yönetimindeki isimlerin onun argümanları büyük ölçüde destekleyen hatıratlarına rağmen eldeki kayıtlar, Carter'ın ortaya koymuş olduğu gerekçelerle çelişmektedir ve bu da onun eylemlerini açıklamak için daha ileri bir noktaya odaklanmamızı gerektirmektedir. Buna bağlı olarak Carter'ın dini görüşleriyle bağlantılı zihin dünyası çerçevesinde tasarladığı anlatısına bakarak onun inançları, eylemleri ve elde ettiği neticeler arasında iç tutarlılığı bulabilmekteyiz. Panama Kanalı anlaşmaları Carter'a seleflerinin daha önce başaramadığı meselelerde başarılı olma, Amerika Birleşik Devletleri'nin manevi kurtuluşuna tesir etme, sosyal adaleti yayma, onun evanjelik misyonlarına hizmet etme ve son olarak gerek kendisini gerekse Amerika Birleşik Devletleri'ni uluslararası arenada meşruiyet kazandırma fırsatı sunmuştur.

Carter'ın anlaşmalarla ilgili vermiş olduğu çabaların farkına varan seçmenler, söz konusu çabaları büyük oranda onaylamamıştır. Ancak Carter'ın bu çabaları, başkanlığının ilk yılını ve genel olarak yarısını büyük ölçüde tüketmiş ve çok fazla siyasi fayda sağlamamıştır. Ayrıca Carter, Ronald Reagan da dahil olmak üzere siyasi hasımlarının kendisini zayıf ve vatanseverlikten uzak olarak nitelendirmelerine olanak sağlayan bir zemin sunmuştur (Skinner, Anderson, Martin Anderson, 2004). Yine de kişisel inançlarından hareketle Carter, maliyetlerine veya elde edebileceği siyasi faydalar sınırlı gözükmesine rağmen ilk dış politika girişimini başarıyla gerçekleştirmiştir. Ortadoğu'ya yönelik kapsamlı bir barış arayışı girişiminde de bu çabasına aynı kararlılıkla devam etmiştir.

3.4. Jimmy Carter'ın Ortadoğu'da Adil Barış Arayışı

Jimmy Carter, kampanya dönemi boyunca İsrail'e olan manevi bağlılığını sürekli olarak vurgulamış ve bunu İncil'e dayandırmıştır. 1976 seçimlerinin arifesinde Liberty dergisine verdiği röportajda, “İsrail'i yoğun bir şekilde ziyaret eden bir Hristiyan olarak, İsrail'in bir vatan olarak tesisinin İncil'deki kehanetin gerçekleşmesi olduğunu düşünüyorum” demiştir. Yine bir sinagogda yaptığı konuşmada Carter, “İsrail benim için her zaman çok şey ifade etti. Çocukken İncil'deki peygamberlerin hikayelerini ve verilen şehitleri okudum. İsrail'in var olması sadece siyasi bir mesele değil, ahlaki bir zorunluluktur” ifadelerini kullanmıştır. Müzakere oturumlarında, dış politika toplantılarında veya halka açık beyanlarında, İsrail ve Orta Doğu'da dair her konuşmasında İncil, Carter'ın hep zihninde olmuştur. Carter, görevden ayrıldıktan sonra şöyle yazmıştır: “İncil'e bakmadan, o toprakların tarihini ve oradaki halkları düşünmeden benim için İsrail'e yaklaşmanın bir yolu yok. İsimler ve resimler uzun zamandır bir Hristiyan olarak hayatımın ayrılmaz bir parçasıydı, ancak Amerika Birleşik Devletleri Başkanı olmamla beraber bunların birçoğu yeni ve tamamen farklı anlamlar kazandı” (Carter, 1985, 31). Ulusal Güvenlik Konseyi Orta Doğu uzmanı William Quandt, “Başkanın dini yöneliminin onu İncil'de bahsi geçen ve kendisinin de birçok kez okuduğu Kutsal topraklarla ilgili bir girişimde bulunmaya götürdüğünü” ifade etmiştir (Quandt, 1986, 30).

Carter başkan olduğunda, 1973'de yaptığı bir İsrail gezisi dışında Ortadoğu ve bu bölgenin halkları hakkında az bir kişisel deneyime sahipti. 1983'den 2006 yılına kadar Carter Center'da yöneticilik yapan tarihçi Kenneth Stein, İsrail'e yaptığı ziyaretin Carter üzerindeki etkisini şöyle tarif etmiştir. “Carter, İsrail'i ziyaret ederek derin Kutsal Kitap bilgisini tanık olduğu coğrafi gerçeklikle uyumlu hale getirmiştir. Dini geçmişi ona Kutsal Topraklar ve Hristiyan geleneğine Yahudilerin yapmış olduğu katkıya dair müstesna bir his vermiştir” (Stein, 1999, 36).

Carter göreve başladığında, Ortadoğu'da acil müdahale gerektiren bir sorun alanı gözükmemekteydi. Ancak Dışişleri Bakanı Cyrus Vance'a göre Panama Kanalı örneğinde olduğu gibi Orta Doğu da Amerikan yönetiminin “derhal ilgilenmesini” gerektiren “hassas” bir durum teşkil ediyordu (Vance, 1983, 442). Bununla birlikte, Panama Kanalı meselesinin aksine Ortadoğu coğrafı ve siyasi olarak çok daha büyük bir uluslararası alan idi ve petrolü Amerikan ekonomisi için kritik öneme sahipti.

Dolayısıyla bu bölgede Amerikan çıkarlarından ödün verilemezdi. Ayrıca bölge Sovyetler Birliği gibi karşıt ideolojik devletler için bölgesel bir bariyer haline gelmişti. Ulusal Güvenlik Konseyi Ortadoğu uzmanı William B. Quandt'a göre "1973 Arap-İsrail savaşının hatıraları, Sovyet müdahalesi tehdidi ve o yılın petrol fiyatı şoku, 1977 yılına geldiğinde hatıralarda hala canlıydı" (Quandt, 1986, 4). Aynı zamanda, ABD içerisinde İsrail'in refah ve güvenliğini misyon edinen ve geleneksel olarak Demokrat adayları destekleyen İsrail yanlısı organizasyonların gücü de Quandt'ın bahsettiği sorunların büyümesinde ayrı bir rol oynamıştır. Carter'ın danışmanı Hamilton Jordan'ın Carter'ı başkanlığının ilk dönemlerinde bildirdiği üzere, "Son yirmi yılda Demokrat Parti'ye maddi yardım sağlayan kaynakların %50'sinden fazlası Yahudilere ait olmuştur" ve "Amerikan Yahudileri için İsrail bir dış politika sorunu değil, bir iç meseledir." Keza Jordan'ın Carter'ı uyardığı üzere, "Amerikan Yahudi cemaati, Carter'ın Ortadoğu sorununun çözümüne yönelik getireceği bir yaklaşıma veya izleyeceği bir politikaya açıkça karşı çıkarsa, Carter İsrailliler ve Arapları bir araya getirmek üzere yapıcı bir rol oynamak için ihtiyaç duyacağı esneklik ve güvenilirlikten yoksun olacaktı" (Jimmy Carter Library, [14.09.2019]). Carter yönetimi, Yahudi lobisinin Kongre üyeleri üzerindeki etkisinin de son derece bilincinde olmuş ve 4 Şubat 1977'de Ortadoğu üzerine ilk ilgili toplantılarında İsrail'e askeri yardım konusundaki seçenekleri gözden geçirirlerken, Başkan Yardımcısı Mondale "İsrailliler Beyaz Saray'ın önerdiğinden daha fazlasını istediklerini söylerse ve konu üzerine yapılacak olan tartışmalar hararetlenirse, sonuçta İsrailliler muhtemelen istediklerinden daha fazlasını alacaklardır" uyarısı yapmıştır.

Başkan, kampanya dönemi esnasında ve görevde bulunduğu süre boyunca İsrail'e olan "yakınlığını" birçok kez dile getirmiş ve "Holokost'tan sağ kalan Yahudilerin kendi ülkelerine sahip olmayı hak ettiğini", bir "Yahudi vatani" olarak İsrail olgusunun "İncil öğretileriyle uyumlu olduğunu, dolayısıyla Tanrı tarafından mukadder kılındığını" ve "bu ahlaki ve dini inançların, İsrail'in güvenliğine olan bağlılığını sarsılmaz hale getirdiğini" belirtmiştir (Carter, 1995, 274) Yine başka bir konuşmasında İsrail'e olan sadakatini "Bir insan olarak, bir Amerikalı olarak, dindar bir kişi olarak İsrail'e mutlak ve tam bir bağlılığım var. İsrail'in kurulması, İncil'deki kehanetin gerçekleşmesidir." sözleriyle ifade etmiştir (Merkley, 2004, 82).

Ancak gerek İsrailliler gerekse Amerikalı Yahudiler Carter'ın İsrail'in var olma hakkına ve güvenliğine dair güvence veren herhangi bir beyanı olmadığını düşündüğü

bu “ne idiğü belirsiz Baptist’ten” şüphe duymuştur (Jimmy Carter Library, [30.08.2019]. Bir Yahudi yetkili, Carter’a dair bu şüpheyi şu şekilde tarif etmiştir: “2.000 yıldan fazla bir zamandan beri, Yahudilerin etrafında mistik dindar Hristiyanların olması hiçbir zaman iyi bir şey getirmemiştir. Haçlılar ve İspanyol engizisyoncular buna örnek olarak verilebilir. Yahudiler, Carter’ın Yahudi karşıtı olmadığını biliyor ancak yine de bazılarımız endişeleniyor” (Merkley, 82).

Yahudi siyaset bilimci Paul Charles Merkley, Carter’ın İsrail’e dair bilgisinin yalnızca Pazar Okulunda öğrendiklerinden ibaret olduğunu savunmuş ve Carter’ın modern Yahudi devleti ile halkı hakkında bilinmesi gereken her şeyin İncil’de bulunduğu yanılgısından dolayı onu eleştirmiştir. Merkley, Carter ve Sedat arasındaki yakın ilişkiyi, Carter ve Begin arasındaki sürtüşmeyle karşılaştırmış ve bu durumun sebebinin Sedat egzotik bir kültürü temsil ederken, Begin’in Carter’a çok tanıdık bir toplumdan gelmesiyle bağlantılı olduğu sonucuna varmıştır. Merkley İslamafobik bir vehimle “Türban takan herkes Carter’ın hürmet ve saygısını sonsuza kadar sürebilir” yorumunu yapmıştır (Merkley, 106).

Carter göreve geldiğinde, İsrail ile Mısır arasında çok da sağlam olmayan bir barış zemini süregelmekteydi (Kissinger, 2004, 306-418). Carter’ın hatıratında itiraf ettiği üzere, “1977’nin ilk günlerinde kendisi ve yönetimine yönelik baskı oluşturan ve acil çözülmesi gereken bir Orta Doğu krizi bulunmamaktaydı” (Carter, 1995, 286). Bununla birlikte, İsrail ile Arap komşuları arasındaki gerginlik, İsrail’in 1948’de devleti ilanından bu yana sürekli bir nitelik arz etmişti. Carter’ın başkanlığından önce son çatışmalar, İsrail’in Gazze Şeridi’ni, Sina Yarımadası’nı, Golan Tepelerini ve son olarak Ürdün’ün kontrolündeki Batı Şeria’yı işgal ettiği 1967’deki Altı Gün Savaşı esnasında meydana gelmişti. Bu savaş 22 Kasım 1967’de kabul edilen ve İsrail’i 1967 savaşı sırasında işgal etmiş olduğu “topraklardan” çekilmeye çağıran ancak işgal edilen tüm bölgelere atıf yapmayan 242 sayılı Birleşmiş Milletler Kararı ile sonuçlanmıştı. Tartışmalı bölgeler ve buralarda ikamet eden Filistinlilerin statüsü gelecekteki çatışmaların temeli olacaktı. 1973’te Yom Kippur Savaşı patlak verene kadar, bu sınırlar boyunca ve bölgeler dahilinde çeşitli düşük yoğunluklu savaşlar aralıklarla sürmüştür. Yom Kippur Savaşı sırasında Sovyetler tarafından donatılan Arap orduları İsrail’e “yüksek zayıat vermiş ve Arap dünyasını İsrail’in yenilmez olmadığına ikna etmiştir (Hahn, 2005, 68). Amerika Birleşik Devletleri ise İsrail’i “Başarılı karşı saldırılar başlatmasını sağlayan tonlarca savaş malzemesiyle” yeniden silahlandırmış ve 1967 savaşında ele geçirdiği toprakları ellinde tutmasını sağlamıştır. Ardından

22 Ekim 1973'te bir kez daha İsrail ve Arap devletlerini “adil ve kalıcı bir barış” için müzakerelere çağıran 338 sayılı Birleşmiş Milletler Kararı kabul edilmiştir. 1974'te Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, Mısır ile İsrail ve Suriye ile İsrail arasındaki aleni düşmanlıkların durdurulması için aracılık etmiş ve nispeten başarılı olmuştur ancak bu zemin de kapsamlı bir barışın çok gerisinde kalmış, İsrail ve işgal altındaki tuttuğu topraklardaki Filistinlilerin statüsüne bir çözüm bulamamış ve İsrail'in Arap devletleri tarafından tanınmasıyla sonuçlanmamıştır (Kissinger, 2004, 306-418). Yine de İsrail ve Arap dünyası 1977'ye gelindiğinde görece barış içindeydi. Buna rağmen Carter tüm başkanlık kariyerini Ortadoğu'da, İsrail ile bütün Arap devletleri arasında kapsamlı barış arayışına adanmış ve Kissinger'ın önceki çabalarına sekte vurmuş, dolayısıyla da Yahudi lobisiyle arasını açma riskini almıştır. Diğer Demokrat aday Lyndon Johnson'un ortaya koyduğu politikayı izlememiş ve Enver Sedat'ın da savunduğu üzere İsrail'in girişimlerine “kayıtsız şartsız” bir destek vermemiştir (Sadat, 1978, 304). Tüm bunlarla bağlantılı olarak ABD ekonomisi üzerindeki mevcut baskıyı hafifletmek için petrol üreticisi Arap ülkeleriyle ilişkilerini düzeltmeye odaklanmamıştır. Tüm bu kararların gerekçelerini bulmak için evvela Sovyet yayılcılığını çevreleme, ABD petrol çıkarlarını koruma ve Amerikan kamuoyunu haklı gerekçeler sunarak tatmin etme gibi söz konusu sorunlara ilişkin geleneksel tepkilerin neler olabileceğine odaklanmak gerekmektedir. Ardından Carter'ın tüm bu soruların cevaplarına daha fazla ışık olabilecek dini görüşlerinin baskın olduğu zihin dünyasını ele almak icap etmektedir (Burton, Kaufman, 2006, 53; Hargrove, 1988, 124-125).

3.4.1 Geleneksel Endişeler: Sovyet yayılcılığı, Petrol ve Kamuoyu

Sovyetler'in Orta Doğu'daki varlığı ve bölgede ABD'ye alternatif bir silah tedarik kaynağı haline gelmesi Soğuk Savaş boyunca sürekli bir endişe kaynağı olmuştur. 1970'lere gelindiğinde, Sovyetler Birliği'nin Arap devletlerine olan askeri desteği artmış ve BM Güvenlik Konseyi üyeliği sebebiyle de BM'nin Ortadoğu'ya yönelik alacağı her kararda Sovyet onayı aranmak zorunda kalınmıştır. Nitekim Kissinger, 338 sayılı Karar için Sovyetler Birliği'nin onayını almak üzere o dönem Moskova ile Orta Doğu arasında mekik dokumuştur. Müzakere sürecine dahil olması ile birlikte de Sovyetler önemli bir pozisyona yerleşmiştir (Kissinger, 1982, 554-555). Ancak Vance'in aktardığı gibi, 1977 yılına gelindiğinde, İsrail için uzun süredir korku ve endişe kaynağı olan Sovyetler Birliği, “Arap radikalizminin Sovyet nüfuzunun

genişlemesi için bir temel oluşturabileceğinden endişe duyan diğer bölge ülkeleri tarafından bile ihtiyatla karşılanmıştı”. Mart 1977’de Vance, Carter’a “her ne kadar Sovyetler aktif bir rol oynamak için çok fazla eğilim göstermese de, onları müzakere sürecinin dışında bırakmaya çalıştığımız izlenimine kapılmamalarının” da önemli olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda Vance, Sedat’ın Sovyetleri dışlama eğilimine dikkat çekmiş ve onun “Kaddafi ve Sovyetlerin Orta Doğu ve Afrika’daki Batı yanlısı rejimleri yıkmak için birlikte çalıştığına ikna olduğunu” yazmıştır (Vance, 1983, 161). Sovyetlerin Afganistan’ı işgalinden önce, Carter yönetiminde Sovyetler Birliği’ni izleyen baş gözlemci olan Ulusal Güvenlik Danışmanı Zbigniew Brzezinski, Sovyetlerin Orta Doğu’ya yayılmasının genel olarak bir tehdit oluşturduğunu kabul etmiş, ancak barış sürecini, “Sovyetler Birliği’nin Ortadoğu’nun büyük kısmında dışlanmasıyla” sonuçlanabilecek bir diplomatik fırsat olarak görmüştür (Brzezinski, 1983, 83).

Vance ve Brzezinski’nin Orta Doğu’daki Sovyet etkisine dair bu tavsiyelerine ek olarak Carter yönetiminde ABD-Sovyet ilişkileri ve Ortadoğu’ya odaklanan diğer isimler de muhtelif düşünceler ifade etmiştir. 19 Nisan 1977 tarihli “Orta Doğu üzerine Politika Gözden Geçirme Komitesi” toplantısında, Sovyetlerin barış sürecindeki rolü kapsamlı bir şekilde tartışılmış ve Sovyetlerin meseleye dahil olmasındaki temel çıkarının, “Orta Doğu’ya dair müzakerelerde bir partner olarak saygınlık kazanmak” olduğu tespiti yapılmış ancak Sovyetlerin asıl değerinin büyük oranda “Filistin Kurtuluş Örgütü’nü (FKÖ) yalnızca İsrail’in varlığını kabul ederlerse Cenevre Konferansı’na katılımlarının mümkün olabileceğine” ikna etmekle sınırlı olduğu sonucuna varılmıştır. Esas mesele, “Sovyetlerin bu dahlinin çözüm için bir engel haline gelmeme ümidi ve Moskova’nın girişebileceği engelleyici teşebbüsleri önlemek için Sovyetler Birliğini nasıl yeteri kadar konuya dahil etmeye” devam edilebileceği olmuştur. Savunma Bakanı Harold Brown, Sovyetlerin o dönem petrol ithalatçısı olmamasına rağmen “Ortadoğu’daki petrol vanalarının kontrolünü ele geçirmekle ilgilenip ilgilenmediklerini” öğrenmek istemiştir. CIA direktörü Stansfield Turner, Sovyetlerin “güdülerinin kendilerinininkiyle benzer olduğunu” savunmuştur: “Orta Doğu’daki pozisyonlarını korumak istiyorlar”. Dışişleri Bakan Yardımcısı Phillip Habib, “Sovyetler’in bu [FKÖ] problemi çözemeyeceğini” savunmuş ve Bakan Brown “FKÖ’ye Sovyetlerin yapabileceğinden daha fazlasını sunabilecekleri” sonucuna varmıştır (Steding, 77). Bu düşünce ve değerlendirmeler, Carter döneminde ABD’li politika yapımcıların daha önce görülmemiş ölçüde kayıtsız bir tavır takınmış olduklarını göstermektedir. Soğuk Savaş

sırasında ABD, çoğunlukla Sovyetlere yönelik güçlü ve kati bakış açılarına sahip olmuştur.

Kasım 1977'ye gelindiğinde, Sedat barış sürecine olan inancı sabrını kaybetmiş ve bir Cenevre'de düzenlenmesi planlanan barış konferansı hayallerini ve Sovyetler Birliği'nin bu konferanslara dahil edilmesini sona erdirmek amacıyla kendi girişimini başlatmıştır. Sedat, Ekim 1977'de Carter'dan “tüm tarafların dikkatlerini tekrar Cenevre sürecine toplaması için son derece hayati bir önem arz eden kendilerinin savunduğu yaklaşıma destek vermesini” rica eden bir mektup almıştır. Ardından Sedat, doğrudan İsrail'le iletişime geçerek herkesi şaşırtmıştır (Carter, 1995, 302-305; Sadat, 2005, 301-304). Kendi hükümetinin -Halk Meclisi- önünde “tek bir askerin gereksiz yere yaralanmasını, hatta öldürmesini önlemek amacıyla İsrail'i de sürecin içine alarak her çareye başvurma arzusunu” ilan etmiştir (Sadat, 308). Başbakan Menachem Begin, Sedat'a 20 Kasım 1977'de İsrail Parlamentosu'nda konuşma daveti göndererek yanıt vermiştir. Sedat, Cenevre'ye yönelik planlarını sona erdirmek niyetinde olmasa da, yaptığı konuşma Mısır ve İsrail'in doğrudan müzakerelere başlamasını sağlayan, görünüşte aşılması imkansız bir psikolojik engeli etkili bir biçimde ortadan kaldırmıştır. Bu doğal olarak ABD, İsrail ve Mısır'ı içeren üç taraflı bir sürece evrilmiştir. Bu nedenle 1977 yılına gelindiğinde de Sovyetler Birliği ile ilgili faktörler, Carter'a Orta Doğu'daki misyonunu sürdürmesi için hiçbir gerekçe sağlamıştır (Carter, 2007, 16-17).

Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu'ya yönelik ikinci geleneksel endişesi petrole erişimi güvence altına almaktı ancak İsrail ile Arap komşuları arasında kapsamlı bir barışın, ABD'nin petrole güvenilir ve uygun fiyatlı erişimini nasıl temin edebileceğiyle ilgili açık gerekçeler sağlanamamıştır. Carter, Arap Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OAPEC) üyelerinin ABD'yi 1973 Yom Kippur Savaşı'nda İsrail'e verdiği destek nedeniyle cezalandırmak için petrol fiyatını varil başına 2 dolardan 10 dolara çıkardıktan sonra bu durumun ABD'deki fiyatlar üzerine yarattığı etkiye zaten tanık olmuştu. OAPEC'in bu eylemi Mart 1974'te sona erdiğinde, petrol fiyatı -kapsamlı bir barışın yokluğunda- enflasyonla birlikte yükselmeye devam etmişti. İran Devrimi ve ardından Irak-İran savaşıyla 1979 ile 1980 arasında da tekrar ikiye katlanmıştı. Sedat, Arapların 1973'te “petrol silahını nasıl kullanacaklarını gayet etkili bir şekilde” öğrendiklerini söylemiştir (Sadat, 304). Eski çatışmalar üzerine yeni bir diyalog başlatmanın, özellikle de ABD 1973'te olduğu gibi İsrail'in yanında güçlü bir şekilde yer almak zorunda kalırsa, 1977'de nispeten istikrarlı olan petrol fiyatlarının ve arzının

yeniden istikrarsız hale gelmesine neden olabilirdi. Ancak Carter, bir yandan barış süreci ilerlerken öte yandan Arap petrol üreticilerine silah satarak onları yatıştırılmaya çalışmıştır (Carter, 1995, 568, 601).

Bu noktalara ek olarak Camp David Anlaşmalarının müzakereleri sırasında petrolün tedariki konusu çok az ilgi görmüştür. Ayrıca anlaşmaların uygulanmasının resmen kesintiye uğradığı 2 Mart 1979'da Begin, Amerika Birleşik Devletleri'nin 1975'te İsrail'in petrole erişimini güvence altına alma taahhüdünü, “3,5 milyon ton petrolü” kapsayacak şekilde genişletmesini talep etmiştir (Center For Israel Education, 1976, 8). Bundan iki gün sonra Brzezinski Carter'a “Mısır'ın herhangi bir nedenle taahhüdünü yerine getirmemesi halinde, ABD'nin bu miktarda petrolü İsrail'e tedarik edeceğine dair güvence verme arzusunda olduğunu belirtmesi” tavsiyesinde bulunmuş ve Carter da bunu onaylamıştır (Steding, 76). Bu tür garantiler, ABD'nin kendi ihtiyaçları söz konusu olduğunda petrole erişimini tehlikeye atma riski taşımıştır. Dolayısıyla Sovyet yayılmacılığıyla ilgili endişeler gibi, Amerika Birleşik Devletleri'nin petrole uygun fiyatlı erişimi, Carter'a Orta Doğu'da kapsamlı barış arayışı için bir gerekçe sağlamamaktadır.

Son olarak kamuoyunun tutumu meselesini ele aldığımızda, yeniden başlayacak bir çatışmanın petrol kaynaklarını nasıl etkileyebileceğini tecrübe etmiş olmalarına rağmen, o dönem Amerikan seçmenleri arasında Orta Doğu meselelerine dair kayda değer bir ilgi söz konusu olmamıştır. Amerikalılar, 1973 Yom Kippur Savaşı'nın patlak vermesi sırasında uzun benzin kuyruklarına maruz kalmışlardı ve enflasyon ve işsizlikten sonra ülkenin üçüncü en büyük problemi olarak “Enerji krizi, gaz ve yakıt fiyatları, yüksek kamu hizmetlerini” belirlemişlerdir. Dış ilişkiler, seçmen nezdinde görece önemsiz bir nitelik arz etse de Orta Doğu meselesi, insan hakları, müttefiklerle ilişkiler ve Sovyetler Birliği ile ilişkilerin ardındadördüncü sırada yer almıştı. Bununla birlikte, Jordan'ın da Carter'ı uyardığı üzere ABD'de Orta Doğu bölgesi ile yoğun biçimde ilgilenen en önemli grup Yahudi seçmenlerdi (Steding, 77). Mart 1977'de Carter, “İsrail'in işgal altında tuttuğu topraklardan önemli ölçüde geri çekilmesini” ve “Filistin sorununa çözüm bulunmasını” içeren kapsamlı bir barış çerçevesi ortaya koymuş ve bir Filistin vatanını savunan ilk Başkan olmuştur (Shaim, 2001, 350). 1977 yazına gelindiğinde, seçmenlerin çoğunluğu Carter'ın Orta Doğu'ya barış getirme vizyonunu onaylamış, ancak Yahudi seçmenlerin çoğunluğu bu plana karşı çıkmıştır. Sovyet haber ajansı TASS, Carter'ın “52 büyük Siyonist örgütün liderlerine bağımsız bir Filistin devleti fikrine göz yummayacağına dair güvence vermek zorunda

kaldığını” bildirmiştir. Ekim 1977'ye gelindiğinde, Mondale’nin daha önce uyardığı üzere, Beyaz Saray’ın “İsrail’in mevcut politikalarına destek arayan ve Amerikan yönetiminin tutumunu çarpıtan Kongre komitelerinin yanı sıra Yahudi-Amerikan topluluğu ve İsrail medyasının” baskısıyla karşı karşıya kalmıştır (Steding,, 77). Ocak 1978'de Carter, Ürdün Kralı Hüseyin'e “İsrail'in ne kadar söz dinlemez olabileceğini bildiğini” söyleyerek hayal kırıklığını dile getirmiştir. ABD Yahudileri İsrail'e yönelik bir tehlike olduğunu sezdiklerinde anında mobilize olmuş ve medyada üstün gelmişlerdir (U.S. Department of State, [12.05.2020]). Mart 1978'de, etkili bir Amerikan hahamı olan Alexander Schindler, New York Times’a verdiği bir röportajda Brzezinski'yi “İsrail düşmanı” ve “Yahudilerin yönetime karşı olan öfkesi ve güvensizliğinin başlıca objesi” olarak nitelendirmiş ve ardından Carter, Schindler'in Beyaz Saray'ı ziyaret etmesini yasaklamıştır.

Carter göreve geldiğinde 65% olan ve sonrasında 59%'lara kadar düşen Başkanlık onay oranı Eylül 1978'de Camp David Anlaşmaları duyurulduktan sonra bir an için toparlanır gibi olmuştur. Ancak ardından 1979'un sonunda son 30 yılda görülmuş en düşük seviyeye gerilemiştir (Gallup, 1978, 1207-1209). Aralık'ta 1978'de Carter, Mutabakat kapsamında tasarlanan anlaşmaları tamamlaması için İsrail'e baskı yaparken The New York Times'tan William Safire, Carter'ı “Yahudilere yüklendiği” için şiddetle eleştirmiş ve “son derece soğukkanlı ve kasıtlı bir biçimde İsraililere ihanet ettiğini” iddia etmiştir (Safire, [13.06.2020]). Brzezinski, Ocak 1979'da Carter'a, “Camp David'in coşkusundan sonra Yahudilerin endişelerinin arttığına” ve “Amerikan Yahudi cemaati” arasında yönetime karşı süregelen derin şüpheyeye” dikkat çekmiştir (Brzezinski, 1983, 83). Ayrıca Nisan 1979'da danışmanı Pat Caddell, Carter'ı “Camp David'de tüm Amerika’nın takdir ettiği büyük bir başarı elde etmenize rağmen halkın heyecanlanmaması, daha büyük ve temel konularla ilgili artan endişelerden kaynaklanmaktadır” şeklinde uyarmıştır (The Miller Center, [17.05.2019])). Haziran 1979'da Caddell Carter'ı New York Times/CBS anketinin sonuçlarının, halkın kendisiyle ilgili yaşadığı hüsranın “umursamazlık veya hayal kırıklığını aşıp düşmanlığa doğru evrildiğini” gösterdiğini söylemiştir. 1980 yılı seçim kampanyası esnasında Reagan, düzenli olarak Carter'ı İsrail'e “desteği çekmekle” suçlamıştır (Jimmy Carter Library, [20.06.2019]).

Hamilton Jordan, bu durumu şöyle açıklamıştır: “Tüm bu popüler olmayan hamleleri yapan bu adamın cesur görüneceğini ummuştuk. Bunun yerine tam tersi bir biçimde popülerliğini yitirdi” (The Miller Center, [19.05.2010]). Bu yüzden Amerikalı

Yahudilerin Carter'ın barış vizyonunadestek vermesini beklemek veya Carter'ın Orta Doğu'ya barışı getirme amacına bizzat halkın verdiği yetkiyle giriştiğine inanmak çok makul görünmemektedir (The Miller Center, [19.05.2010]). Özetle, ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik geleneksel kaygıların hiçbiri Carter'ın Orta Doğu'da ilerleme kararına gerekçe oluşturmamaktadır. Aksine bu tür girişimleri göze almamayı haklı çıkaracak için nedenler sağlamaktadır. Carter'ın Orta Doğu'da neden kapsamlı bir barış tesis etmeye çalıştığını açıklamak için onun dini anlatısını tekrar gözden geçirmek gerekmektedir.

3.4.2. Carter'ın Dini İnançları ve Ortadoğu'da Adil Barış Arayışı

Carter'ın, Camp David mutabakatının müzakereleri de dahil olmak üzere Orta Doğu'ya barış getirmek için çabaladığı 1977-1979 dönemine Carter'ın zihin dünyası ve dini görüşleri çerçevesinde bakıldığında büyük oranda dini inançlarından motivasyon bulduğu gözükmemektedir (Carter, 1995, 501). Carter Ortadoğu meselesini ele alırken yine dini uyanışçı/ihyacı manevi kurtuluş duygusu, Tanrı sevgisi, sosyal adalet, evanjelik misyonuna bağlılığı ve son olarak da hep taşımış olduğu yüksek hırs ve otokratik liderlik tarzının etkisiyle politikalarını uygulamıştır.

Orta Doğu, Carter için karşı konulamaz bir cazibe yaratmıştır çünkü tüm İbrahîmî inançların doğduğu yerdir. Carter, Başkanlık kampanyasından itibaren sürekli olarak İsrail'in dini açıdan önemini dile getiren beyanatlar vermiştir. Haziran 1976'da yaptığı bir konuşmada, “İsrail topraklarının kendisi için her zaman büyük bir anlam ifade ettiğini” ve “çocukken İncil'de peygamberlerin hikayelerini ve bu uğurda verilen şehitlere dair her ayrıntıyı okuduğunu,” belirtmiştir (Public Papers of the Presidents of the United States, 1978, 1953). Kasım 1977'de Dünya Yahudi Kongresi'ne yaptığı açıklamada, “modern insan hakları kavramının başlangıcının Yahudi-Hristiyan geleneklerinin kanunlarına ve peygamberlerine dayandığını” iddia etmiştir. “Çocukluğundan beri İncil ile iç içe olduğunu ve Kutsal Kitap'a göre eğitim aldığını” söylemiştir. Eski Ahit'ten Mika Peygamber'e atıf yaparak sözlerini şöyle tamamlamıştır: “Çünkü bütün kavmlar, her biri kendi ilâhının ismiyle yürüyor; biz de daima ve ebediyen Tanrımızın adıyla yürürüz” (Reich, 1995, 10). Ayrıca Carter, anılarında İsrail ile ilgili şöyle yazmaktadır: “Bu ülkenin İncil'in öğretileriyle uyumlu olarak Tanrı tarafından Yahudilere nasip edildiğini düşündüm. Bu ahlaki ve dini inançlar, İsrail'in güvenliğine olan bağlılığımı sarsılmaz hale getirdi” (Carter, 1995, 281). Pek çok Amerikalı Yahudi, Carter'ın Orta Doğu girişimine şüpheyile yaklaşarak

küçümsemesine rağmen, Carter'ın dini yorumları onu açıkça İsrail'i korumaya ve bölgeye bu dini mercekten bakmaya sevk etmiştir. Burada dinin yalnızca bir kimlik unsuru değil, aynı zamanda politika tercihlerinin doğrudan bir itici gücü olduğu görülmektedir (Lynch 2014; Philpott 2007). Carter'ın bölgeye bakışı özelinde din unsuru, bunu fikirler aşılayarak yapmaktadır. Din, dış politika kararlarında temel bir kaynak ve katalizördür. Bu durum neoklasik çerçevede, din unsurunun Amerikan yönetiminin izlediği dış politikaları etkilediğine ve bu politikalarda bir rehber olarak öne çıktığına işaret etmektedir.

Carter daha sonra “kutsal kitapların anlaşmalardan çok ihtilafların kaynağı olduğunu, sevgiden daha çok nefreti, barıştan daha çok savaşı teşvik ettiğini ve bölgede devam eden kan dökülmesinin temel nedeninin toprak mücadelesi” olduğunu kabul etmiş olsa da, Begin ve Sedat'a hangi dinden olurlarsa olsunlar, herkesin İbrahim'den geldiğini hatırlatmak amacıyla dinler tarihine başvurmuş ve Ortadoğu'da barışı sağlama yaklaşımını bu şekilde kavramsallaştırmıştır (Carter, 2007, 10). Bununla birlikte, görüleceği üzere bu strateji ortak bir zemin oluşturması kadar tartışmalı bir dini mirastan kaynaklanan çatışmayı vurgulama gibi bir etkiye de sahip olmuştur. Carter, her iki tarafın iddialarına ağırlık veren kutsal metinlere aşina olup bunlardan alıntı yapmakta zorlanmasa da, bu durum özellikle kendisi ile Begin arasında bir uyum veya ortak çözüm anlayışından ziyade uyumsuzluğu teşvik etmiştir. Yine de dini duyguları, Carter'ın Orta Doğu'ya yönelik izlemeyi planladığı politikalarda kavramsal bağlamını oluşturmuş ve bu unsuru kullanması kaçınılmaz olmuştur.

Carter'ın danışmanları sık sık, böylesi bir barış anlaşmasına ulaşmada başarı beklentilerini azaltması için ona tavsiyelerde bulunmuştur; bu durum doğası gereği her yaptığı işe kendini adayan bir profil olarak Carter'ı hayal kırıklığına uğratmıştır (Carter, 1995, 78; Stein, 1999, 39-40). Dışişleri Bakanı Cyrus Vance, “Carter, siyasi açıdan hassas dış politika meselelerinde kolay yolu seçmeyi kesinlikle reddederdi” yorumunu yapmıştır (Vance, 1983, 163) Ulusal Güvenlik Danışmanı Zbigniew Brzezinski, Carter'ın İsrail'e olan dini bağlılığı ile barış müzakerelerinde İsraillilerle ilgili yaşadığı hayal kırıklığının yarattığı gerilime atıf yapmıştır:

“Bazen Carter, Ortadoğu'da gerçek barış uğruna Başkanlığı kaybetmeye göze alabileceğini söylerdi ki, bence samimiydi. Ancak daha da en önemlisi, Carter'ın İsrail'e karşı duyguları her zaman ikircikliydi. Bir yandan İsrail'in uzlaşmaz davrandığını hissederken, öte yandan, İsrail'e bir “İncil ülkesi” olarak gördüğünden

hakikaten bağılıydı ve İsrail'e daha eleştirel yaklaşan görüşlerle arasına açıkça mesafe koydu" (Vance, 1983, 63).

Carter, yönetiminin başlarında anlaşmazlığa dahil olan Orta Doğu ülkelerinin çeşitli liderlerine bir dizi ziyaret planlamıştır. Farklı bakış açılarını anlamak ve Cenevre Konferansı'nda kapsamlı bir çözümün temeli olarak ortak bir zemin aramak istemiştir. Amerika Birleşik Devletleri ile İsrail arasındaki "özel" ilişki nedeniyle, ilk olarak Mart 1977'de İsrail Başbakanı Yitzhak Rabin ile görüşmüştür. Rabin gelmeden önce, Brzezinski Carter'a ABD-İsrail ilişkilerinde herhangi bir bozulmayı önlemek için İsrail'in toprak tavizleri vermesi gerektiği yönünde Rabin'e baskı uygulamasını tavsiye etmiştir (Brzezinski, 1983, 97).

Toplantı sırasında konu politik görüşmelerden, İsa'nın tam olarak gömüldüğü yerin neresi olduğu, kendi çocuklarının dini yaşamlarının nasıl olduğu ve dinin bir arayış mı yoksa bir cevap mı olduğu gibi konuları içeren geniş kapsamlı bir din tartışmasına kaymıştır. Bu da Carter'ın politik bir meseleye ve bilhassa dış politikaya dair tartışırken zihninin bir şekilde onu dini meseleler üzerine düşünüp istişare etmeye sevk ettiğinin mükemmel bir örneği olmuştur (Brzezinski, 88-90).

Nihayetinde, Carter ve Rabin arasındaki görüşmeler, genelde özel görüşmelerin konusu olabilecek birtakım ayrıntıları Carter'ın kamuoyu önünde sıkça dile getirmesi ve "kapsamlı bir barış anlaşmasının muhtemel ana hatları üzerine yönelik" demeçler vermesi üzerine İsrail Başbakanı'nın tepkisiyle karşılaşmış ve kesilmiştir (Stein, 193). Carter, İsrailli yetkililerle yapılan toplantıları "tatsız bir anı" olarak tarif etmiş ve "Arap liderlerin" Rabin'den daha esnek olup olmadığını görmek için sabırsızlandığını" belirtmiştir. Ancak Rabin, Carter'ın çabalarını geri çevirmiştir (Carter, 1995, 280).

Carter, Rabin'le kişisel bir ilişki kuramazken, Mısır lideri Enver Sedat ile çok yakın ve ömür boyu sürececek bir dostluk kurmayı başarmıştır. Carter ve Sedat, daha birbirleriyle tanışmadan önce de yakın bir ilişki kurmanın yollarını aramıştır (Cook, 2011). 1976 seçimleri sırasında Sedat, Amerika'nın Mısır Büyükelçisi Hermann Eilts'e, Ford'a olan yakınlığından dolayı Gerald Ford'un yeniden seçilmesini tercih ettiğini söylemiş, ancak Carter'a yönelik değerlendirmesinde onun derin dini inançlarına atıf yaparak "Carter da o kadar da kötü olmamalı" şeklinde yorum yapmıştır (Stein, 195). Sedat, Carter'la Nisan ayında yaptığı görüşmeden önce, Mısır'ın ABD Büyükelçisi Ashraf Ghorbal'a, yeni başkanın inancını Sadat'ın bir ilişki kurmayı umduğu ortak bir bağ verdiğini söylemiştir (Stein, 36).

Carter'ın danışmanları, Amerika Birleşik Devletleri ile daha yakın bir ilişki arzulayan Mısır cumhurbaşkanı ile iyi bir uyum tesis etmesini tavsiye etmiştir. Vance, Carter'a şunları söylemiştir: “Sedat'ın Washington'dan size kişisel bir güven duygusuyla ayrılması önemli olacaktır. Bu amaçla, Sedat'ın görüşlerini dinlemek, kendi görüş ve niyetlerimizi ve bunları benimseme nedenlerimizi dürüstçe açıklamak aynı şekilde önem arz edecektir”. Beyaz Saray konuşma yazarı Jim Fallows, Carter'a yakın bir bağ kurmanın temeli olarak ortak kırsal geçmişlerini ve her ikisinin de paylaştığı küçük kasaba inancına bağlılıklarını vurgulamasını tavsiye etmiştir [Foreign Relations of The United States, [3.09.2019]].

Carter ve Sedat, Cenevre Konferansı ile ilgili kendi pozisyonlarını açıklamak için bolca zaman harcamıştır. Daha da önemlisi, tarihçi Gaddis Smith'in Franklin D. Roosevelt ve Winston Churchill'den beri bir Amerikan başkanı ile yabancı bir lider arasındaki en yakın ilişki olarak tanımladığı derin bir dostluk kurmuşlardır (Smith, 1976, 161). Carter, anılarında Sedat'la ilk görüşmesini “Benim için Orta Doğu sahnesinde ortaya çıkan bir ışık parıltısı gibiydi” şeklinde tarif etmiştir. Rosalynn'e, “Bugün Başkan olarak en iyi günümdü” demiştir. Hatta Carter, üst düzey dış politika danışmanlarına da Sedat'a olan sevgisini ifade etmiş ve Brzezinski'ye “Sedat kardeş gibiydi” demiştir (Smith, 196).

Carter, Sedat'ın “alnının ortasında, görünüşe göre hayatı boyunca ibadet etmek için başını yere değdirmesinden kaynaklanan nasırlı bir lekeyi” fark etmiş ve Sedat'ın İslam'a olan bağlılığını çok değerli bulmuştur (Carter, 1995, 182). Carter'ın Sedat ile yakın ilişkisi aynı zamanda onun Hristiyan inancının ufkunu da genişletmiştir. Daha sonra şöyle düşünmüştür: “Patriğe yaptığı atıflar, İbrahim ve onun soyundan gelenlere dair eski İncil hikayesini yeniden incelememi ve onların maceralarına ilk kez bir Yahudi, bir Hristiyan ve bir Arap bakış açısından aynı anda bakmamı sağladı” (Carter, 1985, 5).

Carter'ın Sedat'la yakın ilişki kurmada elde ettiği bu başarıya rağmen Orta Doğu'ya yönelik barış planları, Begin'in başbakan seçilmesiyle birlikte tam olarak şekillenemeden sekteye uğramıştır. Carter ve tüm dış politika ekibi, Nisan 1977'de Yitzhak Rabin'in istifasının ardından geçici başbakan olarak görev yapan İşçi Partisi üyesi Şimon Peres'in seçileceğine inanmıştı (Greenway, [27.06.2020]). Carter'ın Orta Doğu üzerine Politika İnceleme Komitesi, stratejilerini “Peres varsayımı” etrafında şekillendirmişti. Irgun'un (1931'de Filistin'de kurulan Siyonist terör örgütü) eski lideri

ve muhafazakâr Likud Partisi üyesi Begin, 17 Mayıs 1977’de büyük bir farkla seçildiğinde Carter, barış planını yeniden düşünmek zorunda kalmıştır. Carter, Begin’in seçilmesinden sonra yaşadığı şok hissini “Hiçbirimiz bunu beklemiyorduk” diyerek itiraf etmiştir (Carter, 1995, 284). Birkaç gün sonra Carter, Begin ile yapılan “Issues and Answers” isimli röportajının tekrarını izlemiştir ve günlüğüne şöyle yazmıştır: “Ortadoğu’da bir barış anlaşması yapılacaksa Batı Şeria’nın İsrail tarafından kontrolü gibi çözülmesi gereken meseleler konusundaki sert tutumunu izlemek korkutucuydu” (Carter, 2010, 55-56). Bununla birlikte anılarında, söz konusu korkularına rağmen, “Yine de bir miktar umudunun olduğunu, çünkü Begin’in dürüst ve cesur bir adam olduğunun söylendiğini” nakletmiştir (Carter, 1995, 288).

Her ne kadar Begin’in Başbakan olması Carter yönetiminin barış sürecine yönelik hesaplamalarını çarpıcı bir biçimde değiştirse de, Carter’ın bir anlaşmaya ulaşma kararlılığı tüm hızıyla ilerlemeye devam etmiştir. Komite üyeleri, her ne kadar Begin’in “Batı Şeria’nın ilhakı gibi ön tedbirler” alabileceğinden endişe etseler de, “Begin zaferinin Orta Doğu’daki durumu kökünden değiştirdiği” sonucuna varamamışlardır (U.S. Department of States, [28.06.2019]). Sonuç olarak Begin’in “bir an önce” Washington’a davet edilmesine, İsrail’in bazı silah taleplerinin onaylanması gerektiğine, hatta bunlardan bir kısmının ziyareti esnasında Begin’e verilebileceğine ve Vance’in Orta Doğu gezisinin planlandığı gibi Temmuz ayı içinde gerçekleşmesine” karar verilmiştir. Bu arada Begin, İsrail askeri kuvvetlerinin kapasitesini önemli miktarda arttırmak amacıyla “1987’ye kadar yılda 1,5 milyar dolarla denk gelen” bir ABD finansmanı gerekliliğini kapsayan taleplerini genişletmiştir. Böylece BeginCarter’a militarist hırslarını açıkça göstererek ABD’nin, İsrail’in askeri ihtiyaçlarına yönelik yaptığı tahminlerin çok çok ötesine gitmeyi planlamıştır. Şubat 1978’de Begin, kendi yorumuna göre BM’nin 242 sayılı kararının “tüm cephelerde geri çekilme taahhüdü içermediğini” belirtmiştir (Steding, 79).

Ancak Carter’ın inadı galip gelmiş ve onu Panama Kanalı anlaşmaları sürecine benzer şekilde, ele aldığı bir konunun kontrolünü tamamen elinde tutma iştahını bir kez daha dışa vurduğu Camp David sürecine taşımıştır. Panama Kanalı’nda gördüğümüz gibi diğer başkanların yapamadığını yapma şeklinde tezahür eden egosu, Carter’ın başarılı olma şevkini körüklemiştir. Ancak Orta Doğu çok daha önemli bir örnek teşkil etmiş ve hiçbir başkanın veya daha önce hiç kimsenin yapmadığını başarmak için bir fırsatı simgelemiştir. Eğer başarılı olursa, bu Carter’ın yalnızca bir dünya lideri olarak imajını güçlendirilmekle kalmayacak, Vietnam’ın ve Watergate skandalının yükü altında

ezildiğini hissettiği ABD'nin ruh krizi sorununu da hafifletilebilecekti. Begin ve Sedat'ın Camp David'e varmadan önce günlüğüne, “Yeremya’dan beri ilk Mısır/Yahudi barışı olacak” şeklinde bir not düşmüştür (Steding, 83). Yani Carter'ın amacı, Orta Doğu'yu Yeremya dönemine geri getirmek olmuştur. Begin bile, “Camp David Konferansı yeniden adlandırılmalıdır. O bir Jimmy Carter konferansıydı.” demiştir. Carter, çerçeve anlaşmaların her bölümüne, her paragrafına, her cümlesine, her harfine ilgi gösterdi” diye devam etmiştir. Sedat da Begin'in sözlerini tamamlayıcı şekilde, “Karşı karşıya olduğumuz zorluk büyük ve riskler yüksekti, ama kararlılığınız da öyleydi,” demiştir. Quandt, Carter'ın “teknik ressam (draftsman), stratejist, terapist, dost, düşman ve arabulucu” şeklinde muhtelif roller oynadığını ve “içindeki mühendisin kapsamlı bir barışa dair büyük bir tasarımı arzuluyor gibi görüldüğünü” ifade etmiştir (Dayan, 1981, 155-156). Carter'ın Camp David mutabakatına giden yolda yaptığı yatırıma ve sürecin kontrolünü ezici bir şekilde elinde tutmasına yüksek bir özgüven de eşlik etmiş ve bu durumu şöyle ifade etmiştir.

“Camp David’de Begin ve Sedat’la yapılan tartışmalarda, Vance’e, Quandt’a veya Harold Saunders’a dönüp ‘Bu meselenin tarihçesini açıklar mısınız?’ veya ‘Bu çizgilerin nereye gittiğini veya bu kasabanın nerede olduğunu bana haritada gösterir misiniz’ diye hiç dönmedim çünkü hepsini biliyordum (Steding, 84).

5 Eylül 1978’de, İsrail, Mısır ve Amerika Birleşik Devletleri delegasyonlarıyla Camp David toplantılarına başlanırken bir dua edilmiştir. Carter, daha sonra bunun kendisi, Begin ve Sedat'ın ortak bir kararı olduğunu belirtmiştir: “Tanrı’ya dua ettik ve bir basın açıklaması yayınlayarak dünyanın her yerinden insanların barış için yaptığımız bu duada bize iştirak etmelerini istedik. Ve Tanrı’nın üçümüzü de duyduğuna inanıyorum” (Public Papers of the Presidents of the United States, 1981, 2387).

Carter, Begin ve Sedat arasındaki özel görüşmelerde bu isimlerin hepsi sık sık dini metinlere atıfta bulunmuştur. Carter bu durumu şöyle anlatmıştır: “Tüm haritalarım, brifing kitaplarım, notlarım, geçmiş müzakerelerin özetleri ve Başbakan Begin ile yaptığım görüşmelerde gerekli olacağını öngördüğüm açıklamalı İncil’imle Camp David’e gittim” (Carter, 1995, 329). Nitekim Begin, müzakere edilecek konular sadece dolaylı açıdan dini bir temel arz etmesine ve onlarca yıldır olduğu gibi toprakların kontrolü, kaynaklara erişim (esas olarak petrol) egemenliğin tanınması ve güvenlik teminatı gibi meseleler ele alınacak olmasına rağmen Carter'ın dini bağlamı çerçevesinde oynamaya hazır ve arzulu olmuştur (Lesch, 2007). Begin, İsrail adına kendi argümanını ortaya koyarken “Tanrı’nın Musa ve Yahudilerin diğer liderlerine

olan mesajlarına sık sık atıfta bulunmuştur” ve ne kendisinin ne de delegasyonunun Batı Şeria'dan, Batı Şeria (West Bank) olarak bahsetmesine asla izin vermemiştir. Bu topraklar, İbrahim'den gelen dini miras iddialarıyla tutarlı olarak İncil'deki isimleri Judea ve Samiriye olarak adlandırılmıştır (Carter, 1995, 337). Sedat'a gelince, Carter onu “son derece dindar biri” olarak nitelendirmiş ve Camp David'deki Hickory kulübesinde ibadet etmesi için ona “özel bir yer” ayırmıştır (Carter, 1995 335). Carter, Camp David'deki barış görüşmelerinin dini bir inziva ortamına benzer bir havada yürütülmesini sağlamıştır.

Anlaşmalar tamamlandığında Carter, zihninde tasarlamış olduğu dini çerçeve ile uyumlu bir biçimde, “Dualarımız beklentilerin çok ötesinde yanıt buldu” demiştir. Carter’a göre “Camp David'deki dualar, Zebur’da ‘Halkın sende sevinç bulsun diye bize yeniden yaşam vermeyecek misin? Kulak vereceğim RAB Tanrı'nın ne diyeceğine; Halkına, sadık kullarına esenlik sözü verecek, Yeter ki, bir daha akılsızlık etmesinler,” şeklinde dua eden çoban Kral Davud'un dualarıyla aynı olmuştur. “Ve bir Hristiyan olarak bu dostlarıma, İsa'nın şu sözlerini iletmek istiyorum: ‘Ne mutlu barışı sağlayanlara! Çünkü onlara Tanrı'nın evlatları denecek’” (İncil: Mezmur, [30.03.2020]).

Carter, Mısır ve İsrail'i Yeremya zamanlarına geri getirdiğine inanırken, varılan bu mutabakatlar Orta Doğu'da kapsamlı bir barış üretmek şöyle dursun kalıcı anlaşmalara dahi dönüşmemiştir. Begin nihayetinde Filistin meselesinin üzerine daha fazla gitmeyi reddetmiş ve İsrail ile komşuları arasındaki sınır anlaşmazlıkları -özellikle Batı Şeria'da- devam etmiştir. Varılan mutabakatların anlaşmaya dönüşmesi için belirlenen son tarih olan 17 Aralık 1978'e kadar herhangi bir pozitif gelişme yaşanmamış ve New York Times'tan Hedrick Smith'in de dikkat çektiği üzere, “Antlaşma anının ihtişamı, Arap dünyasının çoğundan hemen hemen aynı anda gelen öfkeli tepkilerle ve Carter ile Begin arasında, Batı Şeria'da İsrail yerleşimlerinin geleceğine ilişkin itilaflarla yerini karanlığa bırakmıştır” (Smith, [6.06.2020]).

Özellikle Carter ve Begin arasında çok fazla temel farklılık yaşanmış ve barış bir yana sınırlarla ilgili konularda bile herhangi bir zihin uyuşması olmayacağını gösteren farklı dini mirasları bunda en önemli etken olmuştur.

Ortadoğu'ya yönelik barış çabalarının arka planında Panama Kanalı ile ilgili 1903 antlaşmasında olduğu gibi açık bir Amerikan günahı tespit edilmemiştir, ancak nihai kurtuluşun inşası için fedakârlık yoluyla günahlardan arınma kurgusu söz konusu

olmuştur. Carter, BM'nin 242 ve 338 kararlarını çok kutsal saymıştır; Bunların İsrail tarafından sürekli yeniden yorumlanması ya da tamamen karşı çıkılması Carter için kabul edilemez bir tutum teşkil etmiştir. Carter, İsrail'in eğer komşularıyla barış içinde yaşamak istiyorsa 1967 savaşı sonucunda elde ettiği toprak kazanımlarını feda etmesi gerektiğini savunmuştur. Camp David'deki müzakereler boyunca 242 ve 338 sayılı kararın ne anlama geldiği konusunda tartışmalar devam etmiştir. Carter Camp David'den kapsamlı bir barış çıkartmaya çalışırken bundan daha derin bir sorun göze çarpmıştır (Central for Israel Education, 1978, 5). Bu sorun, Carter ve Begin'in barışın tanımı konusunda taban tabana zıt görüşlerde olmasıdır. Hatta bu konuda Carter Sedat'la daha fazla ortak düşünceye sahip olmuştur. Her lider için “Barış nedir?” sorusunun cevabı kendi dini mirasına dayanmıştır.

Carter'ın barış tanımı, İsa'nın Yeni Ahit'te öğrettiği gibi Hristiyanların “Sevgi Tanrı'dandır” ilkesine dayanmaktadır. Onun barış yorumu, insanların zorlayıcı araçlar veya uygulamalara ihtiyaç duymadan uyum içinde yaşadıkları, doğası gereği sevgi temelli bir kavramdır. Carter, Mart 1979'da iki ülke arasında bir barış anlaşmasını nihayete erdirmeye amacıyla Mısır ile İsrail arasında mekik dokurken, barışa dair düşüncesini de dini temelli terimlerle ifade etmiştir. Mısır'da, “barışın kutsal ülküsünden” ve “altında yatan mesajın aynı olduğu” ortak bir dini gerçekten söz etmiştir. Bu mesaj sevgi, iman ve barış mesajıdır”. Bu kapsamda Luka 1: 79'danalıntı yapmıştır: “İncil'in kelamına dayanarak ‘ayaklarımızı barış yoluna yöneltmesi için’ Tanrı'ya dua edelim”. Ortak İbrahimi miras stratejisiyle tutarlı olarak Kuran, Eski Ahit ve İsa'nın Dağdaki Vaazından alıntılar yapmıştır ve “Sonunda İbrahim'in çocuklarının barış getirmesi için herkesin dua etmesini” istemiştir. Her iki taraftan da “Şimdi savaşı bir kenara bırakıp Ortadoğu'da acı çeken İbrahim'in tüm çocukları için kapsamlı bir barış” arzulamaları çağrısında bulunmuştur. Carter, İsrail Parlamentosu üyelerini kendi barış tanımını kabul etmeleri için ikna etmeye çalışırken, on yedinci yüzyıl Yahudi filozofu Baruch Spinoza'nın “barış, savaşın olmaması değildir, bir erdemdir, bir ruh hali, iyilikseverlik, güven ve adalet eğilimidir” sözlerine atıf yapmıştır. Ancak Spinoza'nın bu ifadeleri henüz Siyonizmin, Holokost'un ve bir İsrail Devletinin ortaya çıkmadığı bir dönemde kullanmıştır. Carter'ın Kudüs'ü güvenli bir yuva, “esenlik yurdu” olarak nitelendiren Yeşeya 33:20 alıntısı Begin nezdinde daha çok yankı bulmuştur (Public Papers of the Presidents: Jimmy Carter, 1980, 407-432).

Carter, barışı sevgi ile ifade edilen, tüm insanlar arasında uyumlu bir birlikte varoluş olarak görürken Begin'in barışı, güvenlik açısından ortaya konulmuş ve güç ile ifade

edilmiştir. Begin için barış, komşularına karşı güvenlik içinde olma anlamına geliyordu ve bu güvenlik tercihen geçilmez bir duvarla ayrılarak sağlanacaktı (Shlaim, 2001, 91). Begin'in yaratıcı tasavvurunda Tanrı'nın bizatihi kendisi, sevgiden daha güçlü olmuştur. Begin'in "Yahudilerin bir ülkeye sahip olma ve kendisini düşmanlarından koruma hakkı" çerçevesinde sunduğu bu görüş, Eski Ahit'ten, Siyonizm'den ve Holokost'un yaratmış olduğu dehşetin etkilerinden kaynaklanmıştır. Dolayısıyla Kutsal kitaplar, ortak bir zemin oluşturmaktan ziyade herkesin kendi iddialarını savunmak için faydalandığı bir araç olmuştur. Avi Shlaim'in işaret ettiği üzere, Begin'in Likud Partisi'nin siyasi amentüsü "partisinin 1977 seçimlerine giderken ilan ettiği manifestosunda açıkça belirtildiği gibi anavatanın bütünlüğü" olmuştur. Buna göre Yahudi halkının İsrail topraklarına sahip olma ve orada hüküm sürme hakkı ebedidir ve güvenlik hakkı ve barış amacının ayrılmaz bir parçasıdır. Yahudiye ve Samiriye [Batı Şeria] bu nedenle yabancı bir yönetime terkedilmeyecek, Akdeniz ile Ürdün arasında yalnızca Yahudi egemenliği olacaktır (Shlaim, 2000, 13).

Sedat'ın Mısır Parlamentosu'nda İsrail'e yaptığı tekliften iki gün sonra Kasım 1977'de Begin'in Mısır halkına yönelik ilk sözleri, barışı İsrail'in güvenliği açısından yorumladığını teyit etmiştir. Begin, Maide Suresi'nin "Ey kavmim, Allah'ın size vadettiği kutlu topraklara girin ve gerisin-geriye dönmeyin, yoksa ziyankâr olursunuz, ancak ziyana dönersiniz" şeklindeki 21. ayetine atıf yaparak "Büyük İsrail" toprakları üzerindeki iddiasını Kuran'a atıf yaparak savunmaya çalışmıştır. Bu konuşmasında, Carter'ın "ortak baba, İbrahim" söyleminden ödünç almıştır (Israel Ministry of Foreign Affairs, [27.06.2019]. 11 Mart 1979'da Carter ve eşi Rosalynn'i Kudüs'te karşıladığında Begin, Carter'a "babalar ve anneler gaz odalarına giderken bile halkının büyük bir görev bilinciyle Mesih'in gelişini beklediğini ve çocuklar ve bebeklerin ölüme sürüklendiğini" hatırlatmıştır. Carter'dan "halkının güvenliğini ve geleceğini önemsemesini" ıstirham etmiştir. Böylece "kana susamış bir başka düşman bir daha asla Yahudi çocuklarını öldüremeyecekti". Begin, "Barış, güvenlik ile sağlanmalıdır" diyerek bu iki kavram arasında doğrudan bir bağlantı kurmuştur (Public Papers of the Presidents of the United States: Jimmy Carter 1977, 420).

Begin'le süregelen gergin ilişkisinin aksine Carter'ın Sedat'la olan ilişkisi çok samimi olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail ve Mısır ile son derece birbirinden farklı siyasi müttefiklik ilişkileri olmasına rağmen, Carter ve Sedat'ın çok benzer hayat hikayeleri olmuş ve daha da önemlisi barışa dair tasavvurları ile zihin dünyaları ve dini anlatıları yakından uyum göstermiştir. Sedat Carter hakkında şunları yazmıştır: "Ne

istediğimi anlayan ve tamamen dini inanç ve ulvi değerlerin gücünün rehberliğinde yürüyen bir adamla ve benim gibi bir çiftçiyle pazarlık yaptığımı görmüştüm”. Dahası, şiddet içermeyen, sevgi temelli bir barışı arzulayan Carter gibi Sedat da “bu dünyadaki hiçbir şeyin barıştan daha yüksek bir dereceye sahip olamayacağını” ve bunun için bir insanın “gücünün yettiği her şeyi yapması” gerektiğini savunmuştur. “Sevginin, barışın, refahın ve insan bütünlüğünün hüküm sürdüğü bir hayata ulaşacağımız” günün özlemini çekmiştir (Sadat, 1978, 302).

Carter da Sedat'a karşı aynı sevgi dolu duyguları beslemiştir. Sedat ile Beyaz Saray'da ilk kez görüştüğünde, eşi Rosalynn'e “Bugün Başkan olarak en iyi günüm” demiştir. “Enver Sedat'ı tanıdığı ilk andan itibaren aralarında sade ve doğal bir dostluk” olduğunu anımsamıştır (Carter, 1995, 291). Eylül 1978'deki Camp David zirvesi ve nihayet Carter'ın İsrail ile Mısır arasında ikili bir anlaşmayı sağlamak üzere Mart 1979'da yaptığı geziyle birlikte muhtemel bir barış planına yönelik umutlar ilerledikçe Carter, Sedat ile olan ilişkisine bir “dostluk ve kardeşlik” olarak atıfta bulunmuştur The Jimmy Carter Foundation. Sedat, Carter'a “Mısırlı olmayanlara verilebilecek en büyük onur” nişanı olan Nil Yaka Ödülü'nü vermiştir. Carter, 13 Mart 1979'da İsrail'den Mısır'a döndüğünde, “Evine gidiyormuş gibi hissettiğini” yazmıştır (Steding, 83). Carter'ın yılmaz hırsı ve sevgi temelli bir barışı bir devlet için nihai kurtuluş olarak düşünmesi, Ortadoğu'da sosyal adalet ve insan haklarını teşvik etme amacıyla daha da büyümüştür. Carter'ın ABD'de daha önce görülmemiş bir şekilde bir Filistin anavatanını savunarak sergilediği tutum, Amerikan Yahudi cemaatinden sert eleştiri alıp şüphe uyandırmıştır. Ancak Carter için Filistin sorunu, İsrail'in insan hakları siciline yönelik kaygılarının merkezinde yer almış ve dolayısıyla Carter için bu sorunun çözülmesi adil bir barış için merkezi bir önemde olmuştur. Başkanlık kampanyası sırasında, “Orta Doğu'da kalıcı bir barışı sağlamanın tek yolunun ahlaki, düzgün, adil ve tutarlı bir politikadan geçtiğini” savunmuştur (Carter Family Papers, 1976'dan aktaran, Steding, 85). Başkanlığının başlarında, “uzun yıllardır acı çeken Filistinlilerin bir vatana sahip olması gerektiğini” savunmuştur (Jewish Virtual Library, [18.04.2020]). Filistin sorunu ve bu sorunun Carter'ın insan haklarına olan bağlılığıyla bağlantısı, Orta Doğu'da kapsamlı bir barış arayışında Carter'a etkili bir mazeret sağlamış ve bunun sonucunda Carter önemli bir siyasi bedel ödemek zorunda kalmıştır (Mohr, [18.04.2019]). Sonuç olarak bu durum, Carter'ın bu meseleyi danışmanlarının Başkanlık onay oranlarıyla ilgili endişelerinden daha fazla önemseddiğini kanıtlamıştır:

“Ulusumuzun insan haklarına olan bağlılığını dışpolitikamızın temel ilkelerinden biri haline getirdiğim için, Batı Şeria'daki çok ciddi sorunları görmezden gelmem imkansızdı. Filistinlilerin haklarından mahrum bırakılmaya devam edilmesi yalnızca İsrail'e karşı birincil baskı aracı olarak kullanılmıyordu, aynı zamanda ülkelerimizin temel ahlaki ve etik ilkelerine de aykırıydı” (Carter, 1995, 284).

Sonuç olarak Panama ile yeni antlaşmalar arayışında olduğu gibi Carter'ın Orta Doğu'da kapsamlı bir barış sağlama gayesi, ona evanjelik bir misyon ve manevi bir lider olarak sosyal statüsünü yüceltme fırsatı sunmuştur. Carter, Matta 28:19'un “Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin” şeklindeki ayetine atıf yapmıştır. Carter ayrıca Elçilerin İşleri'ndeki 1: 8'in “Ama Kutsal Ruh üzerinize inince güç alacaksınız. Yerusâlim'de, bütün Yahudiye ve Samiriye'de ve dünyanın dört bucağında benim tanıklarım olacaksınız” ayetine atıf yapmıştır. Carter İsa'nın kendisine ve diğer Hristiyanlara verdiği en zor görevlerden birinin imanımıza şahit olmak” olduğunu savunmuştur. Bu vesileyle Matta 28:19'un “Bu nedenle gidin, bütün milletleri havarilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin” ve Elçilerin İşleri 1: 8'in “Ama Kutsal Ruh üzerinize inince güç alacaksınız. Yerusâlim'de, bütün Yahudiye ve Samiriye'de ve dünyanın dört bucağında benim tanıklarım olacaksınız” ayetlerine atıf yapmıştır (Carter, 1998, 204-205). Kutsal Toprakları şiddet ve yıkımdan kurtarmak için Orta Doğu'ya barış getirmek, tartışmasız bir şekilde nihai evanjelik bir görevdi ve Mesih'in bir şahidi olarak en büyük zorluk, İbrahim'in çocuklarının ülkesinde Tanrı'nın sevgisiyle barışın gerçekten bir olasılık olduğunu dünyaya kanıtlamaktı. Bu, Carter'ın Orta Doğu'daki barış arayışının sadece önemli bir gerekçesi olmamış, aynı zamanda onun evanjelik alın yazısı olmuştur. Anlaşmaların tamamlanmasının ardından yaptığı bir konuşmada, “2500 yıldan fazla bir süredir Mısır ile özgür bir Yahudi ülkesi arasında barış olmamıştır. Beklentilerimiz gerçekleşirse bu yıl öyle bir barış göreceğiz!” demiştir (Glass, [19.04.2020]). Camp David Anlaşmaları Filistinliler veya diğer Arap devletleri de dahil olmak üzere kapsamlı veya adil bir barışla sonuçlanmasa da, nihayet 26 Mart 1979'da Begin ve Sedat tarafından imzalanan anlaşma, Carter'ın arzuladığı şekliyle Mısır ve İsrail'i Yeremya günlerine yaklaştırmıştır. Camp David süreci, neoklasik anlamda din unsurunun hem bir kimlik olarak hem de politika belirleyici bir unsur olarak devletlerin dış politikalarında nasıl ifade bulunduğunu gösteren örneklerden biri olmuş, devlet liderlerinin dindar kişiliklere sahip olduğunda izleyecekleri dış politikanın

onların dini tutkularından etkilenebileceğini göstermiştir. Bu tez ve bölüm özelinde ABD Başkanı Jimmy Carter, Mısır Devlet Başkanı Anwar Sadat ve İsrail Başbakanı Manachem Begin en öne çıkan örnekler olmuştur.

Camp David Anlaşmaları, Hristiyanlar ve Yahudiler arasında muhtelif tepkiler üretmiştir. Carter'ın memleketi Plains'te yeni bir cemaat olan Maranatha Baptist Kilisesi, başkanı tebrik ederek "Yaptığınız şeyi başarabilmek için yeniden doğmuş bir Hristiyan'a gerek olduğunu her zaman biliyorduk," şeklinde bir mesaj göndermiştir. Ancak diğer Amerikan Evanjelistleri o kadar iyimser olmamıştır. Fundamentalist vaiz Jerry Falwell, "Hükümetimizin pembe ve son derece gerçekçi olmayan beklentilerine rağmen, bu anlaşma kalıcı bir anlaşma olmayacak... Sen ve ben, yüce İsa Kudüs'te Davut'un tahtına oturana kadar Ortadoğu'da gerçek bir barış olmayacağını biliyoruz." yorumunu yapmıştır (Brzezinski, 1983 509).

Öte yandan İsrail'deki Siyonistler, kendilerinden biri olduğuna inandıkları için Begin tarafından ihanete uğradıkları hissine kapılmıştır. Begin İsrail'e döndüğünde, bazıları Camp David Anlaşmalarını 1938 Münih Anlaşması'na benzeterek Begin'i siyah bir şemsiye ile selamlamışlardır (Sprinzak, 1971, 28). Bir yıl önce Begin'in seçilmesine sevinen haham Meir Kahane, anlaşmalardan sonra başbakanı kınamıştır: "Yarım asırdır Yahudi gururunun ve gücünün sembolü olmuş bir adam, Yahudi haklarını, egemenliğini ve topraklarını Yahudi olmayanların baskısından korkarak teslim etmiştir. Bu tek kelimeyle Hillul Hashem'dir". (Tanrı'ya karşı suç olarak kabul edilen, Yahudi dini veya etik ilkelerine aykırı bir eylem). Chillul Hashem, bir Yahudi'nin ister Yahudi olsun ister kafir, başkalarının huzurunda ahlaksız bir şekilde hareket etmesiyle ortaya çıkar" (Sprinzak, 82).

Carter, Başkanlığı sonrası verdiği bir röportajda, "Bir karar verdiğimde sonuna kadar gitmek konusunda son derece ınatçıydım. Bence başarılı olma nedenim olarak tek bir siyasi nitelik örnek gösterilecekse, bu kararlılık olurdu," demiştir (Strong, 19.04.2019]). Ancak öte yandan, "Nihayetinde iyi çabalarımızın takdir edileceğini ve sağladığımız başarılarımızın seçmenimiz nezdinde itibar görerek yeniden başkan olmam için haklı gerekçeler sağlayacağını düşünmüştüm," diye yakınmıştır (Richardson, 1998, 252). Ancak Carter'ın gösterdiği tüm bu çabalar tüm ülke sathına yayılmış olduğunu iddia ettiği "ruh krizini" ortadan kaldıramamıştır. Bu yüzden, halkın zorlu ve çetin iç meselelere dair taşıdığı kaygılar ve İran rehine krizi sırasında Carter'ın düşmüş olduğu aciz durumun yarattığı kötü imaj, seçmenler nezdinde daha

belirleyici olmuştur. Carter'ın başkanlığa bir sıçrama tahtası olarak geliştirdiği “ruh krizi” kavramı, ahlak kavramı üzerine kurmuş olduğu tekellilikten veya manevi kurtuluş çabalarından daha sağlam bir zemin bulmuş ve ironik bir biçimde kendine dönerek başkanlığı kaybetmesine sebep olmuştur. (Public Papers of the Presidents of the United States, 1980, 2387).

Carter'ın Filistin meselesine ve Ortadoğu Barış sürecine olan ilgisi Başkanlığı sonrasında da devam etmiş, 2007 yılında İsrail-Filistin barış süreciyle ilgili deneyimlerini ve ayrıca gelecekte yapılması gerekenlere ilişkin önerilerini anlattığı ve “halihazırda süregelen bu trajediye rasyonel bir yanıt” olması amacıyla yazdığını ifade ettiği “Palestine: Peace Not Apartheid” adlı bir kitap yayınlamıştır. Carter, bu eserinde Amerikalıların Filistin meselesine tek taraflı baktığını ve hikâyenin sadece bir yönüne odaklanarak İsrail'e yönelik şefkat duygusuyla hareket ettiğini savunmaktadır (Carter, 2007). Batı Şeria boyunca ve bölgenin iç kısımlarında inşa ettiği ayrılık bariyerinin intihar saldırılarını ve diğer terörist saldırıları engellemek için değil yalnızca yeni toprak kazanımları elde etmek amacıyla yapıldığını iddia etmektedir (Carter, 2007, 175). Carter, İsrail işgali altındaki “Filistinlilerin günlük hayatlarında maruz kaldığı bitmek bilmeyen aşağılanmalara” ve “İsrail hapishanelerindeki Filistinli mahkumların sefaletine” değinmekte, “eğer İsrail Batı Şeria'yı sömürgeleştirmemiş olsaydı, kapsamlı ve kalıcı bir barış olabileceğini” ifade etmektedir. Ona göre İsrail'in işgal altında tuttuğu topraklarla ilgili tartışma sadece İsrail'in geleceğini şekillendirmekle kalmayacak, aynı zamanda Ortadoğu'da barış beklentilerini de belirleyecektir (Carter, 2007, 84).

Carter, kitabın başlığında bulunan “apartheid” terimini bizzat seçmiş gibi gözükmektedir. Bu terimle İsrail'in Filistinlileri temel insan haklarından mahrum ederek bir baskı, ayrımcılık ve sürekli şiddet sistemini sürdürdüğüne olan inancını vurgulamak için kullanmaktadır: “Korkarım ki, Yahudi yöneticilerden ve çok az vatandaşlık hakkına sahip Arap tebaasından oluşan ikili bir toplumla Güney Afrika'daki gibi bir hükümete doğru ilerliyoruz. Batı Şeria buna değmez” (Carter, 2007, 215). Carter Ortadoğu'da kalıcı barışın önündeki birbiriyle ilişkili iki engelden bahsetmektedir:

“Bazı İsrailliler, Filistin topraklarına el koyma ve kolonileştirme hakkına sahip olduklarına inanmakta ve giderek umutsuzluğa sürüklenen ve şartları ağırlaşan Filistinlilere yönelik sürekli boyun eğdirme ve zulüm girişimlerini haklı çıkarmaya

çalışmaktadır. Ancak bazı Filistinliler buna intihar bombacılarını cennette ödüllendirilecek şehit olarak onurlandırarak karşılık vermekte ve İsraililerin öldürülmesini zafer olarak görmektedir. Her iki ülkede de radikal bir azınlığın sahip olduğu bu tür yanlış algılamalar, maalesef tüm bölgenin barış, istikrar ve bir arada yaşamayı destekleyen çoğunluk görüşünün galip gelmesine imkân tanımamaktadır” (Carter, 2007, 206). Carter, bu krizden çıkmanın tek yolunun İsrail ve Filistin arasında samimi ve dürüst müzakerelerin yanı sıra Rusya, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nin barış için sunulacak olan yol haritasını toplu olarak desteklemesi olduğunu savunmaktadır (Carter, 2007, 16). Ayrıca “Barış için Yol Haritasının” her iki taraf için de gerçekten de başarılı ve kabul edilebilir olması için bir takım temel şartlara atıf yapmaktadır. İlk olarak Arapların İsrail'in yasal varlığını ve İsrail'e karşı başka herhangi bir şiddet eylemi olmadan barış içinde, güvenli ve karşılıklı olarak tanınmış sınırlar altında yaşama hakkını tanıması gerektiğini ve İsrail'in güvenliği garanti altına alınması gerektiğini belirtmektedir. Ardından İsrail'in kalıcı yasal sınırını belirlemek için İsrail içerisindeki tartışmaların çözülmesi gerektiğini ve İsrail'in tüm Ortadoğu uluslarının egemenliğine ve uluslararası sınırların kutsallığına saygı göstermesi gerektiğini ifade etmektedir (Carter, 2007, 162- 163). Jimmy Carter barış için çok iyi tasarlanmış altı maddelik bir formül, yani iki devletli bir çözüm öne sürmektedir: “Birleşmiş Milletler 242 sayılı kararında belirtildiği üzere İsrail'in 1967 sınırlarına çekilmesi; yerleşim yerlerinin boşaltılması; her iki ülkenin de başkenti olan birleşik bir Kudüs için bir tür ortak statü inşa edilmesi; İsrail'e yönelik herhangi bir güvenlik tehdidini ortadan kaldırmak için Batı Şeria ve Gazze'nin askerden arındırılması; ve mülteci sorununa bir çözüm (Carter, 2007, 39). Bununla birlikte, Carter'ın burada sorduğu soru, böylesi pragmatik bir çözümü gerçekten uygulamak için gerekli siyasi iradenin var olup olmadığıdır. Carter, süregelen barış eksikliğinin Filistinlilerin ve diğer Arapların İsrail'in var olma hakkını tanımadaki başarısızlıklarından ve sivillere yönelik şiddetten kaynaklandığını belirtmektedir (Carter, 2007, 15). Ancak süregelen sorunlarda en büyük payın İsrail'in uzlaşmazlığından kaynaklandığını savunmaktadır. İsrail'in müzakerelerde iyi niyetle hareket etmediğini ve öncesinde kabul ettiği uluslararası anlaşmalara aykırı olarak Filistin topraklarına el koyarak Yahudileri yerleştirdiğini ve yaşayabilir bir devletin işleyişini imkânsız hale getirecek şekilde Filistin topraklarının parçalarını birbirinden ayırdığını belirtmektedir (Carter, 2007, 214). Carter bu kitapta Amerika'nın Hristiyan toplumunun İsrail'in politikalarına olan desteğini çekmeye ikna etmeyi

amaçlamaktadır.

Carter'ın bakış açısı aynı zamanda 1979'daki İsrail-Mısır anlaşmasının başarısız olmasının nedenlerini göstermektedir. Carter, dönemin İsrail Başbakanı Menachem Begin'i Batı Şeria'daki İsrail yerleşimlerinin genişletilmesi konusunda kendisini aldatmakla suçlamaktadır. Carter'a göre Begin, yerleşim yerlerini genişletme faaliyetlerini donduracağına söz rağmen bunu yapmamıştır (Carter, 2007, 50). Ayrıca Carter, Ronald Reagan'ın İsrail'in izlediği politikalara olan desteğinin, Irak'ın nükleer reaktörünün bombalanmasının, Golan Tepeleri'nin ilhak edilmesinin, İsrail'in yerleşim faaliyetlerinin ve 1982'de Lübnan'ın işgalinin kendisinin Camp David anlaşmalarıyla ön ayak olduğu barış sürecinin sonunu getirdiğini öne sürmektedir (Carter, 2007, 50). Nitekim Trump'ın 2020 yılı Ocak ayında açıkladığı Ortadoğu planı da benzer etkiyi yaratmış ve Carter bu planın İsrail-Filistin çatışmasına yönelik barış umutlarını ve iki devletli çözüm beklentilerinin sonunu getireceğini vurgulamıştır.

4. YENİ MUHAFAZAKAR SAĞ VE KÖKTENCİLİĞİN YÜKSELİŞİ

1976 yılında Virginia’da düzenlenen Güney Baptist Kongresi’nde, Oklahoma First Baptist Kilisesi papazı Bailey Smith, Jimmy Carter’ın başkan adaylığına desteğini açıklamıştır. Smith ABD'nin “Beyaz Saray’da yeniden doğmuş (born again) bir adama ihtiyacı olduğunu” savunmuş ve “Jimmy Carter’ın isminin baş harflerinin İsa Mesih’inkiyle (Jesus Christ) aynı” olduğuna dikkat çekerek seçimlere bir kutsiyet kazandırma çabası içine girmiştir (Williams, 2010, 125). Ancak iki isim 4 yıl sonra Oval Ofis’te tekrar bir araya geldiğinde karşılıklı güven ve coşku yerini ihtiyat ve siteme bırakmıştır.

Smith eşiyle beraber Oval Ofis’ten ayrılırken, Carter’a “Dua ediyoruz Sayın Başkan, seküler hümanizmi terk edecek ve dininize döneceksiniz” demiştir. Carter bu sözlerin kendisi için bir şok olduğunu ve Smith’in ne demek istediğini anlamadığını söylemiştir. Ancak Carter, “Bunu devlet okullarında zorunlu ibadete izin vermeye yönelik anayasa değişikliğine karşı olduğu ve Panama Kanalı antlaşmaları, bir Eğitim Bakanlığı kurulması ve Sovyetler ile SALT II anlaşmaları gibi aşırı sağın muhalefet ettiği bir takım plan üzerinde çalıştığı için söylemiş olabileceği” şeklinde tahminlerde bulunmuştur (Carter, 1998, 35; Carter, 2005, 32-33).

Smith’in Carter’ın başkanlığına desteğini açıklamasının ardından geçen 4 yıldan sonra Carter’ı laik bir hümanist olmakla suçlayıp kınayacak noktaya gelmesinin en önemli nedeni, bu dönemde ABD’de aşırı muhafazakâr eğilimlere sahip bir milliyetçi hareketin hızla yükselmesi olmuştur. Başlangıçta Carter’ın 1976 yılında Başkanlığa seçilmesi bu aşırı muhafazakâr Hristiyanlar arasında büyük umutlar doğurmuştu. Ancak o hiçbir zaman bu beklentileri karşılayamamış ve bu grupların politik önceliklerini desteklemede isteksiz ya da başarısız olmuştur. Kendisi de evanjelik olmasına rağmen Carter’ın evanjelizmi, belirli siyasi pozisyonlara, özellikle de kendisine hiç de evanjelizm ile ilişkili olarak görünmeyen artan askeri harcamalar, İsrail’e koşulsuz destek ve saldırgan bir anti-komünist dış politikaya dayanmamıştır (Marsden, 1991; Ribuffo, 1983; Mcgirr, 2001; Lahr, 2007).

1970'lerin sonuna doğru giderek daha da çok popülerleşen bu yeni Hristiyan Sağ, 1980 yılındaki ABD Başkanlık seçimlerinde bir Hollywood aktörü, dul ve hiç de düzenli bir kilise müdavimi olmayan Reagan'ı dindar bir Pazar Okulu öğretmeni olan Jimmy Carter'a karşı desteklemiştir. Evanjelik olmanın Carter ve Hristiyan Sağ için taşıdığı anlamlar arasındaki farklılıklar, bu aktivistlerin Carter'ın yenedenseçilmemesi için çalışmasına ve Carter'a yönelik evanjelik desteğin önemli ölçüde azalmasına sebep olmuştur. 1960 ve 1970'li yıllarla birlikte Amerika'nın ahlaki yapısının bozulduğu iddiası, Hristiyan Sağı ülkenin Yahudi-Hristiyanlar değerler sistemini korumak ve hatta bu değerleri tüm dünyaya yaymak için Amerikan askeri gücünü yeniden canlandırmayı vaat eden adaylar aramaya sevk etmiştir. Ancak Carter, hükümetin gücünü bu dini aktivistlerin arzu ettiği bir ahlak anlayışını meşrulaştırmak için kullanmak istememiştir (Schulman, 2001; Issermann, Kazin, 2011).

Ayrıca Carter'ın, geleneksel Baptist anlayışına dayanan kilise ve devletin ayrı olması gerektiğine dair güçlü inancı, yeni oluşmaya başlayan Hristiyan Sağ ile sorunlarını daha da şiddetlendirmiştir. Tarihçi Andrew Preston, "Carter'ın ülkenin dini ruh halini kavrayamadığını ve bilhassa din ve siyaseti birbirinden ayırmak için çok katı bir çaba içinde olduğuna" dikkat çekmiştir (Preston, 2012, 576). Neoklasik Realist çerçeveden bakıldığında, din unsurunun önce çeşitli kimlik farklılıkları yarattığını ardından iç grup-dış grup farklılıklarına dayalı bir çatışmayı körüklediği görülmektedir. Buna bağlı olarak da ülke içinde mevcut gidişattan rahatsız, çeşitli hak ve özgürlüklerinden mahrum bırakıldığına inanan bir dış grup (köktenci/aşırı muhafazakâr çevreler) ayrıcalıklı bir iç gruba (seküler, liberal çevreler) karşı mücadeleye girişmiş, dini ve devlet içi bir çatışma durumu ortaya çıkmıştır.

Carter, 1976'da Demokrat Parti adaylığı için kampanya yürütürken kendisini siyasetin entrikalarına karşı bir doğruluk ve dürüstlük abidesi olarak göstermeye çalışmıştır. Hristiyan inancı, hükümette liyakati ve bütünlüğü yeniden tesis etme şeklindeki kampanyasını şekillendirmiştir (Berggren, 2005, 54-55). Ancak Carter, kendi evanjelizminin kapsayıcılığını göstermeye çalışmış ve inancını merkeze alarak farklı gruplara hitap etme şeklinde bir yaklaşım izlemiştir. Bu yaklaşım, ülkenin en yüksek makamlarında kendi aralarından isimleri görmeyi arzulayan sıradan beyaz evanjelikler arasında yüksek beklentiler yaratmıştır (Ribuffo, 1983, 144). Örneğin Howard Norton ve Bob Slosser, Jimmy Carter'ın "Bu yüzyılda Amerikan evanjelik Hristiyanlığının başına gelen en iyi şeylerden biri" olduğunu ve "Carter adaylığını açıklayıp

kamuoyunda ilgi odağı haline geldiğinde seküler basının alaycı ve pişkin siyasi muhabirlerinin, “manevi kurtuluş (redemption)” ya da “yeniden doğuş” gibi kavramların anlamını öğrenmek durumunda kaldıklarını” belirtmiştir (Norton, Slosser, 1976, 9-10). Carter yönetimine dair bu yüksek beklentiler, Carter’ın bu grupların politik duruşlarını desteklememesi ve Beyaz Saray’a özel erişim sağlamalarına izin vermemesi nedeniyle hayal kırıklığıyla sonuçlanmış ve Hristiyan Sağın artan hoşnutsuzluğuna katkıda bulunmuştur. Seküler kitlelere kendi inançlarını onlara asla dayatmayacağı konusunda güvence vermeye çalışan Carter, İsa’nın alçakgönüllülük ve insanları yargılamadan kaçınmaya dair öğretilerine atıf yapmıştır (Scheer, 63-86).

Bazı evanjelikler ve köktendinci seçmenler arasında Carter’a karşı giderek yükselen tepkiye rağmen, Carter 1976 başkanlık seçimlerini az bir farkla kazanmıştır. Ford, evanjelik oylarının yüzde 51’ini almasına rağmen Carter’ın dini söylemleri ve bir Pazar Okulu öğretmeni olarak geçmişi, Cumhuriyetçi adayların geleneksel tabanı olan beyaz Protestan oyların Carter’a kaymasına sebep olmuştur. Carter’a Güney Baptistler ve genel olarak beyaz Baptistlerin desteği 56%’ya ulaşmıştır (Kalman, 2010, 132).

Başkanlığının ilk yıllarında Carter, Evenjelik topluluklarla ilişkilerini geliştirmek veya artan bir ivmeyle sürdürmek konusunda hiçbir çaba sarf etmemiştir. Güney Baptist kilisesinden Phil Strickland, Carter’ın seçim kampanyasında dini meseleleri de ele alması önerisinde bulunmuş ve dini sosyal yardım programlarına devam edilmesi için bir plan hazırlamıştır. Daha sonra geçiş dönemi esnasında Strickland, Carter’ın kilise ile devletin ayrılığı ilkesini ihlal etme endişesini bastırmaya çalışmış ve “seçilmek için kiliseyi kullanmak ile sosyal adaleti geliştirmek ve insanların ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanan yönetim programlarını ilerletmek amacıyla dini unsurlardan yararlanmanın tamamen farklı olduğunu” savunmuştur. Carter’a “bir yandan dini düşünce yapılarını anlayabilecek kadar dindar, ama aynı zamanda güncel sorunları kavrayabilecek kadar da siyasi” profilde birini Beyaz Saray irtibat sorumlusu olarak atamasını tavsiye etmiştir. Carter, Strickland’ın tavsiyelerini görmezden gelmiş ve tam tersine bir kadın ve eşcinsel hakları aktivisti olan Midge Costanza öncülüğünde bir Kamu İrtibat Bürosu kurmuştur. Costanza, liberal eylemci gruplara erişimde başarılı olmuş olsa da, kadınlar ve eşcinseller adına sürdürdüğü aktivizm, evanjelik ve köktendinci grupları yabancılaştırmıştır (Haberman, [01.05.2019]).

Evanjelikler, Beyaz Saray’a daha fazla erişim arzulamışlar ve Başkan tarafından yapılan atamalarda kendilerine daha büyük bir pay verilmesini beklemişlerdir.

Carter'ın Washington'da Ulusal Dini Yayıncılar yıllık toplantısında konuşma davetini reddetmesi ve 1976'da Carter'ı desteklemiş olan Pat Robertson tarafından sunulan, hükümete hizmet etmeye ehil yüzlerce evanjelik ismi içeren listenin göz ardıedilmesi bu yüksek beklentileri azaltmıştır (Galliard, 2007, 91). Aslında, Carter'ın Costanza özelinde olduğu gibi yaptığı birtakım atamalar birçok evanjelik destekçiyi rahatsız etmiştir. Carter yönetimi yetkilileri, göreve gelmelerinin ardından geçen 2 yılda evanjelik grupların toplantı taleplerini sürekli olarak görmezden gelmişlerdir. evanjelik oyları çantada keklik olarak görmüşler ve evanjeliklerin sıkı bir şekilde benimsediği siyasi inançlarını hiç önemsememişlerdir. Hatta Başkan'ın dini sosyal yardım programı, özellikle kendisinin inançlarına oldukça temkinli yaklaşan Katolik ve Yahudilere odaklanmıştır çünkü Carter'ın dini kimlik ve karakterinin kendisine olan evanjelik desteği koruyacağına inanmışlardır (Flippen, 2011, 118-119).

4.1. Yeni Hristiyan Sağ ve Köktenci Evanjeliklerin Dış Politikaya Bakışı

Yeni Hristiyan Sağ'ın dış politikaya dair tutumlarına gelince, öncelikle Panama Kanalı antlaşmaları özelinde Carter yönetimi, neredeyse hiçbir organize muhalefetle karşılaşmamıştır. Ancak daha sonra bu mesele, 1980 Başkanlık seçimlerinin kampanya süreci boyunca Carter'a yönelik saldırılarında sık sık dile getirdikleri bir tema olmuştur. Yönetiminin başlarında Carter, Johnson yönetiminden bu yana sürdürülen bir hedef olan bölgedeki uzun vadeli Amerikan çıkarlarını korumak için kanalın kontrolünü Panama'ya geri vermeye yönelik bir anlaşma üzerine odaklanmıştır. Nihayetinde, Carter ve Panama Başkanı Omar Torrijos iki anlaşma imzalamış ve bunlardan biri 1999 yılına kadar Kanalın kontrolünün Panama'ya geçeceğini öngörmüş, diğeri ise ABD'nin temelli olarak Kanal'ın tarafsızlığını savunabileceğini garanti etmiştir. Bununla birlikte, Carter'ın inancı da aynı zamanda antlaşmaların bir öncelik haline getirilmesinde rol oynamıştır. Daha sonra Carter, Emory'de bir ilahiyat fakültesinde öğrencilere yapmış olduğu konuşmada, Niebuhryan adalet kavramını toplumun en yüksek özlemi olarak tasvir etmiş ve örnek olarak Panama Kanalı Antlaşmalarını göstermiştir (Bourne, 322).

Örgütlü bir muhalefet eksikliğine rağmen, papazlar, ruhban sınıfından olmayanlar ve çeşitli tarikatlar antlaşmalar hakkındaki görüşlerini dile getirmiştir. Carter'ın kendi Güney Baptist Konvansiyonu içinde, antlaşmalar üzerinde kayda değer görüş ayrılıkları olmuştur. Söz konusu oluşumun Başkanı Jimmy Allen, antlaşmaların

kendilerine evanjelik çabalarında yardımcı olacağına inanan birçok Baptist misyonerle birlikte anlaşmayı desteklemiştir (Toalston, 14.05.2020). Diğer Güney Baptist ileri gelenleri, Panama'da komünizmin ilerleyeceği korkusuyla anlaşmalara karşı çıkmışlar ve muhaliflerin görüşlerini almadan bazı Baptist yetkililerin antlaşmaya onay verdiklerini haber yapan birtakım yayınları protesto etmişlerdir (Morton, 1977, 8).

Ayrıca Carter, Güney Baptistler ve Evanjelikler Ulusal Derneği'nden iki temsilci dışında anlaşmalar için evanjelik destek talep eden herhangi bir özel girişimde bulunmamıştır. Bunun yerine Amerikan yönetimi, Katolik Kilisesi, ana akım Protestan mezhepleri ve çeşitli Yahudi örgütlerinden çok sayıda dini lidere brifing vermiştir. Bu önemsenmeme ve hiçe sayılma durumu evanjeliklerin Beyaz Saray'a erişememe sıkıntısı nedeniyle yaşadığı hayal kırıklığını daha da kızdırmıştır (Jimmy Carter Library, [4.07.2019]).

Sonuç olarak Hristiyan Sağ Panama Kanalı antlaşmaları üzerine giriştikleri mücadeleyi kaybetmiş ancak gelecekte daha büyük bir savaşı kazanmak üzere çalışmaya başlamışlardır. Bu minvalde gelecekteki muhtemel başarının henüz örgütlü olmayan muhafazakâr Hristiyan seçmenden destek sağlamaya bağlı olduğu sonucuna varmışlardır. Richard Viguerie bu mantığı desteklemiş ve “Panama meselesi nedeniyle biz daha sağlam bir biçimde örgütlenip, büyük bir güven geliştirirken rakiplerimiz zayıflıyordu,” yorumunu yapmıştır (Clymer, 2008).

Bu hayal kırıklığı içinde Hristiyanları bir arada toplayıp kuvvetlendirmek için, Yeni Hristiyan Sağın politik figürleri Paul Weyrich (Doğu Katolik Kilisesi), Howard Phillips (Ortodoks Yahudi) ve Viguerie (Roma Katolik Kilisesi) sıradan beyaz evanjeliklere ve köktendincilere hitap edecek birisine ihtiyaç duymuşlardır (Williams, 2010, 125). Yeni Hristiyan Sağ figürleri, Güney Baptist Kilisesi mensubu Ed McAteer ve Hristiyan aktivist Robert Billings de dahil olmak üzere birtakım adaylar bulmuşlardır. Buldukları her iki isim de muhafazakâr evanjelik ve köktenci papazlar arasında bir dostluk ilişkisi kurulmasında kritik roller oynamıştır. Bu yeni koalisyon, 1979 yılı boyunca çeşitli Hristiyan Sağ organizasyonlarının tesisini başarıyla koordine etmiştir. Bu organizasyonlardan üçü bilhassa önemli olmuştur. Christian Voice, Moral Majority ve Religious Roundtable (Clendinen, [20.06.2020]).

Bu yeni Hristiyan Sağ örgütlerinin oluşumuna ek olarak, Güney Baptist Konvansiyonunun (GBK) muhafazakârlar tarafından ele geçirilmesi, konvansiyonun

kilise ve devletin ayrı olması gerektiği konusundaki geleneksel taahhüdüne rağmen Yeni Hristiyan Sağ amaçlarını benimseyen evanjelikleri daha da rahatlatmıştır. GBK'nın ele geçirilmesi, bu organizasyonun ülkenin en büyük mezhebi olması sebebiyle bir takım siyasi sonuçlara yol açmıştır. Bellevue Baptist Kilisesi'nin bir üyesi olan McAteer, kongre başkanı olarak görev süresi boyunca siyasi işlerde daha aktif hale geldiği için bu durum, yeni seçilen GBK başkanı papaz Adrian Rogers'i etkilemiştir. 1979 kongresinde, Atlanta'nın Frist Baptist Kilisesi papazı Charles Stanley, kiliselerdeki liberalizm ve daha da geniş bir anlamda federal hükümet içinde komünizm ve sosyalizme yönelik iddia edilen eğilimler nedeniyle “cumhuriyetimizi kaybetmek üzereyiz” uyarısında bulunmuştur (Newton, Warren, [20.06.2020]).

Dini okullar meselesi başta olmak üzere çeşitli sorun alanları Hristiyan Sağına büyük bir birleştirici güç sağlarken, bu yeni organizasyonlar çeşitli muhafazakâr siyasi tutumlar benimsemiştir. Kürtaj, eşcinsel hakları ve Eşit Haklar tasarısı gibi iç meselelerde kararlı pozisyonlar almış ancak öte yandan da görünüşte hiçbir dini veya ahlaki muhtevaya sahip olmayan dış politika konularında da sürekli olarak muhafazakâr bir duruş sergilemişlerdir. Muhafazakâr Hristiyanlar için SALT II ve B1 bombardıman uçağı gibi dış politika meseleleri, toplumsal meseleler kadar ahlaki yönleri sahip olmuş, okullarda ibadet ve eşcinsel hakları gibi iç sosyal meselelerin küresel etkilerine vurgu yapılmıştır.

Hristiyan Sağ aktivistleri, Carter'ın insan hakları politikasına, yani başkanın dış politika gündeminin en temel ögesine bile muhalefet etmişlerdir çünkü bu politikanın “Carter'ın kendi içinde yaşayıp deneyimlediği ilkeler ve ona rehberlik eden Hristiyan inancından ziyade derinden gelen bir seküler hümanizm anlayışından motivasyon bulduğuna inanmışlardır” (Ariail, Heckler-Feltz, 1976, 42). Hristiyan Sağ liderlere göre seküler hümanizm, sosyalizm ve komünizme ideolojik bir sıçrama tahtasıydı ve Tanrı'nın toplum düzenindeki yerini reddediyordu. Dolayısıyla anti komünizm, Hristiyan Sağının Panama Kanalı Antlaşmaları, SALT II, B1 bombardıman uçağı meselesi ve Çin Halk Cumhuriyeti ile ilişkilerin normalleştirilmesini de içeren çağdaş dış politika konularına ilişkin tutumlarını tanımlayan kilit unsur haline gelmiştir (Boyer, 1994, 8-9).

Örneğin, Carter yönetiminin Rodezya'daki çoğunluk yönetimini desteklemesi, siyah çoğunluğun ülkenin idaresini komünistlere vereceğinden korkan birçok Hristiyan Sağ aktivist arasında öfke yaratmıştır (Smith, 1986, 133-147; Kauffman, 2008- 59-67).

Falwell gibi bazı evanjelik liderler bir zamanlar Güney'de ayrımcılık politikalarını teşvik etmiş ve yurttaşlık hakları hareketini kınamışlardır. Bu nedenle muhalefetleri anti-komünist duyguların yanı sıra ırkçı bir tutumun izlerini içermiştir (Dochuk, 2011, 405). Ahlaki meselelerinin gündeme getirilmesine yönelik daha büyük bir kampanyanın bir parçası olarak Christian Voice, hem dış politikaya dair almış oldukları pozisyonu hem de Carter'ı Ian Smith hükümetine karşı uygulamış olduğu yaptırımları kaldırmaya ve çoğunluk kuralına karşı çıkmaya çağırmak üzere kendi dini yayınlarını kullanmıştır. Hristiyan Sağ aktivistleri Carter'ın bizzat kendisinin “Dindar bir adam” olarak tanımladığı Ian Smith yerine “Marksist felsefeyi benimseyen” siyah Robert Mugabe'yi destekleme kararına şiddetle karşı çıkmıştır (Hyer, [22.06.2020]).

Birçok muhafazakâr Hristiyan, komünizmin yükselişini sadece Rodezya gibi dış meseleler özelinde değil aynı zamanda Carter'ın kürtaj ve eşit haklar tasarısı gibi ahlaki meselelerde takındığı tavırlarla da ilişkili görmüştür. Eşcinsel hakları meselesi ve homoseksüellik ile komünistlerin ikna kabiliyetlerine duyarlılık arasında kuvvetli bağlar olduğu inancı özellikle muhafazakâr Hristiyanları rahatsız etmiştir (Dean, 2001, 67). Buna göre bir homoseksüel Komünizmin yalanlarına daha hızlı ve kolay bir biçimde kanabilirdi. Böylece cinsel kimlik bir ulusal güvenlik meselesi haline gelmiştir.

Dolayısıyla evanjelik ve kökten dinci gruplar, Carter'ın Hristiyanlığı Amerika'nın ulusal anlatısı ve ulusal gururun merkezi haline getirme konusundaki isteksizliğinin ülkeyi tekrar zayıflattığına ve Sovyetlere Soğuk Savaş'ta avantaj sağladığına inanmıştır. Bu yüzden Hristiyan Sağ, Carter'ın iç ve dış politika ajandasını şiddetle eleştirmiş ve gerekçe olarak sürekli komünist tehlikeye atıf yapmıştır.

Hristiyan Sağ aktivistleri, katı anti-komünizmlerine ek olarak ABD'nin Ortadoğu politikasına, özellikle de kutsal topraklar üzerinde kurulan İsrail devletine ayrı bir önem vermişlerdir. 1976 Başkanlık seçimlerine dair kampanyası sırasında Carter, Pat Robertson'a verdiği bir röportajda İsrail'in 1948 yılında kuruluşunun “İncil'deki kehanetlerin” bir parçası olduğunu söylemiştir. Bu ifade pek çok evanjelik ve köktendinci isme Carter'ın İsrail'i koşulsuz olarak destekleyeceği güvenini vermiştir. Ancak tarihçi Leo Ribuffo Carter'ın The 700 Club'a verdiği bu röportajın “atıf” olduğunu ve birçok aşırı muhafazakâr kilisede yaygın olan aşamalı kaderci bin yıl öncelik doktrinine Carter'ın “neredeyse hiç ilgi göstermediğini” söylemiştir (Ribuffo, 1983, 148).

Bu arada, Başbakan Menachem Begin liderliğindeki İsrail'deki yeni Likud hükümeti, bu Hristiyan Sağ liderlerinin desteğini almaya çalışmıştır. İncilin aşamalı kaderci ve bin yıl öncesi bir yorumuna dayanarak birçok evanjelik ve köktendinci Hristiyan, Begin ve onun milliyetçi-muhafazakâr destekçilerinin paylaştığı İncil’de öngörülen sınırlara ulaşana kadar İsrail topraklarının genişlemesi hedefini benimsemiştir. Hristiyan Sağ, İsrail’i sadece Ortadoğu’da komünizmin yayılmasına karşı bir siper olarak değil aynı zamanda İncil kehanetlerinin öngördüğü Ahir Zaman olay örgüsüne göre yaşanacak olan büyük sıkıntı dönemi, ardından İsa’nın geri dönüp bu döneme son vererek 1000 yıl boyunca sürecek krallığını kurması ve gelecek olan barış döneminin müjdecisi olarak desteklemiştir. Begin’in yararlanmaya çalıştığı en gözde Hristiyan Siyonist isim olan Falwell, daha sonra modern İsrail devletinin kurulmasının “İsa Mesih’in dönüşünün yaklaştığını gösteren en büyük işaret” olduğunu ve “yaklaşık iki bin yıl önce İsa Mesih’in yükselişinden sonra hatırlanması gereken en önemli tarihin 14 Mayıs 1948 (İsrail’in kuruluş tarihi)” olduğunu savunmuştur (Falwell, 1988,10’dan Aktaran, Boyer, 1994, 189).

Nisan 1978’de Falwell, hem İsrail hem de Mısır’dan ziyaret daveti almış ve hem Begin hem de Mısır Cumhurbaşkanı Anwar Sadat ile görüşmüştür. Begin ve Sadat ile yaptığı görüşmelerden sonra Falwell, Carter yönetimine her iki liderin de barış için hala müzakere etmeye hazır olduğunu belirten bir gezi raporu göndermiş, ancak yönetim yetkilileri raporu görmezden geldiği için Falwell ve Carter arasındaki düşmanlığı daha da körüklemiştir. Hristiyan Sağa bağlı bu büyük organizasyonlar bir dizi iç ve dış politik sorun etrafında bir araya gelmeye başlarken, Carter yönetiminin iki yıllık göreceli hareketsizlikten sonra dini sosyal yardım programlarına olan ilgisi tekrar canlanmıştır. Georgia Baptist çevrelerinde Carter’la defalarca yolları kesişen Robert Maddox, Beyaz Saray ekibinin bir parçası olmayı ve yönetim ile dini gruplar arasında irtibat kurmayı hedeflemiştir. Esasında bundan önce de Carter’a birçok vesileyle Beyaz Saray ekibine katılmaya yönelik arzusunu da ifade etmiştir (Dochuk, 2011, 404).

Carter’ın basın sekreteri Jody Powell, Maddox’tan Carter’ın Güney Baptist Konvansiyonu’nda yapacağı konuşmanın taslağını yazmasını istemiş ve bu da Maddox’un yönetime katılma arzusunu daha fazla teşvik etmiştir. Carter’ın kadrosundaki hiç kimse dini topluluklarla nasıl bağlantı kuracağını bilmediği için Maddox’tan bu kitleye hitap edebilecek konuşma yazmasını rica etmişlerdir. Maddox, konuşma hazırlıkları kapsamında diğer Güney Baptistlerle temas kurmaya başlamış ve

Beyaz Saray'a erişim sıkıntısı nedeniyle çok büyük bir öfkenin oluştuğunu keşfetmiştir. Bu noktadan sonra Carter için çalışma arzusu daha da yoğunlaşmıştır çünkü Carter ile Güney Baptist kilisesi liderleri arasında bir sıkıntı yaşanırsa bu durumun Carter'ın diğer gruplarla olan ilişkilerini de kötü etkileyeceğini düşünmüştür (Schram, [25.01.2020]).

Maddox daha sonra İsrail-Mısır barış antlaşmalarının imza töreninde Carter'ın yapacağı konuşmaya dair bazı önerilerde bulunmuş ve bunun ardından Beyaz Saray İletişim Direktörü Gerald Rafshoon, Washington'a gelip konuşma yazarı olarak işe başlaması konusunda Maddox ile temasa geçmiştir (Maddox, 1984, 8). Maddox, Beyaz Saray'da her ne kadar konuşma yazarı olarak işe alınsa da bu atama, çeşitli dini topluluklarda bir heyecan yaratmış ve birçok tarikat ve gruptan din adamlarının Maddox aracılığıyla Beyaz Saray'a erişim çabalarına ön ayak olmuştur (Maddox, 36).

“Güven Krizi (crisis of confidence)” konuşmasından sonra Carter'ın Beyaz Saray personeli ve kabineyi yeniden şekillendirmesinin ardından Maddox, Konuşma Yazarları Ofisi'nden Kamu İdaresi Ofisine transfer olmuş ve burada Carter Yönetiminin dini irtibat görevini üstlenmiştir. Bu görev kapsamında Maddox, dini cemaatlerin endişelerini dinlemek, dini toplantılara katılmak ve muhafazakâr Hristiyan liderler ve gruplarla temas kurmak için ülkeyi gezmeyi planlamıştır (The Miller Center, [14.12.2019]).

Beyaz Saray personeli arasında dini topluluklarla temas kurma konusunda genel bir isteksizlik hali olsa da Maddox, Carter'ın dini cemaatler içinde ve bilhassa muhafazakâr evanjelik Hristiyanlar arasında desteğini arttırmaya çabalamıştır. Maddox, Carter'ın yaklaşımda olan Başkanlık seçiminde karşılaşacağı en temel zorluğun, “Carter'ın yeniden doğuş” inancının bu grupların beklentilerini yükseltmesiyle birlikte, eğer belirlenmiş olan sorunları çözemezse tutarsızlık suçlamalarına karşı daha savunmasız hale gelmesi olacağını tespit etmiştir (Maddox, 1984, 45).

Maddox, Carter ile Falwell, Stanley, McAteer, Billings, Rogers ve Robison gibi muhafazakâr dini liderler arasında bir toplantı ayarlamak için önemli bir çaba sarf etmiştir. Maddox, Carter'ın kişiliği ve Hristiyanlığa olan bağlılığıyla bu liderleri kazanma yeteneğine sahip olduğuna inanmıştır. Ancak, söz konusu toplantı, Carter'ın başka programlarıyla çakışması ve Carter'ın kişisel inancının Evanjelik desteği sürdürmek için yeterli olduğuna inandıklarından başka gruplara odaklanması

gerektiğini savunan diğer yönetim yetkililerinin dindar grupları önemsememesi nedeniyle Ocak 1980'e kadar gerçekleşmemiştir. Maddox bu toplantının daha önce yapılmasını sağlamış olsa bile başarılı olması zordu çünkü o zamana kadar Carter ve Hristiyan Sağ arasındaki ilişki çok fazla bozulmuştu. Öte yandan muhafazakâr Cumhuriyetçiler rakiplerinden önce hareket ederek bu grupların desteğini almaya çalışmış ve nihayetinde başarıya ulaşmışlardır (Maddox,, 136, 137).

Dini gruplarla irtibat sorumlusu olarak sürdürdüğü görevinde Maddox, Carter yönetimi ile Billy Graham arasında da bir ilişki geliştirmeye çalışmıştır. Graham, Harry Truman'dan beri başkanlara danışmanlık yapmıştı ancak bilhassa Nixon'a önceki başkanlardan çok daha yakın olduğu için Watergate skandalıyla ihanete uğradığı hissi içindeydi (Graham, 1997). Daha önceki yıllarında Carter, Georgia'da Graham'ın konuşma yapacağı bir toplantı organize etmiş ve valilik döneminde Atlanta'da bir organizasyonun onursal başkanlığını yapmıştı. Bununla birlikte, Carter ve Graham birbirine karşı mesafeli olmuştur. Bu durum, kısmen iki tarafın birbirleriyle ilgili keskin söz düellolarında bulunduğu 1976 yılındaki seçim kampanyasından kaynaklanmıştır. Gibbs ve Duffy'nin dikkat çektiği üzere Carter o kadar geleneksel kilise yaşamına bağlıydı ki Graham gibi “parazit” bir başkanlık papazına pek ihtiyaç duymamıştır (Gibbs, Duffy, 1996, 249-251).

Maddox'un çalışmalarından önce, Carter ve ekibi halk tarafından oldukça sevilen bu evanjelik figürün SALT II'ye onay vermesi için çaba göstermiştir. Çünkü birçok Hristiyan sağ aktivist bu antlaşmayı Sovyetlere karşı bir zayıflık göstergesi olarak algılamış ve öfkelerini dile getirmiştir. Evanjelik bir aktivist, Carter'ı Ford ve Kissinger'in Rusya ve Çin'deki komünistlerle gizli ilişkiler kurarak birbirine yakınlaşma oyununu sürdürmekle suçlamıştır. Buna göre bu politika, Paul'un Korintliler Kilisesi'ne yaptığı “Kafirlerle eşit olmayan şartlarda bir arada bulunmama” nasihatine aykırıydı (Gibbs, Duffy, 247-248).

Graham ise antlaşmaya diğer Hristiyan sağ oluşumlardaki muadillerinden çok daha barışçı yaklaşmıştır. Graham “Bir Hristiyan olarak kendini her zaman barışa ve silahsızlanmaya adanmış olduğunu” belirtmiş fakat bir şerh koymuştur. “Ancak bu silahsızlanma tek taraflı olmamalıdır...” (Flipen, 2011, 205) Güney Baptist Konvansiyonu başkanı Allen, yönetimi Graham'dan daha güçlü bir destek almak için çabalamaya çağırmıştır. Graham pek çok evanjelik nezdinde hatırı sayılır bir ağırlığa

sahip olduğu için onun desteği önem arz etmiştir. 1978'de GBK, anlaşmayı destekleyen bir tasarımı onaylamıştır. Ancak Allen, kilise içinde daha fazla güç ve nüfuz elde etmeye çalışan muhafazakarların artan gücü nedeniyle, bir sonraki yıllık toplantıda başka bir tasarımı geçirmesinin zor olacağı konusunda Carter yönetimini uyarmıştır (Flippen, 2011, 205).

Maddox, Graham ile görüşmek ve başkanın dış politika gündemine destek talep etmek için Graham'ın Kuzey Karolina'daki evine gitmiştir. Graham'ı nükleer silahların kontrolü konusunda sürecin başlarında genel geçer ifadelerle yaptığı değerlendirmenin ötesine geçecek şekilde SALT II'ye daha güçlü bir destek vermesi için ikna etmeye çalışmıştır. Maddox'un bu yaklaşımı, kamuoyunda Panama Kanalı anlaşmaları tartışılırken evanjeliklerin görmezden gelinmesi hatasını telafi etmeyi amaçlamış ve SALT II'nin onaylanması tartışmalarına evanjelik liderleri de dahil ederek gönüllerini almayı planlamıştır. Ancak bu yaklaşım, Hristiyan Sağ bu anlaşmaya net bir şekilde karşı çıktığı için çok geç ve cılız kalmıştır. Yapmış olduğu ziyaretler sonucunda Carter'a verdiği raporda Maddox, Graham'ın "Carter ile uygun bir vakitte görüşmeye sıcak baktığını ancak sürekli Beyaz Saray'da görünen bir figür olmayı istemediğini" belirtmiştir (Jimmy Carter Library, [16.12.2019]). Bu durum Nixon özelinde yaşadığı tecrübenin travmalarını hala atlatamadığını göstermiştir.

Maddox'un tüm bu çabalarına rağmen Graham, 1979 sonbaharında bir grup önde gelen vaizi Dallas'ta bir otele özel toplantıya çağırmıştır. Bu liderler ülkenin ahlaki sorunlarını ve Amerika'nın geleceğini tartışmıştır. Toplantıda emekli üst düzey askeri liderlerin, artan Sovyet askeri harcamalarına kıyasla Amerikan askeri harcamalarının azalmasından duydukları endişelere atıf yapılmış ve Graham, Amerika Birleşik Devletleri'nde büyük değişiklikler olmadığı takdirde yalnızca bin günlük özgürlüklerinin kaldığına dair korkularını dile getirmiştir. Liderler, Reagan'ın Carter'dan daha umut verici bir lider gibi görüldüğü konusunda uzlaşmış ancak bu kanıların derinliğini tekrar teyit etmeleri gerektiğine karar vermişlerdir. Bu geçici toplantının organize edilmesindeki rolüne rağmen Graham, diğer katılımcılara Nixon ile olan yakın ilişkisinden kalan hasar nedeniyle bu girişimde halka açık bir rol oynayamayacağını vurgulamıştır. Ancak sonraki yıllarda Reagan'ı bizzat desteklemiştir (Gibbs, Duffy, 1996, 260-261).

1980 seçimleri, yalnızca evanjelik ve köktendinci Hristiyan seçmenlerin etkisi bakımından değil, aynı zamanda ön seçimlerle belirlenecek olan Cumhuriyetçi Parti

adayının kim olacağına dair rolleri bakımından da önemli olmuştur (Williams, 2010, 188). 1979 ortalarında Moral Majority ve Religious Roundtable gibi Hristiyan Sağ örgütler tesis edilirken, gelecek başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçi Parti içinde kendi değerlerini savunacak aday arayışına girmişlerdir (Martin, 1996, 157). 1980 kampanyasında Reagan, 1976 yılına göre tam tersi bir tutum alarak Hristiyan destekçilerini ikna etmek için güçlü bir şekilde inanç dilini kullanmıştır (Lienesch, 1993, 6-211). Sonuç olarak da Reagan'ın Hristiyan inancına, anti-komünist ve hantal hükümet karşıtı fikirlerine ve liderlik yeteneklerine ikna olan Hristiyan Sağ, Cumhuriyetçi Parti ön seçimleri sırasında kendisi için aktif olarak kampanya yürütmüştür. Christian Voice, fon toplamak ve Reagan'ın adaylığı adına kampanya yürütmek için siyasi bir eylem komitesi olan "Reagan için Hristiyanlar (Christians for Reagans)" organizasyonunu kurmuştur. Grup, mart ayında yapılan ön seçimler sırasında, doğrudan posta, radyo ve televizyon reklamları ve Reagan'ın 1976'da George Otis ile yaptığı röportajlardan yararlanarak onun manevi yaşamını tanıtmaya odaklanan bir medya mücadelesi başlatmıştır (Chandler, 1980, 388). Alaska'da, Ahlaki Çoğunluğun "eyalet meclisi (state chapter) temsilcileri", Reagan'ın Cumhuriyetçi parti adaylığı girişimini desteklemek için parti yönetim kurulları ve eyalet konvansiyonu (state convention) aracılığıyla Cumhuriyetçi Parti'nin Alaska'daki misyonunu devralmıştır (Turner, 1980'den aktaran, Williams, 2010, 91).

1979 sonlarında bir dizi dış politika krizi, Hristiyan Sağ'ın Reagan'a olan desteğini ve birçok aktivistin Amerikan gücünü savunma arzusu taşımayan zayıf ve isteksiz bir figür olarak gördüğü Carter'a muhalefetini daha da sağlamlaştırmıştır. Eylül 1979'un ortalarında Küba'da bir Sovyet muharebe tugayının keşfedilmesi, Komünizmin tırmanarak büyüyen ilerleyişine dair paranoyayı ve Carter'ın bu Komünist ilerlemeye tepkisiz kalmasının yarattığı korkuları tetikleyen bir olay olmuştur. 1962'de Küba Füze Krizi'nin sona ermesinden sonra bir Amerikan işgalini önlemek için geride kalan bu Sovyet tugayı, sınırlı stratejik önemi nedeniyle ABD'den hiçbir zaman çok fazla dikkat çekmemişti. Ancak, Afrika'daki Küba kaynaklı maceralar ve tartışmalı SALT II müzakereleri bağlamında tugayın ifşa edilmesi küçük bir kriz başlatmıştır (Strong, 2000, 208-209).

Bir başka aktivist, Küba krizi vesilesiyle Maddox'a "Hristiyanlar Tanrı'nın dünyadaki vasıtalarıdır; Komünistler Şeytan'ın dünyadaki vasıtalarıdır," diye yazmış ve Maddox'u ve Carter yönetimini, Hristiyan Amerika'nın Sovyetler Birliği ve Küba ile mücadele ederken güç yoluyla barış araması gerektiği konusunda nasihat

bulunmuştur (Maddox, 1984, 104). Aynı krize tepki olarak yazılan bir yazıda Mormon Kilisesi'nden Ezra Taft Benson, Carter'ı Büyük “Monroe Doktrini'ne başvurmaktan” imtina etmek ve “ülkenin Tanrısız Komünistlerin kuşatması altına girmesine izin vermekle” suçlamıştır (Jimmy Carter Library, [17.06.2019]).

Hristiyan Sağ, Carter'ı İran devrimine ve daha sonra rehine krizine karşı aldığı tutumdan dolayı ağır bir şekilde eleştirerek bu olaya yönelik itidalli yaklaşımını kınamış ve onu misillemeye çağırmıştır. Hatta yine Maddox'a gelen mektuplardan birinde Amerikan yönetimi şu şekilde uyarılmıştır: “Aşırı barışçılık (passivism) saldırganlığı davet eder. Tüm zamanların en büyük barış severi İsa Mesih bile Tapınağın avlusuna girip bütün alıcı ve satıcıları kovarak tüccarların masalarını ve güvercin satanların sehpaalarını devirmiş ve onlara Tanrı'nın ‘evime dua evi denecek’ diye buyurduğunu hatırlatmış ve bu faaliyetlerle Tanrı'nın evini “Haydut inine çevirdiklerini” belirtmiştir (Maddox, 1984, 109). Bazı isimler İran'da köktendinci İslamcı hükümetin ortaya çıkışını ahir zamanların işareti olarak görmüştür. Buna göre Humeyni İran'ı, Afganistan'ın işgalinden sonra Sovyet komünizmine karşı İslamcı muhalefeti görmezden gelerek İsrail'e saldırmak için Sovyetlerle ittifak kuracaktı (Weber, 2004, 207-208). Başka isimlerse İran meselesini eşcinsel hakları gibi sosyal meselelerle ilgili tartışmalara bağlayarak rehineler krizini Amerika'nın ahlaki bozulmasının nihai sonucu olarak görmüştür. Hristiyan Sağ Reagan'la beraber saf tutmuş gibi görünürken, 1979 yılının sonunda yaşanan bir dizi uluslararası kriz neticesinde Carter, başkan olduğundan bu yana ilk kez evanjelik ve köktendinci liderlere yönelik ciddi bir sosyal yardım kampanyası yürütmüştür. Maddox'un tavsiyesi üzerine Carter, Ulusal Dini Yayıncılar (National Religious Broadcasters) yıllık toplantısında konuşma davetini kabul etmiştir. Carter konuşmasının başlangıcında çok ciddi ve ağdalı bir anlatım tarzı kullanmamış, kalender meşrep bir tonda konuşmuştur: “Tüm bu meşhur insanlarla bir araya gelip tanışma şansı elde etmek amacıyla davetinizi kabul ettiğimden andan itibaren çok heyecanlıydım. Buraya gelirken 1976'da sahip olduğum muazzam sorumluluklardan birine dönmeye karar verdim. Bu yıl tüm zamanınızı “yeniden doğuş”un ne anlama geldiğini açıklamaya harcayarak geçirmenizi sağlayacağım”. Ancak yeniden doğuş kavramına dair Carter ve bu muhafazakâr papazların tariflerinde ciddi farklılıklar söz konusuydu. Daha sonra konuşma daha da ciddileştikçe Carter, devam eden İran rehine krizini ve Humeyni'nin İslam devriminin bölgede yarattığı çalkantıyı hatırlatarak dinsel inancın korkunç eylemlerle nasıl tahrif edilebileceğine dair uyarılar yapmıştır (Carter, [22.02.2020]).

Bununla birlikte orada bulunan Hristiyan Sağ liderleri, kendi din ve politika anlayışlarında benzer bir olumsuz potansiyel görmemişlerdir.

Maddox, Carter'ın konuşmasının “tam olarak hedefini bulduğunu” savunmuş ve törenin de “evrensel olarak takdir gördüğünü” belirterek Carter'ın konuşmasını övmüştür. Kendisinin de güçlü bir şekilde savunduğu, dini inançlara vurgu yapan bir kampanya stratejisinin avantajlarına değinen Maddox, konuşmanın Rex Humbard'ın televizyon programında ve dini yayın ağlarındaki diğer programlarda yayınlanacağını belirtmiştir. Ancak Carter'ın konuşması, yönetiminin ilk iki yılında evanjelik ve köktendinci toplumu büyük ölçüde görmezden geldiği için çok cılız ve geç kalmıştır. Maddox anılarında eğer Carter NRB'ye (National Religious Broadcasters) bir yıl daha erken konuşmuş olsaydı daha güçlü bir destek alabileceğini yazmıştır. Carter'ın NRB'ye yaptığı konuşmaya katılımcılar şüpheyle yaklaşmış çünkü konuşmanın bir başkanlık duruşunu yansıtmaktan çok popülist-politik bir içerik arz ettiğini düşünmüşlerdir (Maddox, 1984, 162).

Bu arada Maddox, Carter ile muhafazakâr evanjelik ve köktendinci liderler arasında bir başka özel toplantı için uzun süre uğraşmış ve nihayetinde daha önceki kongreye katılan vaiz ve temsilcilerden en tanınmış 14'ünü başkan ile özel bir kahvaltıya davet etmiştir (Jimmy Carter Library, [21.07.2020]). Toplantının sorunsuz bir şekilde ilerlemesi için Maddox, kürtaj, CBN (Christian Broadcasting Network) yayınlarının federal radyo iletişim ajansı kapsamındaki düzenlemeleri ve ulusal savunma gibi konularla ilgili önceden bir soru listesi hazırlamak için bu temsilcilerle/vaizlerle birlikte çalışmıştır. Florida'daki Coral Ridge Presbiteryen Kilisesi papazı James Kennedy tarafından sorulan ilk soru, ulusal savunmayla ilgili olmuştur:

“Sayın Başkan, askeri hazırlık durumumuzdan endişe duyuyoruz. Birçok emekli general ve amiralden ABD'nin hem askeri yetenek hem de sivil savunma açısından Sovyet saldırısına karşı ne kadar savunmasız olduğunu duyduk. Bize ulusal savunma kabiliyetimizden bahseder misiniz? Ayrıca, gerektiğinde kendi kişisel iradenizi ulusal irademizle bütünleştirerek yeterli tepkiyi koyabilecek misiniz? (Jimmy Carter Library, [16.01.2020]).

Toplantının ulusal savunmaya dair bir soruyla başlaması, Hristiyan muhafazakârlar için dış politika ve savunma konularının önemini göstermiştir. Yine aynı şekilde ahlaki konularla doğrudan bağlantılı olmamasına rağmen, komünist zafer tehdidi ve buna bağlı olarak ortaya çıkacak zulüm düzeni, ulusal savunma ve dış politika konularını bu

evanjelik liderlerin zihninde kilit meseleler haline getirmiştir. Carter'ın toplantıda yalnızca yirmi dakika kalması planlanırken Carter bu münazaradan çok keyif aldığını hissedince 1 saat kadar orada kalmıştır (Jimmy Carter Library, [16.01.2020]).

Carter ve Maddox, evanjelizm ve köktenci Hristiyanların siyasallaşmasına dair anlayışlarındaki boşlukları canlı örneklerle gösteren bu toplantıyı genel olarak olumlu izlenimlerle terk etmişlerdir. Carter, günlüğünde toplantıya dair izlenimlerini “Politikalarımıza dair tüm bu olumsuz görüşlere rağmen, temelde yapmaya çalıştığım şeyi destekliyorlar” şeklinde ifade etmiştir (Carter, 2010, 394). Anne Wexler'e verdiği bir raporda Maddox, “Jerry Falwell ve diğer katılımcıların kahvaltının kendileri için ne kadar yararlı olduğunu belirttiğini ve Başkanın samimi ve dobra bir kişiliğe sahip olduğunu söylediklerini” söylemiştir. Ancak Maddox'un bu izlenimlerin fazla iyimser olduğu görülmektedir. Kahvaltının ardından Falwell ve diğerlerinin niyetlerinin çok da iyimser olmadığı görülmeye başlamıştır. Falwell toplantıya dair yorumlarını aktarmak üzere bir basın toplantısı düzenlemiş ve Maddox'un ifadesiyle olayları hemen çarpıtmaya başlamıştır (Jimmy Carter Library, [14.02.2020]).

Katılımcıların çoğu, toplantının ardından Carter ve politikalarına dair görüşlerini aynı şekilde sürdürmüşlerdir. Jimmy Allen, en sağlam Carter destekçisi olarak kalmış ancak diğer katılımcıların çoğu Carter'a ya tamamı ile karşı ya da kararsız olmuştur. Hatta bazıları toplantıdan sonra Carter'a karşı hareket etmede daha da kararlı olmuşlardır. Tim LaHaye şöyle yazmıştır:

“Orada durdum ve şu duayı dua ettim: ‘Tanrım, bu adamı Beyaz Saray'dan çıkarmalı ve buraya geleneksel ahlaki değerleri geri getirme konusunda daha agresif olacak birini koymalıyız.’ Ve pek çok kişinin de aynı duayı ettiğini biliyordum. Limuzine bindiğimizde Amerika'nın en önde gelen vaizlerinden bazıları önümde duruyordu ve taş gibi sessiz kalmışlardı. Gerilim hepimize sirayet etmiş gibiydi. Hepimiz o gün Tanrı'ya, hayatlarımızda ilk kez politik bir sürece dahil olacağımıza ve diğer insanların hükümet liderlerimizin kim olacağına karar vermesine engel olmak için tüm Hristiyanlara vatandaşlık bilinci aşılacağımıza yemin ettik” (Martin, 1996, 189).

Carter'ın bu vaizlerle arasını düzeltmek için yaptığı son girişim bu olmuştur. Reagan ile Hristiyan Sağ arasındaki ilişki, ön seçimler sona erip her iki grup da genel seçime odaklandıkça daha da yakınlaşmıştır. 1980'de Detroit'teki Cumhuriyetçi Parti kongresinde Reagan, seçimde onunla beraber yarışacak Başkan yardımcısının kim olacağını tartışıp müzakere etmek üzere Falwell, Weyrich ve Phillips ile bir araya

gelmiştir. Böylece bu evanjelik liderler ilk kez bir Başkan'ın beyin takımında yer almış ve Başkan yardımcısını bizzat belirleyecek bir pozisyona yükselmişlerdir. Her ne kadar tarafsızlık iddiasında bulunsa da Falwell, Cumhuriyetçilerin parti programından övgü dolu ifadelerle bahsetmiştir: “Detroit'te kabul edilen son parti programı rahatça muhafazakâr bir Baptist kilisesinin tüzüğü olabilir, buna hiç şüpheniz olmasın. Ama aynı şeyi Demokratların parti programı için söyleyemeyeceğim” (Washington Post, [9 Ağustos 2020]). Adaylık kabul konuşmasının sonunda Reagan, Hristiyan Sağ kesimlerde önemli yankı uyandıran bir çağrıda bulunmuştur, “Hepimiz tekrar bir araya gelip dua edecek ve -din uğruna- savaşımızı (crusade) başlatacağız. Tanrı Amerika'yı korusun” (Peters, Woolley, [17.02.2020]).

Ağustos ayında Reagan'ın kampanyası, Moral Majority grubunun icra direktörü Robert Billings'i ve Religious Roundtable grubunun dini ve siyasi işlerden sorumlu başkan yardımcısı William Chasey'i bünyesine katarak daha da büyümüş ve Hristiyan Sağ ile derin bağlantılarını sağlamlaştırmıştır. Bu isimler “Reagan-Bush parti programının Hristiyan bir parti programı olduğunu” evanjelik ve köktenci seçmenlere açıklamak ve kampanya için Hristiyan seçmene erişimi koordine etmekle sorumlu olmuştur.

Ayrıca Reagan'un kampanyası, muhafazakâr Hristiyan seçmenlerle doğrudan iletişim kurmak için birlikte yürütülen bir medya stratejisi planlamıştır. Reagan'ı Carter ve bağımsız aday John Anderson ile Hristiyan seçmenler için önemli olan noktalarda karşılaştıran broşürler kullanılmış ve dindar seçmenler mobilize edilmeye çalışılmıştır. Bunların yanı sıra kilit Güney eyaletlerinde Pazar sabahları yayınlanan evanjelik televizyon programları sırasında bir dizi dini temalı kampanya reklamları yayınlanmıştır. Bu yayınların neredeyse tüm dinleyici kitlesi evanjelik veya köktendinci olduğu için bu da iyi şekilde planlanmış bir hareket olmuştur (Haas, 1992, 156).

Daha geniş dini erişim stratejisinin bir parçası olarak Reagan, Religious Round Table tarafından desteklenen bir etkinlik olan Ulusal İşler Brifingine (National Affairs Briefing) katılmıştır. Bu hamle Hristiyan Sağına yönelik yürütülen kampanyanın belki de en önemlisi olmuştur. Ulusal İşler Brifingi, Amerika'nın ahlaki çürümesine dair birtakım vaazlar ve SALT II gibi dış politika konularında bilgilendirme brifingleriyle, kilise liderlerine seçmenler üzerinde etki yaratmaları için kampanya eğitimleri vermiştir (Briggs, [15.03.2020]). Tarafsızlık görüntüsünü sürdürmek için, Religious Roundtable grubu, Başkan Carter ve bağımsız aday John Anderson'ı da hedef kitlelerine

hitap etmeye davet etmiştir ancak her iki isim de bu teklifi reddetmiştir. Danışmanları Reagan'ı da bu daveti reddetmeye çağırmasına rağmen, Reagan 14.000 Evanjelik ve köktendinci liderin bu şekilde bir araya gelmesinin kaçırılmayacak kadar önemli bir fırsat olduğuna karar vermiştir (Haas, 157).

Carter yönetimindeki birçok yetkili, Hristiyan Sağ ve liderlerini Kasım 1979'dan beri bir dizi Amerikalıyı rehin tutan İran'daki köktendinci hükümete benzetmiştir. 1980 Eylül ortalarında Princeton Üniversitesi'nde konuşan Sağlık ve İnsan Hizmetleri Bakanı Patricia Harris şu yorumda bulunmuştur. “Bu ülkede sakalı olmayan ancak bir televizyon programına sahip Ayetullah Humeyniler olduğundan korkmaya başlıyorum” (Miller, [9.04.2020]) Harris'in yorumları, kendi hareketlerini küresel anlamda muhafazakâr ve milliyetçi hareketlerin yükselişinin bir sembolü olarak görmeyen Evanjelik liderler arasında büyük bir öfkeyi tetiklemiştir. Carter'ı desteklemeyi düşünen dini liderler bile Reagan kampanyasına destek için nabız yoklamaya başlamıştır. Falwell, Hristiyan Sağ'ın muhafazakârlara yönelik yıllarca süren baskıdan doğduğunu savunarak Sağlık ve İnsan Hizmetleri Bakanlığı binasının önünde Harris'in yorumlarını delillerle çürütmeyi amaçlayan bir konuşma yapmıştır. Hristiyan Sağ ile İran'daki İslami hükümetin karşılaştırılmasını “saçmalık” ve “gülünç” olarak nitelendirmiştir. Başka bir toplantıda Falwell, “Hükümeti ele geçirmek için Humeyni tipi dini haçlı seferi amaçlayan fanatikler değiliz. Kilise ile devletin ayrı olmasını destekliyoruz. Biz nüfuz istiyoruz kontrol değil” demiştir (Williams, 2010, 177).

Carter'ın kampanya yetkilileri, özellikle İran'da devam eden rehine krizi ve içeride kötüleşen ekonomi Carter'ı zayıflattığı için bu seçimlerde sağduyu ile tehlikeli bir aşırılık arasında bir karar verileceğini vurgulayarak Reagan ile Carter arasında keskin bir zıtlık çizmeye çalışmışlardır (Ribuffo, 1994, 156. Nitekim bu karşıtlık stratejisi, Carter'ın Ekim ortasına kadar oy farkını kapatmasına yardımcı olmuştur (Pach, 2004, 558).

Öte yandan Falwell İsrail'e koşulsuz desteğini yinelemiş ve Moral Majority'nin İsrail yanlısı ve Yahudi dostu doğasına işaret etmiştir. “Hayatta kalma mücadelesinde İsrail devletini destekleme taahhüdü vermeden kimse Moral Majority grubuna mensup olamaz. Moral Majority'de hiçbir Yahudi aleyhtarı fikre izin verilmez.” Seçimden sonra kendisiyle yapılan bir röportajda Falwell, “Siyonist olmadan Ahlaki Çoğunluğa dahil olamazsınız” demiştir (Clark, 2007, 187). Daha sonra başka vesilelerle Falwell,

“Tanrı Amerika'yı kutsamıştır çünkü Amerika Yahudileri kutsamıştır. Bu ülke tarım alanlarının tüm ürünleriyle bereketli kalmasını, bilimsel başarılarının devamını ve özgür kalmayı istiyorsa, Amerika İsrail ile birlikte hareket etmekten vazgeçmemelidir,” şeklinde konuşmuştur (Spector, 2009, 124).

Seçim kampanyası boyunca Carter, sürekli olarak Reagan'ın Hristiyan Sağ ile olan bağlantılarına vurgu yapmış ve onun karanlık ve halkın bir kesimini dışlayıcı eğilimlerinden bahsetmiştir. Chicago'daki bir Demokrat Parti bağış kampanyasında yaptığı konuşmada Carter, “Bu seçimde Amerika'nın bir ve bütün kalıp kalmayacağını oylayacaksınız. Bu seçimlerde Amerikalıların siyahından beyazına, Hristiyan'ından Yahudi'sine, Kuzey'inden Güney'ine, kırsalından yereline bölünüp bölünmeyeceğine karar vereceksiniz” demiştir (Carter, [2.08.2020]). Reagan'ın bu sözlerle yorumu, Carter'ın artık “histeri noktasına” geldiği şeklinde olmuştur (The Miller Center, [26.02.2020]).

Carter'ın kampanyası ayrıca dini çoğulculuk ve ifade özgürlüğü ile ilgili konuları da içermiştir. Carter birkaç konuşmasında Falwell ve diğerlerinin görüşlerini ifade etme özgürlüklerini teyit etmiştir (Carter, [3.08.2020]) Ancak “makbul bir politikacının dini yönlerine vurgu yapılarak tanımlanmasına veya din kardeşliğinin politik olarak tanımlanmasına karşıyım” demiştir. Başka bir konuşmasında Carter, aynı düşüncüyü farklı ifadelerle dile getirmiştir: “Politik bir figürün üzerine bir metre çubuğu koyup onun Tanrı'nın gözünde makbul bir kişi olup olmadığını ölçmeye başladığınızda, Yeni Ahit'teki öğütleri hatırlıyorum: ‘Yargılama ki yargılanmayasın’” (Carter, [4.04.2020]).

Hristiyan Sağ mevzilerine yaptığı bir başka saldırıda Carter izleyicilerine şu sözleri kullanmıştır: “İncil bir veya iki Çin olup olmadığını söylememektedir ve İncil Federal bütçeyi nasıl dengelediğinizi söylememektedir ve İncil hava kirliliğine neyin sebep olduğunu söylememektedir ve İncil, bir B-1 bombardıman uçağına sahip olup olamayacağımızı ya da havadan fırlatılan seyir füzelerine sahip olup olamayacağımızı söylememektedir” (Carter, [10.07.2020]). Bununla birlikte Carter, Proteston sol Katolik kilisesi de dahil olmak üzere birçok temel kurumun bölgeye politik bir mercek aracılığıyla baktığını unutmuş gözüküyordu. Köktenci evanjelikler açısından İncil, ABD'nin B-1 bombardıman uçağı geliştirip geliştirmemesi gerektiği konusunda oldukça açıktı (Preston, 2012, 577).

Seçimler için son aya girildiğinde Hristiyan Sağ, doğrudan posta ve diğer medya

araçlarıyla, evanjelikler ve köktendincileri oy kullanmak üzere harekete geçirmek için çalışmalarını hızlandırmıştır. Moral Majority, üyelerine birkaç posta göndererek insanları oy kullanmaya ve organizasyona katkıda bulunmaya teşvik etmiştir. “Büyük Eski Bayrağımız Zıyan mı Oluyor?” başlıklı bir postada Falwell, Carter yönetimini eşcinsellik, pornografi ve kürtaj meseleleri üzerinden ağır bir şekilde eleştirmiştir. Ancak dış politika ve ulusal savunma konularını tartışmaya daha fazla zaman harcamıştır. Falwell, Carter'ı korkak olmakla ve Amerikan gururunu veya milliyetçiliğini hissetmemekle suçlamıştır:

“Tekrarlıyorum: Büyük eski bayrağımız zıyan oluyor. Ve sadece burada Amerika'da da değil, Tayvan'a olan sözümüzden de döndük çünkü Çin'den korkuyoruz. Panama Kanalı'nı veriyoruz, bu yüzden solcu bir hükümeti ‘gücendirmemiş olacağız!’ Ve tüm bunların yanı sıra Başkanımız, Ruslarla bizi birkaç yıl içinde ikinci sınıf bir güç durumuna düşürecek SALT II anlaşmasını imzaladı... Bir gün Ruslar telefonu alıp Washington DC'yi arayabilir ve teslim olma şartlarımızı bize dikte ettirebilir” (Ronald Reagan Presidential Library Digital Library Collections, [30.03.2020]).

Falwell'ın değindiği bu noktalar, muhafazakâr Hristiyanların ABD'nin karşı karşıya olduğunu düşündüğü ahlaki krizin tanımlanmasında ulusal savunma meseleleri ile toplumsal meseleler arasındaki yoğun bağı göstermektedir. Ancak her ne kadar Falwell, Hristiyan Sağ'ın en yüksek popülariteye sahip figürü ve Reagan'a en yakın olan evanjelik lider olsa da, Christian Voice'un faaliyetleri Evanjelik ve köktendinci oyların katılımı konusunda daha fazla etkiye sahip olmuştur. Christian Voice, yayınladığı “ahlak karnesi” ile kürtaj, SALT II ve bütçe konularında adayların politik duruşlarını karşılaştırmış ve daha sonra adayların çeşitli konularda aldığı tutumların ahlaki boyutları hakkında notlar vermiştir (Martin, 1996, 218-219).

Bunun yanı sıra Christian Voice, “Reagan için Hristiyanlar (Christians for Reagan)” organizasyonunu kurmuş, muhafazakâr kongre adaylarına mali yardımlar yapmış, seçim gününden önceki son Pazar kiliselerinde mitingleri düzenlemiş ve bir takım radyo ve televizyon reklamları yayınlamıştır. 1980 seçimlerinin ardından yazılan dair bir raporda, Christian Voice liderleri Colonel Doner ve Gary Jarmin, “Reagan bu büyük seçim bölgesini motive edip harekete geçirmek için 'ön kapıdan girerken, biz de Hristiyan oylarına etki etmek, seçmenleri eğitmek ve katılımı yoğunlaştırmak için arka kapıdan giriyorduk” demiştir (Mintz, [14.08.2020]).

Christian Right'ın uzun süreli medya reklamları, doğrudan posta faaliyetleri, papaz

eğitimleri ve her bölgede cemaat halinde seçmen kaydı yapılması kampanyaları başarılı bir şekilde sıradan evanjelik ve köktenci seçmenlere tesir etmiştir. Rosalynn Carter, anılarında kampanya duraklarında “İsa'yı Sevmiyorsunuz” yazılı tabelalar tutan Moral Majority aktivistlerini hatırlatmıştır (Carter, 1984, 335-336).

Seçim günü geldiğinde Reagan büyük bir farkla galip gelmiştir. Siyaset bilimci Andrew Busch'a göre Reagan, beyaz Evanjelik ve köktenci oyların 2/3'ünü alırken, Carter'ın bu kesimin oylarındaki payı 1976'ya göre yüzde yirmi beş düşmüştür. Bazıları evanjelik ve köktenci seçmenlerin Reagan'a birkaç güney eyaleti kazanmak için gerekli oranı sağladığını ancak bu eyaletler olmasaydı da Reagan'ın seçimi kazanmış olacağını savunmuştur (Busch, 2005, 127-128).

Hristiyan Sağ, yeni seçmenleri etkilemeyi ve seferber etmeyi başarırken, Amerikan ekonomisinin zayıflığı ile birlikte İran rehine krizinin yarattığı travma Carter'ın yenilgisinde daha önemli bir rol oynamıştır. Sosyolog William Martin, Hristiyan Sağ'ın etkisini değerlendirirken, “Reagan'ın ülke tarihi boyunca önceki başarılı Başkan adayları arasında hiç görülmediği kadar bir karşıtlık oranına da sahip olduğuna ve bu seçimin Ronald Reagan'ın destek bulması kadar Jimmy Carter'ın reddedilişini de temsil ettiği” sonucuna varmıştır (Martin, 1996, 2020). Carter'ın biyografi yazarı Burton Kaufman, Carter'ın Reagan'ı aşırılık yanlısı ya da bu iş için gerekli donanımlara sahip olmayan biri olarak tasvir etme stratejisinin geri teptiğini çünkü seçmenlerin nihayetinde Reagan'inkilerden ziyade Carter'ın kabiliyetlerini sorguladığı tespitini yapmıştır (Kauffman, Kauffman S., 2006, 235).

1980 seçiminde Hristiyan Sağın oynadığı rolün etkinliği ne ölçüde sonuçlanmış olursa olsun, bu hareketin liderleri Reagan'ın zaferi için hatırı sayılır nüfuz girişimlerinde bulunmuştur. Seçimden bir gün sonra Falwell, bu seçimlerin “yetişkin yaşamı boyunca taşıdığı muhafazakarlık ve Amerikan ahlakı ülküsünün en büyük zaferi” olduğunu açıklarken, Christian Voice lideri Gary Jarmin, Reagan'ın seçiminin “yeni bir dönemin başlangıcına işaret ettiğini” ilan etmiştir (Gibbs, Duffy, 1996, 263-264). 1980 seçimlerine yönelik bir makalede Tim LaHaye, “Şahsen, Göklerdeki Babamızın bize bakıp yaşadıklarımızı gördüğüne inanıyorum. Uyuyan kilisesini siyasi sorumluluklar adına tekrar diriltmek için gayretle çalışan binlercemizi gördü ve bize dört yıl daha dini özgürlük verdi,” demiştir (LaHaye, 1984, 14-15).

Nihayetinde, Carter'ın yeniden doğmuş bir başkan olmasıyla bağlantılı olarak artan evanjelik beklentiler, evanjelizmin ne anlama geldiği ile ilgili Carter ve Hristiyan Sağ

arasındaki farklılıklar ve Carter'ın görevdeki ilk iki yılında dini cemaatleri büyük ölçüde göz ardı etmesi, Carter ile o dönem yeni yeni gelişmekte olan Hristiyan Sağ arasında bir düşmanlık doğmasına yol açmıştır. ABD'deki iç karışıklıklar ve uluslararası krizler, içerideki ahlaki bozulmadan endişeli olan muhafazakâr evanjelik ve köktendinci Hristiyanlar arasında muhafazakâr bir milliyetçi hareketin yükselmesine neden olmuştur. Bununla birlikte Hristiyan Sağ, kendi hareketlerini daha geniş bir küresel milliyetçilik olgusu açısından açıklama ve özellikle de Humeyni İran'ıyla karşılaştırma girişimlerine şiddetle karşı çıkmıştır. Hristiyan Sağ özellikle Carter'ın Panama Kanalı antlaşmaları, Rodezya'da çoğunluk yönetiminin desteklenmesi, SALT II Antlaşması ve Orta Doğu barış müzakerelerine itidalli yaklaşımı gibi dış politika kararlarının çoğuna karşı çıkmıştır. Dini araştırmalar uzmanı Martin Marty'nin gözlemlediği üzere, “Panama kanalı Anlaşmaları gibi kararlar, Carter'ı yeniden doğuşunu geçersiz hale getirmiş ve köktenci evanjeliklerin gözünde onu tekrar ‘unborn’ yapmıştır” (Ariail, Heckler-Feltz, 1996, 42).

Sonuç olarak Carter yönetimi sırasında görünürlük kazanıp etkilerini arttıran ve Reagan'ın Başkanlığı ile birlikte tamamıyla politik olarak sağa sürüklenerek Cumhuriyetçi partiyle eklemlenen bu yeni muhafazakâr evanjelik gruplar, evanjelizm ile ilgili klasik görüşleri değişime uğratmış ve günümüzde de Demokrat Parti'ye egemen olan bin yıl sonracı ve liberal eğilimlere yönelik tepkilerin bayraktarlığını yapmıştır. Trump'ın dış politikaya yönelik yaklaşımının köklerinde her ne kadar bu yeni evanjelik anlayışla aynı dini ve ahlaki hassasiyete dayanmasa da onun seküler bir uyarlaması olarak benzer kaygılar yatmıştır. Trump'ın dış politikaya yaklaşımı ve bu politikaların oluşumunda hükümet aygıtlarını kullanım tarzı kendine özgü olsa da, Carter'la benzer bir şekilde müzakere masasına oturacağı ülke ve liderlerle doğrudan muhatap olma arzusu taşımış ancak nihai olarak iç ve dış meselelere olan yaklaşımı evanjelik grupların hassasiyetleriyle uyumlu bir görüntü arz etmiştir. Bu noktada neoklasik realizmin açıklayıcı gücünün işaretleri görülmektedir. Devletler, dış politik tercihlerini yalnızca sistemik düzeyde değil aynı zamanda kendi iç özelliklerinden kaynaklanan baskılar, teşvikler ve kısıtlamalar temelinde oluşturur. Dini inançlar bu sürecin herhangi bir noktasında veya tümünde yer alabilir ve ulusal ve uluslararası algıları etkiler.

5. DONALD TRUMP VE ABD DIŞ POLİTİKASI

5.1. Donald Trump'ın İnançları ve Zihin Dünyası

Donald Trump, günümüze kadar görev yapmış birçok Amerikan başkanında olduğu gibi ebeveynlerinin inancından ve içinde yetişip büyüdüğü ortama hâkim olan değerlerden etkilenmiştir. Trump'ın babası Fred, Almanya'da ortaya çıkan Lutherci geleneği benimsemiş ve hayatı boyunca kilisenin sadık bir mensubu olmuştur. Öte yandan Trump'ın annesi Mary, İskoçya'da bugün hala güçlü olan Presbiteryen bir kiliseye mensup olmuş ve buna bağlı olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne katı bir Presbiteryen olarak göç etmiş, tüm çocuklarını bu geleneğe göre yetiştirmiştir (Murphy-Gill, [4.01.2020]).

Trump kendisini ana akım Protestan olarak tanımlamıştır. Ancak Trump'ı anlamak için onun dini tecrübelerine değil dinin onun sosyal, ekonomik ve kültürel gelişiminde oynadığı role dikkat etmemiz gerekmektedir. Trump'ın babası Fred, bir müteahhiti ve Trump ailesi, çoğu Tudor dönemi dini uyanış tarzında inşa edilen bir mimari stilin hâkim olduğu Jamaika, Queens'te yaşamıştı. Fred Trump, büyük ölçüde Protestan çalışma ahlakını özümsemiş ve çocuklarını pazar günleri bile şantiyeye götürmüştür. Onlara hayatın, kazananlarla kaybedenler arasında bir rekabet olduğunu ve hayatta kalmaları için acımasız olmaları gerektiğini öğretmiştir (Brody, Lamb, 3). Bu aynı zamanda Trump'ın Amerika Birleşik Devletleri'nin tehlikelerle dolu bir dünyada hayatta kalmak ve gelişmek için güçlü, sert ve dirençli olması gerektiği şeklindeki politik görüşünün şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Güç, aynı zamanda Trump'ın oldukça saplantılı olduğu bir kavram olan saygı kazanmanın da bir aracı olmuştur (Woodward, Costa, [15.04.2020]).

1960'ların ortalarında, pek çok üst-orta sınıf aile gibi Trump ailesi de Norman Vincent Peale adlı popüler bir vaizden etkilenmeye başlamıştır. Peale, bilhassa New York iş dünyasının ilgisini çekmiş ve birçok isim CEO Marble Collegiate üyesi olmuştur. Trump 28 yaşındayken ailesi, dini mensubiyetini bu kiliseyle bütünleştirmiş ve o yıldan itibaren Marble Collegiate bir aile kilisesi haline gelmiştir. Zamanla Trump ile

Norman Vincent Peale arasındaki ilişki bir arkadaşlığa dönüşmüştür. Aralarında yarım asırlık bir yaş farkı olmasına rağmen Peale, Trump'ı çok sevmiştir. Keza Trump da Peale'in ölümünden neredeyse 25 yıl geçmesine rağmen onu anmayı bırakmamıştır. Dolayısıyla Trump'ın Peale ile olan ilişkisi onun inançlarının şekillenmesinde önemli bir yol oynamıştır. Ayrıca 20. yüzyılda görev yapmış olan ABD başkanlarının çok az bir kısmı bir papazla bu derece yakın bir ilişkiye sahip olmuştur (Brody, Lamb, 65).

Peale'in milyonlarca kopya satan eseri "The Power of Positive Thinking"e baktığımızda Trump'ın politik görüşlerinin arkasındaki dini alt yapının izlerini bulabiliriz. Eser, İsa Mesih'e sadık bir yaşamın maddi başarı, psikolojik ve fiziksel sağlık getirebileceğini (Prosperity Gospel) savunmaktadır. Dolayısıyla Peale refahı ve zenginliği müjdelemiştir. Bu tür bir evanjelik vaaz tarzı, Trump'ın kampanya dönemi boyunca Amerikan ulusuna vaat ettiği ideallerle uyumluluk göstermiştir. Bu refah müjdeciliğine dayanan Hristiyanlık anlayışının Trump'a etkisi, yemin töreninde dua etmesi için seçtiği 6 papazın hepsinin aynı zamanda milyoner olmasıyla da görülmüştür (Brody, Lamb, 81).

Peale "Derin ve karmaşık olabilecek ve gerçek disiplin ve profesyonel davranış gerektirebilecek sorunlara hızlı, acısız ve eksiksiz çözümler vaat etmiştir" (Brody, Lamb, 15). Donald Trump da Peale'in bu vaaz tarzını, özellikle de engelleri aşan iş adamları hakkındaki hikayelerini sevmiştir. "Great Again" adlı kitabında Trump, Peale'in kendisinde "Tanrı'ya dair içinde çok olumlu hisler uyandırdığını ve bunun da kendisini çok iyi hissettirdiğini" belirtmiş ve kiliseyi her zaman "Bu şekilde üç vaaz daha dinleyebileceği hissiyle" terk ettiğini söylemiştir. Peale, Trump'ın ilk evliliğinde ve ailesi için yapılan cenaze törenlerinde görev yapmış, Trump'ın "Hayatı boyunca tanıdığı en iyi öğrenci" olduğunu belirtmiştir (Brody, Lamb, 26).

Trump, 1990'larda alacaklılara milyarlarca dolar kumar borcu olduğu dönemde toparlanmasına yardım ettiği için "pozitif düşünmenin gücüne" inanmış ve "Göstergeler tam tersini gösterse bile herhangi bir düzeyde olumsuz düşüncelere çekilmeyi reddettiğini" belirtmiştir. Trump'ın "Büyük Düşün", "Şampiyon Gibi Düşün" ve "Milyarder Gibi Düşün" şeklindeki kitaplarının başlıklarına bakıldığında da Peale'in etkileri görülebilir. Yine "Asla Vazgeçme (Never give up)" isimli başka bir kitabında Trump, pozitif düşüncenin gücünü nasıl uygulamaya koyduğuna dair örnekler vermiştir (Burke, [18.06.2020]).

Öte yandan Trump'ı etkileyen bir başka dini figür de Florido Mega Kilisesi papazı Paula White olmuştur. 25.000 üyesi olan bu mega kilisenin papazlığını yapan White, Trump ile tanışıklığı boyunca kendisiyle dini konular üzerine birçok sohbet gerçekleştirdiğini ve Trump'ın “yeniden doğmuş” bir Hristiyan olduğunu iddia etmiştir (Murphy-Gill, [4.01.2020]). Duke İlahiyat Okulu'nda tarihçi olan ve “Blessed: A History of the American Prosperity Gospel” kitabının yazarı Kate Bowler, Trump'ın White'a olan ilgisinin şaşırtıcı olmadığını çünkü Trump'ın “neşeli” ve “iyimser” bir kişiliği olduğunu belirtmektedir. White da Norman Vincent Peale gibi sınırsız bir iyimserlik mesajı vaaz etmektedir. White, dünyanın manevi yasalarla işlediğine inanmakta ve bu yasalardan birini “tohum inancı” olarak adlandırmaktadır. Buna göre inananlar bir vaize para bağışlamaya söz vererek bir tohum ekerler ve Tanrı onları genellikle sağlık ve zenginlik biçiminde bol bir hasatla ödüllendirir. Trump, 2008'de White'ın televizyon programına çıkmış ve başarısının sırrının babasının kendisine aşıladığı iş ahlakı olduğunu söylemiştir (Burke, [18.06.2020]).

Ancak Hristiyanların birçoğu White'ın ifade ettiği türden inançların sapkınlık olduğuna inanmaktadır. Buna göre inanç, otomatik geri dönüşleri garanti eden ruhsal bir yatırım aracı değildir ve Tanrı'nın insanların milyoner olmasını istediğine dair hiçbir kanıt yoktur. Aslında İncil, zengin erkeklerin cennete girmesinin zor olduğunu söylemektedir. White bu konuda eleştirilerden nasibini alırken, kendisine oldukça yakın olan Trump'ın da dini inancı sorgulanmıştır. Çeşitli kumarhanelere sahip olan, üç kez evlenen ve evlilik dışı ilişkilerle övünen Trump, dindar bir görüntü çizmekten uzak görülmüştür (Stemberger, [11.07.2020]). Evanjelistlerin amiral gemisi olarak sayılabilecek Christianity Today dergisi, Trump'ı “putperest” olmakla suçlamıştır. Bir köşe yazarı, Trump'ın zenginlik ve güç konusundaki takıntısının “Hristiyan ahlakından ziyade Nietzsche tarzı bir ahlak anlayışını temsil ettiğini” belirtmiştir (Crouch, [16.07.2020]). Papa, köprü yerine duvar inşa etmekten bahsedenlerin “Hristiyan olmadığını” açıklamıştır (Burke, [18.07.2020]).

Trump'ın Hristiyanlığa olan yaklaşımı ve kamuoyu önündeki yaptığı açıklama ve gerçekleştirdiği eylemler, Hristiyanlığa dair ciddi bir anlayış ve saygı eksikliğini yansıtmıştır. Trump, Tanrı'dan af dilemediğini ve hata yaptığında “Tanrı'yı o tablonun içine sokmadığını” söylemiştir. Trump'ın evanjelik danışma kurulu üyesi Richard Land bile Trump'ın Hristiyan olmayabileceğini söylemiştir. Land “Bir kişi Tanrı'dan af dileme ihtiyacı hissetmediğini söylediğinde bu, kendini Hristiyan inancının dışında

tanımladığı anlamına gelir” demiştir. Bunların yanı sıra İncilin bir bölümünün ismini İkinci Korintliler (Second Corinthians) yerine “İki Korintliler” diyerek yanlış telaffuz etmiş ve kendisine en sevdiği ayet sorulduğunda genelde konuyu geçiştirmiş veya İsa’nın bilhassa kınadığı “Göze göz dişe diş” şeklindeki Eski Ahit intikam planına atıf yapmıştır. Trump’a din ile ilgili sorular sorulduğunda genelde belirsiz ifadeler kullanmıştır. Örneğin Christian Broadcasting Network tarafından sorulan “Sizin için Tanrı nedir?” sorusuna, Trump “Tanrı nihai sondur” yanıtını vermiş ve ardından bir anda konuyu değiştirerek golfta nasıl büyük bir kazanç elde ettiğinden bahsetmeye başlamıştır. “The Truth About Trump” başlığıyla Trump’ın biyografisini yazan Michael D’Antonio, Trump’ın din söz konusu olduğunda belirsiz ve genel tabirlerle konuşma tarzının bir amaca hizmet ettiğini ve Trump’ın “başka bir zamanda başka bir şey söyleyebilmek için kasti olarak dini konuları gizemli ve belirsiz ifadelerle ele aldığını” belirtmiştir (Burke, 18.07.2020).

Görüldüğü üzere Donald Trump’ın karakteri ve söylemleri ideal bir Hristiyan profilinden uzak gözükmektedir. Ancak Donald Trump ister White’ın ifade ettiği gibi “yeniden doğmuş” bir Hristiyan olsun ister Richard Land’ın ima ettiği üzere Hristiyan olduğu bile şüpheli olsun, kendini dindar veya evanjelik olarak tanımlayan insanların büyük bir çoğunluğunun desteğini kazanmıştır. Keza Paul White özelinde de aynı durum geçerlidir. Paula White’ın refah müjdeciliği ve Hristiyanlığa dair vaazları, Diana Buttler Bass’ın dikkat çektiği üzere “Hristiyanlığın saygın olmayan şarlatan kanadı”nın sapkın yönelimlerini temsil ediyor olabilir (Trollinger, [13.12.2020]). Ancak ABD’de bu ve benzeri kilise yapılarının milyonlarca mensubu bulunmaktadır ve bu kiliselerin liderleri bu insanların oy eğilimlerini etkilemektedir. Dolayısıyla bu insanların taşıdığı inançlar, Donald Trump’ın politika ve söylemleriyle uyumluluk göstermiştir. Trump da bir şekilde gerek ebeveynlerinin kendisini yetiştirdiği ilke ve prensiplerden gerekse bu dönemde karşısına çıkan Peale gibi dini figürlerden etkilenmiş ve itikaden iyi bir Hristiyan sayılamasa bile ideolojik ve politik düşüncelerinin şekillenmesinde çeşitli Hristiyanlık yorumlarının önemli bir etkisi olmuştur.

5.1.1 Trump’ın Sembolizm Merakı ve Saygı Arayışı

Trump’ın zihin dünyasını keşfetmek için onun sembolizme olan aşırı ilgisini anlamak da ayrıca önem arz etmektedir. Trump’ın statü ve saygı takıntısı dış politikaya bakışını

oluşturan en önemli unsurlardan biri olmuştur. Kişisel prestij konusundaki saplantısı aynı zamanda Amerika'nın dünyadaki yeri hakkındaki görüşünü de şekillendirmiştir (Kranish, Fisher, 2016, 290). Akranlarının saygısından zevk alan bir “kazanan” gibi görünme arzusu, Trump’ın ABD’nin dış ilişkilerini ele alışında her zaman belirgin bir şekilde görünür olmuştur. Amerikan dış politikası üzerine yaptığı ilk açıklamalarda ve Başkanlığı boyunca yaptığı konuşmalarda ortak payda bu özelliği olmuştur. Ona ABD’nin ulusal olarak aşağılanmış olduğunu düşündüren o zamana kadar yapılmış “gülünç anlaşımların” ülkeyi soktuğu durumdan ve yabancıların “bize gülüyor olabileceği” fikrinden iğrenmiştir. Trump, ABD'nin politika yapımcılarının nihai hedefinin her zaman Amerika'yı yeniden büyük yapmak olması gerektiğini savunmuştur. Dolayısıyla, Trump için Önce Amerika (America First) doktrini, Amerika Birleşik Devletleri'nin dünya siyasetinde tekrar tartışmasız bir biçimde “bir numara” olması ve gereken saygıyla muamele görmesi ile ilgili olmuştur (Visser, Book, Anthony Volk, 2017, 281). Trump’ın küresel düzen konusundaki endişeleri de yine bizzat ABD eliyle kurulan liberal uluslararası düzenin ilkeleriyle çelişkili olmuştur.

Trump'ın dünya görüşü, hem köktenci evanjeliklerin başta ahlaki konular olmak üzere dile getirdiği şikayetlerle hem de giderek kötüleştiğine inandıkları ırksal statülerine dair endişeleriyle dikkat çekici paralellikler taşımıştır. Trump, ABD’nin statüsünün giderek daha da alt seviyelere düştüğünü savunarak buna tepki göstermiştir. Trump’a göre dünya tarihi, bir süredir yanlış yönde ilerliyordu ve yabancılar Amerika Birleşik Devletleri'nden nemalanırken, Amerika'nın kozmopolit seçkinleri kendi ülkelerinin haklı konumunu savunamayacak kadar zayıftı. Bu da ABD’nin uzun vadeli beklentileri için potansiyel olarak ölümcül sonuçlar doğuruyordu. Dolayısıyla bu gidişatın tersine çevrilmesi için Amerika Birleşik Devletleri'nin Trump'ın kişisel dayanıklılığına ihtiyacı vardı. Bununla bağlantılı olarak Trump’ın misyonu, eski uluslararası hiyerarşiyi ve ABD hakimiyetindeki tek kutuplu düzeni yeniden kurmak olmuştur (Trump, 2011, 90).

Yukarıda ifade edildiği üzere, Trump’ın yetiştirilme tarzı gereği aşırı rekabetçi dünya görüşüne sahip olması ve Babası Fred’in onu çocukluğundan başlayarak her zaman bir “kazanan (winner)” ve “katil (killer)” bir avcı olmaya teşvik etmesi, Trump’ın başarının bir başka başarıyı doğurduğu ve kaybedenlerin kenara çekildiği Darwinci bir dünya tasavvuruyla toplumu kazananlar ve kaybedenler olarak ikiye bölmeye yol

açmıştır (D'Antonio, 2005, 424; McIver, 2010, 23). Trump'a göre, kişi ya kazanan içgüdüüne sahip olmalıdır ya da tekrar tekrar başarısızlığa mahkumdur (D'Antonio, 425). Buna bağlı olarak da Trump, neredeyse her dış politika meselesinde sürekli olarak kendisinin “kazanan” olduğu konusunda ısrarcı olmuştur (Woodward, Costa [15.04.2020]).

Böyle bir dünyada ilerlemenin anahtarı rakiplere ve muhaliflere karşı dayanıklı olmaktır. Karşı tarafla uyumluluk başarısızlığa giden yolu açar çünkü kararlılık eksikliğini gösterir. Bir an bile geri adım atıp duraksadığınızda savaşı kaybetmişsiniz demektir (Kranish, Fisher, 260). Kuvvetli misilleme ve hızlı karşı saldırılar, bu yaklaşımın temel sonucu olarak ortaya çıkar. Buna göre Trump'ın mantığı, birisi size zarar verdiğinde karşılığında 5 kat daha fazla zarar vererek misilleme gösterilmelidir. Trump'a göre saygı bu şekilde kazanılır. Trump da hayatı boyunca bunun için mücadele ettiğini belirterek bu özelliğinin kendisi gibi insanları diğer birçok insandan ayırdığına inanmıştır (D' Antonio, 424-457).

Dolayısıyla Trump'ın sürekli kazanan ve saygıya mazhar olma konusunda bu kişisel saplantısı, onun dış politika konusundaki düşüncesini şekillendirmiştir. Trump, Carter'a benzer şekilde kişisel eğilimlerini ve hedeflerini Amerika Birleşik Devletleri'nin kolektif kişiliğine uygulamıştır. Amerika'nın azalan prestijinden kişisel olarak utanmış ve ülkesinin dünyadaki yerinin yeteri kadar takdir edilmemesinden rahatsız görünmüştür. Bu Trump'ın dış politikaya yönelik en tutarlı temalardan biri olmuştur. Trump, hayatı boyunca, TV programlarında veya röportajlarında Amerika'nın dünyadaki yerinin erozyona uğradığından dem vurmıştır. Buna bağlı olarak Trump'ın sadece Müslümanlar veya diğer göçmen unsurlara değil daha düşük dozda da olsa tüm dünya ülkelerine yönelik küçümseyici ve hakarete eğilimli tavrı, yalnızca retorikden ibaret olmamış, aynı zamanda gerçekten onun temel fikirlerini ve duygularını yansıtmıştır.

Amerika'nın artık eskisi kadar “harika” olmadığı ve kesinlikle büyük bir ülkenin hak ettiği saygıyla muamele görmediği fikri, 2016 yılına gelindiğinde Trump'ın başkanlık kampanyasını belirlemiştir. 2016 yılında Washington Post'tan Bob Woodward ve Robert Costa'ya verdiği röportajda bu tema işlenmiştir: “Ülkemize yönelik muazzam bir saygı eksikliği var. İnsanların bizden korkmasını istemiyorum. Ülkemize saygı duymalarını istiyorum. Şu anda ülkemize saygı duymuyorlar... İnsanlar bana karşı her

zaman saygılı olmuştur. Şimdi ise ülkemize saygı duymalarını istiyorum (Woodward, Costa, [18.06.2020]).

Benzer şekilde, Cumhuriyetçi partinin Başkan adaylığı için yapılan bir münazarada, kendisine Rus güçlerini Suriye'den çıkarmaya dair fikirleri sorulduğunda Trump, daha adil bir anlayışa ulaşmak için Amerika ve liderlerinin prestijini yeniden tesis etmek gerektiğine yönelik inancını yeniden dile getirmiştir: “Yani birincisi, size saygı duymaları gerekiyor. Vladimir Putin’in Başkan Obama’ya kesinlikle saygısı yok. Sıfır” (Cillizza, [10.03.2020]).

Trump, ticaret hakkındaki görüşlerinin mantığına uygun olarak, Amerika’nın sorununun zafer eksikliği olduğuna inanmıştır: “Saygı, kazanmakla ilgilidir. Artık kazanmıyoruz” (Woodward, Costa, [18.06.2020]). Trump, ABD’yi sürekli yenilgiye uğrayan bir ülke olarak lanse etmiştir. Buna göre ABD, Obama yönetimi sırasında 'tonlarca aşağılanmaya' maruz kalmış, 'itilip kakılmış, diğer ülkeler tarafından kullanılmış', düşmanlarına yenilmiş ve 'ticaret anlaşmalarında da sürekli olarak kaybetmiştir' (Trump, 2011, 90; Woodward, Costa, [18.06.2020]).

Donald Trump, kendisini tüm bu vaziyeti tersine çevirecek en nitelikli kişi olarak göstererek “Amerika’yı geçmişte kendisini büyük yapan değerlere gerçekten geri götürebilecek bir lidere, ‘Anlaşma Sanatı (The Art of the Deal)’nı yazan bir lidere ihtiyacı olduğu” vurgusunu yapmıştır. Dolayısıyla Trump her konuya ABD’nin prestiji açısından bakmıştır: “Eğer ben başkan olursam, dünya bize saygı duyacak. Bize daha önce hiç olmadığı kadar saygı duyacaklar”. Trump’ın “America First” vizyonunun temel mantığı da bu sözlerde yatmaktadır. Amerika küreselcilik politikasına bağlı kaldığı sürece, “diğer uluslar Amerika’ya saygılı davranmayacaktır” (Beckwith, [4.12.2019]).

Dolayısıyla Trump’ın dış politika görüşü, uluslararası ortamdaki tehditlere ve fırsatlara karşı tek taraflı bir yaklaşım izleyen bir anlayışı yansıtmıştır. Bu durum, aynı zamanda Trump’ın kişisel karakterinden kaynaklanmıştır. İzlenecek politikaların doğrudan kendi kontrolünde olmasını istemiştir. Böylelikle Amerika Birleşik Devletleri’ne karşı tehdit olarak gördüğü ülkelerin liderleriyle doğrudan müzakere etme fırsatı yakalayacaktı. Trump’ın ABD’nin izleyeceği politikalara dair bu denli kontrol arzusu ve yukarıda özetlenen bilişsel çerçevesi, dış politika inşa sürecinde liderlerin ve onların karakter yapılarını en önemli unsurlardan biri olarak gören

neoklasik realizm rehberliğinde Trump yönetimi Amerikan dış politikasını analiz edebilmeye olanak sağlamaktadır.

Öte yandan Trump'ın karakter yapısı ve hayat tecrübeleri eşliğinde şekillenen politik görüşleri ve ülkenin dini kimliği ve mirasına ilişkin taşıdığı vizyon, bin yıl öncelik ve aşamalı kadercilik inançlarının seküler bir uyarlaması olmuştur. Trump gerilemekte olan bir Amerika'dan bahsetmiş ve ABD'nin eski büyüklüğüne ancak geçmişin değer ve inançlarını geri kazanarak dönebileceğini ima etmiştir. Trump'ın Hristiyan milliyetçiliğine dayanan söylem tarzı, Amerika'nın geleceğine dair bin yıl öncesi inançların bir yansıması olmuştur (Gorski 2016, 2017). Trump Amerika'nın bir zamanlar büyük bir ulus olduğunu ancak Barack Obama yönetimiyle birlikte terörizm ve yasadışı göçün etkisi altında hızla parçalandığını vurgulamıştır. Trump'ın vaadi, Amerika'yı eski ihtişamına kavuşturmak olmuş ve bunu “Make America Great Again” sloganıyla somutlaştırmıştır.

Dolayısıyla evanjelikler tarafından Trump, ülkenin dini mirasının korunması ve ABD'nin Hristiyan bir ulus olarak kalması için “son şans” olarak görülmüştür. Trump da bu inançlara hitap eden bir stratejiyle kendini bir bakıma yeni bir Mesih olarak sunmuştur. Destekçilerine “Sizi tek başıma kurtarabilirim” şeklinde seslenerek kendisini multi-milyoner yapan yetenekleriyle ABD'nin sorunlarını yalnızca kendisinin çözebileceğini ima etmiştir (Gerson, 2018, 45).

Trump dünya yozlaşmış bir yer olarak tasvir etmiş ve ülkelerin kendilerini ve vatandaşlarını göçmen dalgalarından, küreselleşmeden, çok uluslu anlaşmalardan ve çeşitlilikten koruması gerektiğini savunmuştur. Trump'ın 2016 kampanya başlıklarının tümünde geliştirilen temalar “korku” ve “gerileme” üzerine olmuştur. Katillerden, isyancılardan, teröristlerden, kapatılan fabrikalardan, düşen gelirlerden ve Amerika'yı her taraftan kuşatılmış işçilerden bahsederek tam bir kaos durumu tasvir etmiştir. Trump'ın kampanya reklamlarının çoğu da dünyanın büyük felaketle karşılaşması üzerine yaşananlar teması üzerine kurgulu film fragmanlarını andırmıştır. “Teröristlerin sokaklarımızı dolaştığı, tecavüzcülerin sınırlarımızı geçtiği ve şehirlerimizin alevler içinde olduğu bir dünyada...” şeklinde başlayıp devam eden Hollywoodvari seslendirmeler kullanılmıştır. Ayrıca daha önce hiçbir aday felaket kelimesini Donald Trump kadar sık kullanmamıştır. Orta Doğu ve Meksika sınırından banliyölere her bir meseleyi “felaket” nitelendirmesiyle ele almıştır.

5.2. 2016 Kampanyası ve Trump’a Yönelik Evanjelik Destek

2016 yılındaki Başkanlık seçimlerinde beyaz Evanjelik seçmen, yüzde 81 gibi yüksek bir çoğunlukla Donald Trump’a oy vermiştir. Michael Gerson’a göre Evanjelik oylar, “Trump’ın imkânsız gibi gözüken zaferinde belirleyici bir faktör” olmuştur. Esasında Donald Trump, Evanjelik ahlak anlayışı bakımından hiç de uygun bir aday gibi gözükme de bu seçmen grubu, Trump için önceki dört Cumhuriyetçi adaya kıyasla daha yüksek bir oranda oy kullanmıştır (Martinez, Smith, [15.02.2020]). Seçimlerden sonra da evanjeliklerin Trump yönetimine olan desteği sürmüş ve 2018 ara seçimleri sırasında evanjelikler, 2016 yılında Donald Trump’a vermiş oldukları desteğin de üstüne çıkan bir oy oranıyla Cumhuriyetçi adayları desteklemiştir. The Economist’e göre evanjeliklerin Cumhuriyetçi yönetime olan desteği, ana akım Protestanlardan %40 ve Katoliklerden de %50 daha fazla olmuştur. Buna bağlı olarak evanjelikler hem Trump’ın seçmen tabanının dini çekirdeğini oluşturmuş hem de izlediği dış politikalarda önemli ölçüde etkili hale gelmiştir (The Economist, [3.03.2020]).

Trump, 2016 seçimlerinde ülkedeki en etkili evanjelik liderler tarafından desteklenmiştir. Amerikan tarihinin en önemli evanjelik figürlerinden biri olan Billy Graham’ın oğlu Franklin Graham, Donald Trump’ın kampanyasının ilk destekçilerinden biri olmuştur (Griswold, [10.10.2020]). Graham, aynı zamanda “Billy Graham Evangelistic Association” ve “Samaritan’s Pulse” isimli organizasyonların içinde bulunduğu yedi yüz altmış beş milyon dolarlık bir evanjelik imparatorluğa öncülük ettiğinden, Evanjelikler arasındaki etkisi oldukça yüksekti. Graham, 11 Eylül’den sonra İslam’ı bir “kötülük dini” olarak yaftalayan açıklamalar yapmıştır. Dolayısıyla Trump’a en erken destek veren isimlerden biri olmasının en önemli nedenlerinden biri, Trump’ın Müslüman ülkelerin vatandaşlarının ABD’ye girişinin kapatılması” vaadi olmuştur (Griswold, [10.10.2020]).

Graham, Trump’ın yanında yer alan tek önemli evanjelik lider olmamıştır Moral Majority organizasyonunun kurucusunun oğlu ve Liberty Üniversitesi’nin başkanı Jerry Falwell Junior, Ocak 2016’da Trump’a yönelik desteğini belirterek onun “ABD’yi yeniden o eski büyük ve ihtişamlı günlerine götüreceğine inandığını” belirtmiştir (Costa, Johnson, [09.01.2020]). Falwell, Trump’ı öğrencilerine tanıtırken, Trump’ta babasından izler gördüğünü ve onun satın alınamayacak bir adam olduğunu ve diğerlerinin aksine Hristiyanlığı korumaya yönelik sözlerini yerine getireceğini

söylemiştir (Oliva, Shanahan, 2019, 96). Trump'ın vaatleri evanjeliklerin beklentileriyle uyumlu olduğundan, göreve başlar başlamaz yaptığı icraatlarla da Jerry Falwell Junior'ın övgüsünü kazanmıştır. Falwell “Sanırım evanjelikler rüya başkanlarını buldular” yorumunu yapmıştır. Falwell’a göre Trump günahkâr bir insan olsa da “Tanrı tarafından özel bir misyon için seçilmişti” (Gerson, [24.05.2020]). Köktenci evanjelikler, önceki iki Demokrat Başkan Bill Clinton ve Barack Obama yönetimlerinde uygulanan liberal politikalar nedeniyle kendilerini tehdit altında hissettiğinden, dini özgürlüklerini korumak ve Hristiyan ilkelerine uygun yasalar oluşturmak için acil ihtiyaçlarını karşılayacak güçlü bir isime ihtiyaç duymuşlardır. Tony Perkins, evanjeliklerin içinde bulunduğu bu ruh hâlini “Barack Obama ve onun solcu yandaşları tarafından itilip kakılmaktan bıktıkları” şeklinde ifade etmiştir. Sonuç olarak evanjelikler, Hristiyan değerlerini tehdit eden ve “sürekli olarak kendilerini hor gören zorbalara haddini bildirmek” amacıyla aradıkları savaşı Trump'ın şahsında bulmuşlardır. Dolayısıyla evanjeliklerin algıladıkları bu tehdit duygusu, yoğunlukla çeşitli siyasi meseleler etrafında şekillenmiş ve zaten Amerika'nın geleceğinin büyük bir risk altında olduğuna inandıklarından dini bir hüviyete bürünmüştür (Campolo, [4 Mart 2019]).

Örneğin Penny Nance'in öncülüğünü yaptığı CWA (Concerned Woman of America) örgütü, kendisini “ülkenin dört bir yanındaki mensuplarına İncil'in öğütlediği ilkeleri, kamu politikasının her bir düzeyine taşımayı” amaçlayan “ülkenin en büyük kamu politikası kadın örgütü” olarak tanımlamıştır. CWA “Bugünün kültürel sorunları ile ilgili taşıdıkları endişeleri çoktan ifade etmiş olduklarını ve Amerikan toplumundaki bu yıkıcı eğilimleri tersine çevirmek için birtakım hedefler belirlediklerini” ilan etmiştir. Bu kuruluşun Cumhuriyetçi Parti ile uyumu, toplumsal konularda paylaşılan muhafazakâr tutumlar nedeniyle doğal bir durum gibigörünse de, tamamı kadınlardan oluşan bu organizasyonun, karşıtları tarafından sürekli olarak kadın düşmanı olmakla itham edilen Trump'ın en aktif destekçilerinden biri olması ilginç bir durum arz etmiştir. Trump'ın ahlaki açıdan sıkıntılı profili etrafında dönen tartışmalar karşısında Nance, “Hiçbirimiz şüphe etmiyoruz ki Trump, gerçek bir evanjeliktir” yorumunu yapmıştır (Johnson, [19.03.2019]). Nance ve diğer evanjelik liderler, “Kamuoyu önünde Trump'a yönelik ahlaki endişeler dile getirmenin yalnızca davalarına zarar verdiğini” savunmuştur (Peters, Dias, [27.03.2019]). Dolayısıyla Trump her ne kadar ahlaki açıdan kusurlu bir isim gibi gözükse de, onun gibi bir lider adayıyla birlikte

hareket etmek eğer liberal politikalara karşı kültür savaşını kazanmalarına yardımcı olacaksa, bu ahlaki kusurlar görmezden gelinebilirdi.

Sonuç olarak Hristiyanlık karşıtı olduğunu düşündükleri yasalar ve ABD'ye yaşanan göçmen akının beslediğinden korktukları kültürel değişim, beyaz evanjelikler için bir tehdit olarak görülmüştür. Hissettikleri bu çaresizlik durumundan kurtuluşu Amerika'yı yeniden harika yapacağına ve giderek bozulan Amerikan kültürünü onarmaya yardımcı olabileceğine inandıkları Trump'ta bulmuşlardır.

Öte yandan evanjelikler, ABD'nin Tanrı'nın ilahi kontrolü altında Hristiyan bir ulus olduğuna ve bu nedenle ülkenin politikalarının ve yasalarının Hristiyan değerlerine uygun olması gerektiğine inandıklarından Trump'ın başkan olduğu dönemde ABD'nin içinde bulunduğu gibi siyasi kargaşa, ahir zamanları hızlandırabileceği için ayrıca motive edici bir faktör olarak görülmüştür (Mansfield, 2017, 15). Bu yüzden Trump'ın Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanınması ve özellikle ABD büyükelçiliğini Kudüs'e taşıma kararı evanjelikler tarafından coşkuyla karşılanmış ve evanjelik eskatolojiye dayanan İncil kehanetlerinden birinin gerçekleşmesi olarak kabul edilmiştir. Evanjelikler, Trump'ın seçilmesinin Tanrı'nın ilahi planının bir parçası olduğuna inanmıştır. Bu kapsamda Franklin Graham, Amerika'nın her yerinde insanlar dua ettiği için Tanrı'nın seçim gününde duruma el koyduğunu savunmuştur. Evanjelikler, Tanrı'nın ABD'nin Hristiyan dokusunu yeniden tesis etmesi için Trump'ın Başkan olmasına bizzat müdahale ettiği görüşünü taşımıştır (McWilliams, [3.04.2020]). Trump'ın seçilmesi, İncil'deki kehanetlerde birçok kez anlatılan Tanrı'nın insanlığa dair planı ve insanlığın kurtuluşuna dair hikayelerle ve dolayısıyla evanjelik Hristiyan anlatısıyla uyumlu olmuştur (Ward, [4.04.2020]). Franklin Graham'ın Trump hakkındaki söylediği şu cümleler, bu duyguyu çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir:

“Trump politik olarak her şeyi yanlış yaptı. Eşcinselleri kızdırdı. Kadınları gücendirdi. Orduyu gücendirdi. Siyahları gücendirdi. Hispanik insanları rahatsız etti. Herkesi gücendirdi! Ve Amerika Birleşik Devletleri başkanı oldu. Bunu yalnızca Tanrı yapabilir” (Green, [10.05.2020]).

Evanjelikler, Trump'a olan desteklerini meşrulaştırma adına birçok kez İncil'e atıf yapmıştır (Keller, [9.03.2020]; Wbur, [10.3.2020]; Payne, [9.03.2020]; Green, [12.08.2020]). Trump'ın Evanjelik destekçileri, Tanrı'nın İncil tarihi boyunca iradesini

yerine getirmek için günahkâr insanlardan yararlandığına işaret etmiştir. Romalılar 13: 4'te, Pavlus'un zikrettiği "Yönetim, senin iyiliğin için Tanrı'ya hizmet etmektedir. Ama kötü olanı yaparsan, kork! Yönetim, kılıcı boş yere taşımıyor; kötülük yapanın üzerine Tanrı'nın gazabını salan öç alıcı olarak Tanrı'ya hizmet ediyor," sözlerine atıf yapılmıştır. Mike Evans gibi bazı evanjelik liderler, Trump'ı Ezra kitabında Yahudileri Babil esaretinden kurtaran, şehri ve tapınağı yeniden inşa etmek için Yahudilerin Kudüs'e dönmelerine yardım eden ateist bir Pers kralı olan Kral Cyrus'a benzetmiştir. Trump'ın evanjelik danışma grubunun üyelerinden biri Johnnie Moore, Kudüs'ün statüsünün "Başkan'ın evanjelik destekçileri arasında başlıca gündem maddeleri arasında olduğunu" ve evanjeliklerin Beyaz Saray'a bunu belirttiğini açıklamıştır (Oliphant, Whitesides, [02.04.2020]). Tüm bu gelişmeler karşısında Jerry Falwell Jr. da Trump'a olan minnettarlığını ifade etmiş ve şu ifadeleri kullanmıştır. "Bugüne kadar hiçbir başkan, Hristiyanlara Donald Trump'ın yaptığı kadar kısa sürede fayda sağlamamıştır" (Falls, 5.04.2020)).

Tanrı'nın ilahi ve gizemli çalışma tarzına dair evanjelik anlatımla bağlantılı olarak Trump, Tanrı'nın kusurlu bireyleri kendi iradesini gerçekleştirmek için kullanabileceği kişilerin bir örneği olarak tasvir edilmiştir. Buna göre Tanrı, kaybettikleri Hristiyan değerlerini ülkelerine geri getirmeleri ve İncil'deki kehanetleri gerçekleştirme mücadelesinde bu tür günahkâr kullarını destekleyebilecektir. Dolayısıyla evanjelikler, ilkelerden ziyade algılamış olduğu çıkarlar doğrultusunda politikalarını belirlemişlerdir (Scher, [7.02.2020]). CWA örneğinde görüleceği üzere evanjelikler, kendilerini öngördükleri tehditlerden korudukları veya İncil'deki kehanetleri hızlandırdıkları sürece ahlak meselelerini bir kenara bırakmaya razı olmuşlardır. Örneğin Tony Perkins, Trump'ın muhafazakâr Yüksek Mahkeme yargıçlarını aday gösterdiği ve kürtaj karşıtı yasalara müdahale ettiği sürece istediği her şeyi yapabileceğini belirtmiştir (Holmes, [17.02.2020]). Bu anlayışın arkasında yatan mantığı Johnnie Moore'un şu sözlerinde bulabiliriz: "Yalnızca masada bir koltuğunuz varsa bir fark yaratırsınız" (Fea, 2018, 121). Trump, "Hristiyan" değerlerini koruyacak muhafazakâr Yüksek Mahkeme yargıçlarını atadığı sürece evanjelikler, ırkçılığı, cinsiyetçiliği ve çeşitli bağnazlık biçimlerini görmezden gelmiştir. ABD'nin İsrail büyükelçiliğinin Kudüs'e taşınmasında merkezi bir rol oynayan evanjelikler, kararın ardından meydana gelen şiddetli gösteriler karşısında onlarca Filistinlinin İsrail güvenlik güçleri tarafından öldürülmesi ve bölgedeki siyasi huzursuzluğun

derinleşmesiyle ilgili kendilerine yönelen eleştirilere aldırış etmemiştir. Butler Bass, “Kudüs hamlesinin barış idealine zarar verebilecek bir provokasyon olup olmadığı tartışmasının anlamsız” olduğunu çünkü barış kavramının bu dünyada çok da önem arz etmediği” yorumunu yapmıştır (Sommer, [8.03.2020]). Bunların yanı sıra Tony Perkins, Trump'ın ahlaksız geçmişinden kurtulmak için ikinci bir şans bulduğunu söylemiştir. Son olarak James Dobson, Trump'ın henüz öğrenme sürecinde olduğunu, bir rehber ve İsa Mesih nezdinde bir akıl hocasına ihtiyacı olduğunu belirtmiştir (Schreiber, [13.01.2020]). Dolayısıyla bu durum, Trump tarafından politika ve çıkarları gözetildiği sürece evanjeliklerin ahlaki kurallarını ne derece esnetebileceklerinin bir göstergesi olmuştur.

Görüldüğü üzere evanjeliklerin siyasi çıkar algılamaları, politik faaliyetlerinde en önemli unsur olarak öne çıkmakta ve ilkesel bir nitelik taşımamaktadır. Görünürde Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak tanınıp Amerikan büyükelçiliğini oraya taşınması kararı, “Amerika'nın ve her zamanki dostlarının ve müttefiklerinin yanında olacağına dair güçlü bir mesaj, Ortadoğu'da barış şansını artırmak için yapılan siyasi bir girişim ve Amerika'nın İsrail'e desteğinin koşulsuz olduğunun bir göstergesi” olarak tasvir edilmiştir. Ancak iddia edilen bu “barış” dili, evanjeliklerin ahir zamanlara dayanan aşamalı kaderci teolojisini örtmek için kullandığı bir araç olarak görünmektedir. Çünkü bir yandan da Trump'ın söylemlerinde somutlaştırdığı apokaliptik dünya tasviri, bin yıl öncesi evanjeliklerin ilgisini çekmiş Trump'a olan destekte önemli pay sahibi olmuştur. Bu durum, lider ve politika yapıcılarının dini gruplar, lobiler ve diğer yerel unsurlar gibi çeşitli aktörlerin kümülatif eylemlerinden ve birbirleriyle pazarlık sürecinden etkilenebileceğini göstermekte ve bu noktada Neoklasik realizmin açıklayıcı gücü görülmektedir. Buna göre devletler, sadece sistem düzeyinde değil, aynı zamanda devletin içsel özelliklerinden kaynaklanan baskılar, teşvikler ve kısıtlamalar temelinde dış politik tercihler oluşturur.

5.3. Trump'ın Evanjelik Misyonu: İslamofobi ve Duvar

5.3.1. Trump ve İslamofobi

2016'dan 2108 yılına kadar Trump yönetiminde stratejik iletişim başkan yardımcısı olan Michael Anton, “Trump Doktrini”nin milliyetçiliğe dayandığını ve küreselleşmeye karşı olduğunu, bu nedenle temel unsurlarından birinin

küreselleşmenin dayattığı ‘zorunlu homojenliğe’ karşı direniş olduğunu” belirtmiştir. Trump’ın “America First” vizyonu da bu çerçeve etrafında şekillenmiş, ulusal sınırları aşan iddiaları, hakları ve sorumlulukları temsil eden liberalizme ve “küreselleşmeye”karşı bir duruş niteliği göstermiştir. (Galston, 2017, 24). Dolayısıyla Trump yönetimi, Amerikan ulusunu liberal değerlere karşı etnik ve dini anlamda tanımlamıştır. Trump’ın söylem ve politikaları, bu etnik milliyetçiliğe ve köktendinciliğe dayanan bir anlayışın yansımaları olmuştur.

Trump’ın sürekli olarak tekrarladığı ırkçı ifadeler, beyaz üstünlükçü korkuların körüklenmesine yol açmış (Serwer, [9.12.2020]) ve kendisine olan destek, Amerika Birleşik Devletleri’nde etnik milliyetçiliğin devam eden gücünü göstermiştir. (Holland, Fermor, 2020, 55-68). Trump’ın “Önce Amerika” söylemi, ülke içinde etnik milliyetçiliği dünya siyaseti üzerine sağcı milliyetçi bir bakış açısıyla birleştirmiş ve uluslararası siyaseti bir “medeniyetler çatışması” olarak algılamıştır. Trump’ın Meksikalılar ve Müslümanlar özelinde izlediği bu korku siyaseti, halkı algılanan mevcut tehditlerden koruma iç güdüsüne dayalı evanjelik mantığı temsil etmiştir. Dolayısıyla Trump yönetimi, dünya siyasetini “Batı ile Müslüman dünyası arasında bir medeniyetler çatışması”nın egemen olduğu bir alan olarak görmüştür (Haynes, 2019b). Başkanlık kampanyası sırasında Donald Trump, “İslam’ın bizden nefret ettiğini düşünüyorum” ifadesini kullanmıştır (Haynes, 2019b, 5). Bu noktada yine neoklasik realist çerçevede dini ayrılıkların yarattığı çeşitli kimlik farklılıklarının yansımaları görülmektedir. Bu bağlamda dini kimlik, çeşitli iç grup-dış grup farklılıkları üretmekte, çeşitli grupların ülkenin birlik ve bütünlüğüne ve Hristiyan olduğuna inandıkları sosyolojik dokusuna tehdit olarak gördükleri diğer odaklara karşı harekete geçilmesini gerektirmektedir.

Amerika’nın değişen demografisi ile birlikte evanjelikler, Hristiyan milliyetçi kimliklerinin tehlike altında olduğu ve ırksal ve dini bir azınlık haline gelecekleri endişeleriyle iki büyük tehdit algısı geliştirmiştir. Bunlar İslam’ın yükselişi ve yasadışı göç olmuştur. Son 50 yılda ABD’deki Müslümanların sayısı önemli ölçüde artmıştır (Ross, Johnson, 2009). 2017 yılına kadar Beyaz Hristiyanların yaşlanan bir grupken, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Müslümanların %42’sinin 30 yaşın altında olduğu tespit edilmiştir (Cox, Jones, 2017). Müslümanlar Amerikalıların yaklaşık %1’ini oluştursa da, 2010 yılında yapılan bir araştırmada ABD’deki Müslüman nüfusun 2020’ye kadar yaklaşık 8 milyona ulaşacağı öngörülmüştür, bu rakam 1950’deki Müslüman nüfusa kıyasla yaklaşık 40 katlık bir değişimi göstermektedir (Cox, Jones,

2017; Kettani, 2010). Bu yükseliş, gerek hispanik göçün ABD'ye Katolik nüfus taşınması sebebiyle gerekse kendilerinin sayısındaki düşüş ve Müslümanlara yönelik olumsuz duygularıyla birlikte, İslam'ın yükselişini beyaz evanjelikler için ciddi bir endişe haline getirmiştir. Bu noktada yine neoklasik realist anlatıyla uyumlu biçimde din unsurunun çeşitli kimlik farklılıkları yaratarak iç grup-dış grup farklılıklarına dayalı çatışmaları körüklediği görülmektedir.

Evanjeliklerin İslam'a olan güvensizliğinin bir kısmı, İslam'ın 11 Eylül terör saldırıları ve ABD'deki diğer terörist faaliyetlerle ilişkisi olduğuna dair inançlarından kaynaklanmıştır (Bhatia, 2016, 27-36). ABD'yi Hristiyan bir ulus olarak gördükleri için bu saldırıları Hristiyanlar ve Müslümanlar arasındaki daha büyük bir çatışmanın parçası olarak görmüşlerdir (Bhatia, 2016, s. 27-36). Beyaz evanjelik liderler de açıkça Müslümanlara yönelik düşmanca ifadeler kullanmıştır. Franklin Graham, İslam'ın Tanrısının “farklı bir Tanrı” olduğu ve İslam'ın “çok şeytani ve kötü bir din” olduğu yorumunu yapmıştır (CNN International, [14.02.2020]). Ek olarak, Jerry Falwell, İslam'ın peygamberine hakaretler etmiş ve “İslam'ın tüm gayrimüslimlerin yok edilmesini emrettiği” yorumunu yapmıştır (Cooperman, [11.02.2020]). Yale Üniversitesi bünyesinde evanjelik ağırlıklı bir fakültenin mensupları arasında yer alan Pat Robertson, Jerry Falwell, Jerry Vines, Jimmy Swaggart, Franklin Graham, Papaz Terry Jones ve Miroslav Volf gibi isimler, İslam'a şiddet yanlısı ve tehlikeli bir din olarak atıf yapan yorumlarda bulunmuştur (Bhatia, 2016, 27-36; Harris, [14.04.2019]). Dolayısıyla beyaz evanjelikler, Amerikan toplumu içinde, bu ülkede yaşayan Müslümanlara dair korkular taşıyan başlıca grup olmuştur. Beyaz evanjeliklerin üçte ikisi “İslam'ın ana akım Amerikan toplumunun bir parçası olmadığını ve şiddeti diğer inançlardan daha fazla teşvik ettiğini” savunmuştur (Shellnutt, [4.03.2020]). Görülmektedir ki beyaz evanjeliklerin dini çoğulculuk hassasiyetleri, ancak ülkelerinde çoğunluk olup kendilerini güvende hissettiklerinde söz konusu olmuştur.

Tüm bu korku ve endişelerle bağlantılı olarak Trump, ülke sınırlarının Müslümanlara “tamamen kapatılması” amacıyla tüm Müslümanların ABD'ye girmelerinin yasaklanması çağrısında bulunmuştur. Buna göre Trump, “ABD'nin yalnızca ‘cihada’ inanan ve insan hayatının önemine dair hiçbir duygu beslemeyen insanların korkunç saldırılarının kurbanı olacağı endişesiyle” ülkedeki Müslüman nüfusun yarattığı tehlike anlaşılana kadar sınırların kapatılmasını öngörmüştür (Pilkington, [4.10.2019]). İkincisi de halihazırda Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan her bir

Müslüman için “özel bir kayıt” tutulmasını yani Müslümanların bir çeşit karantina altına alınmasını talep etmiştir (Gabriel, [7.11.2019]). Bu anlayış, Amerikan ulusal kimliğine bulaşan hastalıklı unsurları def etmek ve siyasal yapıyı bu unsurların bir daha giriş yapamamasını sağlayacak şekilde yalıtım mantığıyla şekillenmiştir.

Trump, Müslümanlar ile “radikal İslamcı teröristler” olarak adlandırdığı kişiler arasında ayırım yapmamış ve kampanya dönemi boyunca sık sık Müslümanların ABD'ye yönelik en ciddi güvenlik tehditlerinden biri olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla İslam'ı Amerika Birleşik Devletleri ile savaşta olan ve onu yok etmeye çalışan bir “düşman ideolojisi” olarak görmüştür (Haynes, 2017, 68). Trump'ın göreve geldikten sonra aldığı ilk kararlardan biri, çoğunluğu Müslüman olan yedi ülkeden gelen yolcuların Amerika'ya girişini yasaklayan bir kanun hükmünde kararnameyi imzalamak ve ulusal güvenlik gerekçesiyle belirli bir süre için tüm ABD mülteci programını durdurmak olmuştur. Beyaz evanjelikler de bu eylemi desteklemiş ve seçimin ardından yapılan bir ankette bu grubun %76'sı, mültecileri durdurma ve çoğunluğu Müslüman olan yedi ülkeden insanların ABD'ye girmesini engelleme politikasını” onaylamıştır. (Smith, [4.04.2020]). Ancak yargı, bu kararnameyi iptal etmiş ve 1 yıl süren yargı mücadelesinden sonra Eylül 2017'de Trump yönetimi, Yüksek Mahkeme tarafından da onaylanan üçüncü ve en dar kapsamlı seyahat yasağı kararını uygulamaya koymuştur (Hassan, 2020).

Aslında, Trump'ın söylemleri ve izlediği politikalara ek olarak etnik milliyetçilik ve İslamofobi, üst düzey Trump yönetim kadrosunun ortak noktası gibi gözükmiştir. Trump'ın ilk Ulusal Güvenlik Danışmanı Michael Flynn, “Müslüman korkusunun rasyonel” olduğunu yazmıştır. Southern Poverty Law Center tarafından “Müslüman karşıtı nefret grubu” olarak adlandırılan Act for America'nın yönetim kurulunda da görev yapmıştır (Sherman, [4.12.2019]). Trump'ın üçüncü Ulusal Güvenlik Danışmanı, daha önce Gladstone Enstitüsü Başkanı olan ve sürekli olarak “Birleşik Devletler ve Avrupa'daki Müslümanlara dair endişeleri körükleyen” açıklamalar yapan John Bolton olmuştur (Becker, [14.01.2020]). Trump ayrıca ilk olarak CIA'yı ve ardından Dışişleri Bakanlığı'nı yönetmesi için Mike Pompeo'yu seçmiştir. AİİK'e (Amerikan-İslami İlişkiler Konseyi'ne) göre Pompeo'nun görüşleri, Müslümanları Amerika Birleşik Devletleri'nde şariat yasalarının uygulanmasını isteyen tehlikeli terörist sempatanlar olarak tasvir etmiştir (Haynes, 2019b, 1-10). Dolayısıyla Dış İşleri Bakanı Mike Pompeo ve Evanjelik Danışma Kurulu (Evangelical Advisory

Board) üyelerinin söylemlerini ve gerçekleştirmiş oldukları faaliyetleri incelemek Trump yönetimi döneminde ABD dış politikasını anlamak için önem arz etmektedir. Bu da dış politikanın liderler, başbakanlar, kilit kabine üyeleri ile dış politika ve savunma politikalarının yürütülmesinden sorumlu danışmanlardan oluşan bir dizi dış politika yöneticileri tarafından inşa edildiği neoklasik realist çerçeveye destek sağlamaktadır.

Trump, kendisinden önce ABD'nin özellikle Orta Doğu bölgesinde izlediği politikanın "bölgeyi kaosa sürüklediği ve DAES'in büyüüp gelişmesi için ihtiyaç duyduğu alanı sağladığı" iddiasında bulunmuştur. Yine başka konuşmalarında, ABD'deki müesses nizamın ülkenin düşmanlarına yardım ettiğini savunmuş (Wojczewski, 2019, 5) ve iddiasına dayanak olarak "Obama yönetiminin Irak'ta El Kaide'yi aktif olarak desteklediğini" ve DAES'i Obama'nın kurduğuna dair istihbarat raporları olduğunu iddia etmiştir. Kampanyası sırasında Trump, defalarca terörizm tehdidine vurgu yapmış ve sıklıkla terörizm ve göç meselelerini birbiriyle ilişkili olarak ele almıştır. Örneğin ABD'nin Güney sınırında 8 Suriyeli yakalandıktan sonra herhangi bir delil olmadan bu isimlerin DAES mensubu olduğu ve bu yüzden ABD'nin "Büyük, güzel bir duvara ihtiyacı" olduğunu söylemiştir (Bauer, [14.03.2020]). Trump, küresel terör tehdidinin yalnızca Müslümanlardan geldiğini ve ABD'de yaşanan terör saldırılarının en önemli sebebinin zayıf göçmen politikası olduğunu savunmuştur (Healy, Haberman, [4.01.2020]). Dolayısıyla Trump ulusal güvenliğe yönelik en büyük tehdidi terörizm olarak görmüş ve terörün kaynağını da yalnızca İslam dinine bağlayarak son derece radikal, İslamofobik bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu anlayışla Suriye'den gelen mültecilerin tümünü terörist olarak sınıflandırarak, bu mültecilerin ülkeye alınmasının Amerikan medeniyetini yok edeceğini söylemiştir (Sanger, Haberman, [18.03.2020]). Böylelikle İslamofobi ile evanjeliklerin Trump'a verdiği destek arasında oldukça güçlü bir ampirik ilişki gözlemlenebilir. Orta Doğu'dan gelen mültecilerin terör tehdidi olduğuna, Müslümanların daha düşük değerlere sahip olduğuna, kişisel özgürlüklerini sınırlamayı istediklerine veya Amerikalıların fiziksel güvenliğini tehlikeye attığına inanan Amerikalılar da Trump'a oy vermiştir ve Trump'ın kampanyasında da bilhassa bu konular fazlaca işlenmiştir. Trump'ın Müslümanları Amerikan kültürüne ve değerlerine yönelik tehditler olarak tanımlayan özel sembolik sınırlar çizme çabası seçmenleri başarılı bir şekilde cezbetmiştir.

Başkanlığının ilk yılında Trump, Amerika'ya yönelik terörizm tehdidini vurgulamaya

devam etmiştir. Bu, en açık şekilde Trump'ın başkan olarak ilk kararnamesinde ve onun uygulanmasını engelleyen hukuki karara verdiği tepkiyle görülmüştür. Bir dizi twitte Trump, “çok sayıda kötü ve tehlikeli insanın ülkeye doluşabileceğini” ve yayınlamış olduğu kararnameyi iptal eden yargıcın “ülkeyi büyük bir tehlikeye attığını” belirtmiştir (Zapatosky, [5.05.2019]). Trump'ın bu sözleri, müesses nizamın parçası olan kurumların ve siyasi seçkinlerin “halkın” iradesine karşı komplo kurduğu şeklindeki bin yıl önceci popülist anlayışın yansıması olmuştur (Destradi, Plagemann, 2018, 288). Ertesi gün, Trump üst düzey ABD ordu mensuplarına yaptığı bir konuşmada, “Avrupa'nın her yerinde meydana gelen terörist saldırıların haber bile yapılmadığını ve çoğu durumda, yalancı basının bunu haber yapmak bile istemediğini” iddia etmiştir (Jha, [29.03.2020]).

Trump'ın yönetimi boyunca geliştirdiği söylem ve politikalarda ülkedeki birincil tehlikeli “öteki” Müslümanlar olarak tasvir edilmiş ve tüm Müslümanlar “terörist” olarak ilan edilmiştir. Kasım 2017'de Trump, “İslamcıçete genç çocuğu çatıdan itiyor ve onu öldüresiye dövüyor!”, “Müslümanlar Meryem Ana Heykeli'ni Yıkıyor!” ve “Müslüman göçmen Hollandalı çocuğu koltuk değnekleriyle dövüyor!” başlıklı üç videoyu retweetlemiştir. (Beinart, [4.03.2019]). Ayrıca Trump, Ekim 2017'de gerçekleşen iki saldırıya verdiği tepkide görüldüğü üzere Müslümanlar ve gayrimüslimler tarafından gerçekleştirilen saldırılara farklı yargılama ölçütleri uygulamıştır. Trump, 2017 yılında silahlı bir saldırganın Las Vegas'da 58 kişiyi öldürüp ve 546 kişiyi yaralamasına herhangi bir tepki vermemiş ve sadece “silah mülkiyeti politikalarında herhangi bir değişiklik olmayacağını” belirtmiştir. Ancak aynı yıl içinde Özbek bir göçmenin kamyonetini bisiklet yolunda kullanarak sekiz kişiyi öldürüp ve 11 kişi yaralamasına (Bump, [14.11.2019]) “İç Güvenlik Bakanlığına Güvenlik İncelemesi Programını (Vetting Program)” hızlandırmasını emrettiğini” açıklayarak yanıt vermiş ve “Kongre zincir göçü sona erdirmeli” çağrısında bulunmuştur. Aynı zamanda ABD'nin saldırıya doğrudan tepki olarak “DAEŞ'i on kat daha fazla vuracağını” belirtmiştir (Borger, [15.11.2019]). Dolayısıyla Trump, Kafkasya kökenli bir Amerikalının saldırısını önlenemez bir trajedi olarak görürken, Asyalı bir göçmenin saldırısının sebebini yumuşak bir göç sistemi ve Asyalıların Amerikan değerlerini özümseyememiş öteki bir unsur olmalarına bağlamıştır.

Trump, başkan olarak ilk denizaşırı ziyaretini Orta Doğu'da terörizme karşı mücadele etme amacıyla toplanan Riyad Zirvesi'ne katılarak yapmış, böylece “İslami terörizme”

karşı mücadelede tüm uygar dünyayı birleştirme” şeklinde ifade ettiği vaadini yerine getirmeye çalışmıştır (Young, Rucker [30.11.2020]). Bu ziyarette Trump, Veliht Prens’i “cihatçı” gruplara yönelik verdikleri maddi desteği kesmeye ve başta Birleşik Arap Emirlikleri olmak üzere diğer Arap ülkeleriyle birlikte DAES’den ele geçirilen bölgelerde hakimiyet kurmaya çağırımıştır. Trump, bölgedeki terörizm sorununun yalnızca Amerikan gücüyle çözülemeyeceğini, bunun yerine bölgedeki ülkelerin terörizmi açıkça reddederek birlikte hareket etmesi gerektiğini savunmuştur. Zirvede “Küresel Aşırılıkçı İdeolojilerle Mücadele Merkezi (Global Center for Combating Extremist Ideology)” ve “Terörizmin Finansmanını Hedefleme Merkezi (Terrorist Financing Targeting Centre)” isimli iki organizasyon kurulmuştur. Gelecek aylar boyunca Trump, “insanlık tarihinde hiçbir zaman buna benzer bir şey olmadığını” söyleyerek Riyad Zirvesi’nde alınan kararlardan ve ortaya çıkan sonuçtan dolayı sürekli kendini övmüştür (Young, Rucker [30.11.2020]).

Ancak Riyad ziyareti her ne kadar Trump’ın ilan ettiği dış politikanın temel hedeflerinden birine yönelik gerçekteşirmiş olduğu bir girişimi temsil etse değiderik Trump’ın söylemlerinde daha az yer bulmaya başlamıştır. Konuşma medyanınılgişini çekmede başarısız olmuştur. Ayrıca Trump’ın yaptığı açıklamalar da ortaya koyduğu vizyon uzun vadeli hedefleri içeriordu ancak diğer taraflar konu üzerine Trump kadar net ve kararlı gözükmediği için ne tür sonuçlara yol açacağı belirsiz kalmıştır. Nitekim o günden bugüne Suudi Arabistan, Riyad’da verdiği taahhütleri yerine getirmekte büyük ölçüde başarısız olmuştur (Neumann, 2019, 156).

Riyad Zirvesi hakkındaki söylemine benzer şekilde, Trump sık sık yönetiminin DAES’e karşı mücadelenin ve bu süreçte kendi ajansının başarılarını vurgulamıştır. Trump DAES’in daha önce sahip olduğu “arazinin neredeyse yüzde 100’ünün” geri alındığını ve tüm bunların kendi başkanlığından başlayarak gerçekteştiğini iddia etmiştir. Trump’a göre DAES’in onun kararlı politikalarından kaynaklanmıştır. (Cohen, Merica, [17.03.2020]). Bununla birlikte Trump’ın iddialarının aksine kendi yönetiminde DAES’le mücadelede önemli bir değişiklik olmamıştır ve izlenen politika büyük ölçüde Obama döneminde de görev yapan aynı kilit personel tarafından yönetilmiştir (MacDonald, 2018, 416, 421; Neumann, 2019, 101-102; Ryan, 2019, 223). Trump yönetiminin DAES’le mücadelenin başarısını vurgulamak amacıyla tasarlanmış gibi görünen bir basın toplantısında bile, Savunma Bakanı James Mattis, aslında sadece 2014’te IşİD saldırıya geçtiğinde başlatılan mücadeleyi “hızlandırdıklarını” itiraf etmek zorunda kalmıştır (Neumann, 2019, 94).

5.3.2. Trump ve Duvar

Amerika Birleşik Devletleri'nde geleneksel olarak, Beyaz Hristiyan milliyetçiliğin tercih ettiği ırksal ve dini ötekiler siyahlar, Katolikler ve Yahudiler olmuştur. Donald Trump'ın Başkan olmasıyla birlikte bu kesimler yerlerini Meksikalılar ve Müslümanlara bırakmışlardır. Trump, Meksikalı göçmenlerin uyuşturucu, suç ve cinsel saldırılardan başka hiçbir şey getirmediklerini savunmuştur (Gorski, 2019, 7). Trump, bu öteki unsurları sürekli olarak Amerikan sosyal dokusunu tehdit edip kirleten aktörler olarak tasvir etmiştir. Dolayısıyla ona göre çözüm, bu “pisliklerden” arınma ve ayrılma olmuştur. Trump, bunun yolunun milyonlarca kayıtsız göçmeni ülkeden sürmek ve Meksika sınırına “büyük güzel bir duvar” yapmak olduğunu savunmuştur:

“Yasadışı göçü durdurmak, çeteleri ve şiddeti durdurmak ve uyuşturucu kaçakçılarının ülkemize doluşmasını önlemek için sınırımıza büyük bir duvar inşa edeceğiz” (Gorski, 11).

Evanjelistler, yalnızca Müslümanları değil aynı zamanda Latin göçmenleri de Amerika Birleşik Devletleri'nin beyaz Hristiyan bir ulus olarak kimliğine tehdit olarak görmüşlerdir. Müslümanlar gibi Latinler de Amerika Birleşik Devletleri'nde sayıları giderek artan bir gruptur (Flores, [4.03.2020]). Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Hispaniklerin sayısı son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. “Yirmi beş yıl önce, her on Katolikten yaklaşık dokuzu yani %87'si beyazdı, ancak bugün bu oran %55'lere düşmüştür. 30 yaşın altındaki Katoliklerin yalnızca %36'sı beyaz, %52'si ise Hispaniktir” (Jones, [05.05.2020]). Bu veriler Müslümanlar gibi Hispanik Katoliklerin de Amerika Birleşik Devletleri'nde büyüyen genç bir nüfus olduğunu, beyaz evanjelistlerin ise yaşlanan bir nüfus olduğunu göstermektedir (Jones, [05.05.2020]). Katoliklerin yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki genel Hispanik nüfusu 1970'ten bu yana yaklaşık %500 artarak 2016 yılında 57,7 milyona çıkmıştır (Flores, [4.03.2020]). Dolayısıyla bu büyüme, Orta ve Güney Amerika'dan gelen göçü, özellikle de yasadışı göçü 2016 seçimleri sırasında daha önce hiç olmadığı önemli bir konu haline getirmiştir.

Beyaz evanjelistlerin göçe yönelik algıladıkları tehdit ve bir kurtuluş arayışı, son derece sert bir göçmen politikası vaat eden Donald Trump'a seçimden önce ve seçildikten sonra verdikleri destekle görülmüştür. The Washington Post ve ABC News tarafından yapılan bir ankette, beyaz evanjelistlerin %75'inin, Amerikalıların %46'sına kıyasla “kaçak göçmenlere yönelik federal baskıların” olumlu bir şey olduğuna

inandıkları ortaya çıkmıştır. Beyaz evanjeliklerin %68'i “Amerika'nın mültecileri barındırma sorumluluğu olmadığını” savunmuştur (Burton, [04.01.2020]). Beyaz evanjelikler, Donald Trump'ın temel kampanya vaatlerinden biri olan ABD Meksika sınır duvarını da desteklemeye de devam etmiş ve 2019'da yapılan bir ankette, yaklaşık dörtte üçünün Meksika ile ABD sınırı boyunca duvar inşasını desteklediğini göstermiştir (Schwadel, Smith, [24.03.2020]). Dolayısıyla evanjelikler, ABD'deki demografik değişimin ortaya çıkaracağı sonuçlardan endişe duymuş ve göçe karşı çıkmışlar çünkü göçmen akının ABD'yi beyaz ve Hristiyan bir ulus olmaktan çıkaracağına inanmışlardır.

Trump'ın ABD'nin göçmen politikasına yönelik bu anlayışına somut ve geniş kapsamlı Evanjelik destek, Penny Nance'in öncülüğünü yaptığı CWA organizasyonundan gelmiştir:

“Amerika Birleşik Devletleri'ne yasadışı giriş, olması gerektiği gibi bir suçtur. Milletimizin hukukunu çiğneyenler kovuşturmaya tabi tutulur. Sizleri Havari Pavlus'un Romalılar (Romans) 13'deki açık ve bilge buyruğuna uymaya çağırıyorum: ‘Herkes, baştaki yönetime bağlı olsun. Çünkü Tanrı'dan olmayan yönetim yoktur. Var olanlar Tanrı tarafından kurulmuştur. Bu nedenle, yönetime karşı direnen, Tanrı buyruğuna karşı gelmiş olur’” (Vucci, [1.06.2020]).

Dolayısıyla Donald Trump'ın başkanlık kampanyasının temel unsurlarından biri, Meksika sınırına “büyük bir duvar” inşa edeceği taahhüdü olmuştur. Buna gerekçe olarak Meksika'dan ABD'ye göçen insanların “sorunlu” olduğunu ve ülkeye “uyuşturucu, suç ve tecavüz” getirmesini göstermiştir (Gabbatt, [23.05.2020]). Başkanlık yemin töreninde yaptığı konuşmasında sınırların korunması meselesine üç kez atıfta bulunmuş ve “Bugüne kadar kendi sınırlarımızı savunmaktan imtina ederken hep başka ulusların sınırlarını savunduk” demiştir. Böylelikle esasında büyük ölçüde göçmenlerden oluşan bir ulus olarak ABD, Trump yönetimi döneminde geldikleri ülkelerdeki şiddet ve güvensizlik ortamı nedeniyle sığınma arayanlar da dahil olmak üzere göçmen adaylarına karşı düşmanca bir bakış açısına sahip olmuştur. Trump için ticaret ve göç akışları, kontrolden çıkmış bir küreselleşme sürecinin en kötü etkilerine işaret etmekteydi. 1965'ten 2015'e kadar Amerika Birleşik Devletleri yasal ve yasadışı 59 milyon göçmen almıştı. Trump'ın baskılarına rağmen, 2019 yılında bu rakam yaklaşık 2 milyon yasal ve yasadışı göçmeni bulmuştur (Pew Research Center, [04.05.2019]).

Trump, başkanlık kampanyası boyunca ve Başkan olduktan sonra sürekli olarak göçmenleri hedef almış ve “Sınırları olmayan bir ülke, hiçbir şekilde bir ülke değildir” yorumunu yapmıştır (Chappell, Keith, Kennedy, [29.12.2020]). Dolayısıyla sınır duvarını ulusun bir simgesi olarak görmüştür. Bunun yanı sıra yasadışı göçmenlerin çoğu sınırdan gelmemektedir. Süresi dolan vizeler ve aile üyelerinin zincirleme göçü de yasadışı göçmenlerinin sayısının artışında önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle Trump, bir yandan duvar konusunda bastırırken, öte yandan yasadışı göçmenleri sınır dışı etmek için yasal zemini hazırlayıp göçmen kanununu yeniden düzenlemenin yollarını aramıştır. Her ne kadar bu konuda ABD içinde bu konuda şiddetli bir bölünme süregelmış olsa da, Trump dikkate değer bir takım ilerlemeler kaydetmiştir. Gümrük vergileri tehdidi altındaki Meksika'yı Guatemala ile güney sınırında kontrolleri sıkılaştırmaya ikna etmiştir. Karavan trafiği ve sınır geçişleri azalmış (Agren, [13.02.2020]; Campoy, [14.02.2020]; Burnett, Wamsley, [15.02.2020]) ve yetkililer, yasadışı göçmenleri sınır dışı etmek üzere yaptıkları tutuklamaları hızlandırmıştır.

Trump yönetimi, görevde olduğu dört yıl boyunca birçok göçmenlik düzenlemesini uygulamaya koymuş ve Biden’a seçimi kaybettikten sonra bile durmamıştır. Trump’ın bu konudaki çaba ve kararlılığının göstergesi ABD Vatandaşlık ve Göçmenlik Hizmetleri’nin (USCIS) yayınladığı kararname sayılarında görülebilir. Barack Obama ve George W. Bush’un iki dönemlik başkanlıkları sırasında bu sayı on iken, Trump’ın tek dönemli Başkanlığı boyunca 20 kararname yayınlanmıştır (Boundless, [14.09.2020]).

15 Şubat 2019’da Trump, güney sınırında yapılacak duvarın finansmanını arttırmak için olağanüstü hâl ilan etmiş ve “ABD’nin her türden suçlular ve çeteler tarafından işgal edildiğini” iddia etmiştir. Ancak hem Temsilciler Meclisi hem de Senatoda Cumhuriyetçilerin de karşı oy vermesiyle olağanüstü hâl talebi reddedilmiştir (Zanona, [30.09.2020]). Dolayısıyla Trump’ın Meksika sınırına bir duvar inşa etme arzusu ve “göçmen sorununa” dair uzun vadeli planları, başkanlığı süresince çeşitli araçlarla engellenmiştir (Trump, [5.05.2020]; Hermani, [9.05.2020]). Trump’ın göçmenler meselesiyle ilgili aldığı kararların mahkemeler tarafından sınırlandırılması, politikalarına karşı son derece kararlı bir muhalefet bloğu ve Senato’yu kontrol eden Demokratlar üzerinde herhangi bir nüfuzunun olmaması gibi sebepler nedeniyle Trump’ın bu meseleyle ilgili yapabileceği hamleler sınırlı olmuştur. Dolayısıyla

Trump'ın göç politikaları ve Meksika sınırına bir duvar yapma planında neoklasik çerçeve kapsamında dış politikaya etki eden dördüncü unsur olarak görülen yerel kurumların etkisi öne çıkmıştır. Bu kurumlar, politika oluşumuna hangi odakların politika inşa sürecinin hangi aşamasında katkıda bulunabileceğini ve hükümet politikalarını engellemek veya yeniden şekillendirmek için kimin veto aktörü olarak hareket edebileceğini belirleyen anayasal hükümlerle kurulan devletin kurumsal yapısını tarif etmektedir. ABD özelinde kongre, senato ve Demokrat Parti Trump'ın politikalarını tam olarak harekete geçirmesini engelleyen yerel kurumlar olarak öne çıkmıştır.

Trump yönetimi bu konudaki en kapsamlı girişimini Temmuz 2019'da başlatmış ve yeni bir "İltica Uygunluğu ve Prosedür Değişiklikleri" politikası uygulamaya koymuştur. Buna göre ABD'ye sığınma talep edenlerin, ABD'den önce başka bir ülkeye "zulüm veya işkenceden korunma" başvurusu yapmış olması şartı getirilmiş aksi taktirde sığınma taleplerinin reddi öngörülmüştür. Ardından hızla bu iltica yasağına yönelik davalar açılmış ve ABD Bölge Yargıcı Cynthia Bashant, ilk olarak Kasım 2019'da yalnızca sığınma yasağı yürürlüğe girmeden önce geri çevrilen kişilere yönelik bir ihtiyati tedbir kararı vermiştir. Ardından 30 Ekim 2020'de ABD Kaliforniya Güney Bölgesi Bölge Mahkemesi, ABD limanları girişindeki sığınma taleplerini ciddi bir şekilde sınırlayan bu Trump yönetimi politikasını durduran ön tedbir kararının kapsamını genişletmiştir (Boundless, [14.09.2020]).

Bütün yasal engellere rağmen Trump, "ABD'li politikacıların kendi sınırlarından çok yabancı ülkelerin sınırlarını savunmaya ilgi duydukları" dönemi sona erdireceği sözünü tutmuş ve yasadışı göç, Kasım 2016'dan Kasım 2017'ye kadar olan dönemde yüzde 38 oranında azalmış ve Nisan 2017'de ABD Sınır Devriyesi güneybatı sınırında 15.766 tutuklama kaydetmiştir. Dolayısıyla her ne kadar Meksika sınırına inşa edileceğini vaat ettiği duvar projesini nihayete erdirememiş ve somut bir duvar inşa edememiş olsa da söylemleriyle ABD'ye yönelik göçmen akınına karşı psikolojik bir duvar inşa edebilmiştir. 21 Mart 2021 tarihinde ABC News muhabiri Steve Guest'in sınırı geçen Brezilyalı bir göçmenle yaptığı röportajda, "Buraya Biden'ın Başkan olarak seçilmesinden cesaret alarak mı geldiniz" sorusuna göçmen, "Evet öyle" şeklinde cevap vermiş ve Trump tekrar Başkan olarak seçilseydi kesinlikle böyle bir şeye kalkışamayacağını belirtmiştir (True Pundit, [1.04.2021]).

5.4. Trump Yönetimi Döneminde İsrail-ABD İlişkileri

2. Dünya Savaşı'ndan bu yana uluslararası sistemde en sağlam ve istikrarlı ikili ilişkilerden biri İsrail ile ABD arasında olmuştur. Bu özel ilişki biçimi hem Amerikan siyasi liderliği hem de Amerikan halkı tarafından büyük ölçüde desteklenmiştir. İsrail'in kuruluşundan bu yana Amerikan liderleri, İsrail'i yoğun askeri ve ekonomik yardımlarla, İsrail'in bölge ülkeleriyle yaşadığı askeri çatışmalarda İsrail lehine müdahale ederek, çatışmalar sonrası barış müzakereleri esnasında ve uluslararası alanda İsrail'in çıkarlarını gözeterek sürekli olarak desteklemişlerdir (Inbar, 2009). İsrail, Amerikan siyasetinde başlıca dış politika konularından biri olmuş, parti programları ve Başkanlık seçimlerinde düzenli olarak zikredilerek aynı zamanda bir iç politika meselesi haline gelmiştir (Cavari, Freedman 2017, 77). Başkanlar, görevleri esnasında rutin olarak konuşmalarında İsrail ile ilgili konuları ele almış ve ABD ile İsrail arasındaki özel ilişkinin yanı sıra İsrail'in güvenliğini de her zaman koruyup gözeteceğine tekrar tekrar söz vermişlerdir. Ayrıca Kongre Üyeleri, kampanyalarında İsrail'e sıklıkla atıfta bulunmuşlar, yasama eylemlerinde ve basın açıklamalarında defaten İsrail'e desteklerini göstermişlerdir (Cavari, Nyer, 2014, 7-47). Johnson'dan Trump'a kadar her başkan, ikili ilişkilere ve İsrail Devleti'nin güvenliğine olan bağlılıklarını yinelemiş ve bunu diplomatik ve ekonomik destekle takviye etmişlerdir. (Garnham 1977, 23-45); Feuerwerger 1979, 253-272; Trice, 1977, 443-463).

Ancak son yıllarda İsrail'e yönelik bu yoğun destek değişim göstermektedir. Bir dizi çalışma, İsrail'e yönelik kongre desteğinin bir devlet duruşundan ziyade artık yalnızca Cumhuriyetçiler tarafından sahiplenildiğini ortaya koymaktadır (Oldmixon, Rosenson, Kenneth Wald, 2005, 407-426; Rosenson, Oldmixon, Kenneth Wald, 2009, 73-91; Cavari, Nyer 2014). Seçim kampanyaları üzerine yapılan araştırmalar, İsrail- Filistin çatışmasının Başkanlık seçimlerinde ve bazı kongre yarışlarında giderek daha fazla tartışıldığını ancak Cumhuriyetçi adaylar arasında çok daha baskın bir rol aldığını göstermektedir (Cavari, Freedman, 2017, 104). ABD medyası üzerine yapılan araştırmalar, Arap İsrail çatışmasına dair basında yer alan haberlerin daha çok yukarıda zikredilen bölünme ve meseleyi sadece Cumhuriyetçilerin sahiplenmesi üzerine yoğunlaştığını ortaya koymuştur. 2000'lerin başından itibaren, İsrail'e değinen makalelerde, Cumhuriyetçilere Demokratlardan üç kat daha fazla atıf yapıldığı ve iki parti temsilcilerinin görüşlerinin taban tabana farklı olduğu görülmüştür. Buna göre Cumhuriyetçiler İsrail'e destek konusunda açık ve net bir görüş benimsemişken,

Demokratlar İsrail'e desteği Filistin meselesiyle birlikte ele almaktadır. Öte yandan yakın zamana kadar her iki parti seçmeni de İsrail'e Filistinliler ve Araplardan daha fazla sempati duyarken günümüzde Cumhuriyetçilerin yaklaşık %90'ı, Demokratların ise yalnızca %50'si bu eğilimi benimsemektedir (Cavari, Freedman, 2019, 29-57). 2016 kampanyası sırasında Donald Trump, ABD'nin önceliklerini değiştireceğine ve Amerikan yönetiminin İsrail hükümeti ile ilişkilerini yeniden güçlendireceğine söz vermiştir. Trump, Aralık 2016'da ABD'nin kararı veto etmemesiyle birlikte 14'e 0 oyla geçen ve İsrail'in Filistin topraklarındaki yerleşim faaliyetlerinin uluslararası hukukun "açık bir ihlali" olduğunu belirten 2334 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararına sert tepki vermiştir:

"İsrail'e karşı bu derece bir küçümseme ve saygısızlıkla davranılmasına izin vermeye devam edemeyiz. Sonun başlangıcı korkunç İran anlaşmasıydı ve şimdi bu BM kararı! Güçlü kal İsrail, 20 Ocak hızla yaklaşıyor!" (Guez, 12.01.2020).

Başkan Trump, göreve gelişinin üzerinden 1 ay geçmeden Netanyahu'yu Beyaz Saray'a davet etmiş ve ardından 3 ay sonra kendisi İsrail'i ziyaret etmiştir. Ziyareti esnasında Trump, Ağlama Duvarı'nda dua etmiş ve uluslararası toplumun çoğunluğu tarafından işgal altında bir bölge olarak görülen bu yeri ziyaret eden ilk Başkan olmuştur (Hirsch 2005, 298-305; Breger, Hammer, 2018).

"Başkan olarak denizaşırı ilk seyahatimde, Amerika Birleşik Devletleri ile İsrail Devleti arasındaki sarsılmaz bağı yeniden tasdik etmek için bu kutsal ve kadim topraklara geldim... Amerika'nın İsrail ile güvenlik ortaklığı her zamankinden daha güçlüdür" (Trump, [4.05.2020]) Başkan Trump, İsrail'e güçlü desteğini göstermek için verdiği sözleri yerine getirmiştir. Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanımış ve ABD Büyükelçiliğini Kudüs'e taşımıştır, İsrail'in Golan Tepeleri üzerindeki egemenliğini tanımış, İran Nükleer Anlaşması'ndan çekilmiş, BM'de İsrail'e yönelik tek taraflı destek eylemleri gerçekleştirmiş ve ABD'nin İsrail'in güvenliği ve refahına olan bağlılığını defalarca vurgulamıştır. Trump yönetimi döneminde İsrail ile ABD arasındaki savunma, istihbarat ve diplomatik iş birliği her zamankinden daha geniş ve derin bir nitelik arz etmiştir. Trump'ın Başkanlığı döneminde Kongre, İsrail'e savunma yardımı için Obama dönemi bir mutabakat anlaşmasını kanun haline getirmiş ve Amerika Birleşik Devletleri İsrail'e on yıl içinde 38 milyar dolar sağlamayı taahhüt etmiştir. Bu, İsrail'e savunma alanında yapılan en büyük transfer niteliğini taşımıştır. Trump, İsrail füze savunma sistemlerini desteklemek için bu yardımı 705 milyon

dolarlık destekle tamamlamıştır (Wilner, [22.07.2020]).

Trump, 2020 yılında Cumhuriyetçi Parti için Başkanlık adaylığını duyurduğu bir konuşmasında, en büyük dış politika başarılarına örnek olarak İsrail'e yönelik izlediği politikalara atıf yapmıştır:

“Ülkemizle aziz müttefikimiz İsrail Devleti arasında geçmişte meydana gelen çatlağı onardık ve İsrail’in gerçek başkentini tanıdık ve Kudüs’te Amerikan büyükelçiliğini açtık. Ve Golan Tepeleri üzerindeki İsrail egemenliğini tanıdık. Ve Amerika Birleşik Devletleri’ni korkunç bir felaket olan İran nükleer anlaşmasından çektik ve dünyanın bir numaralı terörizm destekçisi rejimine şimdiye kadarki en sert yaptırımları uyguladık. Orta Doğu’da istikrar ve barışa giden bir yol çiziyoruz çünkü artık büyük uluslar sonu gelmeyen savaşlar yapmak istemiyorlar. İlelebet yollarına devam etmek istiyorlar. Bu yüzden çeşitli ülkelerdeki askerlerimi geri çekmeye başladım. Nihayet Amerika’yı ilk sıraya koyuyoruz” (Thrush, [5.05.2020]).

5.4.1. Büyükelçiliği Kudüs’e Taşıma Kararı ve Barış Vizyonu Tasarısı

1948 yılında İsrail devletinin bağımsızlık ilanının ardından tetiklenen savaşın sonucunda İsrail, Kudüs’ün Batı kısmını işgal etmiş, Doğu Kudüs ise Ürdün yönetiminde kalmıştır (PASIA, 2007, 173). Ardından 1967 yılında gerçekleşen 6 gün savaşlarının ardından İsrail, Doğu Kudüs’ü de işgal etmiş ve şehri bir bütün olarak İsrail’in ebedi başkenti olarak ilan etmiştir. Sonrasında uluslararası toplumun büyük çoğunluğunun yasadışı olarak kabul ettiği birçok yerleşim yeri inşa etmiştir. 6 gün savaşları sonucunda Birleşmiş Milletler, İsrail’in “son çatışmalarda işgal etmiş olduğu topraklardan” çekilmesi çağrısında bulunan 242 sayılı kararı almış ve ABD de bu karara iştirak etmiştir (Spiegel, 155). ABD ayrıca İsrail’in Doğu Kudüs’ün ilhakına yönelik bir açıklama yayınlayarak, “bu girişimlerin Kudüs’ün statüsüne dair tutumlarından herhangi bir değişiklik” oluşturmadığını duyurmuştur (PASIA, 272).

ABD’nin İsrail büyükelçiliğini Kudüs’e taşımaya yönelik çağrılar, ilk olarak 1972 yılında, Kongrede Cumhuriyetçi grubun lideri olan Gerald Ford’un Kudüs’ü “İsrail’in tarihi ve yasal başkenti” olarak tanımayı desteklediğini belirtmesiyle başlamıştır. Ancak Ford Başkan olduktansonra “mevcut koşullar ve Ortadoğu’da adil ve kalıcı bir barış amacını” gerekçe göstererek bu önerinin şimdilik bir kenara bırakılması gerektiğini söylemiştir (Jewish Telegraphic Agency, [24.06.2020]). Ford’un bu tavrı, her kampanya döneminde Başkan adaylarının elçiliği taşıma sözü verdiği ancak Beyaz

Saray'a gelişinin ardından bunu barış uğruna ertelediği bir dış politika geleneği haline gelmiştir.

1993 yılında İsrail ve FKÖ arasında Oslo anlaşmaları imzalandıktan sonra, Kongre ABD'nin İsrail büyükelçiliği meselesini tekrar gündeme getirmiştir. Mayıs 1995'te bir grup senatör elçiliğin Kudüs'e taşınması için bir yasa tasarısı önermiştir. Bill Clinton yönetimi, başkanlık kampanyası sırasında büyükelçiliği Kudüs'e taşıma sözü vermesine rağmen bu tür bir yasanın barış sürecini ve ABD'nin arabulucu rolünü tehlikeye atacağını söylemiştir (PASIA, 298-299). Clinton yönetiminin bu tutumuna rağmen, tasarı Ekim 1995'te Senato ve Temsilciler Meclisi'nden geçmiştir. Yasa tasarısında Başkanların ulusal çıkarlara uygun olduğuna karar vermeleri halinde altı ay süreyle kararı uygulamayabilmelerine izin veren bir hüküm yer almıştır (PASIA, 296-297). 2018 yılına kadar ABD yönetimleri bu hükmeye dayanarak büyükelçiliğin yerini değiştirme yönünde adım atmamışlardır. Clinton, Bush ve Obama, büyükelçiliğin taşınması halinde Arap dünyasında şiddetli bir tepki doğacağından çekinerek her altı ayda bir ilgili feragatnameleri imzalamışlardır.

2016 yılında ABD Başkanı seçilen Donald Trump, Kudüs'le ilgili hem Cumhuriyetçilerin hem Demokratların benimsediği, büyükelçiliğin Kudüs'e taşınmasını iki devletli çözüme ve müzakerelere bağlayan nispeten temkinli pozisyona kıyasla çok daha İsrail yanlısı bir üslup takınmıştır. Trump, Eylül 2016'da başkanlık kampanyası sırasında İsrail başbakanı Benjamin Netanyahu ile görüşmüş ve "Kudüs'ün 3.000 yıldan fazla bir süredir Yahudi halkının ebedi başkenti olduğunu ve ABD'nin Trump yönetimi altında, Kongre'nin Kudüs'ü İsrail Devleti'nin bölünmemiş başkenti olarak tanımaya çağıran kararını" onaylayacağını bildirmiştir. Trump seçim kampanyasını yürütürken, göreve geldikten sonra büyükelçiliğin "oldukça hızlı bir şekilde" yerini değiştireceğini söylemiştir (Paker, [14.09.2020]).

Bunların yanı sıra Donald Trump'ın İsrail'le ilişkiler danışmanları Jason Greenblatt ve David Friedman tarafından 2 Kasım 2016'da yayınlanan ve Trump'ın İsrail'e ilişkin vizyonunu özetleyen bir raporda Trump'ın vermiş olduğu vaatlerle uyumlu olmuştur.

Buna göre ABD, "iki taraf arasında müzakereler yapılmadan bile Kudüs'ü Yahudi devletinin ebedi ve bölünmez başkenti olarak tanıyacak ve ABD büyükelçiliğini Kudüs'e taşıyacaktı" (Rasgon, [30.12.2020]). Bu rapor, büyükelçiliğin taşınmasını İsrail ve Filistinliler arasındaki müzakerelere bağlayan önceki ABD başkanlarıyla arasında bir kopuşu işaret etmiştir.

Donald Trump'ın seçimleri kazanmasından 1 gün sonra David Friedman, Jerusalem Post'a verdiği bir röportajda büyükelçiliğin Kudüs'e taşınması meselesinin “bir kampanya vaadi olduğunu ve Trump yönetiminin bu vaadi yerine getirmek için her türlü çabayı göstereceğini” söylemiştir (Katz, [19.05.2020]). Ardından 13 Aralık 2016'da Trump'ın danışmanı Kellyanne Conway, büyükelçiliğin taşınmasının Trump için “çok büyük bir öncelik” olduğunu belirtmiştir (Shabat, [19.05.2020]). İsrail'in Kudüs belediye başkanı Nir Barkat, Aralık 2016'da ABD'yi ziyaret etmiş ve Trump'ın yardımcılarıyla görüştüktan sonra “Bu konuda ciddiler. Bunun bir an önce gerçekleşeceği konusunda iyimserim” yorumunu yapmıştır (Morello, Eglash, [20.05.2020]).

Mart 2017'nin başlarında, ABD kongre üyelerinden oluşan resmi bir delegasyonun, büyükelçiliğin Kudüs'e taşınmasının muhtelif etkilerini incelemek amacıyla İsrail'i ziyaret edeceği açıklanmıştır. Büyükelçiliğin taşınmasının uygulanabilirliğini ve etkisini incelemek üzere 2 günlük bir ziyaret gerçekleşmiştir (Lazaroff, [20.02.2020]). 10 Mart'ta Trump, Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas'la bir telefon görüşmesi yapmış ve Abbas'ı Beyaz Saray'a davet etmiştir. Beyaz Saray tarafından yapılan açıklamada, iki liderin kapsamlı bir barış anlaşmasına doğru nasıl ilerlenebileceğinin tartışıldığı duyurulmuştur (Associated Press, [20.02.2020]). Birkaç gün sonra, Jason Greenblatt, Trump'ın uluslararası müzakereler özel temsilcisi sıfatıyla Filistin'i ziyaret etmiş ve hem Netanyahu hem de Abbas'la görüşmüştür. Görüşmeden sonra ABD konsolosluğu, “Başkan Abbas, Bay Greenblatt'a Başkan Trump'ın liderliğinde tarihi bir barış anlaşmasının mümkün olduğuna ve bölge genelinde güvenliği artıracığını söylediğine” dair bir açıklama yapmıştır (Rasgon, [20.02.2020]). İsrail Büyükelçiliğinin Kudüs'e taşınması, vaktiyle başka Başkan adaylarının seçim kampanyalarında da gündeme gelmiş, bununla birlikte Başkan olduktan sonra hiçbiri bu adımı atamamıştır. Fakat Trump, İsrail'in Doğu Kudüs'teki hakimiyetini tanımayan uluslararası toplumun tepkisine ve BM'nin bu tür bir eylemi yasadışı olarak nitelendiren kararlarına rağmen 2018 yılında ülkesinin Büyükelçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e taşıyan ilk dünya lideri olmuştur. 2020 yılında Wisconsin'deki bir mitingde yaptığı konuşmada Trump, bunu evanjelikler için yaptığını söylemiştir (Jones, 18.08.2020).

Trump'ın kararı, uluslararası toplum tarafından güçlü bir muhalefetle karşılanmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) ezici bir çoğunlukla, Trump'ın büyükelçiliği Kudüs'e taşıma kararını kabul etmemiş ve tüm ülkeleri Kudüs'te

büyükelçilik kurmaktan kaçınmaya çağırmıştır. Karara 128 ülke lehte oy verirken 35 ülke çekimser kalmış ve ABD ve İsrail dahil 9 ülke aleyhte oy kullanmıştır. Uluslararası toplumdan gelen itiraz ve kınamalara yanıt olarak ABD'nin Birleşmiş Milletler Büyükelçisi Nikki Haley, Trump'ın kararını savunmuş ve BM'yi İsrail'e düşman bir platform olarak nitelendirmiştir. Dahası Haley, "bu oylama Amerikalıların BM'ye nasıl baktığı ve BM'de bize saygısızlık eden ülkelere nasıl baktığımız konusunda bir fark yaratacak" demiştir (The Guardian, [11.04.2020]). Uluslararası toplum da ABD'nin bu konuda öncülüğünü takip etmemiş ve elçiliklerini Kudüs'e taşımamıştır. Bugüne kadar ABD dışında büyükelçiliklerini Kudüs'e taşıyan ülkeler yalnızca Guatemala ve Kosova olmuştur (Reuters, [15.03.2021]).

Karara İsrail ve Filistinliler tarafından çok farklı şekilde tepki gösterilmiştir. İsrail cephesinde Başkan Trump'ın Kudüs'ü tanıma kararı, İsrail siyasi elitinin ve Yahudi halkının güçlü desteğiyle karşılanmıştır. Hükümet üyeleri ve o dönem merkez sol muhalefet lideri Yitzhak Herzog da dahil olmak üzere İsrail parlamentosu üyelerinin çoğunluğu, Başkan Trump'ın kararını övmüştür (Ynetnews, [15.12.2020]). Başbakan Benjamin Netanyahu, Trump'ın kararının "Kudüs'ün İsrail Devleti'nin başkenti olarak kabul edilmediği herhangi bir barış ihtimalinin mümkün olmadığını gösteren önemli bir adım olduğunu" ilan etmiştir (BBC, [30.12.2019]).

Filistinliler ise Trump'ın almış olduğu bu karara sert tepkiler göstermiştir. Gazze'de yüzlerce Filistinli karara karşı gösteri yaparak İsrail ve Amerikan bayraklarını yakmıştır. Filistin Yönetimi Başkanı Mahmud Abbas, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanımanın ABD'nin "barış arabuluculuğu rolünden vazgeçtiği" anlamına geldiğini açıklamıştır (BBC, [30.12.2019]). 14 Mayıs 2018'de Kudüs'teki yeni Büyükelçiliğin açılışı sırasında Gazze Şeridi'nde binlerce Filistinli protesto gösterileri yapmış ve İsrail sınırına yürümüştür. Bu şiddetli çatışmada elliden fazla Filistinli öldürülmüştür. 28 Eylül 2018'de Filistin Yönetimi, ülkeler arasındaki diplomatik ilişkileri düzenleyen, yasal olarak bağlayıcı bir sözleşme olan Diplomatik İlişkiler Üzerine Viyana Sözleşmesi'ni (Vienna Convention on Diplomatic Relations) ihlal ettiğini iddia ederek Uluslararası Adalet Divanı'nda (UAD) Amerika Birleşik Devletleri aleyhine bir dava açmıştır (International Court of Justice, [5.04.2020]).

Son olarak 28 Ocak 2020'de, Amerikan Senatosu'nda Trump'ın azil davası ve İsrail Parlamentosu'nda Netanyahu'ya dair yolsuzluk suçlamaları kapsamında dokunulmazlığının kaldırılması kapsamındaki oturum sürerken Başkan Trump, o

zamana kadarki en çarpıcı hamlesini yapmış, hem Netanyahu'nun hem de onun en büyük rakibi Benny Grantz'ın onayını aldıktan sonra “Yüzyılın Anlaşması” olarak adlandırdığı “Refaha Giden Barış: Filistin ve İsrail Halklarının Yaşamlarını Geliştirmeye Yönelik Bir Vizyon” başlıklı Başkanlık kampanyası döneminde İsraillilere vaat ettiği bir plan açıklamıştır. Plan, gelecekte İsrail ve Filistin arasındaki müzakerelerde temel noktaları teşkil etmek üzere birtakım esaslar belirlemiştir. Bu plana göre İsrail, yerleşim yerleri ve Ürdün Vadisi'nin çoğu dahil olmak üzere Batı Şeria'nın yaklaşık %30'undan fazlasının egemenliğini elde edecekti. Filistinliler sonunda geri kalan topraklar üzerinde sınırlı bir egemenlik biçimi kurabilecekti. Filistin yönetimine bırakılan topraklar, halihazırda kendileri tarafından yönetilen bölgelerin yanı sıra geçmişte İsrail tarafından işgal edilip onların kontrolünde olan ilave bölgeleri içermektedir (Kershner, Halbfinger [14.06.2020]). Dolayısıyla İsrail, neredeyse tüm Kudüs üzerinde egemenliğe sahip olacak ve Filistinliler yalnızca İsrail güvenlik bariyerinin diğer tarafında bazı küçük Doğu Kudüs bölgelerini elinde tutabileceklerdi.

Öte yandan İsrail, Batı Şeria'nın tamamının güvenliğini sağlama görevini kalıcı olarak sürdürecektir, ancak Filistinliler zamanla yönettikleri topraklarda daha fazla sorumluluğu üstlenebilecekti. Son olarak Filistinliler, başkenti Abu Deis veya yukarıda belirtilen Doğu Kudüs bölgeleri ile dış mahalleleri arasında kalan başka bir yer olmak üzere askerden arındırılmış bir devlete sahip olabileceklerdi. Bu devlet olma durumunun devamı, önümüzdeki dört yıl içinde önemli iç ve pratik zorlukları aşması ve belirli kriterleri karşılaması halinde devam edebilecekti. Bu kriterler arasında Hamas'ın Gazze'de silahsızlandırılması, bazı uluslararası girişimlerin ve şiddete yönelik mali teşviklerin sona erdirilmesi ve İsrail'in “Yahudi halkının ulus devleti” olarak tanınması yer almıştır (Farrell, [15.06.2020]).

Planın yayınlanmasından sonra Netanyahu, Batı Şeria'daki bazı bölgeleri ilhak etme niyetini açıklamıştır. Bu bölgeleri daha kesin bir şekilde tanımlamak ve mevcut Yahudi yerleşim yerleri ve Ürdün Vadisi'nin çoğu dahil olmak üzere Batı Şeria topraklarının coğrafi sınırlarını belirlemek için bir ABD-İsrail ortak komitesi görüşmelere başlamıştır. Şu zamana kadar herhangi bir ilhak girişimi olmamıştır. İsrail, BAE ile ilişkileri normalleştirme anlaşmasının bir parçası olarak Ağustos 2020'de ilhak planlarını askıya almayı kabul etmiştir. İsrail-BAE anlaşmasından önce bazı gözlemciler, İsrail'deki diğer iç öncelikler ve ABD'li yetkililer arasındaki bazı

çekinceler nedeniyle Netanyahu'nun bir ilhak girişiminde bulunup bulunmayacağını sorgulamışlardır. Filistinliler, Arap devletleri, diğer birçok uluslararası aktör ve bazı Kongre Üyeleri, uluslararası hukuka ve mevcut İsrail-Filistin anlaşmalarına aykırı olabileceği ve istikrarı ve bölgesel iş birliğini olumsuz etkileyebileceği endişeleri nedeniyle İsrail'in Batı Şeria bölgelerini ilhak etmesine karşı çıkmıştır (Ahren, [16.06.2020]).

Başkan Yardımcısı Mike Pence ve Dışişleri Bakanı Mike Pompeo'ya yakın tanınmış bir evanjelik aktivist ve yazar Joel Rosenberg de ilhak şimdi olursa, Trump yönetimi tarafından İran'a karşı İsrail ile Körfez ülkeleri arasında kurulan ittifaka derinden zarar vereceğini söylemiştir. Rosenberg ayrıca birçok evanjeliğin Batı Şeria'nın ilhakına karşı olduğunu gösteren kamuoyu yoklamalarına işaret etmiştir (Rosenberg, [11.09.2020]). Dünya çapında 600 milyondan fazla Evanjeliği temsil eden ekümenik bir evanjelik kiliseler örgütü olan Dünya Evanjelik İttifakı (World Evangelical Alliance) bir bildiri yayınlamış ve "İsrail'in Batı Şeria'nın geniş alanlarını ilhak etme planları konusundaki derin endişelerini" ifade etmiştir (World Evangelical Alliance, [11.09.2020]).

Trump'ın "yüzyılın anlaşması" olarak adlandırdığı bu tasarı, İsrail'in Filistin topraklarında gerçekleştirdiği işgale bir meşruiyet kazandırma ve Filistinlilerin en temel haklarının görmezden gelinmesi girişimini yansıtmıştır. Anlaşma, İsrail'in 1967'de işgal ettiği Filistin topraklarının büyük kısmını ilhak etmesine izin vererek Filistinlilerin Batı Şeria, Gazze ve Doğu Kudüs'te bağımsız bir devlet kurma umutlarını yok etmeyi amaçlamıştır. Keza İsrail yetkilileri de bu tasarının "harika bir plan" olduğunu belirterek memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Friends of Zion Müzesi'nin kurucusu ve Trump Faith Initiative üyesi Mike Evans, The Jerusalem Post'a verdiği röportajda "Tanrı az önce İsrail'e öpücük kondurdu" yorumunu yapmış ve Trump yönetiminin bu tasarıyı hazırlarken ilahi bir ilham aldığını belirtmiştir (Jaffe- Hoffman, [27.04.2020]).

Trump'ın "Barış Vizyonu (The Vision For Peace)" tasarısında en öne çıkan nokta Batı Şeria'nın tartışmalı bölgelerinin %70'inde Filistin devletinin egemenliğinin tanınması ve mevcut tüm yerleşim yerleri dahil olmak üzere kalan %30'un üzerinde İsrail'in egemenlik kurması olmuştur. Ancak öte yandan Plana göre İsrail, Eski Kudüs ve Harem-i Şerif de dahil olmak üzere neredeyse tüm Kudüs üzerinde egemenliğe sahip olacaktı ve Filistinliler yalnızca İsrail'in oluşturduğu "ayırım duvarının" diğer tarafında Doğu Kudüs'ün bazı küçük bölgelerinde yaşayabileceklerdi (Kershner, [14.06.2020]).

Bu tasarı İsrail'in Kudüs üzerinde tam bir hakimiyet sağlaması gerektiği inancına yönelik aşamalı kaderci anlayış çerçevesinde Trump yönetiminin öncülüğünü yaptığı önemli dış politika hamlelerinden bir başkası olmuştur. Anlaşmanın mahiyeti, Kudüs'ü ahir zamana ve kıyamete dair senaryolarının merkez üssü sayan Evanjelik inancın tezahürlerini taşımıştır.

Öte yandan ABD'nin 39. Cumhurbaşkanı Jimmy Carter, Trump'ın Ortadoğu planını eleştirmiş, bu planın İsrail-Filistin çatışmasına yönelik, 1967 sınırlarına dayanan ve birçok BM kararında atıf yapılan iki devletli bir çözümü ihlal ettiğini söylemiştir. Carter'a göre Trump'ın, Kudüs'ün Arap mahallelerinde, ayrılık bariyerinin doğu tarafında öngörülen gelecekteki bir Filistin devleti başkenti önerisi, önceki BM kararları ve ABD önerileriyle çelişmekteydi. Yapmış olduğu açıklamada Carter, BM üye devletlerini "BM Güvenlik Konseyi kararlarına uymaya ve İsrail'in daha fazla Filistin toprağını işgal altında tutarak Trump'ın planının tek taraflı olarak uygulanmasını sağlamaya yönelik girişimlerine karşı koymaya" çağırmıştır. Ayrıca ABD'nin önerisinin kendi kaderini tayin hakkı, zorla toprak edinimi ve işgal altındaki bölgelerin ilhakı ile ilgili uluslararası hukuku ihlal ettiğini ve Filistinlilerin İsraillilerle eşit haklara sahip olma reddettiğini söylemiştir (Bohn, Kelly, [23.01.2020]).

5.4.2 İsrail Büyükelçiliğinin Kudüs'e Taşınmasında Evanjelizm Etkisi

Donald Trump'ın İsrail büyükelçiliğini Kudüs'e taşıma kararı, "İsa'nın İkinci Gelişi" için ilk adım olarak İsrail'in Kudüs'ü tamamen kontrol etmesi gerektiğine inanan evanjeliklerin uzun zamandır gerçekleşmesini arzuladıkları bir hareket olmuştur. Çünkü bu "Tanrı'nın Planı"nın bir parçası ve İncil'in kehanetlerinden" olarak görülmüştür. Trump'ın evanjelik danışmanlarından biri olan Robert Jeffress, Kudüs'ün, "tarih boyunca hem Yahudiler hem de Hristiyanlar için büyük bir alakaya mazhar olduğunu" ve "İncil kehanetlerinin mihenk taşı olduğunu" söyleyerek "Kudüs'ün İsrail'e verilmesinin İncil'in bir emri ve Tanrı buyruğu" olduğunu ifade etmiştir. Diğer önde gelen evanjelik isimler de Trump'ın kararının "İncil'le ilgili" olduğunu ve Trump'ın bir "İncil kehanetini yerine getirdiğini" söyleyerek Başkan'a olan desteklerini belirtmiştir (Burke, [10.06.2020]). Dış İşleri Bakanı Pompeo da kararı anarken dini referanslara ve kendi evanjelik inancına atıf yapmıştır. Iowa'da katıldığı bir evanjelik konferansta, Trump ekibinin ABD tarihindeki en İsrail yanlısı yönetim olduğunu ortaya koyarken ilk gerekçesi Büyükelçiliğin Kudüs'e taşınması olmuştur (Rosenberg, 20.07.2020).

Dolayısıyla Başkan Trump'ın bu kararı almasında kendisine kampanya vaadini yerine getirmesi için baskı yapan evanjelik lobilerin etkisi önemli bir paya sahip olmuştur. evanjelik liderler, başkana bizzat lobi yapmışlar ve Christians United For Israel grubunun 135.000 üyesi Beyaz Saray'a, başkanı ABD büyükelçiliğini Kudüs'e taşımaya çağıran e-postalar göndermişlerdir (Spector 2019). Trump'ın büyükelçiliğin taşınması kararını almasında etkili olmuş bir başka isim olan evanjelik hareketin önde gelen figürlerinden biri olan John Hagee, bu kararın alınmasından önce Başkan'a tavsiyelerde bulunmak için 2017 yılında kendisiyle 2 saatlik bir görüşme gerçekleştirmiştir. 2018 yılında Büyükelçiliğin açılış törenine Ivanka Trump ve eşi Jared Kushner gibi isimlerle birlikte katılan Hagee, tören esnasında kürsüye çıkarak dini temaların yoğunlukta olduğu coşkulu bir konuşma yapmış ve "İsrail'in hala yaşadığını, bunu bütün 'İslamcılar'ın görmesi gerektiğini" belirterek meydan okumuştur (Bova, 9.06.2019). Trump yönetimi üzerindeki evanjelik nüfuzu gösteren bu önemli karardan önce bazı evanjelik liderler Trump'ı, Yahudileri Babil'in tutsaklığından kurtarmış olan M.Ö. 6. Yüzyılda yaşamış Pers imparatoru Cyrus'a benzetiyordu (Stewart, 31.03 2020). Elçiliğin taşınması kararı, Trump'ın Yahudileri kurtarıp ana vatanları Kudüs'e dönmelerini sağlayan ve Süleyman Tapınağı'nı tekrar inşa eden Cyrus'la kıyaslanan pozisyonunu daha da güçlendirmiştir. Sonuç olarak Siyonist görüşlere sahip köktenci evanjelik gruplar, "Kudüs ve işgal edilmiş topraklar konusunda siyasetçilere İsrail lehine baskı yapacak güçlü bir taban desteği" sunmuştur (Okur, [15.05.2021]). Bu noktada devlet dışı kuruluşların epistemik topluluklar aracılığıyla devletleri ve uluslararası kuruluşları etkilediği gibi neoklasik realist çerçevede dini bir muhtevaya sahip uluslararası meselelerde de dini gruplar ve dini liderlerin faaliyetleri ve çeşitli aktörlerle pazarlık süreçlerinin belirleyici olabildiği görülmektedir (Sandal, Fox, 2013, 217).

Öte yandan evanjelizmin Hristiyanlık anlayışı, köklerini genellikle savaş, fetih ve diğer dini inanç ve kültürlerin dışlanması yoluyla, kültürel bütünlüğün ve kan saflığının korunmaları emredilen Amerika ve İsrail arasındaki "Eski Ahit" paralelliklerinden alır. Ancak son yıllarda, evanjelizmin kullandığı retorik daha üstü kapalı bir hale bürünmüştür. Kan fethi, Hristiyan şehitliği ve ırksal saflık söylemleri, yerini Amerikan "misyonları", "nihai fedakarlıklar" ve "Yahudi-Hristiyan geleneği" şeklinde tezahür eden örtülü bir dile bırakmıştır. (Marvin, Ingle, 1996, 1999). Bununla bağlantılı olarak bin yıl öncesi ve aşamalı kaderci anlayış, son iki asırda Amerikan kurumlarını ve onlar üzerinden dünyayı etkileyen seküler

anlayışın ürettiği evrenselci dile de atıf yaparak politikalarını rasyonelleştirme çabasındadır. Evanjelistlerin İncil’i yorumlayış biçiminin, Kutsal metinleri bağlamının dışında ele alarak kötüye kullanmak olduğu yönündeki suçlamalar (Amos, [6.01.2020]), evanjelistleri savunmapozisyonuna itmiştir. Buna bağlı olarak Trump’ın en üst düzey evanjelist danışmanlarından biri olan Johnie Moore, evanjelistler arasında aşamalı kaderci görüşlerin etkisinin abartıldığını savunmuştur. Moore, elçiliğin taşınması kararından önce Beyaz Saray’da Trump ile yapılan görüşmelerde Kudüs’ün tartışıldığını fakat bunun “teolojik değil politik” bir tartışma olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla ABD büyükelçiliğinin Kudüs’e taşınma kararı “dini değil jeopolitik” bir hamledir. Moore, evanjelistlerin “normal insanlar” olduğunu ve “modern görüşler” taşıdığını belirterek apokaliptik fikirlerle bağlantılarının olmadığını iddia etmiştir. Bu çerçevede ABD Kongresi, 1995’te Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanıyan bir yasa çıkarılmış fakat o dönemden bu yana tüm Başkanlar bu yasadaki feragat etmiştir. Dolayısıyla Trump’ın hamlesi “adaletin bir tecellisidir ve şu an içinde bulunduğumuz gerçekliğin tanınmış olmasıdır”. Kudüs halihazırda İsrail devletinin yönetim merkezidir ve “İsrail dışında hiçbir ulusa başkentinin neresi olacağına dair bir dayatmada bulunulmamaktadır” (Amos, [6.01.2020]). Tüm bu söylemler, evanjelistlerin dinî inançlarının yanına realist bakış açısını ve liberal- seküler kavramları sıkıştırıp, dinî dünya görüşleri ile çağdaş siyaset anlayışı arasında bağlantı kurarak politikalarını rasyonel kılma gayretlerine örnek teşkil etmektedir. Ancak bu söylemlerin altında yatan mantık -kan fethi, kan fedakarlığı ve kan saflığı- baki kalmaktadır.

5.5. Trump Yönetimi Döneminde ABD’nin İran Politikası

5.5.1 Trump’ın İran Nükleer Anlaşmasından çekilmesi

14 Temmuz 2015’te, P5 + 1 (Güvenlik Konseyi’nin beş daimî üyesi -Birleşik Devletler, Birleşik Krallık, Çin, Fransa ve Rusya- artı Almanya) ve İran İslam Cumhuriyeti arasında Kapsamlı Ortak Eylem Planı (KOEP), imzalanmıştır. Anlaşma doğrultusunda İran’ın 15 yıl boyunca düşük düzeyli zenginleştirilmiş uranyum stoklarını %98 oranında azaltması ve İran’a karşı uluslararası yaptırımların kaldırılması karşılığında İran’ın 15 yıl boyunca yeni uranyum zenginleştirme tesisleri inşa etmekten kaçınması öngörülmüştür. (Nephew, 2018, 16). Görüşmeler boyunca İsrail Başbakanı Netanyahu, BM de dahil olmak üzere fırsat bulduğu her platformda bu süreci çok eleştirmiştir.

KOEP'in imzalanmasından birkaç ay önce, Netanyahu Temsilciler Meclisi Başkanı John Boehner tarafından Beyaz Saray'ın bilgisi veya onayı olmadan Kongre'ye bir konuşma yapması için davet edilmiştir. Netanyahu bu konuşmasında P5 + 1'i eleştirmiş ve İran'dan önce bölgede kaosu körükleyici düşmanca tavırlarını değiştirmesini istemek ve ancak ondan sonra İran'ı ödüllendirmek gerektiğini ileri sürmüştür (Rajiv, 2016, 47-62).

Netanyahu'nun bu görüşü, ana akım Cumhuriyetçiler arasında da bir hayli rağbet görmüştür. Cumhuriyetçiler Obama'nın İran'a yönelik politikalarını özellikle de KOEP'i şiddetle reddetmişlerdir. Cumhuriyetçiler, KOEP ile ilgili dört büyük sorun tespit etmiştir. İlk olarak KOEP'in İran nükleer programına getirdiği kısıtlamaların geçiciliğine vurgu yapılmıştır. Buna göre, İran'ın nükleer programı için bilhassa önem taşıyan kısıtlamalar yalnızca 10 yıllık bir süreye sahipti ve bu da bir nükleer programın ömrü için uzun bir süre değildi. Bu geçici koşullar Suudileri veya İsraillileri İran'ın nükleer silah elde etme arzusunda vazgeçtiğine ikna edememişti (Doran, 2020,274).

İkincisi, KOEP ile birlikte nükleer alanlara sağlanması öngörülen denetim oldukça yetersiz bulunmuştur. Üçüncüsü, İran'ın balistik füze programına yönelik uluslararası hukukta çerçevesindeki kısıtlamaları azaltmıştır. Müzakerenin son aşamasında, Obama yönetiminin bir anlaşma yapmak için çaresiz kaldığını fark eden İranlılar, balistik füze programlarına yönelik BM yasağının yumuşatılmasını talep etmişlerdir. Sonuç olarak BM Güvenlik Konseyi, İran'ın balistik füze programına son vermesine yönelik kararlar almayı bırakmış bu da İran'ı bu faaliyetlerine devam etmesi için teşvik etmiştir (Doran, 274).

Son olarak KOEP, Ortadoğu'daki İran yayılmacılığına bir atıfta bulunmamışlardır. İran, Lübnan'daki Hizbullah modeli çerçevesinde Irak'ta, Suriye'de, Yemen'de ve tüm bölgede milis güçleri inşa etmeye başlamıştır. Obama yönetimi, İran'a yaranmaya çalışıp onu istikrar için bir ortak haline getirme umuduyla İran etkisinin bu yayılmasını görmezden gelmiştir. İranlılar, nüfuzlarını genişleterek Obama'nın arzularını istismar etmişlerdir. Böylelikle örneğin KOEP'in müzakere sürecinde İran'ın Yemen'e yönelik müdahaleleri daha yoğun bir hal almıştır. Tahran, Amerika kendisini dizginlemeye çalışırken mümkün olduğunca çok kazanım elde etmeye çalışmış ve dünyaya kendi nükleer programı için getirilen kısıtlamalarının Amerika'ya teslim olduklarının bir işareti olmadığını kanıtlamayı ummuştur (Doran, 275).

Bununla bağlantılı olarak Donald Trump'ın Başkanlık kampanyası süresince vaat

ettiği en önemli politika değişikliklerinden biri, ABD'yi Kapsamlı Ortak Eylem Planı'ndan veya diğer adıyla İran nükleer anlaşmasından çekmek olmuştur. Kampanya boyunca da anlaşmayı defalarca eleştirmiş ve 16 Haziran 2015'te Başkan adaylığını duyurduğu konuşmasında, Obama'nın KOEP'i imzalaması durumunda İsrail'in varlığının çok uzun sürmeyeceğini ve bunun bir “felaket” olacağını belirtmiştir. Ek olarak, 2016 yılında Amerikan-İsrail Halkla İlişkiler Komitesi'nde (AIPAC) yaptığı konuşmada Trump, “Bir numaralı önceliğinin İran ile yapılan bu felaket anlaşmayı sona erdirmek olacağını” duyurmuştur (Firstpost, [14.06.2020]).

Göreve geldikten sonra Trump, Amerika'nın İran'a yönelik politikalarında caydırıcılığı yeniden tesis etmeyi amaçlamıştır. İranlılara bizzat sahada cevap vereceğini ve en önemlisi nükleer anlaşmanın eksikliklerini gidereceğini vaat etmiştir. Ancak Trump, İran'ı dizginlemenin bir yolu olarak Amerikan silahlı kuvvetlerini kullanmayı reddetmiştir. Dolayısıyla kampanyası döneminde, Bush ve Obama dönemlerine nazaran daha az araçla daha fazla iş yapacağını vaat etmiştir. Buna göre Birleşik Devletler düşmanlarını baskı altında tutacaksa, bunu yapmak için kendi ordusunu kullanmayacak, kendisine yardım edecek başka unsurlar bulacaktı. Bu nedenle Donald Trump'ın Başkan olduktan sonra ilk eylemi, Suudi Arabistan ve İsrail'i ziyaret etmek olmuş ve aynı zamanda Türkiye ile ilişkilerini geliştirmek için çaba harcamıştır (Doran, 276).

Bunun ardından, nükleer anlaşmayla ilgili kampanya döneminde benimsediği söylemle uyumlu biçimde Trump, İran'a yeni yaptırımlar uygulamış, gerekçe olarak da İran'ın yürüttüğü balistik füze testleri ve bu ülkenin Ortadoğu'da terörü desteklediği iddialarını göstermiştir. Başkan olarak Şubat 2017'de İsrail Başbakanı Netanyahu ile yaptığı ilk görüşmede Trump, KOEP'i “şimdiye kadar gördüğü en kötü anlaşmalardan biri” olarak nitelendirmiştir (Da Vinha, 2019, 280-289).

Trump'ın danışmanları KOEP konusunda ikiye bölünmüşlerdir. Bir yandan, Bakan Tillerson, Ulusal Güvenlik Danışmanı H.R. McMaster ve Sekreter James Mattis de dahil olmak üzere Trump'ın ulusal güvenlik ekibi, KOEP'in kusurlarına rağmen ABD'ye istikrar sunduğuna ve anlaşma ile İran'ın Orta Doğu'daki saldırgan girişimleri arasında bağ kurmanın yanlış olduğunu savunmuşlardır. Öte yandan, CIA Direktörü Mike Pompeo, Büyükelçi Nikki Haley ve Steve Bannon dahil olmak üzere birkaç yakın danışman ve Senatör Tom Cotton ve eski BM Büyükelçisi John Bolton gibi diğer önde gelen Cumhuriyetçiler anlaşmaya şiddetle karşı çıkmışlar ve iptal edilmesigerektiğini savunmuşlardır (Lantis, 2019, 464-505).

Trump bu danışmanlara karşı gelemeyip onları ikna edememesi sonucunda onlardan kurtulmayı seçmiş, olarak Dışişleri Bakanı Tillerson, KOEP'e dair fikir ayrılıkları nedeniyle kovulmuş ve konu üzerine Trump'la aynı görüşleri paylaşan Mike Pompeo göreve getirilmiştir. Bunun ardından, Ulusal Güvenlik Danışmanı H.R. McMaster istifa etmiş ve yerine John Bolton getirilmiştir. Bu noktadan sonra da İran'ın anlaşmayı ihlal edip etmediği çok önemli olmamış çünkü bu iki isim her ne olursa olsun anlaşmadan çekilme konusunda Trump'la aynı fikre sahip olmuştur (Landler, 5.01.2020).

KOEP konusunda ABD'nin bu politika değişikliğe rağmen, P5 + 1'in diğer üyeleri anlaşmadan yana olmuş ve iptaline karşı çıkmışlardır. Trump yönetimi, KOEP'i yeniden müzakere etmeye çalışmış ancak anlaşmaya taraf olan diğer ülkeler ilk anlaşmaya olan bağlılıklarını dile getirmiştir. Trump yaptığı açıklamada, anlaşmaya karşı bilindik argümanları tekrarlamıştır. Anlaşmanın İran'ın balistik füzeler tehdidine veya bölgedeki kötü davranışlarına değinmediğini ve sona erme hükümlerinin bitiş tarihiyle birlikte gelecekte bir İran nükleer bomba yapımına kapı açtığını söylemiştir.

Anlaşmaya göre, İran'ın nükleer silah programına devam etmemesi karşılığında bu ülkeye yönelik yaptırımların kaldırılması öngörülmüştü. Ancak anlaşmaya 90 günde bir yenilenme şartı konulması, Trump'a anlaşmadan geri çekilmesi için birden fazla fırsat vermiştir. Dolayısıyla anlaşmadan çekilme kararı aldığı 8 Mayıs 2018 tarihinden önce bunu yapmak için üç fırsatı olmuştur. Ancak bunlardan sonuncunda Tillerson ile yaptığı görüşmede Trump, “Bu konu benim temel ilkelerimden biri... Bu anlaşmadan yana değilim. Bu şimdiye kadar yaptığımız en kötü anlaşma ve yine bu anlaşmayı yeniliyoruz. Bu son olacak. Bana geri dönüp bu ucubeyi tekrar yenilemeye ikna etmek için çalışma,” demiştir. (Woodward, 2018, 130). Trump, İran'ın anlaşmaya uyduğunu düşünen herkesin hatalı olduğu konusunda ısrar etmiş ve danışmanlarına “İhlal ediyorlar ve bunu deklare etmek için bir argüman bulmanız gerekiyor” emri vermiştir (Woodward, 131). Dolayısıyla Trump, önceden var olan inançlarına aykırı gerçeklere inanmayı reddetmiş, istihbarat raporlarını inkâr ederek yalnızca kendisinin haklı ve her şeyin kontrolünü elinde bulundurduğu konusunda ısrar etmiştir.

Trump, “İran'ın şimdi anlaşmaya uysa bile, kısa süre içinde tekrar nükleer bir silaha sahip olmanın eşiğine gelebileceğini” belirtmiştir. Esasında anlaşma uyarınca, İran'ın uranyum zenginleştirmesinin ve nükleer yakıt stoklarının sınırlandırılması, İran'ın 2030'a kadar nükleer bir patlamanın eşiğinde olmayacağı anlamına gelse de Trump,

“mevcut anlaşmanın giderek çürüyen yapısı altında” ABD ve müttefiklerinin, İran’ın bir nükleer silah inşa etmesini durduramayacağını söylemiştir. Sonuç olarak Başkan Trump, Eylül 2017’de BM genel kurulunda yaptığı bir konuşmada, anlaşmayı iptal edeceğini duyurmuş ve ulusal güvenlik ekibinin itirazlarına rağmen, İran’ın anlaşmanın ruhuna uymadığını iddia ederek 8 Mayıs 2018’de anlaşmayı iptal etmiştir. (Da Vinha, 2019, 291-308).

30 Nisan 2018’de, Trump yönetiminin anlaşmadan çekilip çekilmeyeceğine karar vermesine iki hafta kala İsrail Başbakanı Netanyahu, Amerikan kamuoyunu ve Trump’ı KOEP’den çekilmeleri konusunda ikna etmek amacıyla bir sunum hazırlamıştır. Netanyahu, sunumunda İsrail casuslarının İran’ın Tahran kentindeki bir depodan çaldığı ve İran’ın nükleer programının detaylarını gösteren 55.000 sayfadan fazla belgeyi sergilemiştir. Netanyahu, “İran’ın yalan söylediğini ve anlaşmanın yalanlara dayandığını” belirtmiştir (İsrail Ministry of Foreign Affairs, [13.03.2020]). Ardından bu sunumla “%100 haklı olduğunun” kanıtladığını belirtmiştir (Ynetnews, [15.12.2020]). 8 Mayıs 2018’de Başkan Trump, ABD’nin tek taraflı olarak KOEP’den çekildiğini ve İran’a yaptırımları yeniden uygulamaya koyduğunu duyurmuştur. Trump, bu konuşmasında bir hafta önce Netanyahu’nun basın toplantısına atıfta bulunarak, “Geçen hafta İsrail, İran rejimini ve onun nükleer silah peşinde koşma geçmişini kesin olarak gösteren ve uzun süredir gizlenmiş olan istihbarat belgeleri yayınladı” demiştir (Beyaz Saray 2018). Başbakan Netanyahu, Trump’ın KOEP’ten tek taraflı olarak çekilme kararına tam destek verdiğini ifade etmiş ve başkana liderliği, İran’ın nükleer silah elde etmesini engelleme taahhüdü ve “terörist İran rejimiyle” yüzleştiği için teşekkür etmiştir (Israel Ministry of Foreign Affairs, [15.03.2020]). Başkan Trump, anlaşmadan çekilme nedeni olarak İran’ın dünyayı ve özellikle İsrail’i tehlikeye atmasını göstermiştir (Trump, [14.11.2019]).

ABD, KOEP’den çekildiğinden bu yana, İran’ın petrol sektörünü hedefleyen yaptırımlar da dahil olmak üzere Kasım 2018’de İran’a yönelik yaptırımların tam olarak yeniden uygulanmasını içeren bir “maksimum baskı” kampanyası başlatmıştır. Trump, Amerika Birleşik Devletleri’ni anlaşmadan çekme kararını defalarca vurgulamış ve böylece büyük bir kampanya vaadini yerine getirmiştir. 2019’da yaptığı halka sesleniş konuşmasında, KOEP’in “felaket” olduğunu ve kendi yönetimi altında İran’a karşı şimdiye kadar bir ülkenin maruz kalmış olduğu “en sert yaptırımların” uygulandığını vurgulamıştır (CNN, [14.01.2020]).

Başbakan Netanyahu, ABD'nin İran'a yönelik yaptırımlarını artırdığı için Başkan Trump ve yönetimini defalarca övmüş ve ABD'yi yaptırımları daha da artırması için teşvik etmiştir. 23 Temmuz 2019'da ABD Enerji Bakanı Rick Perry ile düzenlediği basın toplantısında, İran'a yönelik yaptırımların işe yaradığını belirten Netanyahu, yaptırımların devam etmesi gerektiğini ve “İran’ın saldırganlığı karşısında, bu ülkeyi nükleer ve bölgesel hedeflerinden vazgeçmeye zorlamak için yapılması gereken üç şeyin baskı, baskı ve daha fazla baskı” olduğunu belirtmiştir (Israel Ministry of Foreign Affairs, [12.02.2020]).

Dolayısıyla çekilmeyi takip eden yıllarda Trump, İran'la iş yapanlara karşı ikinci ve üçüncü taraf yaptırımlarını arttırmıştır. John Bolton, Amerikan ordusundan İran tarafından ABD unsurlarına yönelebilecek tehditlere karşı koymak için bölgeye

120.000 asker göndermek üzere acil durum planları hazırlamasını istemiştir. Trump, İran'ın ABD ile savaşmaya çalışması durumunda bunun “İran'ın sonu olacağı” yönündeki açıklaması gerginliği körüklemiştir (NBC News, [25.10.2019]). Ayrıca ABD, Orta Doğu'ya uçak gemileri ve onlara eşlik eden savaş gemilerinden oluşan deniz gücü ve bir bombardıman görev gücü göndermiştir. Ardından sanki savaşa hazırlanıyormuşçasına, Irak'taki gerekli olmayan ABD personelinin çıkarılmasını emretmiştir. ABD'nin İran'ı petrol tankerlerini hedef almakla suçlamasıyla Haziran ayında İran'la gerginlik daha da artmıştır. İran da ABD'ye karşı tehditlerde bulunmuş ve nihayet İran artık KOEP'e uymayacağını açıklamıştır (Marcus, [22.09.2020]).

UAEA müfettişlerine göre İran'ın anlaşmanın şartlarına tam olarak uymasına rağmen, Trump anlaşmadan çekilmiş ve daha önce İran'ın petrol ihracatına ciddi darbe vurmuş olan ekonomik yaptırımları ve İran'ın uluslararası finans piyasalarına erişimine yönelik kısıtlamaları yeniden uygulamaya başlamıştır. ABD, Tahran'la yatırım ve ticaret ilişkisine devam ederek üzerine anlaşmaya varılan çerçeveyi sürdürmek isteyen Avrupa Birliği devletlerine bile ekonomik yaptırımlar uygulamıştır. Esasen, bu zorlama çabası, İranlıları anlaşmayı yeniden müzakere etmeye ve anlaşmayı İran'ın füze programı, Hizbullah'a, Suriye'deki Esad rejimine, Yemen'deki Husi isyancılara ve Irak'taki Şii milislere destek gibi orijinal anlaşmanın parçası olmayan diğer politika alanlarına genişletmeye zorlamayı amaçlamıştır. Ayrıca, UGK Danışmanı John Bolton ve Dışişleri Bakanı Pompeo gibi anlaşmaya muhalif olan isimler tarafından İran'ı tamamen nükleer silahlardan arındırmadıkça bu ülkenin nükleer silah elde etmesini yalnızca erteleyeceği ve gelecekte bu silahlara sahip bir İran'ın yükselişini engellemeyeceği yönünde kuvvetli bir inanç oluşmuştur. Bu yaklaşım, aynı zamanda

İran ile anlaşmaya karşı çıkan Suudi Arabistan ve İsrail gibi ülkeler tarafından da desteklenmiştir.

5.5.2 İsrail ile Körfez Ülkeleri Arasında Gelişen İlişkiler

13 Ağustos 2020'de ABD Başkanı Donald Trump, İsrail'in körfez ülkeleriyle yıllardır yürüttüğü gizli temasları, BAE ve İsrail arasında resmi ilişkilerin başlamasını öngören bir anlaşma ile dünya kamuoyuna duyurmuştur. BAE, Mısır ve Ürdün'den sonra İsrail'i tanıyan üçüncü Arap devleti olmuştur. Antlaşma, İsrail'in işgal altında tuttuğu Batı Şeria'da ilhak planlarını askıya almayı kabulünü içermiş ve Orta Doğu'da barış çabalarını ilerleteceğini belirtmiştir. Her iki ülkenin de karşılıklı büyükelçi değişimine başlaması ve turizm, eğitim, sağlık, ticaret ve güvenlik gibi bir dizi alanda iş birliğine gitmesi öngörülmüştür (Landau, 20.09.2020).

İsrail'in BAE ile ilişkileri, diğer körfez ülkelerine kıyasla geçmişten bu yana daha kapsamlı ve kamuoyuna açık bir nitelik arz etmiştir. Üst düzey temaslar zaten rutin haline gelmişti. Örneğin İran ile P5+1 ülkeleri arasında Kapsamlı Ortak Eylem Planı'nın (KOEP) imzalanmasının ardından Netanyahu, İran'la nasıl mücadele edileceği konusunda görüş alışverişinde bulunmak üzere 2015'te, Kıbrıs'ta Emirlik liderleriyle bir araya gelmişti (Entous, [26.05.2020]). Yine 2015 yılında BAE, İsrail'e Abu Dabi'de bir diplomatik ofis kurma izni vermiş, Ekim 2018'de İsrail'in Kültür ve Spor bakanı Miri Regev Abu Dabi'deki Şeyh Zayed Ulu Camii'ne giderek bir İsrailli yetkili tarafından bu ülkeye yapılan ilk resmi ziyareti gerçekleştirmiştir (Staff, [6 Eylül 2020]). Keza Aralık 2019'da ABD, ülkeler arasında bir saldırmazlık paktının da tartışıldığı ve temel olarak İsrail ile BAE arasında İran'a karşı koordinasyon sağlamak amacıyla düzenlenen gizli bir üçlü toplantıya ev sahipliği yapmıştır (Middle East Eye, [4.03.2020]). Şubat 2019'da Varşova'da düzenlenen ABD öncülüğündeki "İran karşıtı" konferansın ardından, İran'a karşı iş birliğini güçlendirmek amacıyla aynı yıl içinde ABD, İsrail ve BAE arasında üçlü bir forum düzenlenmiştir (Wintour, Holmes, [14.08.2020]).

Öte yandan İsrail-BAE ilişkisinin en geniş hacimli ve görünür boyutu iş ve ticaret alanında olmuştur. Yabancı pasaport kullanan İsrailli iş insanları Birleşik Arap Emirlikleri'ne düzenli olarak uçuş gerçekleştirmektedir. Bu iş alanı, yüksek teknolojiye ve bilhassa siber güvenlik, sulama teknolojileri, tıbbi malzemeler ve elmas endüstrisini kapsamaktadır (Friedman, [4.09.2020]). İsrailli iş adamı Matti

Kochavi'nin sahibi olduğu AGT International'ın, “Şahin Gözü” programı kapsamında BAE'nin sınırlarını ve petrol sahalarını korumak için 800 milyon dolar değerinde dronlar, elektronik çitler ve gözetleme ekipmanı sağladığı bildirilmiştir (Nassar, Suits, [6.09.2020]). Emirlik yetkilileri bunu ulusal güvenlik çıkarları tarafından motive edilen siyasi olmayan bir karar olarak tanımlamaktadır. AGT, birçok özel İsraili güvenlik şirketi gibi emekli İsrail Savunma Kuvvetleri mensuplarını istihdam etmektedir (Black, [14.01.2020]).

Dolayısıyla İsrail’le ilişkiler her ne kadar ulusal basında görünürlük kazanmamışsa da, BAE’de resmi bir tabu olma vasfını yitirmiştir. Çünkü her iki ülke de ortak bir gündeme sahiptir. İsrail’e yönelik olumsuz duyguların, İran’dan gelen tehdide karşı paylaşılan ortak çıkarları gölgelemesine müsaade edilmemesi gerektiği anlayışı hâkim olmuştur (Vintour-Holmes, 14.08.2020). İki ülke zaten birbirlerine yakınlaşmaktaydı. Bu anlaşmayla İsrail’in diğer Körfez ülkeleriyle de benzer anlaşmalar yapmasının ve uzun süreli iş birliğinin önünü açacak bir temel atılmış oldu. Anlaşmayı incelediğimizde İsrail’in daha kazançlı olduğu görülmektedir. Netanyahu bir TV kanalına yaptığı konuşmada “Batı Şeria’nın ilhak planlarının sadece ertelendiğini, ancak hala masada olduğunu” söylemiştir (Aljazeera, 14.08.2020). Bu durum Filistin’in ve hatta BAE’nin bu normalleşme sürecinden ciddi kazanımlarının olmadığını göstermektedir. İkinci olarak bu anlaşma, Filistin meselesi ve Batı Şeria’nın ilhakı meselesinden çok İran ile ilgili görünmektedir. Hem BAE hem de İsrail’in stratejik hedeflerinin başında bölgedeki İran etkisini sınırlandırılması gelmektedir. Filistin davası artık Arapların dış politikalarında merkezi bir yer işgal etmemektedir. Bölge ülkeleri, karşılaştıkları yeni meydan okumalar, tehditler ve sorunlar ışığında öncelik listelerini değiştirmiş görünmektedir. İran, Hizbullah ve diğer milis gruplar, körfez ülkeleri tarafından ulusal güvenliklerine yönelik başlıca tehdit olarak algılanmaktadır. Nitekim, bu sürecin öncülüğünü ve arabuluculuğunu yapan Trump yönetiminin Ortadoğu politikasına genel olarak bakıldığında da, İran ve müttefiklerine karşı ittifak arayışının bu anlaşmanın temel zemini olduğu görülmektedir.

553 Suudi Arabistan-İsrail Ekseni ve Ortak İran Tehdidi Algısı

İbrahim antlaşmasına kadar İsrail ile Suudi Arabistan liderliğindeki Körfez İş birliği Konseyi’nin altı üyesi arasında resmi bir ilişki olmamıştır. Ancak 2002 yılında İran’ın Natanz’daki gizli uranyum zenginleştirme tesisinin ortaya çıkması ve ABD’nin

2003'te Irak'ı işgali, İran'ı güçlendirerek bölgedeki nüfuzunu arttırmıştır. Eş zamanlı olarak bu ülkenin Ortadoğu'da güçlenen nüfuzuna ve planlarına yönelik ilgi de artmaya başlamıştır. 2004 yılında, Ürdün Kralı II. Abdullah, bölgede bir “Şii Hilalinin” ortaya çıktığını söylemiştir (Lewis, [8.04.2020]).

Hizbullah'ın İsrail güçlerine ciddi darbeler vurduğu 2006'daki İkinci Lübnan savaşı, Tahran'dan gelen meydan okumalarla ilgili endişeleri yükseltmiştir. O yılın Temmuz ayında Suudi Arabistan, Hizbullah'ın İsrail güçlerine yönelik yaptığı saldırıyı ve iki İsrail askerinin kaçırılmasını kınamış ve bunu “meşru bir direniş” değil “yanlış hesaplanmış bir macera” olarak nitelendirmiştir. Dolayısıyla İsrail, Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkeleri arasında bir zihin buluşmasının işaretleri, 2006 Lübnan Savaşı'nın ardından diplomatik düzeyde giderek daha belirgin hale gelmiştir. İsraili yetkililer “Orta Doğu Barış Sürecinin” önemini yitirdiğini ve İsrail ve Suudi çıkarları arasında stratejik bir uyum sağlanmaya başlandığını belirterek İran tehdidiyle ilgili Arapların artan derin kaygılarına atıf yapmaya başlamıştır (Black, [14.01.2020]).

Suudiler kamuoyu önünde, özellikle Aralık 2008'de başlatılan ve 1.400 Filistinlinin katledildiği Gazze'deki Dökme Kurşun Operasyonu sırasında İsrail'i eleştirmeye devam etmiştir (Black, [14.01.2020]). Ancak kısa süre sonra Suudi Arabistan, İsrail'in, İran'dan Gazze'ye gönderilen silah konvoylarına karşı Sudan'dan yaptığı hava saldırılarına ses çıkarmamış ve bu durum Suudi Arabistan'ın Hamas'a karşı yapılacak bir askerî harekâta razı olduğu yorumlarına yol açmıştır. ABD Dışişleri Bakanlığı kayıtları, İsrail'in silahların Sudan üzerinden gönderilmesini durdurmak için ilk olarak diplomatik bir çaba başlattığını fakat bu çaba başarısız olunca 2009 yılının Ocak ve Şubat aylarında Kızıldeniz boyunca baskınlar düzenlediklerini ve Suudileri önceden bilgilendirdiklerini göstermektedir. (Black, [14.01.2020]) İsrail Ulusal Güvenlik Konseyi başkan yardımcısına göre 2009 yılına kadar “İsrail ve Körfez ülkelerinden istihbarat ve güvenlik alanlarındaki üst düzey isimler, sürekli temas ve iş birliği halinde” olmuştur (Shezaf, Donaghy, [22.08.2020]).

2009 yılının Eylül ayında ABD, İngiltere ve Fransa, İran'ın Kum kenti yakınlarındaki Fordow'da gizli, ikinci bir uranyum zenginleştirme tesisi inşa ettiğini duyurmuş ve bu gelişme Körfez ülkeleri tarafından İran'dan algılanan tehdidin şiddetini arttırmıştır (Black, [14.01.2020]). 2011'de Arap Baharı'nın başlamasıyla birlikte, Mısır'da Hüsnü Mübarek'in devrilmesi Suudi Arabistan ve BAE yönetimlerinde endişelere yol açmıştır. Obama'nın bu gelişmelere rıza göstermesi, İslamcı hareketlere karşı uzun süredir devam eden düşmanlığı güçlendirmiştir. Suriye'deki iç savaşın adım adım

kötüye gitmesi ve 2012'den sonra İran ve Hizbullah'ın bu ülkede oynadığı artan rol, İsrail ile Körfez ülkeleri arasındaki yakınlaşmayı etkileyen diğer faktörler olmuştur (Cooper-Worth, [25.11.2019]).

Hasan Ruhani'nin Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından, İran ile nükleer müzakerelerin hızlanması ve 2013'te Cenevre'de geçici bir anlaşmaya varılması İsrail Başbakanı Netanyahu'nun tepkisine yol açmış ve İran'ın yarattığı tehdidin başka bir takım “tarihi düşmanlıkların üstesinden gelme ve yeni ilişkiler, yeni dostluklar kurma fırsatı” verdiğini belirtmiştir (Israel Ministry of Foreign Affairs, [4.07.2020]). İsrail, ortak İran tehdidine karşı Arap dünyasıyla iş birliğini arttırmayı arzulamıştır. Aynı dönemde Suudi Arabistan ve BAE, İran'a karşı harekete geçmesi için ABD üzerindeki baskıyı arttırmak maksadıyla İsrail'le yakınlaşmak istemiştir (Entous, [26.05.2020]) Haziran 2018). Nitekim, Körfez ülkeleriyle İsrail arasındaki iş birliği, büyük ölçüde Obama'nın ikinci Başkanlık döneminde artmıştır. Obama yönetiminin dışladığı Suudi Arabistan ve İsrail, buna tepki olarak kendi aralarındaki ilişkileri derinleştirmiştir. Eski bir İsrailli yetkili de aynı noktaya işaret etmekte ve Obama yönetiminin İsrail ile BAE ve Suudiler arasındaki ilişkilerin gelişmesine fark etmeden de olsa çok önemli katkılarda bulunduğunu söylemektedir (Entous, [26.05.2020]).

İsrail'in 1948'den beri temel arzusu, Arap devletleriyle ihtiyatlı ilişkiler kurarak Filistinlileri zayıflatmak olmuştur. Geçmişte Körfez ülkeleri, Arap ve Müslüman kamuoyunun göstereceği tepkiden çekindikleri için İsrail ile bağlantı kurmaktan kaçınmıştır. Bu durum değişirken, İsrailli politikacılar ve yetkililer Arap devletleri ile İran'a ve teröre karşı mücadele konusunda istihbarat koordinasyonundan söz etmeye başlamışlardır. 2010 yılında dönemin Mossad Direktörü Meir Dagan, İran'ı hedefleyen operasyonlar yapmak amacıyla Körfez ülkeleriyle gizli ittifaklar kurma stratejisine dayanarak Suudi Arabistan'ı ziyaret etmiştir. 2017 Kasımında İsrail Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı Gadi Eisenkot'un Suudi Arabistan'a İran ile ilgili istihbarat paylaşımı teklif ettiği ortaya çıkmıştır (Aljazeera, [16.07.2020]). Eski bir üst düzey ABD diplomatı, “Bu ülkelere giden İsrail istihbarat personelinin Arap ülkelerinin liderleriyle buluştuğunu ve birbirlerini oldukça iyi tanıdıklarını” söylemiştir (Black, [26.12.2019]) 2019).

Obama'nın başkanlığı döneminde Dış İşleri Bakanı olan Hillary Clinton “BAE ve Suudi Arabistan'ın İran etkisine karşı koymak için Mossad'la birlikte çalıştıklarını bildiğini” belirtmiştir (Entous, [26.05.2020]). Tüm bu iş birliğini Mossad yöneticisi

David Meidan, “İsrail ve Körfez ülkeleri aynı gemideydi” ifadeleriyle yorumlamıştır (Pfeffer, 16.06.2020).

Muhammed bin Salman, savunma bakanı ve veliaht prens yardımcısı olarak atanıp ardından Haziran 2017’de veliaht prensliğe terfi ettirildikten sonra İsrail-Suudi iş birliğinin kapsamı genişlemiştir. Veliaht prensin 2018 baharında ABD’ye yaptığı üç haftalık seyahatte İsrail hakkında verdiği mesajlar ve İsrail yanlısı Amerikalı Yahudi liderlerle bir araya geldikten sonra “Filistinlilerin Trump’ın önerilerini kabul etmesi” ya da “susup şikâyet etmeyi bırakması” gerektiği yönündeki söylemleri yeni bir dönemi işaret etmiştir (Aljazeera, [27.05.2020]). Salman “Filistin meselesinin ne hükümeti ne de Suudi halkı için bir öncelik olmadığını” ve “İran gibi, ele alınması gereken çok daha acil ve daha önemli konular” olduğunu açıkça belirtmiştir (Fars News Agency, [14.06.2020]). Dolayısıyla Salman’ın yükselişiyle birlikte İsrail’e yönelik olumlu, İran’a yönelik ise düşmanca tutumlar artmaya başlamıştır.

BAE gibi Suudiler de özellikle güvenlik alanında İsrailli şirketlerle anlaşmışlardır. Örneğin 2018 yılında Türkiye’de öldürülen gazeteci Cemal Kaşıkçı’nın izini sürmek için kullanılan yazılımı İsrailli NOS firmasının sağladığı bildirilmiştir (Ignatius, [13.09.2020]). İsrail’in Güney Afrika üzerinden Suudi Arabistan’a dronlar sattığı ve ülkenin Yemenli Husi isyancılarının füze saldırılarından korumak için “Demir Kubbe” sistemini sattığı haber olmuştur (Khoury, Kubovich, [5.09.2020]). 2018’de İsrail medyası İsrail genelkurmay başkanı ve Suudi mevkidaşının ilk kez Washington’daki bir konferansta bir araya geldiğini bildirmiştir (Ahronheim, [5.09.2020]).

Öte yandan İsrail’le ilişkilerin normalleşmesi yolunda BAE’yi takip eden ilk ülke Bahreyn olmuştur. Öncesinde Bahreyn Kralı Hamad bin İsa Al Halife, İsrail-BAE anlaşmasını bölgede “barış için tarihi bir adım” olarak nitelendirmiştir (Düz, [22.09.2020]). Bu durum Suudi Arabistan’ın da konuya sıcak yaklaştığının işaretlerini taşımaktadır. Müteakiben Bahreyn’in BAE’ye iştirak etmesi, Suudi Arabistan’ın onayı olmadan böyle bir adım atamayacağı için ayrıca önemli olmuştur. Bundan sonra Başkan Trump’ın kıdemli danışmanı ve damadı Jared Kushner, “bölgedeki birçok liderin artık Filistin’i beklemekten yorulduğunu ve İsrail gerçekliğini tanımak istediğini” belirtmiştir. Kushner, “Suudilerin harekete geçmeden önce normalleşme sürecinin nasıl işlediğini görmek için beklediğine inandığını” ifade etmiş ve “nihayetinde İsrail ile Suudi Arabistan arasında da bir normalleşme sürecinin kaçınılmaz” olduğunu söylemiştir (Ignatius, [22.09.2020]). Nitekim Bahreyn’in

ardından Fas ve Sudan da ilişkileri normalleştirme yolunda İsrail ile uzlaşmaya varmış ve İbrahim anlaşmalarından bu yana İsrail'e ilk büyükelçi atayan ülke, 31 Mart 2021 tarihinde Bahreyn olmuştur (Dudley, [1.04.2021]).

Bahreyn BAE ve diğer ülkeler önemli bir başlangıç niteliği taşıyalar da, bölgedeki büyük değişimin Suudi Arabistan üzerinden yaşanması beklenmektedir. İran'ın yükselişi, Arap Baharı sonrasında otokratik rejimlerin artan güvensizlik hissi ve ABD ile bağlantılarının kesileceği korkusu, Arap ülkelerinin İsrail'le olan ilişkilerinin gelişmesinde rol oynamıştır. Ancak İbrahim Antlaşması ile gelişen sürecin temelinde esas olarak İran'a karşı birlikte mücadele anlayış yatmıştır. Donald Trump'ın Başkan olduktan sonra ilk dış politika hamlelerinden biri, İran ile yapılan nükleer anlaşmayı iptal etmek olmuştur ve bu anlaşmanın "İsrail için bir felaket olduğunu" ve İran'ın "İsrail'e karşı amansız düşmanlığının, Tahran'a yönelik baskı politikasının en önemli faktörlerinden biri olduğunu" ifade etmiştir (Sanger - Kirkpatrick, [13.05.2020]). Dış İşleri Bakanı Pompeo, İran'ın "Batı medeniyetinin altını oymak, Ortadoğu'nun tek demokratik devleti, bir İncil ülkesi ve Yahudi vatanı İsrail'i yok etmek konusunda ciddi girişimlerde bulunduğunu" savunmuştur (Rosenberg, [29.09.2020]). Dolayısıyla Trump yönetimi, Obama döneminde öne çıkan ve Ortadoğu'da geniş demokrasiler ittifakı kurma stratejisine inanmamış ve bu bölgedeki güç dengelerinin ABD birliklerinin bölgeye kalıcı olarak yerleştirilmesini gerektirmediğini, ABD'nin zaten DAESH örneğinde olduğu gibi açık denizlerden bölgeye her türlü müdahaleyi gerçekleştirebilecek kapasiteye sahip olduğunu savunmuştur. Buna bağlı olarak da temel amaç, bir düşman belirlediğinde onu yok edip geri çekilmek olarak görülmüş ve İsrail ve Suudi Arabistan'ın başını çektiği bir grup Arap müttefike verilen destekle İran'a karşı mevcut güç dengelerinin korunabileceğine inanılmıştır.

Sonuç olarak İsrail ve Körfez ülkeleri arasında gelişen bu ilişkilerde önemli bir faktör, Trump yönetimi içerisine etkili olan politik figür ve dini liderlerin savundukları dini inanç ve ideolojiler olmuştur. Önceki bölümlerde başkanların oluşturduğu dış politika doktrinlerinin ilgili ülkenin dış politikasının inşasında maddi gücün kullanımıyla eş değer olduğu fakat aynı zamanda bu doktrinlerin gücünün değişken olduğu için onu elinde bulunduran lidere ve taşıdığı fikirlere bağlı olarak farklılık gösterdiği vurgulanmıştır. Bu noktada bir stratejik kültür oluşmakta ve bu kültürün devlet liderlerinin gösterdiği dış politik tepkilere rehberlik ettiği görülmektedir. Dolayısıyla bir ülkenin dış politikası formüle edilirken en etkili fikirler hâkim olacaktır (Puchel, 14). Bu noktada neoklasik realist çerçevede Trump'ın liderliği, fikirleri ve dünya

görüşleri onun dış politika anlayışını şekillendirmiş, çeşitli dış politika meselelerine gösterdiği tepkiler ve karar alma süreçlerinde belirleyici olmuştur. Bu durum, başkanların oluşturduğu dış politika doktrinlerinin ilgili ülkenin dış politikasının inşasında maddi gücün kullanımıyla eş değer olduğu anlamına gelmektedir. Ancak doktrinlerin gücü değişkendir ve onu elinde bulunduran lidere ve taşıdığı fikirlere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bu noktada ortaya çıkan önemli bir soru liderin kim olduğudur. Liderin fikirleri ve dünya görüşüne göre çeşitli uluslararası meselelere göstereceği tepkiler ve karar alma süreçleri, değişiklik gösterecektir.

554 Körfez Ülkelerine yönelik Evanjelik Diplomasi

İbrahim anlaşmasına giden süreçte Trump'ın Evanjelik Danışma Kurulu ve yönetime yakın evanjelik isimlerin lobi girişimleri, oldukça etkili olmuştur. Anlaşmadan önce, Mayıs 2020'de Netanyahu, en geç Temmuz'a kadar Batı Şeria'da ilhak operasyonunun başlayacağını ilan ederken evanjelikler için İsrail'in Arap devletleriyle normalleşme sürecine girmesi, “çorak tepelerin durumunu değiştirmekten” çok daha önemli görülmüştür (Jaffe-Hoffman, [16.09.2020]). Evanjelik lider Joel Rosenberg, 2020 yılı başında Jerusalem Post için yazdığı bir köşe yazısında, “Evanjeliklerin çoğu, zaten Trump'ın Amerikan tarihinin en İsrail yanlısı başkanı olduğuna inanıyor. İsrail ile bir Arap ülkesi arasında bir barış antlaşması yapabilseydi, bu kesinlikle evanjeliklere enerji verirdi,” demiştir (Jaffe-Hoffman, [16.09.2020]). Evanjelik lider Rosenberg üst düzey bir ABD yetkilisiyle yaptığı görüşmede, İsrail ile BAE arasında bir barış anlaşmasının “ilhak girişiminden çok daha önemli, tarihi, stratejik ve oyunun kurallarını değiştirecek” niteliğe haiz olduğunu öne sürmüş ve yönetime bu rotayı güçlü bir şekilde takip etmesi için baskı yaptığını belirtmiştir (Rosenberg, [13.09.2020]). Rosenberg, “Evanjelikler her şeyden önce İsrail'in daha güvenli, daha güçlü ve daha barışçıl olmasını istiyor, daha büyük olması şart değil,” diyerek konu hakkındaki anlayışını ortaya koymuştur (Rosenberg, [13.09.2020]). Ek olarak “ilhakın şimdi olması halinde İsrail ile Körfez ülkeleri arasında İran'a karşı Trump yönetimi tarafından kurulan ittifaka derinden zarar vereceğini” belirterek birçok evanjeliğin İsrail ilhakına karşı olduğunu gösteren kamuoyu yoklamalarına işaret etmiştir. Öte yandan Dünya çapında 600 milyondan fazla evanjeliği temsil eden küresel bir evanjelik kiliseleri örgütü olan Dünya Evanjelik İttifakı (World Evangelical Alliance yayınladığı bildiride “İsrail'in Batı Şeria'nın geniş alanlarını ilhak etme planları” konusundaki derin endişelerini belirtmiştir (World Evangelical Alliance,

[11.09.2020]).

Bu görüşlerin olgunlaşmasında, 2018 yılında evanjelik liderlerden oluşan bir delegasyonun BAE'ye gerçekleştirdikleri ziyaret ve Emirlik yetkilileriyle yapılan görüşmeler, önemli bir zemin teşkil etmiştir. Bu temaslarda “İsrail ile BAE arasındaki ilişkilerin normalleşmesi” hakkında görüş alışverişi yapılmıştır. Sonrasında Rosenberg, BAE Dışişleri Bakanı ve Büyükelçisiyle artan İran tehdidinden, bir “Arap NATO'su” yaratma planlarına, din özgürlüğünden İsrail-Filistin barış sürecine çeşitli konuları tartışmak üzere birçok kez bir araya gelmiş ve katıldığı her toplantıda “BAE'nin İsrail'le bir barış anlaşması üzerinde çalıştığı izlenimi aldığını” ifade etmiştir (Rosenberg, 13.09.2020). Dolayısıyla evanjelik gruplar, gerek Arap ülkelerinin liderleriyle bir araya gelerek, gerekse de Amerikan yönetimine söz konusu eğilimin sürdürülmesi için telkinlerde bulunarak, bu anlaşmanın alt yapısına ciddi katkılar yapmıştır. Nitekim, evanjelik delegasyon bölge turunu tamamladıktan sonra Donald Trump'ın Evanjelik Danışma Konseyi Başkanı Johnnie Moore, kısa süre içinde İsrail ile Sünni Körfez ülkeleri arasında barış öngördüğünü söylemiş ve öngörüsü gerçekleşmiştir. Moore aynı zamanda, anlaşmanın ardından Bahreyn gibi diğer Arap ülkelerinin de BAE'nin izinden gideceğini öngördüğünü ifade etmiştir. Bahreyn 11 Eylül 2020'de bu beklentiyi doğrulamıştır (Jaffe-Hoffman, 16.09.2020). BAE Veliaht Prensi Muhammed Bin Zayed, Ekim 2018'de kendisini ziyaret eden Evanjelik delegasyona İsrail ile barış yapmaya hazır olduğunu söyledikten sonra, özel bir ilgi görmeye başlamış ve ABD medyası BAE'de adeta bir “İlmlilik Hazinesi” keşfetmiştir. Ardından “Bir Arap ülkesinde özgürlüğün nasıl doğduğuna” ve “BAE'nin nasıl etkileyici bir dini hoşgörü modeli yarattığına” dair söylemler artmaya başlamıştır (Mitchell, [30.07.2020]). Evanjelikler bir kez daha liberal- seküler kavramlara atıf yaparak politikalarını meşrulaştırmaya çalışmış, özgürlük, adalet, dini hoşgörü ve barış içinde bir dünya için çabalama misyonu taşıdıkları mesajını vermiştir.

2018 yılında BAE'yi ziyaret eden evanjelik delegasyon daha sonra bölge genelinde birçok toplantıya katılmıştır. Bu kapsamda Salman, 2019 yılında Cidde'de Amerikalı evanjelik liderlerden oluşan bir heyetle bir araya gelmiştir (Ahmed, 19.05.2020). Suudi Arabistan'ın Washington Büyükelçiliği tarafından yapılan açıklamada, iki tarafın “bir arada yaşamayı teşvik etme” ve “aşırılıkçılıkla mücadele” üzerine görüş alışverişinde bulundukları söylenmiştir. Buluşma hem Suudi hem de ABD hükümetleri tarafından desteklenmiş ve görüşmede ayrıca “Suudi Arabistan'ın

geleceğine dair” görüş alışverişinde bulunulmuştur. Ele alınan konular arasında terörizm, din özgürlüğü, insan hakları, Ortadoğu’daki jeopolitik durum ve barış süreci yer almıştır (Batrawy, 20.05.2020). Evanjelik delegasyon içindeki isimlerden biri olan Larry Ross, “İsa adına uzlaşma elçileri” olarak orada bulunduklarını ifade etmiştir. Öte yandan bu ziyaret 11 Eylül tarihine denk gelmiştir ve heyetin lideri Joel C. Rosenberg, bu zamanlamaya yönelik eleştirileri “8 yıl önce Usame Bin Ladin, El Kaide ve şiddetli cihadın radikal teolojisinin içinden çıktığı Suudi Arabistan artık yok. Amerikalıların birçoğunun bilmediği köklü değişiklikler yaptılar. Suudi Arabistan’da devam eden reformların çoğu gerçek, tarihi ve cesaret verici” diyerek yanıtlamış ve Suudi Arabistan’ın halihazırda gitmekte olduğu rotayı ve ileriye yönelik nasıl bir strateji izlemesi gerektiğini tartışmak için en uygun zamanı seçtiklerini belirtmiştir. Suudi Arabistan, “radikal İslamcı terörizme ve yükselen İran tehdidine karşı savaşta Amerika’nın en önemli stratejik müttefiklerinden” biri olarak görülmüştür (Rosenberg, [29.09.2020]).

2018’de Cidde’yi ziyaret eden heyet içinde Trump’ın Evanjelik danışmanlarından Johnnie Moore da yer almıştır ve döndükten sonra, Salman’ın reformlarını ve Suudilerin “ılımlı İslam yönelimine” olan desteğini ifade etmiştir. 2019’daki ikinci ziyaretten sonra Moore bu kez övgüsünde çok coşkulu olmasa da delegasyonun Suudi Arabistan’daki gelişmelerden memnun olduğunu belirten bir açıklama yapmıştır (Henne, 15.06.2020). Dolayısıyla evanjelikler, 11 Eylül 2001’de ABD’ye yapılan terör saldırılarından yıllar sonra, bilhassa evanjelik delegasyonun 2018’deki ziyaretinin ardından Suudi Arabistan’ın kapsamlı ekonomik, sosyal, kültürel ve dini reformlardan geçtiğini savunmaktadır. Önceki bölümde örneklerle gösterildiği üzere her iki taraf da İran’ı varoluşsal bir tehdit olarak gördüğü için İsrail ve Suudi Arabistan’ın gizli güvenlik bağları olduğu uzun zamandır bilinmektedir ancak Suudi Arabistan İsrail Devleti’ni resmi olarak hala tanımamaktadır. Bununla birlikte, İsrail ile Birleşik Arap Emirlikleri arasında yapılan anlaşmadansonra diğer körfez ülkelerinin ve nihayetinde Suudi Arabistan’ın bu sürece katılacağı beklentisi uyanmıştır.

Esasında Suudi Arabistan, Hristiyanlar da dahil olmak üzere gayrimüslimlere karşı davranışları, Batı dünyasında muhtelif tartışmalar yaratmış bir ülkedir. Örneğin “Açık Kapılar Dünya İzleme Listesi” raporuna göre Hristiyanların en çok zulüm gördüğü ülkelerden biridir (Casper, 15.06.2020). Tarih boyunca evanjeliklerin başlıca dış politika öncelikleri arasında uluslararası din özgürlüğünün yer aldığı göz önünde tutulduğunda, dünyadaki en baskıcı devletlerden biri karşısında bu derece olumlu bir

tavır takınılması çelişkili görünmektedir. Ancak bu tutarsızlıkta tarihi bir devamlılık gözlemlenebilir. Kendisi de bir evanjelik olan Carter'ın başkanlığından itibaren ABD, tüm dünyada insan haklarını teşvik etme şeklinde bir politika anlayışı benimsemişti. Buna rağmen Soğuk Savaş konjonktüründe dönemin ABD yönetimleri ve önde gelen Evanjelik isimler, “her ülkede insan hakları ve demokrasinin desteklenmesinin Komünizmi getirebileceği” tehlikesini gerekçe göstererek Güney Amerika ve Ortadoğu’da otoriter yönetimlere destek vermişlerdir. Bugün de aynı durum geçerliliğini korumaktadır. Evanjeliklerin nazarında Suudilerle dinler arası diyalog politikaları, İran’a karşı mücadele ve İsrail devletine daha fazla Arap desteği için bir fırsat olarak görülmüştür.

Sonuç olarak aşamalı kadercı anlayış, “İran’ın İncil tarihinde büyük bir rol oynadığı” inancıyla bağlantılı olarak Trump’ın İran’a yönelik uyguladığı politikaları Mesih’in dönüşünü başlatmanın bir yolu olarak görmüştür. Buna göre İran, önceki bölümlerde detayları verilen, ahir zamanları başlatacak gelecekteki büyük savaşta İsrail’e saldıracak ülkelerden biri olacaktır (Boyer, 1994, 159-166). Örneğin Dışişleri Bakanı Mike Pompeo Mart 2019’da “Christian Broadcasting Network”e Kudüs’te verdiği bir röportaj sırasında, aşamalı kaderciler arasında popüler olan İran merkezli bir İncil hikayesine atıf yapmıştır. Hikâyede, bir Pers kralına, kötü kalpli danışmanı Haman tarafından ülkesindeki Yahudileri katletmesi önerilir. Ancak kralın eşi, Yahudi Kraliçesi Esther onu bunu yapmamaya ikna eder ve halkını kurtarır. Pompeo, Trump’ın Yahudileri İran’dan kurtaran modern bir Esther olabileceğini düşünüp düşünmediği sorulduğunda, “Bir Hıristiyan olarak bunun mümkün olduğuna kesinlikle inanıyorum” demiştir (Bailey, [22.04.2020]).

Keza Evanjelik lider John Hagee, “Trump’ın İran’la yüzleşmesini dört gözle beklediğini” ifade etmiştir. Trump, Hagee’nin kurucusu olduğu “Christians United for Israel”in lobi gününe, katılımcılara hitap etmeleri için en üst düzey mesai arkadaşlarını göndermiştir. Konferansta Pompeo orada bulunan kalabalığa yönelik bir konuşma yapmıştır (Bova, [9.06.2020]). Konuşması esnasında Pompeo, “Trump yönetiminin daha önceki yönetimlerin hiçbirinin yapmadığı şekilde gerçekleri dile getirdiğini ve bu gerçeğin kaynağının kendisinin de sürekli masasında açık tutup okuduğu İncil olduğunu” ifade etmiştir. Bu gerçeğin bir parçası olarak “İran İslam Cumhuriyeti’nin neden mağdur değil saldırgan olduğunu ve Amerika’nın bu kötülüğe karşı nasıl tüm dünyaya emsal olacak şekilde bir iyilik savaşçısı olarak mücadele verdiğini” anlatmıştır (Pompeo, [11.08.2020]). Pompeo’nun bu sözlerinde aşamalı kaderciliğin

“iyiler ve kötüler”, “Şeytan’ın hizmetinde olanlar” ve “İsa’nın hizmetinde olanlar” olarak dünyayı iki ana cepheye ayıran anlayışının esintileri bulunabilir. Buna göre çatışma, Tanrı’nın seçmiş olduğu halk ile o halkı bütünüyle yok etme peşinde olan fanatik bir düşman arasındadır ve bu sıfır toplamı bir rekabet olarak görülmektedir. Neoklasik realizm temelinde, sistemik politik boyutların ötesine geçerek devletlerin dış politik tercihlerini belirleyen içsel unsurları inceleme fırsatı sunmakta, devletlerin tercihlerinin bütünüyle çıkar peşinde olan lobi gruplarından etkilendiğini savunmaktadır. Ancak bu lobi gruplarının tamamen kendi çıkarlarına yönelik bir gündeme sahip olmadığını aynı zamanda kamuyu ilgilendiren genel bir toplumsal aidiyete sahip olduklarına işaret etmektedir. Örneğin, çeşitli dini çıkar grupları kendi dini inanışları adına bir takım politik görüşleri savunsalar da, sözde insan hakları adına destekliyor oldukları dış müdahaleler ve ekonomik yardımlar, ihtiyaç duydukları zaman ve kaynakları ülke içinde değil “dışında” meselelere ayırmak anlamına gelmektedir. Dinler ve buna bağlı kurumlar da bu anlamda yalnızca salt kendi çıkarlarının peşinde koşmaz ve bunun yerine Tanrı tarafından zorunlu kılınan yükümlülükleri ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sonuçları savunabilir.

Öte yandan gerek Körfez ülkeleri gerekse İsrail, ABD’nin İran’a yönelik stratejisine tam destek vermişlerdir. ABD ve bölgedeki müttefiklerinin çabalarını birleştirerek Tahran’ın saldırılarının ve genişlemeci politikalarının engellenmesi gerektiğini savunurken tüm bölge ülkelerini Amerikan liderliğine tabi olmaya çağırmaktadır. Bu İran politikasına verilecek Arap desteği evanjelikler için büyük önem arz etmektedir. Pompeo, kendisine ABD Büyükelçiliğinin Kudüs’e taşınması ile ilgili gelen bir soruyu cevaplarırken bu durumu şöyle izah etmiştir:

“Arap dostlarımızın çoğunun üzüldüğünü bilsem de ABD Büyükelçiliğinin Kudüs’e taşınmasını destekliyorum. Ancak ABD ileride Kudüs’e ne kadar odaklanırsa, Ortadoğu’daki müttefiklerimizi o kadar çok böleriz. ABD, İran tehdidine ne kadar odaklanırsa ve Tahran’ın olumsuz etkisine karşı koymada gerçek bir liderlik gösterirse Arap ve İsrailli dostlarımızı ortak bir amaç için ciddi bir düşmana karşı bir araya getirebiliriz” (Rosenberg, 20.07.2020).

Böylelikle Trump yönetimi üzerindeki Evanjelik nüfuz ve perde arkasındaki aşamalı kaderci anlayış, ABD’nin İran’a yönelik şiddetli baskı politikası ve Körfez ülkeleriyle İsrail arasındaki ilişkileri geliştirme çabalarının göze çarpan unsurlarından biri olarak dikkat çekmektedir. Evanjeliklerin Körfez ülkelerinde gerçekleştirdiği ve İbrahim

antlaşmasının de zeminini hazırlayan diplomatik çabalarda vurguladıkları en önemli husus, İran tehdidine karşı Körfez ülkelerinin iş birliğine duyulan ihtiyaç olmuştur.

Öte yandan 2021 yılı Mayıs ayında İsrail'in Mescid-i Aksa'ya saldırısı ile birlikte başlayan ve Gazze Şeridi boyunca süren son 11 günlük savaş, bölgeyi bir kez daha gerginleştirmiştir. Hamas lideri İsmail Haniye, İsrail'e 4.000'den fazla füze fırlatmaları ve İsrail'in hava saldırılarıyla buna karşılık vermesinin ardından zaferini ilan etmiştir. Haniye, Hamas'ın savaşta amacına ulaştığını ve İbrahim Anlaşmalarına atıfta bulunarak sözde “'bir arada yaşama' projesini yıktıklarını” söylemiştir (Scarborough, [25.05.2021]). İsrail güçlerinin Mescid-i Aksa'ya gerçekleştirdiği saldırılardan sonra bu durumun İbrahim Anlaşmalarının başarısızlığının veya çöküşünün bir işareti olduğunu söyleyen bazı yorumlar öne çıkmıştır. Ancak BAE, İsrail'i eleştirmesine rağmen sert bir ton içermeyen açıklamalar yapmamaya dikkat etmiştir. İsrail saldırılarının hala devam ettiği dönemde Birleşik Arap Emirlikleri ve İsrail çifte vergilendirmeyi önlemek için bir anlaşma imzalamıştır. Dolayısıyla iki ülke, Filistin topraklarında gerginliğin yükseldiği bir dönemde böyle bir anlaşma imzalamalarıyla İbrahim Anlaşmalarının hala yolunda olduğuna dair güçlü bir mesaj göndermiştir (Harkov, [3.06.2021]). Çatışmayla ilgili BAE cephesinden yapılan açıklamalar, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın standart gerilimi düşürme çağrılarını hatırlatmıştır. BAE Dışişleri Bakanı Abdullah bin Zayed, olayları “barışçıl diyaloga olan acil ihtiyacın çok ciddi bir hatırlatıcısı” olarak nitelendirmiştir. Bir başka yetkili, Hamas'ı “Gazze Şeridi sakinlerini acı dolu bir yaşama mahkûm etmekle” suçlamıştır. Perde arkasında, Emirlik yetkililerinin Hamas'ı dizginlemek için çalıştıkları ve İsrail'e saldırılarına devam etmesi halinde Gazze'ye gelecekteki yatırımları durdurmakla tehdit ettikleri bildirilmiştir (Glick, Feith, [3.06.2021]).

İbrahim anlaşmaların dayanağının İsrail ile Arap devletleri arasındaki diplomatik ilişkilerin Filistin meselesiyle kısıtlanmadan geliştirilebilmesi olduğu düşünüldüğünde, birçok Arap ülkesinin İsrail'in operasyonlarını kınamasına rağmen, ilişkileri gerginleştirme eğiliminde olmaması İbrahim Anlaşmaları ile başlayan sürecin geleceğine dair ipucular vermektedir. Bilhassa bu durum, 2000 yılında patlak veren İkinci İntifadadan sonra 1990'lı yıllarda İsrail'le kurdukları diplomatik ilişkileri bozan dört Arap ülkesinin (Tunus, Fas, Umman ve Katar) tutumuyla kıyaslandığında anlamlı gözükmektedir.

Kudüs ve Gazze'de yaşanan çatışmalar, İbrahim anlaşmalarının kalıcılığının test

edildiği ilk önemli sınav olmuştur. Çatışmaların Kudüs'ten Gazze'ye kaymasının ardından Arap liderlerin tavrı da önemli ölçüde farklılık göstermiştir. Savaş Gazze'ye doğru kaydıkten sonra Arap medyası daha dengeleyici yayınlar yapmış hatta Hamas'ı kınayan ifadeler görülmüştür. Dolayısıyla Kudüs artık odak noktası olmadığında Arap ülkelerinin İsrail' karşı çok fazla ses çıkarmayacağını çünkü İran etkisinde olduklarını düşündükleri Hamas'ın İsrail tarafından yenilip zayıflatılmasını kendi çıkarlarına uygun gördükleri anlaşılmaktadır (Guzansky, Marshall, [28.05.2021]). İbrahim anlaşmasına taraf olan Arap yetkililer, Hamas'ın İsrail'e karşı yürüttüğü savaşını daha geniş bir bağlamda görmekte ve Hamas'ı, Yemen'deki Husiler ve Lübnan Hizbullah'ı ile birlikte İran'ın vekili olarak görmektedir. Sünni Arap liderler, İran destekli olduğuna inandıkları Hamas'ın son olaylarda her zamankinden daha iyi askeri performans gösterdiğini izlemiştir. Kuşatılmış Gazze'de Hamas, daha ağır yüklere ve artırılmış menzillere sahip yeni füzeler geliştirmek için İran teçhizatından, finansmanından ve eğitiminden yararlanmıştır. Körfez liderleri, ticaret yollarına ve deniz limanlarına daha fazla erişim ile Suudi Arabistan sınırındaki Husilerin ve Lübnan'daki Hizbullah'ın yönetimleri için daha büyük bir tehdit oluşturabileceğini öngörmektedir. Bu sebepler dolayısıyla ortak bir İran tehdidi algısı, 2020 yılında başlayan normalleşme anlaşmalarının gelişimini desteklemeye devam edecektir.

Öte yandan Biden'ın göreve gelmesiyle birlikte Benjamin Netanyahu'yu devirecek ve hükümete ilk kez bağımsız bir Arap partisini dahil edecek bir koalisyon anlaşmasının gerçekleşmesi, İsrail siyasetindeki fay hatlarını yerinden oynatarak yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmiştir. Biden'ın basın sekreteri Jen Psaki, İbrahim anlaşmalarının halihazırdaki statüsüne dair sorulan bir soruya, “Anlaşmaların ölü doğduğunu ve Trump yönetiminin Orta Doğu'da uzun süredir devam eden çatışma durumunu sona erdirmek için gerçekten yapıcı bir şey yaptığına inanmadıklarını” ifade etmiştir (Scarborough, [25.05.2021]). Mayıs ayında İsrail'e bir ziyaret gerçekleştiren Senatör Bill Hagerty'ye göre İsrailli yetkililer ve iş insanları tarafından Biden yönetiminin tarihi Ortadoğu barış anlaşmalarını erozyona uğratması ihtimali gündeme getirilmektedir. Keza Biden yönetiminin Hamas kontrolündeki Gazze şeridine 100 milyon dolardan fazla yardım sağlama çabaları doğrudan Hamas'a fayda sağlayacaktır (Kredo, [5.06.2021]).

İkinci olarak ABD'nin İran'la angajmanının İsrail ve Arap komşuları arasında varılan tarihi barış anlaşmalarını baltalayacağından endişe duyulmaktadır. Bu endişelerin temelinde “Biden yönetiminin, milyonlarca doları İran'ın eline teslim edecek ve ABD

ile İsrail düşmanlarını cesaretlendirecek sorunlu İran nükleer anlaşmasına geri dönme” olasılığı yatmaktadır. Dolayısıyla Amerika'nın İran'la yenilenmiş bir nükleer anlaşmayı güçlendirmeyi amaçlayan diplomasisi, yalnızca İsrail'i değil, aynı zamanda Tahran'ın bölgedeki artan etkisini baltalamak yönündeki bir çabanın parçası olarak İsrail ile barış anlaşmaları imzalamış olan Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn gibi önde gelen Arap ülkelerini de ilgilendirmektedir. Temel endişe, nükleer anlaşmaya geri dönülmesiyle birlikte bu ülkelerin İran'la yaklaşmasıdır (Kredo, [5.06.2021]).

Hagerty ayrıca, Demokrat Parti içinde ABD-İsrail ilişkisini sona erdirmek ve ortak güvenlik girişimleri için fonları kesmek için büyüyen bir hareketin İsrail'deki siyasi sınıflar arasında çok fazla tartışmaya yol açtığını söylemiştir. Bu noktada 2021 yılı Mart ayında İsrail'de yapılan genel seçimlerde Müslüman Ra'am partisinin parlamentoda 4 sandalye elde etmesi ve Benjamin Netanyahu'yu devirerek ve hükümete ilk kez bağımsız bir Arap partisini dahil edecek 8 partili bir koalisyon anlaşmasını oluşturması önem kazanmaktadır. Ra'am, herhangi bir kabine görevinde bulunmayacak olsa bile, geleceği belirsiz bir koalisyonun hayatta kalması için kesinlikle kritik öneme sahip olacak ve Filistin azınlığının çıkarlarının koalisyon tarafından farklı bir şekilde değerlendirilmesi gerekecektir. Ayrıca bu vesileyle nüfusun yaklaşık beşte birini oluşturan Filistinli İsrail vatandaşlarının İsrail siyasetinde daha aktif bir rol oynayabilecekleri zemin ortaya çıkmıştır (Sievers, Forzeiger, [31.05.2021]). Aynı zamanda, sağcı milliyetçi bir lider olan Naftali Bennett'in başbakan olacak olması Araplar için endişe verici bir durum gibi gözükse de Bennett'in, anlaşmanın baş mimarı Yair Lapid de dahil olmak üzere, solda kalan diğer koalisyon mensuplarıyla birlikte elindeki gücü nasıl kullanacağı belirsizliğini korumaktadır (Cohen, [6.06.2021]). Ancak dahil olduğu koalisyonun dokusu göz önüne alındığında, dünya kamuoyunda İsrail'e yönelik giderek artan “Apartheid” bir ülke suçlamasından kurtulmak için Benneth, yasadışı yerleşim yerlerinin genişletilmesi ve Siyonist politikalar yerine, Biden yönetiminin de etkisiyle daha yaratıcı pragmatist bir yaklaşıma yönelebilir. Ortaya çıkan bu yeni manzara, bir bakıma İbrahim Anlaşmalarının ruhunu yansıtmakta ve İsrail iç siyasetinde artan Arap etkisinde İbrahim anlaşmalarının yarattığı etkinin göz önünde bulundurulması gerektiğini göstermektedir.

6. SONUÇ

Amerika Birleşik Devletleri'nde çeşitli dönemlerde izlenilen dış politikaları sistemik düzeyde analizler veya diğer kuramsal yaklaşımların gözlemleriyle tanımlanabilecek olanların ötesinde anlamak için neoklasik realizmin savunduğu üzere ilgili dönemlerin başta devlet başkanları olmak üzere önde gelen aktörlerinin zihin dünyasını değerlendirmemiz gerekmektedir. Bu kapsamda bu aktörlerin tam olarak neye inandıkları ve ülkelerini ilgilendiren konularla ilgili ne düşündükleri, bu inanç ve düşüncelerini nasıl gerekçelendirdikleri, neyi arzuladıkları ve neden korktukları, dünyayı ve ülkelerinin dünya içinde yerini nasıl gördükleri ve kararlarını nasıl aldıklarını anlamak önem arz etmektedir. Tüm bu sorulara cevap vermek için bu aktörlerin izledikleri politikalara karar verme süreçlerine ve onları etkileyen dış faktörlerin zihin dünyalarına odaklanmak gerekmektedir.

Carter ve Trump son derece farklı hatta taban tabana zıt olarak nitelendirilebilecek bir Başkanlık tarzı ve dış politika yürütmüştür. Her iki isim de bazen övgüler almış fakat genellikle alay konusu olmuşlardır. Ancak hedeflerinde başarılı olup olmadıklarına veya seçmenlerinin taleplerini yerine getirip getirmediğine, hatta tarihin akışını değiştirip değiştirmediğine karar vermek için onların kendi zihin dünyalarında şekillenmiş olan niyetlerini anlamak gerekmektedir.

Carter ve Trump, orta-üst sınıf ağırlıklı fakat nispeten küçük kırsal kasabalarda ve gerek 1929 Buhranı gerekse 2. Dünya Savaşı'nın Amerikan toplum yapısına getirdiği sarsıcı dönüşümler nedeniyle çalışma ve dinin sınırlı aile yaşamının temel taşları olduğu ailelerde yetişmiştir. Her ikisinin de adaylıklarını koyduklarında Başkan olmaları çok az ihtimal olarak görülmüştür. Her iki ismin de izlemeyi vaat ettikleridiş politikalar, oldukça idealize edilmiş temalar üzerine inşa edilmiştir. Carter'ın insan haklarına odaklanması ve Trump'ın "America First" kavramsallaştırması Amerikan siyasi tarihinde muhtemelen en idealize edilmiş temalardan biri olmuştur. Ancak her ikisi de ne makul beklentilere dayanmıştır ne de ideallerini muntazam bir şekilde uygulayabilmiştir. Bu durum da kaçınılmaz olarak politikalarını uygulamaya koymada zorluklarla karşılaşmalarına ve siyasi hasımlardan ve hatta bazı destekçilerden bile

güçlü eleştiriler almalarına neden olmuştur. Hem Carter hem de Trump, yönetimleri esnasında oldukça baskın karakterler ortaya koymuştur. Carter'ın otokratik liderlik tarzı onun başatlığını açıkça ortaya koyarken, Trump bu baskınlığı, destekçileri arasında Amerika'nın kaderine dair ilgi çekici bir vizyon çizme konusundaki yüksek kabiliyeti ve sık sık Kabine'de gerçekleştirdiği değişikliklerle sağlamıştır.

Carter ve Trump'a ve burada incelenen seçilmiş dış politika örneklerine göre bu çalışma, onların dış politika kararlarında dinsel inanç ve kanaatlerin etkisini göstermektedir. Ayrıca bu çalışma, tüm Hristiyan başkanların ortak dini inançlara sahip olduğu veya her birinin seküler bir sivil din anlayışını benimsediği veya benzer şekilde meta anlatılar veya ideolojilerden etkilendikleri fikrini çürütmektedir.

Bununla birlikte, burada yer alan dış politika vakalarının, aynı zamanda başkanların inisiyatifi ile süren proaktif vakalar olduğunu belirtmekte fayda vardır. Her iki isim de ABD dış politikasıyla ilgili meselelere kendinden önceki yönetimlerinden farklı bakma arzusu taşımıştır. Mevcut sorunları kendi bildikleri gibi halletme arzusu o kadar kararlı olmuştur ki seleflerinin yaptığı iyi hamleleri bile tekrar etmeme eğiliminde olmuşlardır. Her iki isim de dış politikaya yönelik önceliklerini seçerken kendi kişisel hırslarına yatırım yapma arzusu ve her bir kararın kendi kontrolünde olmaları iştahıyla motive olmuşlardır.

Öte yandan hem Carter hem de Trump'ın dış politika kararlarının şekillenmesinde evanjelizm inancının ve bu inancı temsil eden çeşitli dini lider ve grupların önemli bir payı olmuştur. Carter, yeniden doğmuş bir Evanjelik olarak dış politikada yapmış olduğu girişimleri çoğunlukla dini inançlarına dayandırmış ve söylemleriyle bunu desteklemiştir. Ancak Amerika Birleşik Devletleri'nde evanjelizm, tarihsel anlamda yekpare bir bütün olarak değerlendirilemeyeceğinden birçok farklı Evanjelizm ve buna bağlı olarak muhtelif din eksenli dünya görüşleri ortaya çıkmıştır. Evanjelizm özelinde iki temel düşünce okulu, bin yıl öncelik ve bin yıl sonracılık, ABD dış politikasının şekillenmesinde önemli bir paya sahip olmuştur. Bin yıl sonracılık, Mesih'in halihazırda kilise aracılığıyla yer yüzünde aktif olduğu ve inananları dünyaya huzur, barış ve esenlik getirmesi için vekil kıldığı inancını taşımıştır. Buna göre İncil'de ifade edilen kehanetler çerçevesinde Mesih'in ikinci gelişinin dünyanın bin yıl boyunca sürecek bir barış dönemine girmesinden sonra gerçekleşeceğine inanmışlar ve dünyanın geçmişten günümüze, İncil'in yayılması ve Hristiyanlığın yükselişi sayesinde kötülüğe karşı zafer kazanmakta olduğunu savunmuşlardır. Bu nedenle,

yeryüzünde Tanrı'nın Krallığının Mesih'ten ziyade Hristiyanların kendilerinin görevi olduklarını öne sürmüşlerdir. Ancak böyle bir dünya tasavvurunda, insanların dünyanın gidişatından memnun olması ve geleceklerine dair daha umutlu olması gerekmektedir. Aksi takdirde bin yıl öncelik gibi bu dünyanın geçici ve gerilemeye mahkûm olduğu, iyiliğin ve barışın Mesih geri dönüp kötülüğe yenilgiyi uğratmadan mümkün olmadığına dair inançlar daha çok rağbet bulacaktır (Marsden, 1991, 101).

Amerikan iç savaşı ve 1. ve 2. Dünya savaşlarının getirdiği yıkımın bin yıl sonracılığın iyimserliğini itibarsızlaştırması ile birlikte yükselen bin yıl öncesi görüşler, 1970'li yıllarla birlikte gerek kiliselerde gerekse kamuoyu nezdinde önemli ölçüde rağbet görmüş ve ortaya daha muhafazakâr ve köktenci bir anlayışa sahip olan yeni tür evanjelizm çıkmıştır. Michael Gerson, Trump gibi bir profilin ABD başkanı olmasına yol açan sürecin binyıl sonracılıktan bin yıl önceliğe geçmiş olduğu tezini savunmuştur (Gerson, 2018, 51). Genel olarak Trump'ın dini bilgi düzeyi göz önüne alındığında, muhtemelen bin yıl önceliği popülist bir mantıkla kendi politika ve inançlarına uyarladığına dair hiçbir fikri olmaması muhtemeldir. Fakat Trump gerilemekte olan bir Amerika'dan bahsetmiş ve ABD'nin eski büyüklüğüne ancak geçmişin reddedilemez bir kesinliğe dayanan inançlarını geri kazanarak dönebileceğini ima etmiştir. Bu büyüklükten de bin yıl öncelilerin hayalini kurduğu ahir zamanlara gidişi hızlandıracak yıkımın ortaya çıkması öngörülmüştür.

Evanjelizm, ilk ortaya çıktığı andan itibaren bireyselliğe ve kişisel dini inanca vurgu yaparak insanları siyasetin pisliğinden uzak durmaya çağırmış ve Amerikan dış politikasına etkisi, Başkanların dini inancı ve buna bağlı olarak yönetim felsefesi çerçevesinde seyretmiştir. Ancak kendisi de bir Evanjelik olan Jimmy Carter'ın başkanlığıyla birlikte kendi politik gündemlerini empoze etmek ve kamusal alandaki yerlerini güçlendirmek için televizyon yayınları, dergiler, raporlar ve lobi çalışmalarıyla, Beyaz Saray ve politik yönetişimin farklı alanlarına nüfuz edip Amerikan siyasetinde giderek yükselen farklı türde bir Evanjelik anlayış ortaya çıkmış ve bu anlayışı benimseyen gruplar genel olarak aşırı dinci ve ırkçı bir yaklaşıma sahip olmuş, Evanjelikler politik olarak sağa sürüklenmiştir. Aynı zamanda Amerika'nın en büyük Protestan mezhebi olan Güney Baptistleri tarihsel olarak cemaatin özerkliğini vurgulayan bin yıl sonracı görüşlere sahipken, köktenciler 1979'da kilisenin kontrolünü ele geçirmişler ve evanjelizmi farklı inanç ve dürtülerle yeniden canlandırmışlardır. Bu yükselişleri, Reagan'ın başkanlığıyla birlikte bu grupların

etkisinin Amerikan yönetim kademelerinde artmasını sağlamış, evanjelizmde ve onun Amerikan siyaseti ve dış politikasını etkilemiş biçiminde yaşanan değişimin doğal bir uzantısı olmuştur. Bu tez, yukarıda zikredilen bu etki ve değişimin unsur ve boyutlarını anlayabilmek üzere karşılaştırmalı bir yaklaşım benimsemiş bir inanç biçimi olarak evanjelizmin ve bir baskı grubu olarak evanjelik grupların, Başkanların izlediği dış politikaya etkisi bakımından farklılık gösteren iki dönemi seçmiştir. Carter'ın evanjelizmi anlayış tarzıyla o dönem köktenci evanjelik lider ve grupların bakış açıları farklılık göstermiş ve Carter gerek iç politikada gerekse temel dış politika girişimlerinde bu evanjelik grupların beklentilerini karşılayamamıştır. 2016 yılında Amerika Birleşik Devletleri Başkanlığı koltuğuna oturan Donald Trump ise Carter'ın başkanlığından itibaren geline nokta tamamen sıra dışı bir eğilimi temsil etmiştir. Kendisi evanjelik hatta dindar bir başkan bile olmamasına rağmen beyaz evanjeliklerin %81'inin oyunu olarak Amerikan seçim tarihinde bu grubun en çok desteklediği başkanlardan biri olmuştur. Bu durumun temel nedeni kendisinin politik gündemiyle evanjeliklerin hedeflerinin uyuşmasından kaynaklanmıştır. Nitekim Başkan olduktan sonra da Trump temel siyasi taban olarak evanjeliklere dayanmış ve izlediği iç ve dış politikalarda onların öncelikleriyle uyumlu hareket etmiştir. Amerika'yı yeniden harika yapma vaadiyle yola çıkan Trump, Beyaz Saray'da geçirdiği 4 yılın sonunda izlediği siyasetle bu evanjelik grupların etkisinin daha önce görülmemiş ölçüde güçlenmesini sağlamıştır.

Netice itibarı ile bu tez, Carter ve Trump yönetimlerinin izledikleri dış politikaları, bin yıl öncesi ve bin yıl sonraki iki farklı düşünce okulunun inançları çerçevesinde kavramsallaştırıp Başkanların kişisel karakterleri ve zihin dünyalarını da hesaba katarak yapmış oldukları dış politika girişimlerini incelemiştir. Jimmy Carter'ın bin yıl sonraki görüşten esintiler taşıyan evanjelizm yorumunun izlediği dış politikaya etkileri ile yine Carter döneminde ortaya çıkan köktenci evanjelik anlayışın benimsediği bin yıl öncesi aşamalı kadenci görüşün temsilcilerinin Donald Trump'ın izlediği dış politikalarda oldukça etkili olduğunu göstermiştir. Her iki vakada da içeride evanjelizm ile mezkûr başkanların ilişkisinin kişilikleri ve siyasi hayatlarını da içeren tarihsel bir açıklaması yapılmış ve evanjelizmin ABD dış politikasında göze çarpan bir unsur olarak işleyiş biçimleri sunulmuştur.

Son olarak kuşaklar boyunca gelen ve kolayca tersine çevrilemeyen çeşitli demografik ve dini eğilimler nedeniyle, köktenci evanjeliklerin bir blok olarak ABD'nin izlediği

politikalara yönelik etkilerinin uzun bir süre daha devam edeceği öngörülmektedir. Köktenci evanjelikler, Amerika'nın Hristiyan bir mirasa sahip olduğu ve İsrail'in güvenliğinin ve koşulsuz desteklenmesinin Hristiyanlık ve insanlık için büyük önem taşıdığı inancının en fazla temsil edildiği kesim olarak kalmakla beraber bu görüşlerin gördüğü rağbet, yıllardan bu yana azalmaktadır. Ancak köktencilik ve Evanjelik Hristiyan milliyetçiliği belirli bir demografik gruba veya bununla ilişkili dini geleneklere indirgenmemelidir. Trump örneğinde görüleceği üzere bu inançlar, kurumsal din anlayışının ötesinde anlatıları ve eylemleri etkileyebilir. Dahası Evanjelik anlatı, farklı grupları ortak bir politik söylem içinde birleştirmek ve kültürel “ötekiler” olarak gördükleri grupları örtük olarak dışlamak için kullanılabilmesi açısından özellikle etkili olmaktadır. Evanjeliklerin demografik ve kültürel iktidar açısından önümüzdeki yıllar boyunca gerileyeceği düşünülse bile, temel politik yaratımları arasında yer alan İslamofobi, yabancı düşmanlığı ve İsrail'in kutsallığı inancı yıllar boyunca sürerek ABD'yi bekleyen gelecek seçimlerde güçlü politik faktörler olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

Agren, David. [13.02.2020]. "Under pressure from Trump, Mexico has launched a crackdown on the Guatemala border, arresting activists and holding migrants". **The Guardian**. <https://www.theguardian.com/world/2019/jun/06/mexico-migrants-border-guatemala-tariffs>.

Ahlberg, Christin L. 2014. **Foreign Relations of the United States, 1977–1980, Foundations of Foreign Policy**. Washington: United States Government Printing Office.

Ahmed, Akbar Shahid. "Khashoggi's Murder Should Have Made Saudi Arabia A Pariah. 7 Men Made Sure That Didn't Happen". **The Huffington Post**. https://www.huffpost.com/entry/saudi-seven-khashoggi_n_5d975e49e4b02911e11a38b1

Ahren, Raphael. [16.06.2020]. "In first-ever op-ed for Israeli paper, UAE diplomat warns against annexation". **The Times of Israel**. <https://www.timesofisrael.com/in-first-ever-op-ed-for-israeli-paper-uae-diplomat-warns-against-annexation/>

Albright, Madeleine. 2006. **The Mighty and The Almighty: Reflections on America, God, and World Affairs**. New York: Harper Collins.

Aljazeera. [27 Mayıs 2020] "MBS: Palestinians should 'accept Trump proposals or shut up'". <https://www.aljazeera.com/news/2018/4f/30/mbs-palestinians-should-accept-trump-proposals-or-shut-up>.

- . [14.08.2020]. "Netanyahu says West Bank annexation plans still 'on the table'". <https://www.aljazeera.com/news/2020/8/13/netanyahu-says-west-bank-annexation-plans-still-on-the-table>

- . [16.07.2020]. "Israel 'willing to share' Iran intelligence with Saudis". <https://www.aljazeera.com/news/2017/11/16/israel-willing-to-share-iran-intelligence-with-saudis>.

Ahronheim, Anna. [5.09.2020] "IDF Chief of Staff Eisenkot met with Saudi counterpart". **The Jerusalem Post**. <https://www.jpost.com/israel-news/report-idf-chief-of-staff-eisenkot-met-with-saudi-counterpart-569585>.

Appleby, Joyce, Lynn Hunt, Margaret Jacob. 1995. **Telling the Truth About History**. New York: W. W. Norton & Co.

Associated Press. [20.02.2020]. "Donald Trump invites Palestinian leader Mahmoud Abbas to White House in first call since taking Office". <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/03/10/palestinian-leader-mahmoud-abbas-invited-white-house-donald/>.

- Bailey, Sarah Pulliam. [22.04.2020]. "Pompeo: Perhaps Trump is, like the Bible's Esther, meant to save the Jewish people from Iran". **The Washington Post**. <https://www.washingtonpost.com/religion/2019/03/22/pompeo-perhaps-trump-is-like-bibles-esther-meant-save-jewish-people-iran/>.
- Ballmer, Randall. 2006a. **Mine Eyes Have Seen the Glory: A Journey into the Evangelical Subculture in America**. 4.bs. Oxford: Oxford University Press.
- _____. 2006b. **Thy Kingdom Come: How the Religious Right Distorts Faith and Threatens America**. New York: Basic Books.
- _____. 2014. **Redeemer: the Life of Jimmy Carter**. New York: Basic Books.
- Bartkowski, John P. **Remaking the Godly Marriage: Gender Negotiation in Evangelical Families**. New Jersey: Rutgers University Press.
- Batrawy, Aya. [20.05.2020]. "US Christian evangelical delegation meets Saudi crown prince". **The Associated Press**. <https://apnews.com/article/e7f10269e60b46dabe31c455fa04017e>.
- Bauer, Shane. [15.03.2020]. "What Is the Status of Trump's 'Big, Beautiful Wall'?" **The New York Times**. <https://www.nytimes.com/2020/07/02/books/review/14-miles-dw-gibson.html>.
- BBC. [30 Aralık 2019]. "Jerusalem: Trump Move Prompts Negative World Reaction". <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-42250340>.
- Becker, Jo. [14.01.2020]. "The global machine behind the rise of far-right nationalism". **The New York Times**. <https://www.nytimes.com/2019/08/10/world/europe/sweden-immigration-nationalism.html>.
- Beckwith, Ryan Teague. [4.12.2019]. "Read Donald Trump's 'America First' Foreign Policy Speech". **Time**. <https://time.com/4309786/read-donald-trumps-america-first-foreign-policy-speech/>.
- Beinart Peter. [4.03.2019]. "Trump's anti-Muslim political strategy". **The Atlantic**. <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2017/11/trumps-anti-muslim-retweets-shouldnt-surprise-you/547031/>.
- Berenson, Tessa. [9.01.2020] "Jerry Falwell Jr., President of Liberty University and Prominent Evangelical Leader, Has Endorsed Donald Trump for President". **Time**.
- Berggren, Jason, Nicol Rae. 2006. Jimmy Carter and George W. Bush: Faith, Foreign Policy, and an Evangelical Presidential Style. **Presidential Studies Quarterly**. c.36, s.4: 15.
- Berggren, D. Jason, 2005. I Had a Different Way of Governing: The Living Faith of President Carter". **Journal of Church and State**. c.47, s.1: 54-55.
- Berger, Peter. 1999. **The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics**. Washington DC: Ethics and Public Policy Center and Wm. B.

Eerdmans Publishing.

Bhatia, Amit A. (2017). American Evangelicals and Islam: Their Perspectives, Attitudes and Practices Towards Muslims in the US. Transformation. **An International Journal of Holistic Mission Studies**. c. 34, s.1:26– 37.

Bird, Michael F. 2013. **Evangelical Theology: A Biblical and Systematic Introduction**. Grand Rapids: Zondervan Academic.

Black, Ian. (14.01.2020). “Why Israel is quietly cosyng up to Gulf monarchies”. **The Guardian**. <https://www.theguardian.com/news/2019/mar/19/why-israel-quietly-cosying-up-to-gulf-monarchies-saudi-arabia-uae>

_____. [26.12.2019]. “Fear of a Shia full moon”. **The Guardian**. <https://www.theguardian.com/world/2007/jan/26/worlddispatch.ianblack>

Boettner, Loraine. 1991. **The Millennium**. Philipsburg, New Jersey: P&R Publishing.

Bohn, Kevin, Caroline Kelly. [23.01.2020]. “Former President Jimmy Carter criticizes Trump's Middle East plan”. **CNN**. <https://edition.cnn.com/2020/01/30/politics/jimmy-carter-trump-peace-plan-middle-east/index.html>.

Borger, Julian. [15.11.2019]. “Trump’s claim US hitting Isis ‘much harder’ after NY attack not supported by data”. **The Guardian**. <https://www.theguardian.com/us-news/2017/nov/03/trump-isis-us-new-york-military-data>.

Boundless. [14.09.2020]. “Trump’s “Invisible Wall” Would Block Nearly Two-Thirds of Today’s Legal Immigrants”. <https://www.boundless.com/research/invisible-wall/>.

Bourne, Peter G. 1997. **Jimmy Carter: A Comprehensive Biography from Plains to Post-Presidency**. New York: Scribner.

Bova, Gus. [9.06.2020]. “Under Trump, Islamophobic Pastor John Hagee’s Star Rises Again”. **Texas Observer**. <https://www.texasobserver.org/trumppastor-john-hagee-texas-jerusalem/>

Boyer, Paul. 1994. **When Time Shall Be No More: Prophecy Belief in Modern American Culture**. Cambridge: Belknap Press.

Breger, Marshall, Leonard Hammer. 2018. **Contested Sites in Jerusalem**. New York: Routledge.

Briggs, Kenneth. [15.03.2020]. “Evangelicals Hear Plea: Politics Now”. **The New York Times**. <https://www.nytimes.com/1980/08/24/archives/evangelicals-hear-plea-politics-now-convocation-in-dallas-appeals.html>.

Brody, David, Scott Lamb. 2018. **The Faith of Donald Trump**. Northampton: Broadside Books.

Brzezinski, Zbigniew. 1983. **Power and Principle**. New York: Farrar, Straus, Giroux.

- Bump, Philip. [14.11.2019]. "For Trump, October's two mass killings lead to very different responses". **The Washington Post**.
https://www.washingtonpost.com/news/politics/wp/2017/11/01/fortrump-octobers-two-mass-killings-lead-to-very-different-responses/?utm_term=.cbce1694c63e
- Burke, Daniel. [18.06.2020]. "The guilt-free gospel of Donald Trump". **CNN**.
<https://edition.cnn.com/2016/10/21/politics/trump-religion-gospel/index.html>.
- _____. [18.07.2020]. "Pope suggests Trump 'is not Christian'". **CNN**.
<https://edition.cnn.com/2016/02/18/politics/pope-francis-trump-christian-wall/index.html>.
- _____. [10.06.2020]. "Why evangelicals are 'ecstatic' about Trump's Jerusalem move". **CNN**.
<https://edition.cnn.com/2017/12/06/politics/american-evangelicals-jerusalem/index.html>.
- Burnham, James. 1976. Politics and Morality. **National Review**. c.70, s.2: 1226
- Burton Ira, Scott Kaufman. 2006. **The Presidency of James Earl Carter, Jr.** Lawrence: University Press of Kansas.
- Burton, Tara Isabella. [04.01.2020] "The Bible says to welcome immigrants. So why don't White evangelicals?".
<https://www.vox.com/2018/10/30/18035336/white-evangelicals-immigration-nationalism-christianity-refugee-honduras-migrant>
- Campolo, Tony. [4.03.2019] "Why Evangelicals Voted for Donald Trump and Continue to Support Him". <https://www.redletterchristians.org/why-evangelicals-voted-for-donald-trump-continue-to-support-him/>.
- Campoy, Ana. [14.02.2020]. "The many ways Trump has made the situation at the US-Mexico border worse". <https://qz.com/1585758/trumps-immigration-policy-is-worsening-the-border-crisis/>.
- Carter, Jimmy. 1975. **Why Not the Best**. Nashville, TN: Broadman Press.
- _____. 1985. **The Blood of Abraham**: Insights into the Middle East. Boston: Houghton Mifflin.
- _____. 1995. **Keeping Faith: Memoirs of a President**. Fayetteville: University of Arkansas Press.
- _____. 1996. **A Government As Good As Its People**. Fayetteville: University of Arkansas Press.
- _____. 1998. **Living Faith**. New York: Three Rivers Press.
- _____. 2006. **Our Endangered Values: America's Moral Crisis**. New York: Simon & Schuster.
- _____. 2007. **Palestine Peace Not Apartheid**. New York: Scribner Publishing.

- _____. 2010. **White House Diary**. New York: Farrar, Straus, and Giroux.
- _____. [22.02.2020]. National Religious Broadcasters Remarks at the Association's Annual Convention". <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=32335>.
- _____. [9.12.2019]. "Q & A: Jimmy Carter on his Faith-Filled Presidency". Christianity Today. <https://www.christianitytoday.com/ct/2012/januaryweb->
- _____. [23.02.2020]. "Address to the American Chamber of Commerce in Tokyo, Japan". <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-the-american-chamber-commerce-tokyo-japan>.
- _____. [4.04.2020]. "Memphis, TN Remarks and a Question-and-Answer Session at a Town Meeting". <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=45415>.
- Carter, Rosalynn. 1984. **First Lady from Plains**. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Casper, Jayson. [15.06.2020]. "The Top 50 Countries Where It's Hardest to Be a Christian". **Christianity Today**. <https://www.christianitytoday.com/news/2020/january/top-christian-persecution-open-doors-2020-world-watch-list.html>.
- Cavari, Amnon, Guy Friedman. 2017. **From Bipartisan Agreement to Electoral Contest: Israel in US Elections**. Lanham, MD: Lexington Books.
- _____. Guy Freedman. 2019. Partisan Cues and Opinion Formation on Foreign Policy. **American Politics Research**. c. 47, s. 1: 29–57.
- _____. Nyer, Elan. 1997. From Bipartisanship to Dysergia: Trends in Congressional Actions Toward Israel. **Israel Studies**. c.19, s.2: 7–48.
- Chappell, Bill, Tamara Keith, Merrit Kennedy. [29.12.2020]. "A Nation Without Borders Is Not A Nation': Trump Moves Forward With U.S.-Mexico Wall". <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2017/01/25/511565740/trump-expected-to-order-building-of-u-s-mexico-wall-wednesday>.
- Cherry, Conrad. 1998. **God's New Israel: Religious Interpretations of American Destiny**. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Chersterton, Gilbert K. 2016. **What I saw in America**. California: Create Space.
- Cillizza, Chris. [10.03.2020]. "Donald Trump's foreign policy, explained in 1 cartoon". **The Washington Post**. <https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2015/09/22/donald-trumps-foreign-policy-explained-by-cartoon/>.
- Clendinen, Dudley. [20.08.2019]. "Christian New Right's' Rush to Power". **The New York Times**. <https://www.nytimes.com/1980/08/18/archives/christian-new-rights-rush-to-power-test-of-strength-lies-ahead.html>.
- Clymer, Adam. 2008. **Drawing the Line at the Big Ditch: The Panama Canal Treaties and the Rise of the Right**. Lawrence: University Press of Kansas.

- CNN. [14.01.2020]. "State of the Union 2019: Read the full transcript".
<https://edition.cnn.com/2019/02/05/politics/donald-trump-state-of-the-union-2019-transcript/index.html>.
- _____. [14.02.2020]. "Franklin Graham conducts services at Pentagon".
<https://edition.cnn.com/2003/ALLPOLITICS/04/18/graham.pentagon/>.
- _____. [14.11.2020]. "State of the Union 2019: Read the full transcript".
<https://edition.cnn.com/2019/02/05/politics/donald-trump-state-of-the-union-2019-transcript/index.html>.
- Cohen, Warren I. 1995. **The Cambridge History of American Foreign Relations: America in the Age of Soviet Power, 1945–1991**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cohen, Zachary, Dan Merica. [17.03.2020]. "Trump takes credit for ISIS 'giving up'". **CNN**. <https://edition.cnn.com/2017/10/17/politics/trump-isis-raqqa/index.html>.
- Cohen, Rager. [6.06.2021]. "A Historic Moment for Israeli Arabs, but With a Question Mark". **The New York Times**.
<https://www.nytimes.com/2021/06/04/world/middleeast/raam-palestinian-israel-government.html?referringSource=articleShare>
- Committee on Foreign Relations. 1977. **Panama Canal treaties: Hearings before the Committee on Foreign Relations, United States Senate, ninety fifth Congress, first session, on Executive N, 95th Cong., 1st session**. Michigan: University of Michigan Library.
- Cook, Steven A. 2011. **The Struggle for Egypt: From Nasser to Tahrir Square**. New York: Oxford University Press.
- Cooper, Helene, Worth, Robert F. [25.11.2019]. "In Arab Spring, Obama Finds a Sharp Test". **The New York Times**.
<https://www.nytimes.com/2012/09/25/us/politics/arab-spring-proves-a-harsh-test-for-obamas-diplomatic-skill.html>.
- Cooperman Alan. [11.02.2020]. "Anti-Muslim Remarks Stir Tempest". **The Washington Post**.
<https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2002/06/20/anti-muslim-remarks-stir-tempest/4577462f-cd70-458c-9fef-133b5143e144/>.
- Costa, Robert, Johnson, Jenna. [9.01.2020]. "Evangelical leader Jerry Falwell Jr. endorses Trump". **The Washington Post**.
<https://www.washingtonpost.com/news/post-politics/wp/2016/01/26/evangelical-leader-jerry-falwell-jr-endorses-trump/>.
- Cox, Brian. Daniel Philpott. 1999. Faith-based Diplomacy: An Ancient Idea Newly Emergent. **Bradywine Review of Faith and International Affairs**, c.1 s.2: 31–40.
- Cox, Daniel, Robert Jones. 2017. **America's Changing Religious Identity**. Washington: Public Religion Research Institute.

- Crouch, Andy. [16.07.2020]. "Speak Truth to Trump". **Christianity Today**.
<https://www.christianitytoday.com/ct/2016/october-web-only/speak-truth-to-trump.html>.
- D'Antonio, Michael. 2015. **The Truth About Trump**. New York: St Martin's Press.
- David, Domke. Kevin Coe. 2008. **The God Strategy: How Religion Became a Political Weapon in America**. New York: Oxford University Press.
- Da Vinha, L. 2019. Competition, Conflict, and Conformity: Foreign Policy Making in the First Year of the Trump Presidency. **Presidential Studies Quarterly**, c. 49, s.2: 280–309.
- Dayan, Moshe. 1981. **Breakthrough: A Personal Account of the Egypt-Israel Peace Negotiations**. New York: Alfred A, Knopf.
- Dean, Robert. 2001 **Imperial Brotherhood: Gender and the Making of Cold War Foreign Policy**. Amherst: University of Massachusetts Press.
- Destradi, Sandra. Johannes Plagemann. (2018) Populism and Foreign policy: The case of India. **Foreign Policy Analysis**. c. 15 s. 2: 283–301.
- De Young, Karen, Philip Rucker. [30.11.2020]. "Trump summons Muslim nations to confront 'Islamic terror of all kinds'". **The Washington Post**.
https://www.washingtonpost.com/politics/us-and-gulf-nations-agree-to-crack-down-on-terror-financing/2017/05/21/e1222b34-3dfd-11e7-9e48-c4f199710b69_story.html.
- Diamond, Edwin, Bruce Mazlish. 1980. **Jimmy Carter: A Character Portrait**. New York: Simon & Schuster.
- Dochuk, Darren. 2011. **From Bible Belt to Sunbelt: Plain-Folk Religion, Grassroots Politics, and the Rise of Evangelical Conservatism**. New York: W.W. Norton & Co.
- Doran, Michael. 2020. **Trump Doctrine In the Middle East**. ed. Stanley A. Renshon, Peter Suedfeld. London: Palgrave Macmillan.
- Dudley, Dominic. [1.04.2021]. "Bahrain Appoints Its First Ambassador To Israel". **The Jerusalem Post**.
<https://www.forbes.com/sites/dominicdudley/2021/03/30/bahrain-appoints-its-first-ambassador-to-israel/?sh=76b93ab562b7>.
- Duerr, Glen. 2009. Faith in Foreign Policy: Evangelical Realism, Not Neo-conservatism in the Presidency of George W. Bush. ed. Grossman, Ronald Eric Matthews, Perspectives. **The Legacy of George W. Bush**. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing: 120-136.
- Dumbrell, John. 1995. **The Carter Presidency; A Re-evaluation**. Manchester: Manchester University Press.
- Düz, Zehra Nur. [22 Eylül 2020]. "Bahrain's king: Deal with Israel 'historic step'". **Anadolu Agency**. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/bahrain-king-deal-with-israel-historic-step-/1980873>.

- Entous, Adam. [26.05.2020]. "Donald Trump's New World Order". <https://www.newyorker.com/magazine/2018/06/18/donald-trumps-new-world-order>.
- Falls, Jimmy. [5.04.2020]. "Trump and Evangelicals, The Culmination of An Unholy Alliance". <https://whowhatwhy.org/2017/05/16/trump-evangelicals-culmination-unholy-alliance/>.
- Falwell, Jerry. 1981. **Listen America**. Newyork, Bantam Books.
- _____. "The Twenty-first Century and the End of the World". **Fundamentalist Journal**. Mayis 1988, 10.
- Farrell, Stephen. [15.06.2020]. "What's in Trump's Middle East peace plan". **Reuters**. <https://www.reuters.com/article/us-israel-palestinians-plan-explainer-idUSKBN1ZR1IX>
- Fars News Agency. [14.06.2020]. "Riyadh: Palestinians Should Come to Negotiating Table or Shut Up". <https://www.farsnews.ir/en/news/13970210000327/Riyadh-Palesinians-Shld-Cme-Negiaing-Table-r-Sh-Up>.
- Fea, John. 2018. **Believe Me: The Evangelical Road to Donald Trump**. Grand Rapids: Eerdman.
- Feuerwerger, Marvin C. 1979. **Congress and Israel: Foreign Aid Decision- Making in the House of Representatives, 1969–1976**. Westport, CT:Greenwood Press,.
- Firstpost. [14.06.2020]. "My number one priority is to dismantle the deal with Iran, it is catastrophic: Trump". <https://www.firstpost.com/world/my-number-one-priority-is-to-dismantle-the-deal-with-iran-it-is-catastrophic-trump-2689448.html>.
- Fitzgerald, Frances. 2017. **The Evangelicals: The Struggle to Shape America**. Newyork: Simon & Schuster.
- Flippen, J. Brooks. 2011. **Jimmy Carter, the Politics of Family, and the Rise of the Religious Right**. Athens: University of Georgia Press.
- Flores, Antonio. [4.03.2020]. "How the U.S. Hispanic population is changing". **Pew Research Center**. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/09/18/how-the-u-s-hispanic-population-is-changing/>.
- Fox, Jonathan, Nükhet Sandal. 2013. **Religion in International Relations Theory: Interactions and Possibilities**. London: Routledge.
- Fox, Jonathan. 2019. **The Correlates of Religion and State**. London: Routledge.
- Friedman, Ron. [4.09.2020]. "Israelis doing business in Dubai will wait out storm". **The Jerusalem Post**. <https://www.jpost.com/middleeast/israelis-doing-business-in-dubai-will-wait-out-storm>.
- Foreign Relations of The United States. [3.09.2019]. "Arab-Israeli Dispute". <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v08/preface>.

- Gabbatt, Adam. [23.05.2020]. "Donald Trump's Tirade on Mexico's 'Drugs and Rapists' Outrages US Latinos". **The Guardian**.
<https://www.theguardian.com/us-news/2015/jun/16/donald-trump-mexico-presidential-speech-latino-hispanic>.
- Gabriel, Trip. [7.11.2019]. "Donald Trump Says He'd 'Absolutely' Require Muslims to Register". **New York Times**. <https://www.nytimes.com/politics/firstdraft/2015/11/20/donald-trump-says-hed-absolutely-require-muslims-toregister/>.
- Gallup, George H. 1978. **The Gallup Poll: Public Opinion 1972–1977**. Wilmington DE: Scholarly Resources Inc.
- Galston, William A. (2017). **The 2016 U.S. Election: The Populist Moment**. *Journal of Democracy*. c.28, s. 2: 21-33.
- Gaillard, Frye. 2007. **Prophet from Plains: Jimmy Carter and His Legacy**. Athens: University of Georgia Press.
- Garnham, David. 1977. Factors Influencing Congressional Support Israel During the 93rd Congress. **The Jerusalem Journal of International Relations**. c.2, s.3: 23–45.
- Gerson, Michael. 2018. The Last Temptation. **Theology Today**. c.76, s.2:51.
- _____. [24.05.2020]. "Trump is evangelicals 'dream president'. Here's why". **The Washington Post**. https://www.washingtonpost.com/opinions/trump-is-evangelicals-dream-president-heres-why/2017/05/15/77b1609a-3996-11e7-a058-ddbb23c75d82_story.html.
- Gibbs, Nancy, Michael Duffy. 2007. **The Preacher and the Presidents: Billy Graham in the White House**. New York: Center Street.
- Glad, Betty. 1980. **Jimmy Carter; In Search of the Great White House**. New York: W.W. Norton & Co.
- _____. 2009. **Outsider in the White House: Jimmy Carter, His Advisors, and the Making of American Foreign Policy**. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Glass, Andrew. [19.04.2019]. "Begin and Sadat sign Camp David Accords". <https://www.politico.com/story/2018/09/17/began-and-sadat-sign-camp-david-accords-sept-17-1978-816159>.
- Glick, Feith. [3.06.2021]. " Hamas's Attack on Israel Stress-Tested the Abraham Accords | Opinion". **Newsweek**. <https://www.newsweek.com/hamass-attack-israel-stress-tested-abraham-accords-opinion-1596577>
- Gopin, Marc. 2000. **Between Eden and Armageddon: The Future of World Religions, Violence, and Peacemaking**. Oxford: Oxford University Press).
- Gorski, Philip. 2019. **Politics of Meaning/Meaning of politics: Cultural Sociology of the 2016 U.S. Presidential Election**. ed. Jason Mast, Jeffrey C. Alexander. London: Palgrave Macmillan.
- Graham, Billy. **Just As I Am: The Autobiography of Billy Graham**. New York:

HarperCollins.

Green, Emma. [10.05.2020]. "Franklin Graham Is the Evangelical Id".
<https://www.theatlantic.com/politics/archive/2017/05/franklin-graham/527013/>.

_____. [12.08.2020]. "The Unofficial Racism Consultants to the White Evangelical World".
<https://www.theatlantic.com/politics/archive/2020/07/white-evangelicals-black-lives-matter/613738/>.

Greener, Graham. 1984. **Getting to Know the General**. New York: Pocket Books.

Greenway, Hugh David Scotth. [27.06.2020]. "Israel Has Mixed View of Carter Policy". The Washington Post.
<https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1977/03/12/israel-has-mixed-view-of-carter-policy/3380e551-4d0e-447b-8067-9566e83cfeec/>.

Grossman, Michael Orlov, Matthews, Ronald Eric. 2009. **Perspectives on the Legacy of George W. Bush**. Newcastleupon-Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Griswold, Eliza. [10.10.2020]. "Franklin Graham's Uneasy Alliance With Donald Trump".
<https://www.newyorker.com/news/dispatch/franklin-grahams-uneasy-alliance-with-donald-trump>.

Guez, Jack. [12.01.2020]. "'Stay strong Israel,' Trump tweets as settlement row flares".
<https://www.france24.com/en/20161228-israel-trump-tweet-settlement-jerusalem-kerry>.

Gwertzman, Bernard. [4.06.2020]. "Carter will pursue early panama pact and cyprus Accord". **The New York Times**.
<https://www.nytimes.com/1977/01/14/archives/carter-will-pursue-early-panama-pact-and-cyprus-accord-congressmen.html>.

Guzansky, Yoel, Marchall, Zachary A. [28.05.2021]. "Between Gaza and the Gulf: The Abraham Accords, Israel, and Palestine".
<https://nationalinterest.org/feature/between-gaza-and-gulf-abraham-accords-israel-and-palestine-185927>.

Haas, Garland. 1992. **Jimmy Carter and the Politics of Frustration**. Jefferson: McFarland & Company.

Haberman, Clyde. [01.05.2019]. "Religion and Right-Wing Politics: How Evangelicals Reshaped Elections". **The New York Times**.
<https://www.nytimes.com/2018/10/28/us/religion-politics-evangelicals.html>.

Hahn, Peter L. 2005. **Crisis and Crossfire: The United States and the Middle East Since 1945**. Washington, DC: Potomac Books Inc.

Hankins, Barry. 2008. **American Evangelicals: A Contemporary History of a Mainstream Religious Movement**. Lanham: Rowman & Littlefield.

Hargrove, Erwin C. 1988. **Jimmy Carter as President: Leadership and the Politics**

of the Public Good. Baton Rouge: Louisiana State University Press,

Harkov, Larov. [3.06.2021]. "Despite Abraham Accords doubters, Emiratis still bullish on Israel ties". **The Jerusalem Post**. <https://www.jpost.com/middle-east/despite-abraham-accords-doubters-emiratis-still-bullish-on-israel-ties-669773>.

Harris, Dan. [14.04.2019]. "Evangelical Christians Take Aim at Islam". **ABC News**. <https://abcnews.go.com/WNT/Beliefs/story?id=130008&page=1&page=1>.

Hassan, Oz. 2020. Crisis, narratives, and the construction of US-Middle East relations: Continuity and change in world history and Trump's America first. **Global Affairs**. c.6, s.1: 121-141.

Haynes, Jeffrey. 2008. Religion and Foreign Policy Making in the USA, India and Iran: Towards a Research Agenda". **Third World Quarterly**. c.29, s.1: 143- 165.

_____. 2017. Donald Trump, "judeo-Christian values," and the "clash of civilizations". **The Review of Faith & International Affairs**, c. 15, s.3: 66-75.

_____. 2019a. Introduction: The "clash of civilizations" and relations between the West and the Muslim world. **The Review of Faith & International Affairs**. c. 17, s.1: 1–10.

_____. 2019b. **From Huntington to Trump: Thirty Years of the Clash of Civilizations**. Washington D.C.: Lexington Books.

Healy, Patrick, Magee Haberman. [4.01.2020]. "95,000 Words, Many of Them Ominous, From Donald Trump's Tongue". **The New York Times**. <https://www.nytimes.com/2015/12/06/us/politics/95000-words-many-of-them-ominous-from-donald-trumps-tongue.html>.

Heckler-Feltz, Cherly, Dan Ariail. 1996. **The Carpenter's Apprentice: The Spiritual Biography of Jimmy Carter**. Grand Rapids: Zondervan.

Henne, Peter. [15.06.2020]. "US-Israeli Christian leader discusses peace process with Saudi crown prince". <https://duckofminerva.com/2019/09/if-you-mention-the-evangelical-delegation-to-saudi-arabia-id-have-to-ask-which-one.html>.

Hermani, Jordyn. [9.05.2020] "Trump pitches his 'merit-based' immigration proposal". **Politico**. <https://www.politico.com/story/2019/05/16/trump-merit-based-immigration-policy-1329380>.

Hirsch, M. 2005. The Legal Status of Jerusalem Following the ICJ Advisory Opinion on the Separation Barrier. **Israel Law Review**. c.38: 298–315.

Hogan, Michael J. Thomas G, Paterson. 1996. **Explaining the History of American Foreign Relations**. Cambridge: Cambridge University Press.

Holland, Jack, Ben Fermor. 2020. Securitisation and the domestic politics of threatening Others. **Global Affairs**. 55-68

Holmes, Jack. [17.02.2020]. "How Evangelical Leaders Are Responding to the Stormy

Daniels Story". <https://www.esquire.com/news-politics/a15895083/evangelical-leaders-trump-stormy-daniels/>.

Hopf, Ted. The Logic of Habit in IR. 2010. **European Journal of International Relations**. c. 16, s.4 (2010): 539–561.

Hudson, Valeria M. 2005. Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations. **Foreign Policy Analysis**. c.1, s.1: 8.

Hughes, Arthur J. 1979. ‘Amazin’ Jimmy and a Mighty Fortress Was Our Teddy’ Theodore Roosevelt and Jimmy Carter: the Religious Link. **Presidential Studies Quarterly**. c. 9, s. 1: 80-83

Hunter, James Davison. 1983. **American evangelicalism: Conservative religion and the quandary of modernity**. New Brunswick: Rutgers University Press.

Huntington, Samuel P. 1995. **The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order**, çev. Murat Yılmaz. İstanbul: Vadi Yayınları.

Hutcheson, Richard G. 1988. **God in the White House: How religion has changed the modern presidency**. New York: Collier Books.

Hyer, Marjorie. [22.06.2020]. “Conservatives Set Lobby with a Religious Base”. **The Washington Post**.
<https://www.washingtonpost.com/archive/1979/06/15/conservatives-set-lobby-with-a-religious-base/37806fe0-8b7b-4d96-a45c-6a421bc46f3d/>.

Ignatius, David. [13.09.2020]. “How a Chilling Saudi Cyberwar Ensnared Jamal Khashoggi”. **The Washington Post**.
https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/how-a-chilling-saudi-cyberwar-ensnaredjamal-khashoggi/2018/12/07/f5f048fe-f975-11e8-8c9a-860ce2a8148f_story.html.

Ignatius, David. [22.09.2020]. “Bahrain’s diplomatic agreement with Israel is a building block toward Middle East stability”. **The Washington Post**.
<https://www.washingtonpost.com/opinions/2020/09/11/bahrains-diplomatic-agreementwith-israel-is-building-block-toward-middle-east-stability/>.

Inboden, William Charles. 2008. **Religion and American Foreign Policy, 1945–1960**. Cambridge: Cambridge University Press.

International Court of Justice. [5.04.2020]. “The State of Palestine Institutes Proceedings Against the United States of America”. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/176/176-20180928-PRE-01-00-EN.pdf>.

Israel Ministry of Foreign Affairs. [27.06.2019]. “65 Broadcast by Prime Minister Begin to the Egyptian People”.
<https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/mfadocuments/yearbook3/pages/65%20broadcast%20by%20prime%20minister%20begin%20to%20the%20egyptian.aspx>.

_____. [12.02.2020]. “Statement Regarding US Withdrawal from Iran Nuclear Deal”. <https://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2018/Pages/Statement-by->

PMNetanyahu- 8-May-2018.aspx.

_____. [13.03.2020]. "PM Netanyahu Presents Conclusive Proof of Iranian Secret Nuclear Weapons Program".
<https://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2018/Pages/PM-Netanyahu-presents-conclusive-proof-of-Iraniansecret-nuclear-weapons-program-30-April-2018.aspx>.

_____. [4.07.2020]. "PM Netanyahu addresses UN General Assembly".
<http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2013/Pages/PM-Netanyahu-addresses-UN-General-Assembly-1-Oct-2013.aspx>.

Isserman Maurice, Kazin, Michael. 2011. *America Divided: The Civil War of the 1960s*. 4.bs. (New York: Oxford University Press.

İncil. [30.03.2020]. "Mezmur". <https://biblehub.com/psalms/85-8.htm>.

Jaffe-Hoffman, Maayan. [16.09.2020]. "How Trump traded annexation for his Christian base". *The Jerusalem Post*. <https://www.jpost.com/american-politics/how-trump-traded-annexation-for-his-christian-base-analysis-638578>.

_____. [27.04.2020]. "Evangelicals see Trump plan as proof 'Israel kissed by God'". *The Jerusalem Post*. <https://www.jpost.com/arab-israeli-conflict/donald-trump-deal-of-the-century-peace-plan-proves-israel-kissed-by-god-615570>.

Jefferson, Thomas. [20.08.2020]. "To the Citizens of Washington D.C.". <https://founders.archives.gov/documents/Jefferson/03-01-02-0006>.

Jewett, Alan. [25.07.2020]. "Clinton, Massachusetts Remarks and a Question- and Answer Session at the Clinton Town Meeting". <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/clinton-massachusetts-remarks-and-question-and-answer-session-the-clinton-town-meeting>.

Jewish Telegraphic Agency. [24.06.2020]. "Ford Backs off on His Former Proposal That the U.S. Move Its Embassy in Israel to Jerusalem". <https://www.jta.org/1974/08/29/archive/ford-backs-off-on-his-former-proposal-that-the-u-s-move-its-embassy-in-israel-to-jerusalem>.

_____. [18.04.2020]. "President Carter Discusses The Resolution of The Arab-Israeli Conflict". <https://www.jewishvirtuallibrary.org/president-carter-discusses-the-resolution-of-the-arab-israeli-conflict>.

Jimmy Carter Library. [17.06.2019]. "Ezra Taft Benson to Jimmy Carter". https://www.jimmycarterlibrary.gov/digital_library/sso/148878/147/SSO_148878_147_08.pdf.

_____. [20.06.2019]. "Office of the Chief of Staff Files; Series: HamiltonJordan's Confidential Files". https://www.jimmycarterlibrary.gov/digital_library/cos/142099/33/cos_142099

9_33_14-Caddell_Patrick_(3).pdf.

_____. [4.07.2019]. "Office of Staff Secretary; Series: Presidential Files".
https://www.jimmycarterlibrary.gov/digital_library/sso/148878/61/SSO_148878_061_04.pdf.

_____. [30.08.2019]. "The National Democratic Platform 1976 The Middle East".
https://www.jimmycarterlibrary.gov/digital_library/cos/142099/34/cos_142099_34a_24-Foreign_policy_domestic_politics_memo.pdf.

_____. [14.09.2019]. "President Carter to Hamilton Jordan".
https://www.jimmycarterlibrary.gov/digital_library/cos/142099/34/cos_142099_34a_24-Foreign_policy_domestic_politics_memo.pdf.

_____. [16.12.2019]. "Maddox to Jimmy and Rosalynn Carter".
https://www.jimmycarterlibrary.gov/digital_library/sso/148878/131/SSO_148878_131_11.pdf.

_____. [16.01.2020]. "Question and Answer Session with Evangelical Leaders".
https://www.jimmycarterlibrary.gov/digital_library/sso/148878/147/SSO_148878_147_08.pdf.

John Bournet, Laurel Wamsley. [15.02.2020]. "As Caravan Of Migrants Heads North, Trump Threatens To Close Southern U.S. Border". National Public Radio.
<https://www.npr.org/2018/10/18/658607385/as-caravan-of-migrants-heads-north-trump-threatens-to-close-southern-u-s-border>.

Johnson, Emily. [19.03.2019]. "For Such a Time as This: Conservative Evangelical Women and the Trump Presidency".
<https://religionandpolitics.org/2018/03/06/for-such-a-time-as-this-conservative-evangelical-women-and-the-trump-presidency/>.

Jones, Emily. [18.08.2020]. "Trump Says He Moved US Embassy to Jerusalem 'For the Evangelicals'". **The Christian Broadcasting Network**.
<https://www1.cbn.com/cbnnews/israel/2020/august/trump-says-he-moved-us-embassy-to-jerusalem-for-the-evangelicals>.

Jstor. [29.11.2019]. "Interest Groups and Foreign Policy".
<https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep20327.4.pdf>.

Juergensmeyer, Mark. 2008. **Global Rebellion: Religious Challenges to the Secular State, from Christian Militias to Al Qaeda**. Berkeley: University of California Press.

Kalman, Laura. 2010. **Right Star Rising: A New Politics, 1974-1980**. New York: W.W. Norton & Co.

Karen, Puchel. 1992. **US-Israel Strategic Co-operation in a Changing World: An American Perspective**. New York: Routledge.

Katz, Yaakov. [19.05.2020]. "Trump adviser to 'JPost': President-elect will be best friend Israel ever had". **The Jerusalem Post**. <https://www.jpost.com/us-election-results/donald-trump/trump-adviser-to-post-president-elect-will-be>

israels-best-friend-ever-472115.

Keller, Timothy. [9.03.2020]. "Can Evangelicalism Survive Donald Trump and Roy Moore?". <https://www.newyorker.com/news/news-desk/can-evangelicalism-survive-donald-trump-and-roy-moore>.

Kershner, Isabel, David M Halbfinger. [14.06.2020] "Capital in Trump Mideast Plan Makes 'a Joke' of Palestinian Aspirations". **The New York Times**. <https://www.nytimes.com/2020/01/31/world/middleeast/trump-mideast-plan-jerusalem.html>.

Kettani, Houssain. 2010. Muslim Population in the Americas: 1950-2020. **International Journal of Environmental Science and Development**. c.1, s.2: 3.

Khoury, Jack, Yaniv Kubovich. [5.09.2020]. "Israel Denies Reports Saudi Arabia Purchased Iron Dome Missile Defense Systems". **Haaretz**. <https://www.haaretz.com/middle-east-news/israel-denies-reports-saudi-arabiapurchased-iron-dome-missile-defense-systems-1.6469295>.

Kissinger, Henry. 1982. **Years of Upheaval**. New York: Little Brown & Co.

_____. 2004. **Crisis: The Anatomy of Two Major Foreign Policy Crises**. New York: Simon & Schuster.

Kitchen, Nicholas. 2010. "Systemic pressures and domestic ideas. A neoclassical realist model of grand strategy formation". **Review of International Studies**. c. 36, s. 1: 127-133

Kranish, Michael, Marc Fisher. 2016. **Trump Revealed: An American Journey of Ambition, Ego, Money, and Power**. New York: Scribner.

Kraus, Rachel, 2009. Thou Shall Not Take the Name of Thy God in Vain: Washington Offices of Use of Religious Language to Shape Public and Political Agendas". **Journal of Media and Religion**. c. 8, s. 2: 115–137

Kredo, Adam. [5.06.2021]. "Hagerty: Biden Admin Awarding Hamas with U.S. Taxpayer Dollars. The Washington Free Beacon. <https://freebeacon.com/national-security/hagerty-biden-admin-awarding-hamas-with-u-s-taxpayer-dollars/>.

Kucharsky, David. 1976. **The Man From Plains**. New York: Harper & Row.

LaFeber, Walter. 1989. **The Panama Canal: The Crisis in Historical Perspective**. New York: Oxford University Press.

LaHaye, Tim. "The Election of Our Lifetime". **Religious Broadcasting**. Temmuz 1984, 14-15.

Lahr, Angela M. 2007. **Millennial dreams and apocalyptic nightmares: the Cold War origins of political evangelicalism**. Oxford: Oxford University Press.

Lalit K. Jha. [29.03.2020]. "White House releases list of 78 terror attacks 'under-reported'".

<https://www.livemint.com/Politics/3lAUfUabjKSpDdF9q5z3rI/White-House-releases-list-of-78-terror-attacks-underreport.html>.

Lance, Bert. 1991. **The Truth of the Matter: My Life in and Out of Politics**. New York: Summit Books.

Landau, Noa. [20.09.2020]. "FULL TEXT: The Israel-UAE-Bahrain Abraham Accords Peace Agreement", **Haaretz**. <https://www.haaretz.com/middle-east-news/.premium-full-text-the-israel-uae-bahrain-abraham-accords-declaration-1.9159509>.

Landler, Mark. [5.01.2020]. "Trump, the Insurgent, Breaks with 70 Years of American Foreign Policy". **The New York Times**. <https://www.nytimes.com/2017/12/28/us/politics/trump-world-diplomacy.html>.

Lantis, Jeffrey S. (2019). 'Winning' and 'Losing' the Iran Nuclear Deal: How Advocacy Coalitions and Competition shape U.S. Foreign Policy. **Politics & Policy**, c.47, s.3:464–505.

Lazaroff, Toyah. [20.02.2020]. "U.S. Delegation in Israel to Study Relocation of Embassy to Jerusalem". **The Jerusalem Post**. <https://www.jpost.com/israel-news/us-delegation-in-israel-to-study-relocation-of-embassy-to-jerusalem-483221>.

Lelyveld, Joseph. [24.11.2019]. "The selling of a candidate". **The New York Times**. <https://www.nytimes.com/1976/03/28/archives/the-selling-of-a-candidate-carters-image-is-a-vision-or-a-con-or-a.html>.

Lesch, David W. 2007. **The Arab-Israeli Conflict: A History**. New York: Oxford University Press.

Leonard, Robert. 2010. **Visions of Apocalypse**. Maryland: John Hopkins University Applied Physics Laboratory.

Lewis, Jeffrey. [8.04.2020]. "That Secret Iranian 'Nuclear Facility' You Just Found? Not So Much". **Foreign Policy**. <https://foreignpolicy.com/2015/03/03/that-secret-iranian-nuclear-facility-you-just-found-not-so-much/>.

Library of Congress. [1.08.2019]. "Letter from Thomas Jefferson to the Danbury Baptists". Library of Congress, <http://www.loc.gov/loc/lcib/9806/danpre.html>.

Lienesch, Michael. 1993. **Redeeming America: Piety & Politics in the New Christian Right**. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Linowitz, Sol M. 1975. **The Americas in a Changing World**. New York: Quadrangle.

_____. 1985. **Making of a Public Man**. Boston: Little, Brown.

Lipka, Michael. [13.09. 2020]. "More White Evangelicals than American Jews say God gave Israel to the Jewish People". **Pew Research Center**. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2013/10/03/more-white-evangelicals-than-american-jews-say-god-gave-israel-to-the-jewish-people/>.

Lobell, Steven E., Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro. 2009. **Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy**. New York: Cambridge University Press.

MacDonald, Paul K. 2018. America first? Explaining continuity and change in Trump's Foreign policy. **Political Science Quarterly**. c. 133, s.3: 401–434.

Maddox, Robert L. 1984. **Preacher at the White House**. Nashville: Broadman Press.
Madison, James. 1981. **Federalist 10, The Federalist Papers**. ed. Roy P. Fairfield. Baltimore: Johns Hopkins University.

Mansfield, Stephen. 2017. **Choosing Donald Trump: God, Anger, Hope, and Why Christian Conservatives Supported Him**. Grand Rapids: Baker.

Morello, Carol, Ruth Eglash. [20.05.2020]. "How Donald Trump could soon discard a long-standing precedent on Israel". **The Washington Post**. https://www.washingtonpost.com/world/national-security/how-donald-trump-could-soon-discard-a-long-standing-precedent-on-israel/2016/12/13/6259c542-c16a-11e6-9578-0054287507db_story.html.

Marcus, Jonathan. [22.09.2020] "US sends aircraft carrier and bomber task force to 'warn Iran'". **BBC**. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-48173357>.

Marsden, George M. 2006. **Fundamentalism and American Culture: The Shaping of Twentieth-Century Evangelicalism**. Oxford: Oxford University Press.

_____. 1991. **Understanding Fundamentalism and Evangelicalism**. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Co.

Martin, William. 1996. **With God on Our Side: The Rise of the Religious Right in America**. New York: Broadway Books.

Martinez, Jessica, Smith, Gregory A. [15.02.2020]. "How the faithful voted: A preliminary 2016 analysis. **Pew Research Center**. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/11/09/how-the-faithful-voted-a-preliminary-2016-analysis/>.

Marvin, Carolyn, David. W. Ingle. 1996. Blood Sacrifice and the Nation: Revisiting Civil Religion. **Journal of the American Academy of Religion**. c.64, s.4:767–780.

May, Henry. 2000. **The Enlightenment in America**. Baltimore: University of Illinois Press
Corrocran, Michela.

McGirr, Lisa. 2001. **Suburban Warriors: The Origins of the New American Right**. Princeton: Princeton University Press.

McIver, Meredith. 2010. **Think Like a Champion: An Informal Education in Business and Life**. Boston, MA: DaCapo Press.

McWilliams, James. [3.04.2020]. "The Miracle of Trump: Why Did Evangelicals Deliver The Votes For A Sinner?". <https://psmag.com/news/the-miracle-of->

trump-why-did-evangelicals- deliver-the-votes-for-a-sinner.

Merkley, Paul Charles. 2004. **American Presidents, Religion, and Israel: The Heirs of Cyrus**. Westport: Praeger Publishers.

Middle East Eye. [4.03.2020] "Israel and UAE held secret anti-Iran meeting at White House: Report". <https://www.middleeasteye.net/news/israel-uae-secret-anti-iran-white-house>.

Miller, Steven P. [9.04.2020]. "The evangelical presidency: Reagan's dangerous love affair with the Christian right". https://www.salon.com/2014/05/18/the_evangelical_presidency_reagans_dangerous_love_affair_with_the_christian_right/.

Mitchell, Chris. [30.07.2020]. "Freedom Is Unfolding in This Arab Country: US Evangelicals Find UAE 'Treasure of Moderation'". **CBN News**. <https://www1.cbn.com/cbnnews/world/2018/october/freedom-is-unfolding-in-this-arab-country-us-evangelicals-find-uae-treasure-of-moderation>.

Moffett, George D. 1985. **The Limits of Victory: The Ratification of the Panama Canal Treaties**. Ithaca, NY: Cornell University.

Mohr, Charles. [18.04.2019]. "Carter, With a Long List of Campaign Promises, Now Faces the Problem of Making Good on Them". **The New York Times**. <https://www.nytimes.com/1976/11/15/archives/carter-with-a-long-list-of-campaign-promises-now-faces-the-problem.html>.

Morris, Kenneth E. 1997. **Jimmy Carter American Moralist**. Atlanta: University of Georgia Press,

Moynihan, Daniel Patrick. 1977. The Politics of Human Rights. **Commentary Magazine**. c. 63, s. 4:19–26.

Murphy-Gill, Meghan. [4.01.2020]. "The faith of Donald Trump". <https://uscatholic.org/articles/201701/the-faith-of-donald-trump/>.

Nassar, Tamara, Power Suits, [6.09.2020]. "Secretive Israeli billionaire helps UAE acquire spy planes", <https://electronicintifada.net/blogs/tamara-nassar/secretive-israeli-billionaire-helps-uae-acquire-spyplanes>.

National Archives and Records Administration. 1977. **Public Papers of the Presidents of the United States: Jimmy Carter 1977**. Washington, DC: United States Government Printing Office.

National Security Council. [20.05.2019]. "Presidential Review Memorandum. <https://fas.org/irp/offdocs/prm/prm17.pdf>.

NBC News. [25.10.2019]. "Trump Warns Iran Not to Fight the US". <https://www.cnbc.com/2019/05/19/trump-warns-iran-not-to-threaten-the-us-that-will-be-the-official-end-of-iran.html>.

Nephew, Richard. 2018. **Art of Sanctions: A View from the Field**. New York: Columbia University Press.

- Neumann, Peter R. 2019. **Bluster: Donald Trump's War on Terror**. London: Hurst & Company.
- Niebuhr, Reinhold. 1987. **The Essential Reinhold Niebuhr: Selected Essays and Addresses**. New Haven, CT: Yale University Press.
- Nielsen, Niels C. 1977. **The Religion of President Carter**. Nashville, TN: Thomas Nelson, Inc.
- Noll, Mark A. 1993. The American Revolution and Protestant Evangelicalism. **The Journal of Interdisciplinary History**, c. 23, s.3: 617-627.
- _____. 2003. **The Rise of Evangelicalism: The Age of Edwards, Whitefield, and the Wesleys**. Downers Grove, IL: InterVarsity Press.
- _____. 2006. **The Civil War as a Theological Crisis**. Oxford: Oxford University Press.
- Norton, Howard, Bob Slosser. 1976. **The Miracle of Jimmy Carter**. Plainfield: Logos International.
- Nussbaum, Martha C. 2001. **Upheavals of Thought: The Intelligence of Emotion**. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Office of The Federal Registers. 1978. **Public Papers of the Presidents of the United States: Jimmy Carter**. Washington DC: United States Government Printing Office.
- Okur, Mehmet A. 2018. "Trump, İsrail Lobisi ve Hristiyan Siyonizmi". **Kriter**. c.2, s. 20. <https://kriterdergi.com/dis-politika/trump-israil-lobisi-ve-hristiyan-siyonizmi> [15.05.2020].
- Oldmixon, Elizabeth A. Beth Rosenson, Kenneth D. Wald. 2005. Conflict Over Israel: The Role of Religion, Race, Party and Ideology in the U.S. House of Representatives, 1997–2002. **Terrorism and Political Violence**. c. 17, s. 3: 407–426.
- Oliphant, James. John Whitesides. [02.04.2020]. "Push by evangelicals helped set stage for Trump decision on Jerusalem". **Reuters**. <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-israelevangalicals/%20push-by-evangelicals-helped-set-stage-for-trump-decisionon-%20jerusalem-idUSKBN1E104U>.
- Oliva, Mara, Mark Shanahan. 2019. **The Trump Presidency: From Campaign Trail to World Stage**. London: Palgrave Macmillan.
- Pach, Chester. 2004. Top Gun, Toughness, and Terrorism: Some Reflections on the Elections of 1980 and 2004. **Diplomatic History**. c. 28, s. 4: 558.
- Paker, Peter. [14.09.2020]. "An Embassy in Jerusalem? Trump Promises, but So Did Predecessors". **The New York Times**. <https://www.nytimes.com/2016/11/19/world/middleeast/jerusalem-us-embassy-trump.html>.

- PASIA, Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs. 2007. **Documents on Jerusalem**. Jerusalem: PASSIA Publication. http://passia.org/media/filer_public/e7/d1/e7d1d05e-6c27-43f3-9ea4-384ad43c7746/vol-1-documents-on-jerusalem.pdf.
- Payne, George Cassidy, [9.03.2020]. "The Stunning Hypocrisy Of Trump's Evangelical Supporters". <https://www.krwg.org/post/stunning-hypocrisy-trumps-evangelical-supporters>.
- Peters, Jeremy W., Elizabeth Dias. [27.03.2019]. "Shrugging Off Trump Scandals, Evangelicals Look to Rescue G.O.P". **The New York Times**. <https://www.nytimes.com/2018/04/24/us/politics/trump-evangelicals-midterm-elections.html>.
- Peters, Woolley. [17.02.2020]). "Address Accepting the Presidential Nomination at the Republican National Convention in Detroit". <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=25970>.
- Pew Research Center. [4.05.2019]. "Immigration Wave Brings 59 Million to US". <https://www.pewresearch.org/hispanic/2015/09/28/modern-immigration-wave-brings-59-million-to-u-s-driving-population-growth-and-change-through-2065/>.
- Pfeffer, Anshel. [16.06.2020]. "Mossad Chief Reportedly Visited Saudi Arabia for Talks on Iran". **Haaretz**. <https://www.haaretz.com/1.5152341>.
- Pilkington, Ed. [4.10.2019]. "Donald Trump: Ban all Muslims Entering US". **The Guardian**. <https://www.theguardian.com/us-news/2015/dec/07/donald-trump-ban-all-muslims-entering-us-san-bernardino-shooting>.
- Preston, Andrew. 2012. **Sword of the Spirit, Shield of Faith: Religion in American War and Diplomacy**. London: Amazon Media.
- Pompeo, Michael R. [11.08.2020]. "Being a Christian Leader". <https://www.state.gov/being-a-christian-leader/>.
- Presidential Library And Museum. [14.04.2019]. "Remarks of Torrijos at the Signing Ceremony for the Panama Canal Treaties". https://www.jimmycarterlibrary.gov/library/findingaids/Staff_Secretary.pdf.
- Public Papers of the Presidents of the United States. 1978. **Jimmy Carter**. Washington: United States Government Printing Office.
- Quandt, William B. 1986. **Camp David: Peacemaking and Politics**. Washington DC: Brookings Institution Press.
- Rajiv, Samuel C. 2016. Deep Disquiet: Israel and the Iran Nuclear Deal. **Contemporary Review of the Middle East**. c.3, s.1: 47–62.
- Rasgon, Adam. [20.02.2020]. "Abbas to Trump envoy Greenblatt: Peace deal is possible". **The Jerusalem Post**. www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/Abbas-to-GreenblattPeace-deal-is-possible-484186.
- Reich, Bernard. 1995. **Securing the Covenant: United States-Israel Relations After**

the Cold War. Westpot: Praeger Publishers.

Reston, James. [6.06.2020]. "Carter's Nightmare". **The Newyork Times**.
<https://www.nytimes.com/1978/04/21/archives/carters-nightmare-washington.html>.

Reuters. [15.03.2021]. Kosovo follows U.S., Guatemala in opening embassy in Jerusalem".
<https://www.reuters.com/article/us-israel-kosovo-embassy/kosovo-follows-u-s-guatemala-in-opening-embassy-in-jerusalem-idUSKBN2B60FG?il=0>.

Ribuffo, Leo. 1983. **The Old Christian Right: The Protestant Far Right from the Great Depression to the Cold War**. Philadelphia: Temple University Press.

_____. 1989. Transforming Faith: The Sacred and Secular in Modern American History. **God and Jimmy Carter**. ed. M.L. Bradbury, James B. Gilbert. New York: Greenwood Press.

Risse-Kappen, Thomas. 1991. Public Opinion, Domestic Structure, and Foreign Policy in Liberal Democracies. **World Politics**. c. 43 s. 4: 479-512.

Rohter, Lary. [4.06.2020]. "America's Blind Eye". **The Newyork Times**.
<https://www.nytimes.com/1988/05/29/magazine/america-s-blind-eye.html>.

Ronald Reagan Presidential Library. [30.03.2020]. "Digital Library Collections".
https://www.reaganlibrary.gov/public/digitallibrary/snof/publicliaison/blackwell/box-013/40_047_7006969_013_009_2017.pdf.

Rosati, Jerel A. 1993. Jimmy Carter, a Man Before His Time? The Emergence and Collapse of the First Post-Cold War Presidency". **Presidential Studies Quarterly**. c. 23, s. 3: 459-476.

Rose, G. 1998. Review: Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy. **World Politics**. c. 51 s. 1: 144-172.

Rosenberg, Joel C. [20.07.2020]. "Secretary Pompeo's Iran speech: Tehran hated it. But most Arab & Israeli leaders loved it. So did I. Here's why".
<https://flashtrafficblog.epicentermedia.net/2018/05/>.

_____. [11.09.2020]. "Six-in-ten Americans approve of peace treatybetween Israel and UAE, exclusive poll by ALL ISRAEL NEWS finds". <https://www.allisrael.com/six-in-ten-americans-approve-of-peace-treaty-between-israel-and-uae-exclusive-poll-by-all-israel-news-finds/>.

_____. [13.09.2020]. "Israel and UAE agree to full normalisationof relations".
<https://flashtrafficblog.epicentermedia.net/2020/08/13/breaking-israel-and-uae-agree-to-full-normalization-of-relations/>.

_____. [29.09.2020]. "Iran's terror regime the "most terrible institution in the world," US Secretary of State Pompeo tells". <https://allarab.news/irans-terror-regime-the-most-terrible-institution-in-the-world-us-secretary-of-state-pompeo-tells-all-arab-news/>.

- Roshco, Bernard. 1978. The Polls: Polling on Panama-Si; Don't Know; Hell, No!. **The Public Opinion Quarterly**. c. 42, s. 4: 551–562.
- Ross, Kenneth. Todd M. Johnson. 2010. **A Review of “Atlas of Global Christianity 1910–2010”**. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Sadat, Anwar. 1978. **Anwar El Sadat: In Search of Identity**. New York: Harper & Row.
- Safire, William. [13.06.2019] “Carter Blames the Jews”. **The New York Times**.
<https://www.nytimes.com/1978/12/18/archives/essay-carter-blames-the-jews.html>.
- Sandeen, Ernest R. 2008. **The Roots of Fundamentalism: British and American Millenarianism**. Illionis: University of Chicago Press.
- Sanger, David E., Magee Haberman. [18.03.2020]. “Transcript: Donald Trump Expounds on His Foreign Policy Views”. **The New York Times**.
<https://www.nytimes.com/2016/03/27/us/politics/donald-trump-transcript.html>.
- Sanger, David E., David D. Kirkpatrick. [13.05.2020]. “Behind Trump's Termination of Iran deal is a Risky Bet”. **The New York Times**.
<https://www.nytimes.com/2018/05/08/us/politics/trump-iran-nuclear-deal-news-analysis-.html>.
- Scarborough, Rown. [25.05.2021]. “Biden team reverses support of Abraham Accords”. **The Washington Times**.
<https://www.washingtontimes.com/news/2021/may/24/biden-team-reverses-support-abraham-accords/>.
- Scher, Bill. [7.02.2020]. “Trump Caters More to Evangelicals Than the Working Class”. https://www.realclearpolitics.com/articles/2018/05/21/trump_caters_more_to_evangelicals_than_the_working_class_137076.html.
- Scheer, Robert. [23.06.2019]. “Jimmy Carter,” Playboy, November 1976. Playboy.
<https://www.playboy.com/read/playboy-interview-jimmy-carter>.
- Schlesinger, Robert. 2008. **White House Ghosts: Presidents and Their Speechwriters**. Newyork City: Simon & Schuster.
- Schram, Martin. [25.01.2020]. “Preacher Answers White House Call”. **The Washington Post**.
<https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1979/04/17/preacher-answers-white-house-call/dd5ba3e1-1774-4a28-a522-50b104c1ad78/>.
- Schreiber, Kylie. [13.01.2020]. “Why Evangelicals Don't Care About Trump's Affair”.
<https://www.buzzworthy.com/trump-affair-gets-pass-from-evangelicals/>.
- Schulman, Bruce. 2001. **The Seventies: The Great Shift in American, Culture, Society, and Politics**. Cambridge: Da Capo Press.

- Schweller, Randy. 2018. Three Cheers for Trump's Foreign Policy: What the Establishment Misses. **Foreign Affairs**. c.97, s.5.
- Serwer Adam. [9.12.2020]. "Conservatives have a white-nationalist problem". **The Atlantic**. <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2019/08/trump-white-nationalism/595555/>.
- Shellnutt, Kate. [4.03.2020]. "Most White Evangelicals Don't Believe Muslims Belong in America". **Christianity Today**. <https://www.christianitytoday.com/news/2017/july/pew-how-white-evangelicals-view-usmuslims-islam.html>.
- Shezaf, Hagar, Rori Donaghy. [22.08.2020]. "Israel Eyes Improved Ties with Gulf States after "Foothold" Gained in UAE". <https://www.middleeasteye.net/news/israel-eyesimprovedgulf-states-relationship-ties-flourish-uae-895004700>.
- Shlaim, Avi. 2001. **The Iron Wall: Israel and the Arab World**. New York: W. W. Norton & Company.
- Sherman, Amy. [4.12.2019]. "Trump security adviser pick Michael Flynn repeated wildly wrong claim about FL democrats, Sharia law". <https://www.politifact.com/florida/article/2016/nov/22/donald-trumps-security-adviser-pick-michael-flynn->.
- Sievers, Mark, Forzeiger, Jonathan. [31.05.2021]. "For Arab Israelis, the New Peace Treaties Spell Opportunity". **Foreign Policy**. <https://foreignpolicy.com/2021/04/18/arab-israelis-uae-bahrain-abraham-accords-palestinians-peace-middle-east-business-economy/>
- Skidmore, David. 1994. Carter and the Failure of Foreign Policy Reform. **Political Science Quarterly** c. 108, s. 4: 699–729.
- Skinner, Kiron K., Annelis Anderson, and Martin Anderson. 2001. **Reagan, In His Own Hand: The Writings of Ronald Reagan that Reveal His Revolutionary Vision for America**. New York: Free Press.
- Smith, Gaddis. 1987. **Morality, Reason and Power: American Diplomacy in the Carter Years**. New York: Hill & Wang.
- Smith, Gregory A. [4.04.2020]. "Among white evangelicals, regular churchgoers are the most supportive of Trump". **Pew Research Center**. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/04/26/among-white-evangelicals-regular-churchgoers-are-the-most-supportive-of-trump/>.
- Smith, Hedrick. [6.06.2020]. "For President, A Vital Victory". **The Newyork Times**. <https://www.nytimes.com/1978/03/17/archives/for-president-a-vital-victory-sinking-prestige-needed-approval-of.html>.
- Sneh, Itai Nartzizenfield. 2008. **The Future Almost Arrived: How Jimmy Carter Failed To Change U.S. Foreign Policy**. New York: Peter Lang Publishing.
- Spector, Stephen. 2019. This Year in Jerusalem: Prophecy, Politics, and the U.S.

Embassy in Israel. **Journal of Church and State**. c.61, s.4:1–21.

Spiegel, Steven L. 1985. **The Other Arab-Israeli Conflict: Making American Middle East Policy, from Truman to Reagan**. Chicago: University of Chicago Press.

Sprinzak, Ehud. 1991. **The Ascendance of Israel's Radical Right**. New York: Oxford University Press.

Staff, Toi. [6.09.2020]. "In first, Israeli minister makes state visit to Grand Mosque in Abu Dhabi", <https://www.timesofisrael.com/in-first-israeli-minister-makes-state-visit-to-grand-mosque-in-abudhabi/>.

Steding, Williams. 2014. **Presidential Faith and Foreign Policy: Jimmy Carter the Disciple and Ronald Reagan the Alchemist**. London: PalgraveMacmillan..

Stein, Kenneth. 1999. **Heroic Diplomacy: Sadat, Kissinger, Carter, Begin, and the Quest for Arab-Israeli Peace**. New York: Routledge.

Stewart, Katherine. [31.03.2020]. "Why Trump Reigns as King Cyrus", **The New York Times**. <https://www.nytimes.com/2018/12/31/opinion/trump-evangelicals-cyrus-king.html>.

Strong, Robert A. 2000. **Working in the World: Jimmy Carter and the Making of American Foreign Policy**. Baton Rouge: Louisiana State University Press.

_____. [19.04.2019]. "Jimmy Carter: Foreign Affairs". <https://millercenter.org/president/carter/foreign-affairs>.

Snyder, Jack. 2011. **Religion and International Relations Theory**. New York: Columbia University Press.

Snyder, Richard C. 2012. **Foreign Policy Decision Making: An Approach to the Study of International Politics**. ed. H.W. Bruck, Burton Sapin. Whitefish: Literary Licensing.

The Avalon Project. [9.05.2020]. "Inaugural Address of Jimmy Carter". https://avalon.law.yale.edu/20th_century/carter.asp.

The Economist. [3.03.2020]. "The politicisation of white evangelical Christianity is hurting it". <https://www.economist.com/united-states/2019/02/28/the-politicisation-of-white-evangelical-christianity-is-hurting-it>.

The Guardian. [11.04.2020]. "US to oppose UN motion condemning Israeli control of Golan Heights". <https://www.theguardian.com/world/2018/nov/16/us-israel-golan-heights-syria-un-resolution-oppose>.

The Miller Center. [25.02.2019]. "Zbigniew Brzezinski Oral History". <https://millercenter.org/thepresidency/presidential-oral-histories/zbigniew-brzezinski-oral-history>.

_____. [25.02.2019]. "Jimmy Carter Oral History". <https://millercenter.org/thepresidency/presidential-oral-histories/jimmy-carter-oral-history>.

- _____. [26.02.2019]. “Hamilton Jordan Oral History”. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-oral-histories/hamilton-jordan-oral-history>.
- _. [14.05.2019]. “Charles Kirbo Oral History”. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-oral-histories/charles-kirbo-oral-history>.
- _. [15.05.2019]. “Interview of Bery Lance”. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-oral-histories/jimmy-carter-oral-history>.
- _. [17.05.2019]. “Patrick Caddell Oral History”. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-oral-histories/patrick-caddell-oral-history>.
- _. “Hamilton Jordan Oral History”. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-oral-histories/hamilton-jordan-oral-history> [19.05.2010]
- _. [7.9.2019]. “Interview of Jimmy Carter”. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-oral-histories/jimmy-carter-oral-history>.
- _. [15.10.2019]. “Bert Lance Oral History”. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-oral-histories/bert-lance-oral-history>.
- _____. [14.12.2019]. “Gerald M. Raffson Oral History”. http://web1.millercenter.org/poh/transcripts/ohp_1983_0408_rafshoon.pdf.
- _. [26.02.2020]. “Stuart Eizenstat Oral History”. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-oral-histories/stuart-eizenstat-oral-history>.
- Thrush, Glenn. [5.05.2020]. “Full Transcript: President Trump’s Republican National Convention Speech”. **The New York Times**. <https://www.nytimes.com/2020/08/28/us/politics/trump-rnc-speech-transcript.html>.
- Tillich, Paul. 1960. **Love, Power, and Justice: Ontological Analyses and Ethical Applications**. New York: Oxford University Press.
- Time. [29.06.2020]. “The Nation: New Day A 'Coming in the South’” <http://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,944407-5,00.html>.
- Toalston, Art. [14.05.2020]. “B&R is deeply woven into lives of many”. <https://baptistandreflector.org/tag/history/>.
- Trent, Judith, Robert V. Friedenberg, Robert E. Denton. 2008. **Political Campaign Communication: Principles and Practices (Communication, Media, and Politics)**. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Trolinger, William. [13.12.2020]. “Hymn for the 81%, and More”. <https://rightingamerica.net/hymn-for-the-81-and-more/>.
- True Pundit. [1.04.2021]. “Migrant admits he came to US because of Biden, ‘definitely’ would not have if Trump were president”. <https://truepundit.com/migrant-admits-he-came-to-us-because-of-biden-definitely-would-not-have-if-trump-were-president/>

Truman, David B. 1981. **The Governmental Process: Political Interests and Public Opinion**. Santa Barbara: Praeger Publishing Group.

Trump, Donald. 2011. **Time to Get Tough: Making America Great Again!** Washington DC: Regnery Publishing.

_____. [14.11.2019]. "Remarks at a Cabinet Meeting and an Exchange With Reporters". <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-cabinet-meeting-and-exchange-with-reporters-4>.

_____. [4.05.2020] Remarks at an Arrival Ceremony with President Reuven Rivlin and Prime Minister Benjamin Netanyahu of Israel in Tel Aviv, Israel. <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-arrival-ceremony-with-president-reuven-rivlin-and-prime-minister-benjamin>.

_____. [5.05.2020]. "Remarks by President Trump on Modernizing Our Immigration System for a Stronger America". <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-modernizing-immigration-system-stronger-america/>.

Turner, Wallace. "Group of Evangelical Protestants Takes Over the GOP in Alaska" **New York Times**, 9 Eylül 1980.

U.S. Department Of State. [15.05.2019]. "Memorandum of Conversation: President Carter/President Perez Bilateral". <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v24/d340>.

_____. [20.05.2019]. "Memorandum From the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski) to Vice President Mondale". <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v29/d153>.

_____. [21.05.2019]. "Memorandum From the Deputy Secretary of Defense (Duncan) to the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski)". <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v18/d257>

_____. [29.05.2019]. "Letter From President Carter to Soviet General Secretary Brezhnev". <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v06/ch5>.

_____. [28.06.2019]. "Memorandum From William Quandt of the National Security Council Staff to the President's Assistant for National Security Affairs (Brzezinski)". <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v08/d103>.

Vance, Cyrus. 1983. **Hard Choices: Critical Years in American Foreign Policy**. New York; Simon & Schuster.

Visser, Beth A. Angela S. Book, Anthony A. Volk. 2017. Is Hillary Dishonest and Donald Narcissistic? A HEXACO Analysis of the Presidential Candidates". **Personality and Individual Differences**. c. 106, s. 1: 281.

Vucci, Evan. [1.06.2020]. "Christian Group Calls Out Fellow Evangelicals Who Have Embraced Trump".

<https://www.wbur.org/hereandnow/2018/06/15/evangelicals-trump-red-letter-christians>.

Wallace Irwin, Jr. 1977. **Panama: a Great Decision Approaches**. New York: Foreign Policy Association.

Ward, John. [4.04.2020]. "To evangelicals, Trump is the whirlwind. And they're fine with that". https://news.yahoo.com/evangelicals-trump-whirlwind-theyre-fine-030853540.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xILmNvbS50ci8&guce_referrer_sig=AQAAAG0YOn9mfrvayDf281cHhNh8rcb4FYV0D8hG2hSAqRsJbqbnuzx_oq0tZcb-mQDgKnWRdAqATYXw4HJviWUh_UIYNSoSlxfwfPB0nMMX82MCR0nj7oA7k3dXe5TtFs2hVvoBk_unCjIDrDPGC6tbToFAsii3jih7bgFZRYhVGew w.

Warner, Carolyn M., Stephen G. Walker, 2011. Thinking about the Role of Religion in Foreign Policy: A Framework for Analysis. **Foreign Policy Analysis**. c.7: 123–145.

Wbur, "Christian Group Calls Out Fellow Evangelicals Who Have Embraced Trump". <https://www.wbur.org/hereandnow/2018/06/15/evangelicals-trump-red-letter-christians>.

Weber, Timothy P. 2004. **On the Road to Armageddon: How Evangelicals Became Israel's Best Friend**. Grand Rapids: Baker Academic.

Wilentz, Sean. 2008. **The Age of Reagan: A History, 1974–2008**. New York: HarperCollins.

Williams. Daniel K. 2010. **God's Own Party: The Making of the Christian Right**. New York: Oxford University Press.

Wills, Garry. 2000. **Reagan's America: Innocents at Home**. New York: Penguin

Wilner, Michael. [22.07.2020]. "Trump supports \$75m. additional aid to Israel beyond Obama-era". The Jerusalem Post. <https://www.jpost.com/israel-news/trump-supports-75m-supplemental-aid-to-israel-beyond-obamaera-mou-504800>.

Wilson Center. [29.08.2020]. "Memorandum for Cyrus Vance from Zbigniew Brzezinski, 'South Korea/North Korea: Efforts Toward Dialogue'" <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/144954.pdf?v=d341f144fe c4e02cdda432649465b615>

Wintour, Patrick, Oliver Holmes. [14.08.2020]. "Mike Pence Chides US Allies at Warsaw Summit on Iran". The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2019/feb/14/us-and-israel-say-confrontation-with-iran-needed-for-peace>.

Wohlforth, William C. 2009. **Foreign Policy: Theories, Actors and Cases**, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield, Tim Dunne. New York: Oxford University Press: 38–51.

Wojczewski, Thorsten. (2020). Trump, populism, and American Foreign policy. **Foreign Policy Analysis**. c.16: 292–311.

Woodward, Bob. 2018. **Fear: Trump in the White House**. New York: Simon&Shuster.

Woodward, Costa. [15.04.2020]. "Donald Trump interview with Bob Woodward and Robert Costa". **The Washington Post**.
<https://www.washingtonpost.com/news/post-politics/wp/2016/04/02/transcript-donald-trump-interview-with-bob-woodward-and-robert-costa/>.

World Evangelical Alliance. [23.09.2020]. "WEA Expresses Concerns about Israeli Annexation Plans in West Bank". <https://worldea.org/en/news/6370/>.

Ynetnews. [15.12.2020]. Trump: Israel 'Proven Right' After Netanyahu's Exposure of Iran's Nuclear Weapons Archive.
<https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-5247069,00.html>.

Zanona, Melanie. [30 Eylül 2020]. "House fails to override Trump veto on border emergency". **Politico**. <https://www.politico.com/story/2019/03/26/house-veto-override-border-emergency-1235896>

Zapotosky, Matt. [5.05.2019]. "Trump said dangerous people might be pouring in without his travel ban. But he's not rushing to restore it". **The Washington Post**. <https://www.washingtonpost.com/news/post-nation/wp/2017/03/23/trump-said-dangerous-people-might-be-pouring-in-without-his-travel-ban-but-hes-not-rushing-to-restore-it/>.

Zakaria, F. 1998. **From Wealth to Power**. Princeton: Princeton University Press.